

NORDVÄSTERN 2010 - FÖREDRAG

**FÖREDRAG PRESENTERADE UNDER
INDIANKLUBBENS MEDLEMSRESA
TILL NORDVÄSTERN ÅR 2010**

* * *

Sammanställda av: BERTIL THÖRN

Medförfattare:

STERNER ANDERSSON

LARS GRÄHS

ULRIKA JOHANSSON

ANDERS JÄRUND

HANS-OLOF OHLSSON

BERTIL THÖRN

**INDIANKLUBBEN
i Sverige**

Helsingborg 24 april 2015

Andra reviderade utgåvan

Alla rättigheter tillhör respektive författare

INNEHÅLL:

På de följande sidorna finns texten till flertalet av de föredrag som presenterades under INDIANKLUBBENS resa till Nordvästern 2010. Några få har utelämnats då de inte föreligger i utskrivnen form. I några fall har sammanslagningar eller andra smärre anpassningar skett. Utgivningen sker med respektive författares godkännande.

dag	dat	föredrag	föredragshållare	sid
1	06-aug	Inga föredrag		
2	07-aug	Begreppet kulturområde allmänt (finns ej dokumenterat)	Christer Lindberg	Ej bif
		Kulturområde Nordvästkusten	Bertil Thörn	5
		Port Madison Indian Reservation	Bertil Thörn	6
		Stammen Suquamish	Bertil Thörn	6
		Chief Seattle	Bertil Thörn	7
		Indianstammen Makah och deras reservat	Bertil Thörn	10
		Twilight och staden Forks	Bertil Thörn	12
		Shay-lokomotivet i Forks	Bertil Thörn	13
3	08-aug	Stammen Quinault och deras reservat	Bertil Thörn	14
		Staten Washington	Bertil Thörn	14
		George Washington Bush	Bertil Thörn	16
		Mount St. Helens	Hans-Olof Ohlsson	17
4	09-aug	Columbia River	Bertil Thörn	18
		Staden Astoria (lästes inte upp under resan)	Bertil Thörn	20
		Pacific Fur Company	Bertil Thörn	21
		Lewis och Clark vid västkusten	Bertil Thörn	22
		Sacajawea	Bertil Thörn	23
		Fort Clatsop	Bertil Thörn	24
		The Salt Works in Seaside (lästes inte upp under resan)	Bertil Thörn	24
		Staten Oregon	Bertil Thörn	25
		Fort Vancouver och pälshandeln	Bertil Thörn	26
		Dr John McLoughlin	Bertil Thörn	28
		The Dalles, Celilo Fall och Oregonledens slut	Bertil Thörn	29
		Samuel Hill och Maryhill	Bertil Thörn	30
5	10-aug	Kulturområdet Platån	Bertil Thörn	30
		Indianstammen Yakama	Bertil Thörn	31
		Väggmålningarna i Toppenish	Bertil Thörn	32
		Hanford Site (plutoniumfabrik)	Bertil Thörn	32
		Kennewickmannen	Anders Järund	33
		Pendleton Round-Up	Bertil Thörn	34
		Umatilla Indian Reservation	Hans-Olof Ohlsson	35
		Indianstammarna Umatilla, Cayuse och Walla Walla	Hans-Olof Ohlsson	35
		Vinodling i Oregon och Washington	Lars Grähs	36
		Fort Walla Walla	Bertil Thörn	40
6	11-aug	Whitman Mission	Sterner Andersson	40
		Yakimakriget	Hans-Olof Ohlsson	45
		Cayusekriget	Hans-Olof Ohlsson	45
		Coeur d'Alenekriget	Hans-Olof Ohlsson	46
		Heart of the Monster (Nez Perce födelsemyt)	Bertil Thörn	47
		Beskrivning av Nez Perce som folk	Bertil Thörn	50
		Tidiga Nez Perceledare	Bertil Thörn	51
		Appaloosahästar	Ulrika Johansson	52
		Fort Lapwai; Spalding (Lapwai Mission)	Bertil Thörn	54
		General Oliver Otis Howard	Bertil Thörn	55
		Chief Joseph	Bertil Thörn	56
		Senare Nez Perceledare	Bertil Thörn	59
		Nez Percekrigets orsaker (framfört i olika avsnitt)	Hans-Olof Ohlsson	Ej bif
		Chief Joseph och Nez Percekriget (framfört i olika avsnitt)	Hans-Olof Ohlsson	Ej bif

7	12-aug	Fort Missoula	Bertil Thörn	60
8	13-aug	Fader Antonio Ravalli Spökstaden Bannack	Bertil Thörn Hans-Olof Ohlsson	61 62
9	14-aug	Kulturområdet Great Basin Staten Idaho Fort Hall Indian Reservation De olika shoshonestammarna Oregon Trail från South Pass och västerut Fort Hall (original och replika)	Bertil Thörn Bertil Thörn Hans-Olof Ohlsson Hans-Olof Ohlsson Bertil Thörn Bertil Thörn	63 65 66 66 71 73
10	15-aug	The Bear River Massacre Bankrånet i Montpelier Staten Wyoming Staden Jackson	Bertil Thörn Sterners Andersson Bertil Thörn Bertil Thörn	75 80 82 84
11	16-aug	Grand Teton National Park Yellowstone National Park En farofylld turistresa i Yellowstone Buffalo Bill Staden Cody	Bertil Thörn Bertil Thörn Sterners Andersson Bertil Thörn Hans-Olof Ohlsson	85 86 89 92 95
12	17-aug	The Old Trail Town Buffalo Bill Historical Center Irma Hotel	Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn	96 96 98
13	18-aug	Staten Montana Kulturområdet Plains Crow Indian Reservation Kråkindianerna (Stammen Crow) Plenty Coups Pompeys Pillar National Park	Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn	100 102 103 104 105 107
14	19-aug	Fort Belknap Indian Reservation; Gros Ventre Tribe Stammen Assiniboine Överste Miles, Nelson Appleton Nez Percéernas flykt till Kanada och återkomst till USA The Empire Builder och Great Northern	Hans-Olof Ohlsson Anders Järund Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn	108 109 112 114 115
15	20-aug	Fort Assiniboine Rocky Boy Indian Reservation Little Shell Fort Benton First Peoples Buffalo Jump State Park Charlie Russell	Bertil Thörn Hans-Olof Ohlsson Hans-Olof Ohlsson Bertil Thörn Hans-Olof Ohlsson Bertil Thörn	116 117 119 121 122 123
16	21-aug	Blackfeet Indian Reservation Stammen Blackfoot Museum of the Plains Indian i Browning Glacier National Park och Going-to-the-Suns-Road	Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn	125 126 127 128
17	22-aug	Flathead Indian Reservation St. Ignatius Mission National Bison Range Cataldo Mission; Old State Park	Hans-Olof Ohlsson Hans-Olof Ohlsson Bertil Thörn Bertil Thörn	130 133 134 135
18	23-aug	Stammarna Kalispell, Coeur d'Alene och Spokane Smohalla och "the Dreamer Cult" Striderna vid Four Lakes och Spokane Plains Grand Coulee Dam (inklusive musikvideo) Colville Indian Reservation (inkl kort film)	Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn Bertil Thörn Hans-Olof Ohlsson	136 138 139 141 142
19	24-aug	North Cascades National Park Kulturområde Nordvästkusten	Bertil Thörn Bertil Thörn	143 144

20 25-aug Sydliga Kust-salishstammar
 John och Mary Slocum och Indian Shaker Church
 Preston Singletary
 Staden Seattle

Bertil Thörn 145
 Bertil Thörn 146
 Bertil Thörn 148
 Bertil Thörn 149

Christer Lindberg höll utöver detta ett antal mycket intressanta föredrag, som tyvärr inte finns skriftligt dokumenterade och därför inte kan bifogas här.

Hans-Olof Ohlsson redogjorde mycket omfattande för nez perceindianernas krigsflykt under 1877 i form av ett flertal delföredrag, som senare har sammanförts till en sammanhängande textmassa, vilken dock är planerad att ingå i ett eventuellt framtida bokverk, varför denna text inte bifogas här.

Ett bildcollage från resan

KULTUROMRÅDE NORDVÄSTKUSTEN (av Bertil Thörn)

Kulturområdet Nordvästkusten sträcker sig mer än 320 mil från norra Kalifornien till sydvästra Alaska och omfattar förutom delar av Alaska även västra delarna av British Columbia i Kanada samt de västra delarna av staterna Washington och Oregon. Området utgörs av en smal kustremsa, väster om de höga kustbergen. Området är på sitt bredaste ställe bara omkring 25 mil.

Vid tiden för de vitas ankomst gav havet och områdets floder och skogar ursprungsbefolkningen rikligt med föda i form av fisk och jaktbart vilt. Så trots att de i princip inte odlade någonting, så hade de föda i överflöd. Det innebär att området förmådde att föda en relativt stor och tät befolkning.

På grund av den goda tillgången på föda och att naturen tillhandahöll gott om byggnadsmaterial för stora trähus och sjövärdiga båtar, så kunde folket få tid över att utveckla en komplex och högstående kultur, där ett särdrag var den betydelsefulla potlatchfesten. En fest med en ritual under vilken en persons prestige och status avgjordes genom den mängd av materiella värden han kunde ge bort.

Deras viktigaste föda var fisk av alla slag, men där lax och helleflundra, samt en liten strömmingsliknande och oljerik fisk, eulachon (ofta kallad lyktfisk), hade speciellt stor betydelse. Flera av de här kustfolken jagade också säl, havsutter och sjöfågel och till och med val från stora kanoter ute på öppet vatten.

Man jagade också vilt som hjort och bergsfår och faktiskt även björn till skillnad från hur det var bland många andra indiankulturer. Också småvilt som bäver fångades.

Man levde i fasta vinterbyar, medan man sommartid ofta färdades till speciella fiskeplatser eller platser där man samlade bär och ätliga växter.

Några av de mest kända stammarna i det här området är Tlingit, Haida, Tsimshian och Kwakiutl. De stammar som levde i den sydligaste delen av området, den del vi kommer i kontakt med, representeras av stammar som Makah, Tillamook, Quileute, Chinook och sydliga kustsalish.

Språkligt är området mycket varierat. Ett 40-tal olika språk tillhörande ett dussin olika språkgrupper talas, eller har talats, av dessa folk.

De flesta av de här folken var mycket skickliga träsnidare och deras totempålar är välkända. Cederträ var ett viktigt byggnadsmaterial och i deras vinterbyar levde man släktvis i stora plankhus, medan man under sina sommarvandringar levde i enklare vassmattetäckta hyddor.

Port Madison Indian Reservation (av Bertil Thörn)

The Port Madison Indian Reservation är ett indianreservat i norra delen av Kitsap County, Washington. Det omfattar ett drygt 30 000 km² stort landområde som ligger på västra och norra stranden av Port Madison Bay. Ytan är uppdelad i två enheter på ömse sidor om Miller Bay. De två största samhällena Suquamish och Indianola är inte inkorporerade i reservatet, men båda ligger inom reservatets gränser. På reservatet lever 6 536 personer enligt folkräkningen från år 2000. Merparten av dessa bor i de båda större samhällena.

Reservatet skapades för stammen Suquamish som ett resultat av det så kallade Point Elliott Treaty den 22 januari 1855. Den 21 oktober 1864 utökades reservatets yta något, i samband med att medlemmar ur stammarna Duwamish och Sammamish också hänvisades hit. När reservatet först skapades, var hela landet i indiansk ägo och det avsattes helt för indianskt bruk. Men en serie juridiska finter, i syfte att ge plats även för vitas bosättning, har idag inneburit att reservatet blivit helt uppstyckat och blandat mellan vita och indianer.

Chief Seattles grav finns på reservatet i staden Suquamish.

INDIANSTAMMEN SUQUAMISH, (av Bertil Thörn)

Stammen Suquamish är en salish-talande indianstam som lever på Kitsap-halvön och öarna Bainbridge och Blake Island. De talar en dialekt av salishspråket som vi kallar Lushootseed. De har levt här på Puget Sounds västra sida, mitt emot staden Seattle, i minst tiotusen år. I äldre tider var deras viktigaste bosättning en by som kallades Old Man House och som låg vid sundet Agate Passage, på en plats som på deras språk kallades d'suq'wub. I översättning skulle det bli ungefär "klart salt vatten". Suquamishfolket kallar sig därför själva "Folket vid det klara saltvattnet". De flesta av dagens suquamishindianer lever numera i de mindre städerna Suquamish och Indianola på Port Madison Indian Reservation.

Suquamishfolket livnärde sig huvudsakligen på fiske. De viktigaste fiskarterna för dem var lax, torsk, olika flundrearter och andra bottenlevande fiskar. Men också musslor och andra skaldjur. Deras kost blandades sedan upp med allehanda bär, rötter och andra ätliga växter. Men de jagade även sjöfågel och mindre landlevande däggdjur för sitt vardagliga uppehälle. Hjort jagades huvudsakligen för ceremoniella festmåltider eller för att ha som bytesobjekt i handeln med andra stammar och folk. På grund av att det landområde som var deras huvudsakliga hemområden saknade större floder, där lax kunde vandra upp, var de tvungna att färdas till kringliggande områden, när tiden var inne för att fånga lax.

Vintertid levde de i plankhus på sina fasta boplatser. De hade sådana vintervisten i de nuvarande orterna Suquamish, en by som då alltså kallades Old Man House, Point Bolin, Poulsbo, Silverdale, Chico, Colby, Olalla, Point White, Lynwood Center, Eagle Harbor, Port Madison och Battle Point. Den mest kända av dessa byar var Old Man House, som var de huvudsakliga ledarna Chief Seattles och Chief Kitsaps bostäder. Under resten av året lämnade man vid olika tillfällen sina vinterbyar, för att med kanoter färdas till olika fångstplatser för att fiska, eller för att jaga eller plocka bär. Vid sådana tillfälliga boplatser levde man då i flyttbara väderskydd av trägenar övertäckta med vassmattor.

De kanoter man använde vid sådana förflyttningar var huvudsakligen flytetyg formade av urholkade cederträdstockar. Efter att man grovt hade urholkat en sådan trädstam, använde man sig av ånga för att mjuka upp träet så mycket, att man kunde bända ut sidorna och på så sätt ge kanoten en form som gav den en bättre stabilitet. Vid sidan om de här vattenvägarna, fanns det också på land ett nätverk av gångstigar, som förde till olika lägerplatser eller till andra bosättningar.

Suquamishfolket tillverkade en mängd geniala verktyg och andra redskap för att effektivt kunna fånga fisk och samla in annan föda. Mest kända är de för sina traditionella korgar. Korgar som gjordes av hopflätade trärötter. De användes främst för att samla bär och växter i, men då de var så hårt och tätt flätade att de till och med var vattentäta, kunde de användas att bära vatten i och till och med för matlagning. Det gjorde man genom att hetta upp stenar, som sedan släpptes ned i vattnet i korgen, så att vattnet började koka. På det sättet kokte man soppa på fisk eller vildpotatis, vilket var vanliga maträtter. Sina bärkorgar dekorerade man gärna genom att fläta in färgade rottrådar i olika mönster i dem.

Suquamishfolkets första dokumenterade kontakter med vita var 1792, då den Brittske upptäckaren och sjöfararen, kapten George Vancouver ankrade upp utanför Bainbridge Island och öppnade handel med indianerna. Under de därpå närmast följande femtio åren anpassade sig stammen till förändringar som föranledes av en ständigt ökande inflyttning av vita till området kring Puget Sound. Pälshandlare och missionärer var de som kom först, Men de följdes snart av invandrare som sökte mera permanent bosättning. Det var de första utvandarna som hade kommit över den nyöppnade utvandarleden Oregon Trail. Efter att den amerikanska Kongressen formellt, i september 1850, hade skapat det som kallades "Oregon Donation Land Claim Act, så tog invandring riktig fart. Främst under senare delen av 1850-talet. Affärsmän startade också ett flertal sågverk för att förse alla nybyggare med virke. Sådana sågverk byggdes i Port Madison, Port Gamble och Port Blakely. Suquamishindianerna högg och levererade trädstammar till sågverken som ett sätt att få del i inkomsterna från de här nya marknaderna.

Washington Territory skapades genom en delning av Oregon Territory i februari 1853. Ett år senare kom Isaac Stevens till området som Washingtonterritoriets förste guvernör. 1855 kom han till området vid Puget Sound, där han planerade att frigöra mera av indianernas land för vit kolonisation. Fyra år tidigare hade nämligen en bosättning börjat uppföras här vid Alki Point. En bosättning som så småningom fick namnet Seattle, för att hedra suquamishfolkets ledare Chief Seattle, som hela tiden hade hjälpt de allra första nybyggarna med sin bosättning. Nu kom Stevens för att se till, att indianerna lämnade området och att staden kunde börja växa på allvar. Inte minst ville han själv förvärva mark för den transkontinentala järnvägen, som han med alla medel försökte få etablerad till just Puget Sound-området. Den 22 januari 1855 skrev så suquamishledare, anförda av Chief Seattle, på det som kallats Treaty of Port Elliott vid Mukilteo, som var indianernas namn på platsen och som idag är en stadsdel i staden Seattle. I avtalet gav indianerna upp äganderätten till i princip allt land som idag är Kitsap County, mot att de tillförsäkrades rätten till sina fiske- och jaktmarker, sjukvård och utbildning och dessutom ett reserverat landområde för bosättning vid Port Madison.

Ännu idag lever alltså suquamishfolket här på Port Madison-reservatet. Stammen har idag 950 inskrivna medlemmar, av vilka hälften är bosatta på reservatet. Stammen har lyckats upprätthålla sin integritet trots sändiga försök av myndigheterna att bryta ner dem och få dem assimilerade i samhället. Inte minst då genom uppdelningen av det gemensamt ägda och förvaldade reservatet i personliga familjelotter år 1866, rivningen av centralbyn, Old Man House och utspridningen av bosättningarna 1904 och den påtvingade bestämmelsen, att det blev obligatoriskt att alla indianbarn skulle sändas till någon av Indianbyråns internatskolor. Ett beslut som plågade många suquamishfamiljer under tidsperioden från 1900 till 1920.

För närvarande kan man konstatera att stammen och dess medlemmar upplever ett kulturellt återuppvaknande och man har planer på att skapa ett nytt kommunhus i stil med det gamla Old Man House. Man upprätthåller fortfarande alla sina fiske- och jakträttigheter och man hävdar sin självbestämmanderätt. 240 stammedlemmar är idag sysselsatta inom olika arbetsområden på reservatet, i företag eller organisationer som ägs och leds av indianerna själva. De har också ett eget kulturhus, där de i muséiform försöker bevara och förklara sina gamla traditioner och sin gamla livsstil. Suquamishfolket har överlevt och ser nu med viss optimism på sin framtid.

CHIEF SEATTLE, (av Bertil Thörn)

När Seattle dog den 7 juni 1866, antogs han vara omkring 80 år. Han bör därför ha varit född omkring 1786. Eftersom han redan hade uppnått medelåldern, innan han började uppmärksammas i historien, så är, förståeligt nog, information om hans tidigare år endast fragmentariska. Han lär ha berättat för vita nybyggare, att han var född på ön Blake Island, i centrala Puget Sound. Hans far, Schweabe, var en högtstående man från den största suquamishbyn vid Agate Pass, medan hans mor, Sholitza, (enligt vissa källor Wood-sho-lit-sa) kom från duwamishstammen och eventuellt till och med kan ha varit en slav. Det har också antytts att Seattle faktiskt inte föddes på Blake Island, utan i hennes by vid nedre Green River, ungefär där staden Kent, en förort till Seattle, nu ligger. Han växte under alla omständigheter upp med både duwamish- och suquamisdialekterna av lushootseedspråket. Att han senare kom att betraktas som hövding för båda stammarna är kanske inte så konstigt. Normalt räknas släktskap lika på båda föräldrarnas sida inom dessa stammar.

Även om vi egentligen inte vet något om hans uppväxt, så var han ändå född under en för stammen katastrofyllid tid. En tid då svåra, epidemiska sjukdomar drabbade folket efter kontakter med vita sjöfarare och handelsmän. Men även införandet av västerländska handelsvaror, inte minst eldvapen, kom att innebära sto-

ra förändringar för folken. Seattle hävdade själv att han var närvarande och kom ihåg när det brittiska skeppet H.M.S. Discovery, med George Vancouver som kapten, ankrade upp utanför Bainbridge Island den 20 maj 1792 och att han hade upplevt tiden med de vita upptäckarnas närvaro som en lycklig tid. Sin positiva bild av de vita bar han sedan med sig genom hela livet.

Trots att det har förekommit antydningar om, att det i Seattles släkt funnits personer som räknats till samhällsklassen slavar, så var han själv utan tvekan medlem av den noblare klassen i samhället. Det bekräftas också av, att han i samband med en vision i unga år, begåvades med den kraftfulla "Thunderbird power" - Åskfågelskraften - som ansågs bringa rikedom. Han kom också att gifta sig rikt, då han valde hustrur från den betydelsefulla byn Tola'ltu på Elliott Bays västra sida. Hans första hustru dog dock i barnsäng, efter att ha fött honom en dotter. Men hans andra hustru gav honom både söner och döttrar. Han ägde också slavar, vilket var ett tecken på rikedom och hög status.

Under en tid då hans farbror, Kitsap, ledare för en koalition av samhällen från Puget Soundområdet, tog upp striderna med cowichanfolk från Vancouver Island, som tidigare hade utfört raider söderut, lyckades Seattle locka en grupp i bakåll och besegra dem, när de i kanoter kom nerför Green River från sina fästen i norr. Han var också med och attackerade s'klallamstammen, ett kraftfullt folk som levde på Olympiahalvöns nordliga stränder. Strider då han påstod sig ha tagit mycket värdefulla byten från sina fienders ledare. Under den här tiden kan han mycket väl även ha deltagit i strider mot folken längs övre Snoqualmie River. När han sedan för första gången i historien uppmärksammas av vita år 1833, var när Hudson's Bay Company grundade Fort Nisqually, och då beskrev honom som en "intelligent och formidabel ledare, med en stark röst". Det smeknamn de gav honom - "Le Gros" - (den store), indikerar att han förmodligen också hade en fysik som väl matchade hans kraftfulla och dominerande sätt.

Chefshandelsmannen vid Fort Nisqually, Francis Herron, betraktade Seattle som "betydelsefull, men farlig". Så pass

"farlig", att han till och med förmådde Seattle att sätta sitt märke på ett avtal där den indianske ledaren gick ed på att han inte skulle begå några mord vid fortet! Trots det var personalen på fortet alltid på sin vakt då Seattle kom på besök och de tyckte att han då alltid uppträdde hotfullt. Så bekymrade var man, att Herrons efterträdare, William Kittson, efter att Seattle hade dödat en shaman ur skykomishstammen, hoppades att hans egna stamfränder nu skulle reagera och göra sig kvitt Seattle. Men stammedlemmarna satte så stort värde på hans ledarskap, att det mer än väl uppvägde de bekymmer mordet hade inneburit. Det var ett ledarskap som stärktes ännu mera, efter att han år 1841 hade lett en kraftfull raid mot byn Yila'lgo, vid Green Rivers sammanflöde med White River, i syfte att hämnas en tidigare mördad släkting. Sex år senare ledde han suquamishstammen i en förödande attack på chemakumstammens starkaste fäste, Tsetsibus, nära Port Townsend. En attack som så gott som utplånade den rivaliserande gruppen. Att en av hans egna söner hade dödat i den senare striden hade ändå uppenbarligen påverkat honom mycket. Seattle vände sig nu nämligen till de vita och sökte upp representanter för den Katolska Kyrkan vid St. Joseph of Newmarket Mission, som etablerats i det amerikanska nybyggarsamhället Olympia år 1848. Småningom lät han döpa sig och vi finner honom under namnet Noah Siattle i deras medlemsregister. Även hans barn kom efterhand att bli döpta i samma tro och det här markerar också slutet på hans krigarbana. I stället framstår han nu som en ledare, som hela tiden söker samarbete med de vita nybyggarna i området. Nybyggare som hade börjat tränga fram mot området kring Puget Sound 1846 och efter hand etablerat flera samhällen. Väl dokumenterat är det varma välkomnande Seattle bestod Isaac N. Ebey och B. F. Shaw, när de kom till Elliott Bay sommaren 1850. Av deras nedteckningar framgår, att Seattle begärde att de skulle slå sig ner hos hans folk, så att de kunde bedriva handel med varandra. Deras glödande beskrivningar av Chief Seattle och hans land, bidrog

starkt till att ytterligare nybyggarsamhällen etablerades i Duwamish River Valley, efter att de hade publicerats i tidningen Oregon Spectator.

Seattle fortsatte att aktivt söka upp vita nybyggare, med vilka han kunde bedriva handel och han slog för en tid ner sina bopålar i närheten av samhället Olympia, söder om Puget Sound, för att vidareutveckla sådana kontakter. Ett första genombrott kom, när han lyckades förmå en köpman från San Francisco, Charles Fay, att tillsammans med indianerna starta en fiskeriverksamhet i Elliott Bay sommaren 1851. När Fay trots allt lämnade området på hösten, återvände Seattle till Olympia och lyckades där övertala en annan handelsman, David S. Maynard, att ta över efter Fay. Våren 1852 startade Seattle och Maynard därefter ännu en fiskeriverksamhet i en annan indiansk by, Dzidzula'lich, som låg på vikens östra strand, på en plats som kallades Alki Point. Straxt intill låg ett litet nybyggarsamhälle, som dess grundare, Arthur Denny, hade döpt till Duwamps, efter stammen duwamish, på vars land den låg. Senare på sommaren, när Maynard också hade satt upp en affär i byn, föreslog han, att samhället skulle döpas om till Seattle, för att hedra sin samarbetspartner och beskyddare. Seattle själv var aldrig särskilt tillfreds med det, då hans eget folks traditioner förbjöd att ett namn användes på det viset så länge personen levde. Man trodde också att det eventuellt skulle försäkra problem för personens ande, efter att personen i fråga hade dött, eller att Seattle själv skulle bli störd och vända sig i sin grav varje gång namnet nämndes! Men sedan Seattle mutats med lite pengar och mera inflytande, kände han sig lite mindre obekvämd med situationen.

Seattles ambition att hjälpa fram ett nytt samhälle och att få till stånd ett fruktbart samlevnadsförhållande mellan sitt folk och de vita, skulle tyvärr rätt snart stupa på faktorer som de vitas landhunger, girighet och en önskan hos många inflytelserika vita, att separera ursprungsbefolkningen från de vita nybyggarna. Ändå påverkade det inte hans vänskap och lojalitet. Henry Smiths noteringar från det inledningsanförande Seattle höll, sedan guvernören Isaac Stevens kallat till avtalsförhandlingar med folken vid Elliott Bay, 1854, visar att Seattle var mycket positiv till vad ett sådant avtal kunde betyda för alla parter. Guvernör Stevens insåg genast Seattles betydelse som en samlande ledare för indianerna. Följaktligen agerade han så att Seattle kom att bli den huvudsakliga talesmannen för de olika stammarna under de förhandlingar som hölls vid Point Elliott (Muckilteo) mellan den 27 december 1854 till den 9 januari 1855. Seattle gjorde allt han kunde för att ett avtal skulle komma till stånd. Trots att han uttryckte en oro över att hans folk, mot ekonomisk ersättning, skulle lämna ifrån sig land, så var han den förste att sätta sitt märke på det avtal som innebar, att indianerna avträdde över tiotusen kvadratkilometer av sitt land och i stället accepterade en mindre reservation för suquamishstammen, men inget reservat alls för duwamishstammen. Det var under de här avtalsförhandlingarna som Seattle lär ha hållit sitt berömda tal. Att han hållit ett (eller flera) tal är det nog ingen tvekan om. Det var ju han som var indianernas ledande tyee (hövding) och det var han som var den viktigaste tillskyndaren av att ett avtal skulle komma till stånd. Men vad han egentligen sade har de lärde tvistat om ända sedan dess. Det finns dock två kortare dokument i National Archives, som anses vara nedteckningar av vad Seattle hade sagt.

Missnöje med avtalet och med amerikanernas arrogans, fick så småningom många duwamishindianer att ifrågasätta Seattles ledarskap. En oro och irritation, som något senare var en bidragande orsak till utbrott av flera olika krig. Bland annat det som kallats Yakimakriget, 1855 till 1857. Efterföljande och ständigt återkommande indianska anklagelser om att Seattle gick båda sidors ärenden under de här krigen, visar i alla fall på att han engagerade sig i alla stammars problem, såväl väster som öster om bergen, medan han samtidigt försökte hålla sig god vän med de vita. Hans kontakter gav otvetydigt också de vita värdefull lägesinformation. Något som man lite hårddraget skulle kunna jämföra med spioneri, eller förräderi.

Efter att striderna var över och indianerna tvingats underkasta sig, gjorde han dock vad han kunde för att få de vita att ha överseende med krigsledaren Leschi och han uppmanade guvernören att göra vad han kunde för att påskynda ratificeringen av fredsfördraget. På Fort Kitsapreservatet - numera Port Madison - försökte han begränsa whiskeyförsäljarnas illegala verksamhet och dessutom få ett slut på rituella slavmord, som var en urgammal tradition inom stammen. Sina egna slavar frigav han, i enlighet med påbuden i avtalet. Utanför reservatet aktiverade han sig i allehanda möten för att reda upp olika dispyter där indianer var involverade.

Han fortsatte att odla sin vänskap med Maynard och han knöt nya kontakter med män som indianagenten William DeShaw, som också ägde en handelspost vid Agate Pass. En annan kontakt han skaffade sig var sågverksägaren George Meigs, i vars helnyktra företagsby många indianer fann en välkommen plats, där de kunde undkomma de påträngande whiskeymånglarna. Seattle fortsatte att söka vänskapskontakter med alla vita han kunde komma på och han visade en stor glädje och tillfredsställelse, när han blev inbjuden till deras

möten och fester, även om de många gånger behandlade honom både föraktfullt och nedlåtande. Något som han dock alltid tog med ett stoiskt lugn.

Han lät konfirmera sig i Tulalip 1864, för att på nytt bekräfta sin kristna tro, men ledarskapet för den katolska samhörigheten inom hans egen stam innehades av en annan suquamishhövding, som hette Jacob och som var den som byggde den första kyrkan på reservatet.

En ny ordningsstadga för staden Seattle, 1865, förbjöd permanent indiansk bosättning inom stadens gränser och tvingade därmed Chief Seattle att överge den plats han hade ägt och upplåtit åt Shaw och Ebey. Därefter levde han i sitt hem på Port Madisonreservatet - ett stort långhus som kallades Old Man House - och tidvis också troligen norr om staden Seattle, där dottern från äktenskapet med hans första hustru levde. Dottern kallades Angelina av stadsborna och var välkänd i staden. Trots att Seattle inte längre kunde bo i staden, var han ändå en ofta sedd gäst, när han besökte vänner, eller tittade till stammedlemmar som hade arbeten i staden. Han deltog också ofta i indianska sammankomster, som från tid till annan gick av stapeln i tillfälliga läger längs stadens kustremsa. Under den här tiden lär också det enda mera kända fotografiet av honom ha blivit taget. Det togs i E. M. Sammis fotostudio i hörnet av dåvarande Front Street och Mill Street (nuvarande First och Yessler Streets).

Vid sin sista potlatch, 1862, gav han bort i stort sett allt han ägde - gamla kläder, en hästsko och en mulånesko, fiskekrokar, gummisäckar, plåtburkar och lådor, samt mat. Därefter ägnade han sin tid åt att leda bönemöten och att uppvakta reservatsagenten med propåer om hjälp till hans fattiga folk. Han gick då omkring klädd i ett par gamla byxor, en skjorta och en Hudsons Bayfilt. Men vid högtidliga tillfällen bar han fortfarande långrock och hög hatt.

Chief Seattle dog i sitt hem på reservatet, efter en kortare tids sjukdom, den 7 juni 1866 (i vissa källor den 6 juni) och han ligger begravd på den lilla kyrkogården bakom den historiska St. Peter's Catholic Church, i byn Suquamish. Där finns ett monument uppfört över honom och på det kan man läsa hans namn som Sealth. Ett flertal stavningar har förekommit genom åren och enligt en infödd, lushootseedtalande indian, ska det uttalas ungefär som "see-atch". Det skulle då motsvara uttalet av skrivningen "See-yahtlh", som enligt en källa skulle ha varit ett namn som Seattle ärvt efter sin farfar och som han hade tilldelats under en potlatchfest, efter att han framgångsrikt hade anført ett krigståg.

INDIANSTAMMEN MAKAH OCH DERAS RESERVAT, (av Bertil Thörn)

Makah är en indianstam på den allra nordvästligaste spetsen av fastlands-USA, i staten Washington. Begreppet Makah kommer av klallamstammens namn på dem. Makahstammens medlemmar lever numera huvudsakligen i området kring huvudorten Neah Bay, som är en liten fiskeby vid Strait of Juan de Fucas utlopp i Stilla Havet. Deras reservat på den nordvästligaste delen av Olympic-halvön inkluderar också den stora ön Tatoosh Island, strax utanför fastlandet. Själva kallar sig det här folket "Kwih-kwi-dich-chuh-ahtx" (uttalas: "qwi-qwi-diccaq"), vilket lär kunna uttolkas ungefär som "Folket som lever bland klippor och fiskmås". Språkligt och etnografiskt är de närbesläktade med Nuu-chah-nulth-, eller nootkafolket på Vancouverön, på andra sidan gränsen i Kanada. Deras språk räknas till den södra wakashan-språkgruppen. Makahstammen är därmed det enda wakashan-talande folket i USA.

Historia

Arkeologiska fynd tyder på att makahfolket har levt i det här området, i närheten av nuvarande Neah Bay, i mer än 3 800 år. De förhistoriska folken levde i byar som bestod av stora långhus gjorda av virke från de stora cederträden i området. Väggarna utgjordes av grovt tillyxade plankor, som kunde skjutas åt sidan, eller plockas bort, för att reglera ventilation och ljus. Cederträden hade stor betydelse för folket, som utnyttjade dess bark till att göra kläder och hattar av. Dess rötter användes för

att fläta korgar av, medan deras kanoter tillverkades av hela stammar. Kanoter som de använde i sin jakt på säl och val ute i havet.

Man fick merparten av sin föda från havet. Deras diet omfattade val- och sälkött, fisk och en mängd olika skaldjurssorter. Som komplement jagade de också hjort och björn i de kringliggande skogarna. Det mesta av vad vi anser oss veta om det här folkets forntid härrör från deras egna muntliga berättelser. Men mycket av detta har också bekräftats genom arkeologiska fynd. Speciellt kring en by vid Lake Ozette, där det på 1800-talet inträffade ett stort lerskred, som begrävde hela byn. Där grävde man under 1970-talet fram inte mindre än 55 000 föremål. Många av de här föremålen finns nu på Makah Cultural and Research Center, som vi ska besöka. Ett museum som öppnades 1979 och där vi bland annat kan se kopior av långhus byggda av cederträplank, liksom utställningar som visar hur folkets valfångst och fiske gick till.

Treaty of Neah Bay

Den 31 januari 1855 undertecknade representanter för makahstammen ett avtal med USA som kommit att kallas Treaty of Neah Bay. Genom det avtalet avträdde de stora delar av sitt tidigare land, samtidigt som det nuvarande reservatet, Makah Indian Reservation bildades. Det omfattar nu 121 500 km². I avtalet tillförsäkrades också stammen rätten till jakt på val och säl. Under dessa avtalsförhandlingar använde man inte stammens eget språk, utan i stället en variant av Salishspråket. Det är därför vi idag använder det namn på stammen som de salishtalande folken använde. Alltså Makah i stället för deras eget namn Kwih-dich-chuh-ahtx

Modern kultur

År 1936, fastställdes en egen konstitution för stammen. Enligt den godkände stammen myndigheternas krav på att de skulle ansluta sig till regelverket för det som kallas Indian Reorganization Act, varigenom de kunde inrätta en egen styrelse och välja sina egna styresmän. En styrelse som idag består av fem ledamöter, vilka årligen väljer en ordförande. Denna styrelse har befogenheter att fastställa lagar och förordningar för reservatet och dess innevånare.

Från folkräkningen år 2000 framgår att det lever 1356 personer på reservatet. Alla är dock inte indianer. Cirka 20% är vita, eller andra indianska folk. Å andra sidan lever några av stammens medlemmar utanför reservatet och man räknar med att det totalt finns omkring 1600 individer, som räknar sig som makah-indianer. Lewis och Clark bedömde att de var omkring 2000 individer, när upptäckarna träffade på dem 1805.

De flesta av de makahindianer som lever på reservatet har sin huvudsakliga inkomst från antingen fiske eller skogsbruk. Man fiskar främst lax, hälleflundra och olika sillarter. Men också en hel del musslor och andra skaldjur. Arbetslösheten är dock stor på reservatet. Omkring 50%.

Varje år, under den helg, som infaller närmast den 26 augusti, (vi är alltså ungefär en månad för tidigt här) genomför man sin egen festival, Makah Days. Då förekommer parader, gatudans, marknadsstånd och fyrverkerier. Man anordnar också en mycket välkänd paddlingstävling i traditionella kanoter. För övrigt är det mycket sång och musik och ett festande dygnet runt.

Språk

Makah-indianernas ursprungliga språk har varit formellt sett utdött sedan år 2002, då den siste som talade språket flytande avled. Dock lever det delvis kvar som ett andraspråk inom stammen och man håller på att försöka rädda det genom att på nytt lära ut det i skolorna och även till förskolebarnen.

Valfångst

Enligt folkets muntliga tradition så har valfångst bedrivits till och från under långa perioder. Senast man upphörde med den traditionella valfångsten var under 1920-talet. Då som ett resultat av den markanta nedgången i antalet knölvalar och gråvalar. Men efter att gråvalen återhämtade sig och på nytt kunde avföras från listan över utrotningshotade djurarter, så har man åter hävdat sina rättigheter att fånga val. Med tillstånd från såväl amerikanska myndigheter som av Internationella Valfångst-Kommissionen fångade man den 17 maj 1999 åter igen en gråval. Enligt lagen har man nu rätt att årligen fånga en bardval, vanligen en gråval, om året. Men konflikter med andra organisationer, som miljö- och djurrättsgrupperingar, har gjort att stammen avhållit sig från att utnyttja sin rätt.

Makah-indianernas traditionella fångstmetod är mycket svår och arbetskrävande. Det kan även vara farligt. Man paddlar ut till havs i en kanot som rymmer sex till nio personer. Man använder fortfarande olika traditionella kriterier för att bedöma vilket djur som lämpar sig bäst att fånga. Genom att uppmärksamma valens utblåsningar gör man en beräkning när rätta tiden är inne för ett angrepp. Bästa tillfället är när valen just står i begrepp att dyka. Harpuneraren, som står i fören av kanoten, beordrar paddlarna att manövrera upp kanoten på valens vänstra sida, så nära man kan komma. Han kastar så sin harpun när valen är någon meter under vattenytan, för att om möjligt undvika slaget av valens stjärtfena. Harpunens kastskaft består av två drygt halvmeterlånga idegransgrenar som är sammanbundna. I spetsen används numera en metallspets med hullingar, men i gamla tider var det ett stort musselskal kompletterat av en serie hullingar av hjorthorn. När harpunen, med sin fångstlina, väl har trängt in i valkroppen, lossnar skaftet och kan plockas upp senare. Vid fångstlinan, som nu snabbt kastas ut i havet, finns ett antal uppblåsta sälskinnsäckar fastsatta. Dess funktion är att verka som motstånd för valen, när den försöker dyka. I gamla tider kunde sedan valens dödskamp pågå i timmar, varunder valen släpade kanoten efter sig. Harpuneraren använde då långa lansar, eller spjut, som han, varje gång valen kom upp, stötte i valkroppen för att ytterligare trötta ut djuret. I dag använder man sig av den humanare metoden, att skjuta djuret med ett grovkalibrigt vapen, så fort man har fått fast harpunen i valkroppen.

Den största risken under den här jakten, förutom att kanoten kommer i vägen för valens stjärtfena, när den dyker, är att valen väljer att simma rakt ut i havet. Det kan då hända att man kommer så långt ut, innan valen slutligen ger upp, att det blir svårt att paddla tillbaka in till land igen. Eller att tät dimma gör det svårt för besättningen att orientera sig, när man inte längre kan se land.

Så fort valen har dött beordras en medlem ur kanotens besättning, som kallas "dykaren" att hoppa i vattnet. Hans uppgift är, att med en kniv göra hål genom valens över- och underkäke, där man trär in en lina med fastsatta flyttankar. Den här linan används sedan som bogserlina när man ska släpa in fångsten till land. Linan håller då valens mun stängd, så att vatten inte kan komma in och tynga ner valkroppen. Valkroppen bogseras så in till land, där den tas emot av byns medlemmar. Traditionella sånger och ceremonier utförs för att hedra valens ande. Därefter styckas valkroppen upp efter ett mycket strikt mönster, där speciella familjer av tradition äger utvalda delar. Det som skulle kunna kallas "filén" tillfaller alltid harpuneraren och förs till hans hem, där ytterligare en speciell ceremoni hålles. Allt övrigt kött och oljan distribueras sedan till byns samtliga medlemmar och en stor del av det konsumeras sedan under en potlatch-fest.

TWILIGHT OCH STADEN FORKS, (av Bertil Thörn)

En av skriverier helt oerfaren hemmafrun, Stephenie Meyer, gick hemma och drömde sig in i en fantasivärld. När hon inte kunde släppa tankarna på den här fantastiska historien, som handlade om ung kärlek och vampyrer, satte hon sig ner och skrev ihop en fantasiroman, som blev till en märklig blandning av en ungdomsroman och skräckhistoria om en ung flicka och vampyrer. Efter att den först avvisats av 14 olika förläggare, blev det slutligen napp och det skulle komma att visa sig bli en omedelbar hit, när den år 2005 äntligen gavs ut. Redan första månaden hade den rusat upp till femte plats på New York Times Best-Seller-lista, för att senare även nå upp till förstaplatsen. Historien som kom att kallas Twilight, utsågs därefter till Årets bästa ungdomsbok 2005. 2008 visade den sig bli det årets mest sålda bok och till dags dato har den sålt i snart 20 miljoner exemplar över stora delar av världen. Den har blivit översatt till 37 olika språk.

Dess framgång gav både författare och förlag blodad tand och snart kom flera uppföljare och serien har blivit lite av kultförklarad och ren hysteri har förekommit i ungdomskretsar runt fenomenet. Lite grand av samma sak som kring de kanske mera kända Harry Potter-böckerna. Det senaste är att man nu har börjat filma serien och den första av dessa filmer hade en kaosartad premiär även i Sverige strax före jul 2009.

Varför är det här intressant för oss, på den här resan, nu då? Jo, det är nämligen så att bokens huvudperson, den 17-åriga Isabella "Bella" Swan, vars föräldrar har skiljt sig, flyttar från sin mamma i storstaden Phoenix, i Arizona, till sin pappa i den lilla landsortsstaden Forks, långt uppe i staten Washington. Alltså den plats dit vi nu är på väg och där vi ska övernatta i natt!

Den här historien börjar som en ordinarie ungdomsroman, med ungdomlig spirande kärlek och allt som hör ihop med det. Men snart uppdagas det att en av de mera intressanta av Bellas uppvaktare visar sig vara en vampyr!!! Och så rullas det upp en fantasihistoria som blir mer och mer fantastisk allt eftersom sidorna avverkas. Vi behöver kanske inte ägna så mycket mera tid åt själva historien. I stället är det av intresse att titta lite på vad det här fenomenet har inneburit för staden Forks.

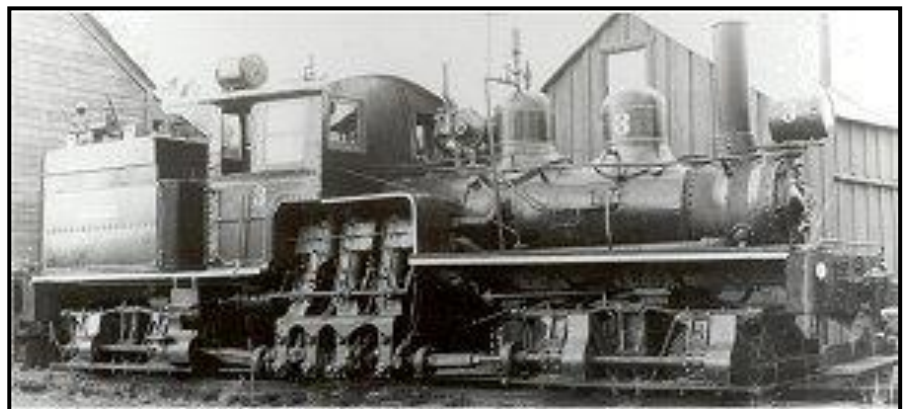
Den lilla staden Forks, med sina drygt 3 000 innevånare, är som på så många andra håll ute i glesbygderna, en avfolkningsort. Efter att tidigare till stor del ha levt på virkesindustri och skogsprodukter har, efter att den branschen radikalt minskat, staden slumrat in och varit på väg att avfolkats. Man har i stort sett endast haft det stora statsfängelset i närheten att söka arbete på. Men så kom Twilight-serien och plötsligt var staden Forks på allas läppar. Stadens turistnäringar var inte sena att hänga på och snart strömmade turisterna till. Alla ville plötsligt komma till Forks och se alla platserna, som de läst om. Skolan där Bella gick, huset där hon bodde och alla andra platser. Det blev smått hysteriskt. Det påstås att turismens omsättning ökade med över 600% och är numera den största inkomstkällan i staden. Man ordnade guidade rundturer. Det sattes upp teaterspel. Rollspelsgrupper startades och i alla affärer började det säljas souvenirer av alla de slag, förutom att böckerna naturligtvis fanns överallt. Så nu får vi väl se hur många det är bland oss som kommer hem med en Twilight-T-shirt, eller en kaffemugg, eller vad det nu kan bli.

SHAY - ÅNGLOKSMODELL; (av Bertil Thörn)

En annan attraktion här i staden Forks, som kanske kan intressera någon mer än mig själv (ni vet tågfantasten...), är ett exemplar av ett Shay-lokomotiv. Ett mycket speciellt lok med en säregen framdrivningsmekanik, byggt efter Ephraim Shays patent från 1881. Det är det enda lokomotiv i världen som har vinkelkuggväxel-drivna hjulaxlar matade med ånga från vertikala cylindrar. En loktyp som kom att bli mycket framgångsrik i skogsbygder där industriell skogsavverkning förekom i stor skala, speciellt i bergstrakter där man ofta hade stora höjdskillnader mellan avverkningsplats och upparbetningsanläggning att ta hänsyn till. Jag ska inte gå in på tekniken, men lokens fördelar var att kuggväxeldriften gjorde det möjligt att driva alla hjulen och på det viset få en betydligt större dragkraft, utan att loket slirade i de ofta branta stigningarna kring avverkningsplatserna.

Det finns nu totalt 116 kända bevarade Shay-lokomotiv av olika storlekar i världen och ett av de större står uppställt här i Tillicum Park, i norra delen av staden Forks. Intresserade kan alltså gå dit och bilda sig en uppfattning om hur den här tekniken fungerade.

Just det här loket byggdes av Lima Locomotives Work, i staden Lima, Ohio, 1930, alltså ganska sent och det har serienummer 3348. Det betyder att det är ett av de lok som har åtskilliga modifieringar från det ursprung-

liga konceptet. Det är oljeeldat, till skillnad från de tidigare ved- eller koleldade loken. Det här byggdes på spekulation mot lager och det tog hela 11 år innan man hade lyckats sälja det till Ozette Timber Company här på Olympiahalvön, där det sedan gjorde tjänst fram till 1959 då det pensionerades, efter att företaget som då ägde det, Rayonier Inc, hade köpt nya diesellok.

Om ni missar loket här i Forks, så kommer vi faktiskt att kunna se ett till. Nämligen när vi kommer till staden Missoula, i Montana, om några dagar. Där finns nämligen ett liknande, men det är från en serie byggd av Willamette Iron and Steel Works, i Portland, Oregon, så specialisterna rynkar på näsan och säger att det är inget "riktigt" Shay-lok. Det finns i alla händelser på det muséoområde som heter Fort Missoula Historic Museum. Problemet är att vi inte riktigt vet om vi kommer att hinna dit innan de stänger, så det är bäst att ni passar på här i Forks. Kanske ni aldrig mera får chansen att se ett "riktigt" Shay-lok!

INDIANSTAMMEN QUINAULT, (av Bertil Thörn)

Under vår resa passerade vi igenom den nordligaste delen av det som heter Quinault Indian Reservation. Det är ett landområde avsatt för en kombination av ett flertal stammar som ursprungligen levde här nere längs kusten, i det som nu är sydvästra Washington och nordvästra Oregon. Det är ett förhållandevis stort reservat - nästan 820 000 km² - och det består av såväl kustland som inland med stora, närmast regnskogsliknande barrskogar. Enligt folkräkningen från år 2000 lever här knappt 1 400 indianer. Merparten - 60% - i huvudorten Taholah, ute vid Stilla Havskusten. Vi hade från början tänkt besöka deras museum i staden, men tyvärr är det så, att det finns ingen väg dit ner, när man kommer norrifrån!!! State Road 109 började byggas söderifrån 1937, med tanken att den skulle ansluta till US. Road 101 igen, i den norra delen av Quinault-reservatet. Men 1986 tog pengarna slut, när man lagom hade nått fram till reservatets huvudort Taholah och därifrån har det fortfarande inte blivit någon fortsättning. Så det finns ingen allmän väg norrut från Taholah, trots att den är utsatt på de flesta kartor! På grund av det här kommer vi alltså bara att passera igenom en del av reservatet och vi kommer inte att göra något stopp här.

De indianer som reservatet avsattes för, är alltså medlemmar från en grupp olika stammar. Det är stammar vars språk räknas till tre olika språkgrupper. Det är de chimakuan-talande stammarna Quileute och Hoh. Så är det stammen Chinook, som talar ett eget språk med samma namn och dessutom finns det fyra ytterligare stammar, som alla talar sahlispråk. Dessa är Quinault, Chehalis, Cowlitz och Queets. Det något märkliga är, att för att få skriva in sig i quinaultstammens medlemsregister, så finns det ett krav, att man måste ha minst en kvarts andel blod från någon av dessa sju stammar och så länge man inte är medlem i någon annan stam, så har man rätt att hävda medlemskap. Men samtidigt är det så, att den som inte kan påvisa ett sådant blodsband, kan ändå ansöka om att få bli adopterad in i stammen! Så vem som helst, som ansöker om medlemskap kan i princip få rätt att kalla sig Quinault! Bara man får någon som vill adoptera en! Det är alltså bara att passa på, om ni vill kunna kalla er för quinaltindian!

Den 24 augusti 1922 var det datum då quinaultstammen fastställde sin konstitution och blev en del av det amerikanska systemet för indianska stammar. Man har under åren sedan dess vidareutvecklat sitt styressätt, så att det i stort liknar de flesta andra stammars, med ett demokratiskt valt Ribal Council, alltså något motsvarande våra kommunala fullmäktige. De senaste anpassningarna godkändes av stammens ledning så sent som den 22 maj 1965 och en fullständigt genomarbetad och anpassad konstitution infördes 1975. Därmed är quinaultstammen en modernt fungerande samhällsenhet, med egna funktioner och ett eget självbestämmande.

WASHINGTON STATE, (av Bertil Thörn)

Washington är den delstat som ligger längst upp i det nordvästra hörnet av fastlands-USA (Alaska borträknat) och som gränsar närmast i norr mot den kanadensiska staten British Columbia, mot Idaho i öster och Oregon i söder.

Kaskadbergen delar staten i en västlig och östlig del med helt skilda klimat. Den västliga delen har typiskt kustklimat med milda temperaturnivåer som ger våta vintrar, torra somrar och har tät barrskog och tempere-

rad regnskog. Den östliga delen, som ligger i regnskugga bakom bergen, har torrt klimat och består till stor del av grässtätter och en del ökenliknande områden.

I Kaskadbergen finns flera vulkaner, som alla anses aktiva. I nord-sydlig riktning är dessa Mount Baker, Glacier Peak, Mount Rainier, Mount Saint Helens och Mount Adams. Av dessa är det bara Mount Saint Helens som, sedan 2004, återigen har aktiva utbrott. Mount Rainier är delstatens högsta bergstopp med sina 4 392 meter över havet.

Washington har tre nationalparker. Det är Mount Rainier nationalpark, Northern Cascades nationalpark, som vi kommer att passera och Olympic nationalpark. Tillsammans står de för 4% av Washingtons totala areal. Olympic nationalpark är störst med sina 3 734 km² och drygt 3,1 miljoner besökare. Delstaten har också flera skyddade skogar och andra skyddade markområden. Flera indianstammar har reservat i Washington, där de största representeras av Colville-, Spokane-, Yakama- och Quinaultstammarna, som tillsammans täcker en yta av 6 480 km².

Klimat

Klimatet varierar stort mellan Washingtons västra och östra delar, som alltså åtskiljs av Kaskadbergen. De västliga delarna mot havet har kustklimat medan de östliga delarna, med Columbiaplatån, har stäppklimat, eller inlandsklimat.

Flera faktorer avgör vädret i de olika klimatzonerna i Washington. De viktigaste är de hög- och lågtryckssystem som skapas över norra Stilla Havet och luftmassorna från kontinentalamerika, samt bergsområdena Kaskadbergen och Olympiska bergen. Vårens och sommarens högtryckssystem över Stilla Havet ger övervägande svala nordvästliga vindar och normalt sett torrt väder. På hösten och vintern ändras vindriktningen till sydväst genom att lågtryckssystemen dominerar över havet. Det drar in varm och fuktig luft, som ger stora mängder nederbörd.

Bergen ger upphov till en orografisk effekt när vindarna drar in västerifrån. De västliga bergssidorna får då stora mängder nederbörd och lägre temperaturer medan de östra sidorna, som ligger i regnskugga, får det märkbart torrare och varmare. Effekten av det här är mest påtaglig kring Olympiska bergen i Washingtons västligaste del. Där har den sydvästliga delen tempererad regnskog medan den nordostliga har medelhavsklimat. Kaskadbergen ger upphov till en större orografisk effekt och fångar upp större delen av nederbörden som färdas österut. De högsta delarna får stora mängder snö och den östliga sidan i allmänhet, och den låglänta Columbiaplatån i synnerhet, åtnjuter torrare och nederbördsfattigare stäppklimat. De västligaste kustområdena har tjugo gånger så stor årsnederbörd som högplatån närmast öster om Kaskadbergen.

Historia

Innan europeiska erövrare nådde nordvästra USA befolkades området av flera olika indianstammar som ofta livnärde sig på fiske och valfångst. Arkeologiska fynd tyder på att denna del av Nordamerika var först att befolkas och benrester från människor och djur pekar på att det funnits människor i området i mer än 13 000 år.

Första europé att upptäcka området var spanjoren Don Bruno de Heceta, som landsteg 12 juli 1775 med sina två skepp Santiago och Sonora nära nuvarande Point Grenville. Han gjorde, för Spaniens räkning, anspråk på området och gav det namnet Nueva Galicia.

Flera upptäckare deltog i utforskandet av Washingtons kustlinjer under slutet av 1700-talet, bland andra James Cook, Manuel Quimper och George Vancouver. Nootka-avtalet 1790 gjorde att Spanien tillät andra nationer att utforska och jaga i området och den 10 oktober 1805 nådde Lewis och Clarks expedition området.

1819 avstod Spanien sitt anspråk till förmån för USA, vilket inledde en lång dispyt med Storbritannien över vem som egentligen ägde rätten till området. Denna nådde sin lösning 15 juni 1846 genom Oregonavtalet, som innebar att USA helt övertog området.

Första amerikanska bosättningen i det som nu är delstaten Washington var New Market, nuvarande Turnwater, vid Puget Sound. Första familj att bosätta sig där var den indiskättade upptäckaren George Washington Bushs familj, som valde det som senare skulle bli Washingtonterritoriet på grund av lagar som förbjöd svarta att bosätta sig söder om Columbiafloden.

Den 11 november 1889 blev Washington den 42:a delstaten i Amerikas Förenta Stater. Staten har enligt 2006 års folkräkning 6,4 miljoner innevånare. Därmed är den rankad på 13:e plats i Unionen. Residensstad är Olympia. Men största stad är Seattle, med sina 575 000 innevånare. Storstadsregionen Seattle - Tacoma räknar dock totalt cirka 3 ¼ miljoner.

Delstaten är hem för flera stora, multinationella företag, bland andra flygplanstillverkaren Boeing, mjukvaru-tillverkaren Microsoft, webborderföretaget Amazon.com och kaffebarkedjan Starbucks. Andra stora industri-grenar är bioteknik, aluminium, träindustri, gruvdrift och turism. Washington är också en stor producent av vattenkraftsgenererad energi.

Delstatens yta gör den till den 18:e största i USA. Staten kallas The Evergreen State och förkortas WA.

Skatter

Washington har en av USA:s mest regressiva skattesatser. Det är också en av nio amerikanska delstater som inte har någon inkomstskatt för sina invånare. Företag betalar heller inte någon skatt på sina intäkter, däremot kan de få betala en så kallad Business and Occupation tax och en skatt på offentlig service baserat på intäkterna eller den totala försäljningen i företaget.

Delstaten har en generell momsats på 6,5 % som gäller både försäljning av produkter och tjänster. De flesta matprodukter är inte belagda med denna moms bortsett från färdigmat, kosttillskott och läskedrycker. Washington tar även ut en straffskatt på produkter som bensin, alkohol och tobak. Fastighetsskatten, som var delstatens första skatt, står för omkring 30 % av dess totala skatteintäkter.

Likt svenska Systembolaget sköts försäljningen av alkohol genom ett delstatligt monopol. Vin och öl med mindre än 20 volymprocent alkohol kan däremot säljas i vanliga mataffärer.

Politik

Traditionellt har Washington setts politiskt delad av Kaskadbergen, där västra delen med Seattle och Olympia varit övervägande liberala och röstat på demokraterna, och östra delen med bland annat Spokane varit mer konservativt. De senaste åren har dock Spokane, delstatens näst största stad, blivit alltmer liberalt, vilket bland annat visade sig i och med att demokraternas kandidat Maria Cantwell vann med god marginal över republikanen Mike McGavick i kongressvalet 2006. I och med att befolkningen är koncentrerad till den västra delen av Washington brukar det ofta innebära en övervikt för demokraterna, där Seattle står för den mest tydliga övervikten. I alla presidentval sedan 1988 har Washington röstat på Demokraterna.

Guvernör är Demokraten Christine Gregoire.

GEORGE WASHINGTON BUSH, (av Bertil Thörn)

George Washington Bush (1779 – 1863) var en av de allra första nybyggarna och definitivt den första svarta, som tog upp land och bosatte sig i det som senare skulle bli staten Washington.

Han föddes i Pennsylvania omkring 1778. Som familjens enda barn växte han upp i en Kväkarfamilj och han fick sin utbildning i Philadelphia. Hans far, Matthew Bush, var född i Indien, men var egentligen av afrikanskt ursprung. Fadern arbetade under större delen av sitt liv för en rik engelsk handelsman, som hette Stevenson. Där gifte han sig med en irländsk kvinna, som också arbetade i Stevensons affär. När Stevenson, som inte hade några barn, dog, hade han testamenterat en större förmögenhet till sina trogna arbetare.

Sonen George Washington Bush deltog som vuxen i 1812 års krig och var med om slaget vid New Orleans. Senare vandrade han västerut och kom så småningom att förtjäna sitt uppehälle som pälsjägare. Som sådan spenderade han åtskilliga år i Oregonterritoriet, där han arbetade för Hudsons Bay Company.

Omkring 1830 återvände han till Missouri, där han den 4:e juli 1831 gifte sig med Isabella James, dotter till en Baptistpastor av tysk härkomst. Vid den här tiden var Missouri en slavstat. Men Bush var en fri man och hade aldrig varit slav - men han var svart och Missouri gav honom inte samma rättigheter som en vit man. Det resulterade i betydande problem för familjen.

Så, år 1844 hade han fått nog. Tillsammans med fem andra familjer, bland dem hans vän Michael Simmons, lämnade de Missouri och begav sig västerut längs Oregonleden. Bush naturliga förmåga att orientera sig och hitta vägen och hans kännedom om landen här ute i Västern gjorde honom till en ovärderlig vägvisare och guide för gruppen. Isabellas utbildning som sjuksköterska var likaledes ovärderlig. Bush familj hade dessutom rykte om sig att vara mycket generös. De köpte förnödenheter även för de andra i gruppen, först i Missouri, men sedan också för mycket stora summor i Fort Bridger.

När gruppen väl nått fram till slutmålet i Oregon, fyra månader senare, hade provinsmyndigheterna instiftat en lag som förhindrade färgade att äga mark i området. På grund av det valde hela gruppen att fortsätta till norra sidan av Columbia River. Ett område som vid den här tiden fortfarande förvaltades av England och USA gemensamt och där det ännu inte fanns några lagar och förordningar. George Bush tidigare kontakter med representanter för Hudsons Bay Company vid Fort Vancouver bidrog utan tvekan till att hjälpa nybyggarna till land, i ett område där man tidigare varit noga med att förhindra amerikanska nybyggen.

De fem familjerna fann lämplig mark i ett område som senare kom att kallas Bush Prairie. Förutom väl fungerande jordbruksföretag byggde de också upp områdets första kvarn och ett sågverk och Bush hjälpte Simmons att starta ett virkesföretag.

Avtalet, The Oregon Treaty, 1846, gjorde slut på det gemensamma förvaltandet av området norr om Columbia River och familjen Bush kom alltså att på nytt hamna i amerikanskt område. Ett område där de nu enligt Oregons lagar inte hade rätt att äga mark, då George var färgad. Men landet var ännu så glest befolkat att ingen tog någon notis om det. Först när Washington Territory bildades, genom en delning av Oregon Territory år 1853, var en av de första myndighetsåtgärderna, att ge familjen Bush ett undantag från den rasistiska lagen. Förslaget gick igenom och Kongressen fastställde 1855 familjen Bush rätt till den mark som de så framgångsrikt hade utvecklat.

George Washington Bush levde resten av sitt liv i staten Washington. Han dog den 5 april 1863 och är den ende veteranen från 1812 års krig som är begravd i Washington. Isabella James Bush dog den 12 september 1866. Deras sex söner fortsatte alla som framgångsrika medborgare, antingen inom jordbruk eller som tjänstemän inom statlig service.

MOUNT ST. HELENS, (av Hans-Olof Ohlsson)

Mount St Helens är en aktiv så kallad stratovulkan, som ligger i sydvästra staten Washington. En stratovulkan är den vanligaste typen av vulkan, som kännetecknas av sin koniska form och branta sidor. Den är uppbyggd av lager av olika material, till exempel aska och lava. Därför kallas den också kompositvulkan. Den har fått sitt engelska namn efter den brittiska diplomaten Lord St Helens, som var god vän med den upptäcktsresande, som kartlade området, nämligen George Vancouver.

Vulkanen ligger i Cascadebergen, som utgör en del av "The Pacific Ring of Fire", Stilla Havets ring av eld. Denna sträcker sig från Nya Zeeland, via Tongaöarna, Indonesien, Filippinerna, Japan, Kamtjatkahalvön, Alaska och längs hela den bergskedja, som följer Nord- och Sydamerikas västkust, Kordiljéerna. I denna ring av eld finns 452 aktiva vulkaner, vilket är mer än 25 % av det totala antalet vulkaner i världen. 90 % av alla jordbävningar äger också rum här.

Mt St Helens börjar sin historia för 37 000 år sedan och har byggts upp under årtusendena genom otaliga utbrott. Ett av de största utbrotten i historisk tid ägde rum 1480.

Mt St Helens är mest berömt för sitt katastrofala utbrott den 18 maj 1980. Det är det vulkanutbrott i USA, som orsakat störst skada. 57 människor dog, 250 hem, 25 km järnväg och 300 km landsväg förstördes.

20 mars 1980 skakades Mt St Helens av en jordbävning, som uppmättes till 4,2 på Richterskalan. Några dagar senare började det ryka från vulkanen. Det var uppenbart att en stor fara för ett nytt större utbrott förelåg. Turister, som såg chansen att få uppleva ett vulkanutbrott på nära håll, började strömma till. I slutet av april, började berget bukta ut i en gigantisk bula på den norra sidan. Klockan 8.32 den 18 maj kom så ett nytt jordskalv med magnituden 5,1, som orsakade en massiv kollaps av den norra sidan av berget. Detta orsakade ett massivt jordskred, eller snarare en lavin av magma, sten, jord, gyttja och allsköns bråte från berget. Bergets höjd minskade med 400 meter, från 2950m till 2550m. Toppen på berget försvann och ersattes med en 3,2 km bred krater. Volymen på de massor, som i denna jordlavin flyttades nedför berget, 27 km söderut till Columbiafloden, utgjorde inte mindre än 2,9 kubikkilometer!

Magman i vulkanen bröt ut i ett pyroplastiskt flöde, som jämnade vegetation och byggnader med marken inom ett 600 km² stort område. Över 1,5 miljoner ton svaveldioxid skickades ut i atmosfären. Askan från utbrottet sträckte sig i en gigantisk plym 27 km upp i luften. Askan spreds österut med vinden och så långt bort som i Edmonton i Kanada, fick man städa upp nedfallen aska. Klockan halv sex på eftermiddagen började höjden på askpelaren att minska, men utbrotten fortsatte under natten och åtskilliga dagar framöver. Mellan 1980 och 1986 var vulkanen fortsatt aktiv med mindre explosioner och eruptioner. Från december 1989 till februari 1991 spydde vulkanen åter ut stora mängder aska.

11 oktober 2004 nådde magman ytan i vulkanen och skapade nya utbuktningar och toppar av olika form. 8 mars 2005 sköt en pelare av ånga och aska 11 000 meter upp i luften. Detta åtföljdes av en mindre jordbävning. Vidare större aktiviteter

har förekommit under oktober 2006 och i januari 2008. Då inställdes alla vetenskapliga aktiviteter vid kratern och på vulkanens sidor, eftersom det fanns en möjlighet att Mt St Helens skulle få ett nytt större utbrott. Vulkanen är alltså fortfarande aktiv.

Man har hittat spår av bosättningar i området runt vulkanen, som visar att människor bott här i 6 500 år. Mt St. Helens utbrott har av lätt insedda skäl genom tiderna påverkat människorna här. För 3 500 år sedan hade vulkanen ett större utbrott och ett antal bosättningar begravdes under ett tjockt lager pimpsten, vilket fick till följd att området övergavs i nästan 2 000 år. Senare har indianer ur bland annat Klickitat-, Upper Chinook- och Yakamastammarna jagat och samlat föda här.

COLUMBIAFLODEN, (av Bertil Thörn)

Columbiafloden är en av de mest dominerande miljökomponenterna i hela Nordvästern. Den börjar högt uppe i bergen ända uppe i sydöstra British Columbia i Kanada och rinner genom, förutom en kanadensisk stat, sju amerikanska delstater, mer än ett dussin indianreservat och en mängd andra olika kommunala ansvarsområden, innan den efter drygt 200 mil når sitt utlopp i Stilla Havet. Den är genom sin stora fallhöjd på nästan 1000 meter bekant för sitt omfattande nätverk av hydroelektriska dammar och för alla de juridiska kontroverser som genom åren har varit en följd av denna utbyggnad.

På sin väg till Stilla havet avvattnar floden ett jättelikt område - drygt 670 000 km², alltså nästan lika mycket som Sverige och Finland tillsammans! Det är därmed det fjärde största flodsystemet i USA. De amerikanska stater som berörs av dess flöde, om man då räknar in dess biflöden, är Washington, Oregon, Idaho, Montana, Wyoming, Nevada och Utah. Floden rinner i många krumelurer innan den når havet. De första 30 milen uppe i Kanada rinner den norrut, för att sedan svänga av i motsatt riktning och rinna ner till gränsen mellan Kanada och USA. Väl inne i USA rinner den först mot sydväst, runt om Columbiaplatåns massiva lavabälte,

innan den abrupt svänger av mot sydöst och skär en mäktig ravin rakt igenom den vulkaniska landskörden för att möta den mot väster rinnande Snake River - dess största biflod. Därifrån rinner den sedan västerut och bildar då under en stor del av sitt lopp gräns mellan staterna Washington och Oregon. Slutligen når den Stilla havet där staden Astoria ligger idag och där Lewis och Clark också efter många om och men slutligen fick skåda havet.

Floden har genom hela historien haft stor betydelse för ursprungsbefolkningen. Arkeologer har funnit bevis för mänsklig bosättning i dess närhet under mera än tiotusen år. Indianerna själva hävdar dock i vanlig ordning att de alltid har funnits här, ända sedan tidernas begynnelse. Oavsett hur det förhåller sig med det så har floden alltid varit av central betydelse för deras liv och uppehälle. Den har nyttjats av dem både för mat och vatten, men också för transport.

Lax har alltid varit en av de viktigaste produkterna för dem. Förutom att de från den, för egen del, kunde tillgodogöra sig mängder av livsviktigt protein, så utgjorde den en betydande handelsvara. Trots tusentals års rikligt nyttjande, så bibehöll Columbia under det indianska förvaltandet sin särställning som ett mycket produktivt och varierat ekosystem ända in mot början av 1900-talet.

Icke-indianska folk började invandra till området under 1840- och 1850-talen. Det resulterade i att indianerna trängdes undan till mindre landområden - reservat. De nya invandrarna började dessutom att utnyttja floden på helt nya sätt. Till att börja med var det kanske inte så stor skillnad. Vita nybyggare fiskade ungefär som indianerna, använde floden för sina transporter och började bygga hus och gårdar på de bördiga flodslätterna. Men i takt med att befolkningmängden ökade och ny teknik utvecklades under senare delen av 1800-talet ökade trycket på utnyttjandet av floden högst avsevärt. Bevattningskanaler grävdes, som avledde vatten. Hydroelektriska dammar började byggas. Kommersiell fiskodling startades på många platser. Muddring av seglingskanaler gjordes på många platser. Påverkan av allehanda, mer eller mindre skadliga, utsläpp hade allt sammantaget haft en betydande såväl fysisk som biologisk påverkan på floden när vi kommit en bit in på 1900-talet.

Även om det huvudsakligen var flodens många biflöden som först dämades upp och dikades ur, så hade även själva huvudströmmen börjat byggas ut när vi kommit in på 1930-talet. Det var under den stora depressionen på 30-talet som dammar som de jättelika Bonneville och Grand Coulee anlades. Den senare var då världens största damm och är än idag USAs största elproducent. Idag finns det mera än 400 dammar i hela systemet, varav 14 i själva huvudströmmen. Dessa producerar ungefär 100 TWH per år, motsvarande 40 % av USAs hela vattenkraftsproduktion. Det kan jämföras med att vi i Sverige producerar 65 TWH.

Den här utbyggnaden har naturligtvis inneburit en radikal förändring i flodens miljö, samtidigt som det naturligtvis har varit en avgörande faktor för Nordvästerns ekonomi, genom tillgången till elektricitet för såväl hem som industri. Samtidigt har fördämningarna givit förutsättningar för bevattning av hundratusentals hektar produktiv jordbruksland och det har gjort det möjligt att trafikera floden på ett säkert och kontinuerligt sätt med större fartyg. Dock har alla dessa förmåner erhållits på bekostnad av stora miljöförluster. Den årliga stigningen av lax till de traditionella lekplatserna uppe i flodsystemet har minskat från beräknade 16 miljoner ton till mindre än 1 miljon ton och flera av de olika laxarter, som tidigare funnits här, är nu uppsatta på listan över hotade arter.

Det är inte bara blockeringen av vandringsvägarna som är bekymret. Även det faktum att regleringen påverkat själva vattenflödet har bidragit till att ynglen inte i samma utsträckning längre kan ta sig ut i havet och de tämligen stabila vattenmängderna i de stora vattenmagasinen har inneburit att en större mängd rovfisk har kunnat etablera sig. Vattenkvaliteten har också påverkats i en negativ riktning, genom att genomsnittstemperaturen har höjts och att det har skett en ökning av kvävehalten i vattnet.

Även om dambyggnationen är huvudorsaken till nedgången i laxpopulationerna, så har även överfiskning, timmerflottning, avledning av vatten för bevattningsändamål, nedsmutsning, väg- och tunnelbyggen samt införandet av främmande fiskarter bidragit till laxens och andra ursprungliga arters nedgång.

Konflikter kring skötseln av floden har med åren blivit allt större. Historiskt var det maximal ekonomisk vinning genom elproduktion och bevattning som var det allt överskuggande. Men på senare tid har miljöfrågorna kommit att få en allt större betydelse. Även om det nu finns en tydlig vilja att återställa så mycket som möjligt av den naturliga balansen, så finns det fortfarande många motstridiga intressen som ska jämkas samman. Inte minst bland indianerna längs den långa floden. Indianer som fortfarande är beroende av laxfisket både för sin mathållning, men också för det ekonomiska utfall de har av fisket och för att det är en viktig del för be-

varandet av deras kultur. De vill då av naturliga skäl inte gå med på regelverk som inkräktar på deras möjlighet att utöva detta fiske.

För övrigt verkar det största hindret för att snabbt komma överens vara den stora mängden myndigheter och organisationer som är involverade. Det är två land, flera stater, mer än ett dussin indianreservat och en mängd städer och andra lokala ekonomiska och politiska grupperingar.

Det tog inte mera än 150 år att försämma flodens miljö till den standard den har idag. Hundratals dammar hämmar flodens naturliga lopp. Mer än ett halvt dussin fiskarter är på gränsen till utrotning och föroreningar i form av allt från kommunernas avloppssystem till kärnkraftsavfall följer idag med floden ut till havet. Samma privata, kommunala och statliga institutioner som var med och skapade det här tillståndet, ska nu försöka att vända utvecklingen. Det här är närmast att betrakta som ett uppvaknande under galgen. Även om upprustningsarbetet har påbörjats, så är det än så länge bara i sin allra första fas och det finns mängder av hinder och problem att lösa. Bara framtiden kan utvisa hur pass väl man kommer att lyckas.

STADEN ASTORIA, OREGON, (av Bertil Thörn)

Staden Astoria är huvudort i Clatsop County, Oregon. Beläget nära Columbiaflodens mynning i Stilla Havet har staden fått sitt namn efter den amerikanske entreprenören - och för den delen Amerikas förste miljonär - John Jacob Astor. Det var hans pälshandelsföretag, Pacific Fur Company, som grundade Fort Astoria på den här platsen 1810. Astoria fick sina stadsprivilegier den 20 oktober 1876.

Staden ligger på södra flodstranden och har en betydande djupvattenhamn. Det finns en regional flygplats och den nästan 7 km långa stålbron Megler Bridge förbinder staden med staten Washington på andra sidan floden. Staden har ungefär 10 000 innevånare.

Staden Astoria vid Columbiaflodens mynning med den långa stålbron Megler Bridge

Lewis och Clark-expeditionen övervintrade här vintern 1805- 1806, vid Fort Clatsop, som var en liten timrad förläggning sydost om den nuvarande staden. Planen var att ett fartyg skulle hämta upp dem här och föra dem tillbaka till Staterna, men kommunikationen fungerade inte och expeditionen fick tillbringa en påfrestande vinter, fylld av regn och kyla, här innan de våren 1806 fick påbörja sin långa vandring tillbaka samma väg som de hade kommit. Idag finns här en återuppbyggd replik av fortet som har fått status av ett "National Monument".

Några år senare, år 1810, sände Astors företag ut en expedition som fick namnet Astor Expedition för att grunda Fort Astoria på platsen. Tanken var att det här skulle bli den viktigaste pälshandelsstationen längs Stilla Havskusten. Det blev också en mycket betydelsefull post för det vidare utforskandet av landsändan och bidrog starkt till att förstärka Amerikas krav på äganderätten till området.

Den engelske utforskaren David Thompson var den förste Europé att segla uppför Columbia River år 1811. Thompson såg det delvis färdigbyggda fortet, efter att han hade anlänt två månader efter att Pacific Fur Companys fartyg Tonquin hade levererat byggmaterial, personal och förråd till bygget. Pacific Fur Company lyckades dock inte överleva utan såldes till brittiska intressen 1813. Byggnaderna återlämnades dock till USA 1818, men engelsmännen behöll kontrollen över pälshandeln ända till den amerikanska befolkningen i landsändan började öka i och med att utvandringen via Oregon Trail kom igång under 1840-talet. 1846 hade det gått så långt, att en landsgräns inrättades mellan amerikanskt och engelskt land längs den 49:e breddgraden.

Allteftersom Oregon Territory växte så gjorde också staden Astoria det såsom varande en viktig hamnstad med en djuphamn och med en placering vid den stora floden som utgjorde en utmärkt led för vidaretransporter in i landet. Det första postkontoret väster om Klippiga Bergen etablerades i Astoria redan 1847.

Astoria kom att dra till sig en mängd immigranter. Speciellt finländare och kineser. Finländarna ägnade sig främst åt fiske, medan kineserna huvudsakligen arbetade i fiskkonserverindustrin.

1883 och ännu en gång 1922 brann stadens centrala delar ner. Huvudsakligen för att det var byggt helt av trä och att husen var byggda på pålar ovanför den vattensjuka marken.

Idag har Astorias centrala betydelse överskuggats av större städer som Portland och Seattle. Dess industri, huvudsakligen fiskkonserver och trävaror, har också tappat sin betydelse och i många fall helt upphört med sin verksamhet. I stället har turismen ökat i betydelse. Efter att kommunen investerat stort i förbättringar av sin hamn, har stora kryssningslinjer börjat inkludera Astoria i sina kryssningspaket.

Förutom kopian av Fort Clatsop har staden ett 38 meter högt utsiktstorn från vilket man kan se ut över hela staden och över Columbiaflodens utlopp i havet. Tornet byggdes av familjen Astor 1926 för att minna om stadens tidigare betydelse.

PACIFIC FUR COMPANY, (av Bertil Thörn)

The Pacific Fur Company grundades den 23 juni, 1810, i New York City. Hälften av aktierna behölls av American Fur Company, som i sin tur var helägt av John Jacob Astor, vilken också var den som sköt till allt det kapital som behövdes. Resten av aktierna delades ut till de tjänstemän och arbetare som anställdes i företaget.

1811 etablerade bolaget en handelsstation, Fort Astor, vid nuvarande staden Astoria, Oregon. Astors plan var att skapa ett handelsimperium som skulle etablera en handelsrutt mellan USA och Kina. Som en centralpunkt i den ruten räknade han med att en hel stad skulle växa upp kring handelsstationen vid Columbiaflodens utlopp. Dit skulle fartyg komma från New York, lastade med handelsvaror för handel med indianerna i kustområdena från Columbia och upp till det då ryska Alaska.

Efter en mellanlandning på Hawaii, där ytterligare varor och en del hawaiianska infödingar skulle tas ombord, skulle fartygen alltså gå till Fort Astor, där de indianska lockvarorna skulle lossas och de insamlade pälsvarorna lastas för resan över till Kina. I Kina var det vid den här tiden stor efterfrågan på pälsvaror. Från Kina skulle man sedan föra tillbaka porslin, silke och andra tyger, kryddor, med mera till New York. Två premiär-expeditioner sänds iväg till Columbia River. Den ena över havet. Den andra över land.

Havsexpeditionen transporterades av fartyget Tonquin, under kapten Jonathan Thorn, som var en impulsiv och häftig person. Tonquin lämnade New York den 8 september 1810 och anlände till Columbia River den 12

april året därpå, för att lasta av byggmaterial, förnödenheter och personal som skulle bygga upp Fort Astor på platsen. Tonquin seglade sedan vidare upp efter västkusten för att göra affärer med infödingarna. Det gick dock inte som planerat. På Vancouver Island blev besättningen attackerad av indianerna och 61 man dödades innan någon av de överlevande såg till att spränga hela fartyget i luften.

Den landbundna expeditionen, som kallats Astor Expedition, eller ibland The Hunt Party, leddes av Wilson Price Hunt. Gruppen tog sig uppför Missourifloden så långt som till arikarabyarna i närheten av nuvarande Mobridge, North Dakota. Därifrån tog man av rakt västerut. Efter mycket stora problem och umbäranden nådde man fram till Snake River, på andra sidan av Klippiga Bergen, där de förlorade stora delar av sina förnödenheter och det mesta av sin mat. Resterna var man tvungen att gräva ner och sedan delades gruppen upp i mindre enheter, av vilka en del så småningom lyckades ta sig till Fort Astor under januari och februari 1812.

Efter ännu flera olyckshändelser och missräkningar gick Pacific Fur Company i konkurs, när nästa förrådsfartyg, Beaver, inte lyckades komma fram i tid till Fort Astor. Efter den tidigare förlusten av det halvmilitära och bestyckade fartyget, Tonquin, var Fort Astor i stort sett försvarslöst och utlämnat åt konkurrerande företag, huvudsakligen de engelska. Risken bedömdes alltså som stor att engelsmännen skulle erövra posten med våld under 1812 års krig. Därför valde Astor att i tid sälja hela verksamheten till det Montrealbaserade North West Company i oktober 1813.

I mars 1814 anlände så North West Companys försörjningsfartyg Isaac Todd, tillsammans med ett brittiskt krigsfartyg, som egentligen hade order att förstöra alla amerikanska anläggningar på västkusten. Men Fort Astor var nu brittiskt, så anläggningen och dess personal skyddades av North West Company och dess fartyg kunde äntligen lossa synnerligen välbehövligen förråd till Fort Astor och dessutom erbjuda många av dess anställda efterlängtat och bekväm hemtransport till Montreal och England. Henry och Donald McTavich, två av de riktiga veteranerna bland North West Companys personal, skulle aldrig återse hemlandet då de drunknade, när deras roddbåt kapsejsade på Columbia River, när de var på väg ut till fartyget Isaac Todd för att anträda hemfärden.

LEWIS OCH CLARK PÅ VÄSTKUSTEN, (av Bertil Thörn)

På hösten 1805 hade expeditionen följt Missourifloden ända till dess källor. Här hade man blivit tvungna att lämna sina båtar, då det till deras besvikelse inte fanns någon seglingsbar väg genom bergen. Bland shoshoneindianerna lyckades de köpa hästar och kunde så småningom, under stora umbäranden, ta sig över den stora vattendelaren via Lemhi Pass och komma ner mot nya floder, som de hoppades skulle leda dem ut till havet. Men återigen skulle deras förhoppningar delvis grusas. Det här var floderna Clearwater och Snake, som visade sig vara vilda och svårforcerade floder. Inte speciellt lämpade som transportvägar. Men så småningom tog de sig i alla fall ända ner till Columbiafloden och här väcktes åter hoppet om att man nu äntligen ha funnit en seglingsbar väg ut till kusten.

Men det skulle dröja ända till i november 1805, innan de nådde sitt mål och kapten Clark lättad kunde skriva i sin journal de välkända glädjeorden "Ocean in view! O! The Joy!".

De befann sig nu på Columbiaflodens norra strand och vad de här skådade var ändå inte havet, utan bara den större vik, i vilken floden mynnar. Härifrån gjorde de olika rekognoseringsturer, för att söka efter fartyg, som de hoppades skulle kunna förse dem med nya förråd inför återfärden. Och med största sannolikhet tog de sig ända ut till kusten och såg slutligen vad de kallade "the Great South Sea", alltså Stilla Havet. Ett hav som sannerligen inte var stilla vid den här årstiden. Våldsamma stormar plågade dem varje dag i det provisoriska lägret på den norra flodstranden, där de väntade på att få kontakt med något fartyg.

Men inget fartyg visade sig och efter tio dagars väntan i det utsatta lägret, som de nu hade döpt till Cape Disappointment, beslutade de att söka efter en bättre plats. I sann demokratisk anda föreslog de båda kaptenerna, att alla skulle få vara med och rösta om man skulle stanna på den norra stranden eller ta sig över till den södra, där man hade hört indianerna säga att det fanns mera hjort och annat jaktbart villebråd. Till och med jägaren Charbonneaus unga indianska hustru, Sacajawea, tilläts rösta. Kanske hon var den första kvinna i USA som därmed gavs den rätten! Röstningen resulterade i att man beslutade flytta över till den södra flodstranden och söka upp en mera skyddad plats i skogen, en bit från kusten.

Kapten Lewis, med en liten grupp män, fann snart en "lämplig" plats, tre kilometer uppför en flod som de kallade Netul River (idag kallad Lewis och Clark River) och den 10 december hade man börjat bygga sig ett primitivt övervintringsläger. På juldagen var de under tak, även om det hela var en tämligen liten och primitiv byggnad. De döpte i alla fall sitt vinterkvarter till Fort Clatsop, efter en av de indianstammarna, de hade träffat på i området. Det här skulle nu bli deras hem under de närmaste tre månaderna.

Det skulle bli synnerligen besvärliga och påfrestande månader. Det regnade så gott som varje dag och gruppen hade dessutom svårigheter att skaffa tillräckligt med mat.

Handel med de lokala indianstammarna var ytterst sparsam och mesta tiden gick åt att söka mat och bara vänta på våren. Ett annat problem man hade, var att de västliga stormarna tryckte upp så mycket havsvatten i floden, att deras dricksvatten ibland blev alltför salt. Men salt var annars en nödvändighet för att de skulle kunna bevara det kött det lyckades skaffa. Och då deras medhavda förråd nu var slut, sände de en grupp på fem män ut till havet för att koka havsvatten, så att man kunde utvinna det begärliga saltet. Gruppen lär ha kokat minst 5 300 liter vatten och ur det utvunnit ungefär 125 liter salt.

Den 23 mars, 1806 hade i alla fall dagen randats, då gruppen kunde starta sin återfärd.

SACAJAWEA, (av Bertil Thörn)

Sacajawea var en shoshoneindianska (född något av åren 1787-90, troligen död 20 december 1812). Åren 1804-05 deltog hon i Lewis och Clarks expedition.

Sacajawea var syster till Lemhi-shoshonernas hövding Cameahwait och tillfångatogs som barn av hidatsakrigare, traditionella fiender till shoshonerna. Hos hidatsaerna förvanskades hennes namn på deras språk till Tsakakawia ("fågelkvinnan"). Sacajawea blev i tidiga tonåren bortgift med en fransk-kanadensisk pälsjägare, Toussaint Charbonneau (1767-1813). Han anställdes av Lewis och Clark och de båda följde med på expeditionen, med sin då endast ett par månader gamle son Baptiste, som sedermera följde med hertig Paul av Württemberg till Europa, där han bodde några år på 1820-talet, innan han återvände till USA och där eventuellt levde en tid bland Washakies shoshoner vid Wind River. Sacajawea dog troligen den 20 december 1812, vid Fort Manuel, i nuvarande North Dakota. Ansvaret för hennes pojke hade då redan tidigare övertagits av William Clark, i St Louis, där pojken sattes i skola.

Sacajaweas insatser i expeditionens tjänst har överdrivits kolossalt och bilden av henne har utsatts för en starkt verklighetsfrånvärd romantisering i flera böcker och på film. Hennes viktigaste bidrag till expeditionen var främst att fungera som tolk, när man förhandlade med shoshonerna om passage genom deras område och om hästar för att korsa Klippiga Bergen. Något som inte var planerat och skedde mera av en slump genom att gruppen av någon outgrundlig anledning råkade träffa på just hennes bror, av alla personer!

Sacajawea var dock inte en person som på något sätt var passiv. Trots sin ungdom agerade hon djärvt och modigt i samband med flera situationer och speciellt kapten Clark var mycket förtjust i att ha henne med i gruppen. Han ondgör sig på flera ställen i sin journal över hennes man Charbonneau, som han ansåg var en lat odugling, medan han framhäver flickans praktiska handlag. Väl framkomna till Stilla Havet krävde hon att få följa med ut till havet, för att se på den stora val som männen rapporterade hade flutit iland på stranden.

I slutet av 1800-talet uppstod en mytbildning om att Sacajawea skulle ha dött först 1884 på Wind River-reservatet. Myten startade som ett rykte kort efter begravningen av en shoshonekvinna vid namn Pahraivo eller Porivo, som av prästen Roberts skall ha uppgivits som identisk med Sacajawea. Denna historia uppsnappades av en författare, specialiserad på kiosklitteratur, som skrev en bok med prästens uppgift som

enda sakliga underlag och därmed skapades en myt som lever än idag och upprätthålls inte minst av ättlingar till Cameahwait. Clarks egenhändiga anteckningar från 1825-26 lämnar dock inget rum för tvivel. Han, om någon, bör ha vetat hur det förhöll sig och enligt honom var Sacajawea död. Efter hennes namn har han kort noterat: "dead".

FORT CLATSOP, (av Bertil Thörn)

Fort Clatsop var det övervintringsläger Lewis och Clark byggde nära Columbiaflodens mynning för sin expeditionens övervintring vintern 1805 - 1806. Det ligger längs Lewis och Clark River ungefär 8 km sydväst om staden Astoria, Oregon.

Platsen är nu en del av Lewis and Clark National and State Historical Parks och här byggdes till 150-årsjubileet en kopia av det ursprungliga fortet upp. Repliken kom att stå i 50 år, men förstördes av en omfattande brand i oktober 2005. Över 700 frivilliga satte dock igång att bygga upp en ny kopia, som kunde invigas i december 2006. Det är alltså den kopian vi nu ska åka och titta på.

Innan den byggdes upp, på samma plats som den gamla, passade man på att göra en del arkeologiska utgrävningar, som man inte kunnat göra så länge den tidigare repliken stod på platsen. Den nya byggnaden är nu uppförd på samma plats och efter skisser som kapten Clark gjorde i sin journal, även om de skisser som sergeant Ordway också hade gjort var något annorlunda.

THE SALT WORKS, (av Bertil Thörn) lästes aldrig upp under resan

Den 28 december 1805 skickade kapten Clark 5 män för att bygga upp ett saltkokeri vid havet. Fem dagar senare fann de en lämplig plats 2,5 mil längre ner efter kusten. Havsvattnet hade där en hög salthalt och det fanns gott om bränsle. I närheten av några indianska bosättningar bestämde de sig för att försöka.

De byggde en enkel eldstad av stenar, började samla ved och hade snart fem stora kopparkittlar, fyllda med havsvatten, på elden. Tre män, Joseph Fields, William Bratten och George Gibson skötte själva vattenkokningen, eldningen och uppsamlingen av det utvunna saltet, medan två män, Willard och Wisner, hjälpte dem att bära vatten från havet.

Männen levde i tält intill anläggningen, som låg vid Necanicum River och hundra "steg" från stranden. Där höll de elden brinnande dag och natt och minst tre av männen var hela tiden igång. Först den 20 februari 1806 avbröt man arbetet, då man hade fått ihop ungefär 125 liter vitt och fint salt. En mängd som man bedömde skulle räcka tills att de åter nådde fram till de förråd, man hade grävt ner, när man varit tvungna att lämna sina båtar på andra sidan bergen.

Av arbetsplatsen återstod då bara de sotsvarta stenarna. Att vi ännu vet var platsen låg kan vi tacka indianerna och medlemmar av Oregon Historical Society för, som redan år 1900 markerade platsen. Då hade man fått hjälp av Jenny Michel, en clatsopkvinna, som var född redan 1816 och som i sin barndom hade hört sin mor berätta om vita män, som hade kokat vatten på stranden.

Från flera av de bevarade journalerna kan vi se att arbetet på stranden varit oerhört tungt och krävande. Det var också ofta svårt för männen att hålla sig med mat och vid minst ett tillfälle skickades en speciell jaktstyrka från Fort Clatsop dit ner, för att hjälpa dem att jaga.

Bristen på mat, kravet på att ständigt vara i arbete och att männen var betydligt mera utsatta för hårt väder, än de som levde i Fort Clatsop, resulterade i att saltkokarna i februari, när man avslutade arbetet, var hårt drabbade av sjukdom och skador. Gibson var då så sjuk, att han fick bäras tillbaka och Bratton hade besvär med sin rygg långt efter att de hade lämnat Fort Clatsop och var på väg hem.

STATEN OREGON, (av Bertil Thörn)

Oregon är en delstat i nordvästra USA. I väster har den en drygt 40 mil lång kuststräcka där den gränsar mot Stilla Havet. I norr ligger delstaten Washington. I söder Kalifornien och Nevada och i öster Idaho. Jämfört med tvillingstaten Washington, är Oregon större till ytan, men har en betydligt mindre befolkning. Antalet innevånare är nämligen bara lite drygt hälften av Washingtons, eller omkring 3,8 miljoner. Av dessa är 2,5% indianer. Ytan däremot, som är 255 000 km², är ungefär 40% större än grannstatens. Statens högsta punkt är Mount Hood med sina 3 425 meter. Residensstaden heter Salem, 155 000 innevånare, men statens folkrikaste stad är Portland med 576 000. Oregon blev den 14 februari 1859 USA:s 33:e delstat. Staten kallas Beaver State och dess förkortning är OR, eller ibland Ore. Vad namnet Oregon står för är obekant. En teori är att det kommer från ett franskt uttryck för "orkan", men det är osäkert.

Historia

Innan européernas ankomst var området, som idag utgörs av Oregon, befolkat av flera indianstammar, varav de mest namnkunniga är Bannock, Shasta, Kalapuya, Modoc, Chinook, Klamath, Molalla, Nez Perce, Takelma och Umpqua. Spanjorerna var de första européer att besöka landet redan på 1500-talet. James Cook utforskade kusten 1778 under sitt sökande efter Nordvästspassagen. Lewis och Clarks expedition kom till regionen under sin utforskning av Louisianaköpet. John Jacob Astor, finansär från New York, grundade 1811 Fort Astoria vid Columbiaflodens mynning för att utgöra bas för hans pälshandelsföretag Pacific Fur Company och det var den första permanenta bosättningen för vita amerikaner i Oregon. Under 1812 års krig tog britterna kontrollen över pälshandeln och blev dominerande i nordvästra USA genom Hudson bay-kompaniet.

När pälsjägaren och entreprenören Ewing Young dog 1841 och inte hade några efterlevande att ärva hans tillgångar och inget system fanns för att skifta ägarskapet av hans mark så samlades 1842 ett råd för att avgöra frågan. Detta var den första medborgarsamlingen innan Oregonlandet inträdde som delstat i USA.

Under 1842-1843 började den stora inströmningen av bosättare till området. Det var hysterin i Öster som väcktes sedan det så kallade Oregonspåret hade etablerats och sedan britterna slutit förbund med Amerika och nu tillät amerikansk bosättning i det gemensamt förvaltade Oregonterritoriet. Landöverlåtelseakten 1850, som gav alla ogifta vita män rätt till 160 tunnland och gifta par 320 tunnland mark, och den påföljande omflyttningen av ursprungsbefolkningen, gjorde att många lockades av möjligheten till ett bättre liv.

Oregon har ett varierat landskap med en naturskön men vindpinad havskust. Vulkanerna i den vilda och glaciärrika Cascade Mountain Range, med tät barrskog på västra sidan och en betydligt torrare höglandsplatå i stora delar av resten av staten. Skyhöga Douglasgranar och ännu högre Sequoyaträd (på amerikanska Redwood) längs den regniga västra kusten ger en dramatisk kontrast med mera glesvuxen och torrare tall- och enbuskbestånd som täcker stora delar av statens östra halva. I den delen förekommer också halvtorra, busksnårstäta prärielandskap, öknar och ängar. Dessa torrare områden sträcker sig österut från centrala Oregon. Crater Lake National Park är statens enda nationalparken.

Politik

Staten är av tradition Demokratiskt styrd, även om de östra delarna är övervägande konservativa. Staten har valt demokratiskt i de senaste sex presidentvalen. Guvernören Ted Kulongosky är Demokrat.

För övrigt är politiken liknande den som bedrivs i grannstaten Washington. Beträffande alkoholförsäljning har man liknande restriktioner. Vin och öl finns i de flesta livsmedelsaffärer, medan starksprit får sökas på annat håll. Och dessa affärer får man närmast leta efter. Oregon är dock en stat med otroligt många bryggerier och staten är också en stor producent av vin. Här finns inte mindre än 303 vingårdar.

Ekonomi

Jordbruk och fruktodling är betydande, liksom vinodling. En annan stor odlingsprodukt är hasselnötter, där man svarar för 95% av hela USAs behov. Stora skogsarealer har naturligtvis inneburit att virkesproduktion alltid varit en stor produktgrupp, även om uttaget av virke successivt har minskat. Oregon har en av världens största laxfiskeindustrier. Högteknologiska företag har på senare tid fått en allt större betydelse. Tectronix och Intel är bland de mera kända företag som finns representerade här. Turism svarar också för en betydande del av statens finanser.

Det finns dock väldigt få riktigt stora företag här. Den klart största är sportprodukttillverkaren Nike. Eventuellt kan man också notera postorderföretaget Medford.

Oregon är en av få stater som inte har någon momsskatt. Å andra sidan har man en av de allra högsta inkomstskatterna i landet. Men då ska man samtidigt veta att den genomsnittligt betalda skatten bara motsvarar ungefär 13 500:- (svenska kronor) per år!

Kuriosa

- I Portland finns världens minsta officiella park – Mill Ends Park med en yta av endast 0,3 kvadratmeter.
- Oregon har ingen omsättningsskatt.
- Det är förbjudet att själv fylla på bensen i sin bil i Oregon.
- Staten Oregon hävdar att den har världens kortaste flod, nämligen avloppet från Djävulssjön till Stilla Havet, D River. Den finns i sin helhet inom staden Lincoln Citys gränser och är ca 36 m lång (något varierande beroende på tidvattnet).
- I Oregon görs många Pinot Noir-viner
- Oregon är en av fem amerikanska delstater med kustlinje mot Stilla Havet.
- Oregon var en av de stater som legaliserade Marijuana under Jimmy Carter-administrationen på 70-talet
- Oregon är den stat i USA där det förekommer flest skogsbränder. Ofta flera än 1 000 per år.

FORT VANCOUVER OCH PÄLSHANDELN, (av Bertil Thörn)

Fort Vancouver var en pälshandelsstation vid Columbia River under tidigt 1800-tal. Det utgjorde då huvudkvarter för bolaget Hudsons Bay Company i deras Columbia District. Namnet fick det efter den kände marin-kaptenen och utforskaren George Vancouver. Idag finns på platsen en fullskalig kopia av den gamla posten. Fort Vancouver National Historic Reserv förvaltas av National Park Service och omfattar även platsen för den militärpost som senare byggdes i närheten och som fick samma namn.

Historia

Posten etablerades 1824, på en plats som vid den här tiden låg i en region som engelsmännen kallade Columbia District, medan amerikanerna kallade det Oregon Country. Ett område som efter ett avtal 1818 förvaltades gemensamt av de båda staterna. De brittiska intressena representerades av Hudsons Bay Company, som vid den här tiden hade ensamrätt på all pälshandel i västra Kanada.

Det var sir George Simpson som initierade etableringen och han satte doktor John McLoughlin till dess förste så kallade Chief Factor. En funktion som den legendariske McLoughlin behöll i nästan 22 år. Något som starkt bidrog till att han senare kommit att kallas Oregons Fader. Han hade nämligen under sin tid här, mot bolagsledningens policy, ofta hjälpt amerikanska nybyggare under deras svåra första tid i territoriet. 1846 lämnade han sin tjänst och köpte mark i Willamette-dalen, där han grundade staden Oregon City och definitivt blev amerikansk medborgare.

Platsen som Simpson hade valt för handelsstationen låg på Columbiaflodens norra strand, mitt emot Willametteflodens utlopp i Columbia. Columbia räknades då som den egentliga gränsen mellan Kanada och USA. Platsen var väl vald, då den låg på en låg flodslätt, men ändå tillräckligt högt för att undgå översvämningar. Marken var bördig och man hade som filosofi att stationen skulle kunna vara självförsörjande med all typ av mat. Så effektiva blev faktiskt deras odlingar att man även kunde sälja ett överskott till såväl andra handelsstationer som till traktens nybyggare. Ja till och med kunde exporteras ända till Hawaii och till det ryska Alaska.

Allt annat levererades till stationen, antingen med fartyg från New York, eller via den berömda York Factory Express, som en gång i tiden hade inrättats av North West Company, för transporter mellan Fort William vid Lake Superior, till Fort George (tidigare Fort Astoria) ute vid Stilla Havskusten. En del av den traden hade nu öppnats igen och paddlades och roddes genom vildmarken en gång om året av två brigader, som på våren startade från var sin ände. Den ena från Fort Vancouver och den andra från York Factory, vid Hudsons Bay. En fantastisk transportkedja, som skulle vara värt sitt eget föredrag.

Själva fortet var imponerande. Det var 230 meter långt och 140 meter brett. Palissaderna var drygt sex meter höga. Innanför dessa fanns 40 byggnader, avsedda som, förutom bostäder, varumagasin, smedja, ett kapell, en skola, bibliotek och apotek. Dessutom ordentligt tilltagna utrymmen för diverse lokala tillverkningar. Utanför fanns ytterligare verksamheter, som garveri, skeppsbyggeri, sågverk, en kvarn och ett destilleri. Där fanns också stora sädesfält, en gård med mjölkkor, fruktträdgård och grönsaksodlingar. Merparten av de anställda bodde i en separat by utanför fortet. Och det var en stor mängd anställda. Många av dem var fransk-kanadensare eller Metis. Men där fanns också engelsmän, skottar, irländare och hawaiianer, samt en betydande mängd indianska familjer av alla de slag, inklusive cree och iroquois-jägare, som kommit med från Montreal. På den här tiden var det den största samlade bebyggelsen för vita väster om Klippiga Bergen. Byn kallades Kanaka Village på grund av den stora grupp hawaiianska familjer som bodde här. Det vanligaste språket bland alla dessa var fransk-kanadensiska, men all handel bedrevs på något vi kallar Chinook Jargon, ett slags enkelt, konstlat språk, byggt främst på olika indianska språk som chinook, nootka och chehalis. Men med inslag av såväl engelska som franska och hawaiianska, och en del andra mer eller mindre konstiga uttryck. Bolagsspråket var dock engelska, vilket också talades i Dr McLoughlins hem, när mer betydande gäster skulle bjudas på middag.

Fortet var centrum för i stort sett alla aktiviteter i den dåtida Nordvästern. Varje år anlände varor från London, antingen med fartyg via Stilla Havet eller via landtransporter från Hudsons Bay. Varor som byttes mot skinn och päls. Fort Vancouver var navet för pälshandeln på västkusten och dess influenser sträckte sig ända från Klippiga Bergen till Hawaii och från Alaska till Kalifornien.

Med tiden kom man att utöka sin produktion och kunde då leverera även jordbruksprodukter, fisk, trävaror och en del annat. Produkter som fann sina marknader vida omkring, som i det ryska Alaska, på Hawaii och i det mexikanska Kalifornien. Bolaget öppnade också filialer på så avlägsna platser som Sitka, Honolulu och Yerba Buena (som senare skulle

komma att bli San Francisco). När verksamheten stod på sin höjdpunkt styrde man från Fort Vancouver 34 underlydande handelsposter och 24 hamnar. Man ägde 6 egna fartyg och antalet anställda var över 600 personer.

Så här långt hade Hudsons Bay Company försökt att förhindra nybyggen i området, då det störde pälsjakten. Men i slutet av 1830-talet började allt flera amerikaner strömma till, efter att Oregon Trail hade öppnats upp och att de amerikanska myndigheterna lockade med fri mark i Oregon, allt i syfte att på sikt få herravälde över landet. Till en början kom fortet att bli till en naturlig slutpunkt för dessa utvandrare, där de kunde skaffa sig nödvändig utrustning för att starta sina nybyggen i området. Det här skedde alltså med god hjälp av doktor McLoughlin, trots att bolagsledningen var emot det. Bolaget försökte då själva starta en liknande befolkningsutflyttning från östra Kanada, där man siktade på att bygga upp en i grunden kanadensisk befolkning kring Puget Sound, ute vid kusten. Men McLoughlin var sen att fullfölja bolagets intentioner och i stället såg han till att många av dessa bosatte sig i Willamette-dalen. En plats där han själv köpte upp mark och dit han flyttade, när han 1846 sade upp sig från bolaget och själv blev amerikansk medborgare.

Fort Vancouver/Columbia

Tre år senare, 1849, satte den amerikanska armén upp en militärpost på höjderna ovanför den gamla handelsstationen. En post som först kallades Columbia Barracks, för att senare byta namn till Vancouver Barracks.

Även om Hudsons Bay Company fortsatte med sin handel, så blev dess omsättning allt mindre för varje år, samtidigt som strömmen av invandrande amerikanska nybyggare bara ökade. Den ökande mängden vita nybyggen innebar också konflikter med ursprungsbefolkningen och armén, med sitt huvudkvarter i det nyanlagda Vancouver Barracks, kom att invecklas i strider med de indianstammar som var Hudsons Bays huvudsakliga leverantörer. Så till slut, den 14 juni, 1860, övergav Hudsons Bay Company Fort Vancouver och flyttade sin verksamhet till områden norr om den nya landsgränsen. Amerikanska armén tog då över byggnaderna och döpte den gemensamma anläggningen till Fort Columbia, för att strax därpå ändra namnet igen, nu tillbaka till Fort Vancouver. Under dessa år tjänstgjorde här flera officerare, som senare skulle komma att stiga i graderna och skaffa sig en plats i den militära historien. Det var personer som Ulysses S. Grant, William T. Sherman, Philip H. Sheridan, George McClellan, George Crook och Oliver Howard. Under åren fluktuerade den militära bemanningen här, allt ifrån så lite som 50 personer 1861, till att återigen härbärgera ett helt regemente under Inbördeskriget. 1866 brann det mesta av de gamla byggnaderna ner i en stor eldsvåda. En mindre post återuppbyggdes dock och utvidgades på nytt under de två Världskrigen, för att sedan helt förlora sin betydelse och drabbas av definitiv nedläggning år 1946.

På grund av dess betydelse för den historiska utvecklingen av regionen, beslutades redan 1948 att platsen skulle bevaras och 1961 utvidgades den till att omfatta även Kanaka Village och den militära delen. Samtidigt fick området statusen National Historic Site. Man utför årligen omfattande utgrävningar här och numera finns ett antal byggnader återuppförda, helt enligt de ursprungliga ritningarna.

JOHN McLOUGHLIN, (av Bertil Thörn)

Dr. John McLoughlin, ursprungligen döpt till Jean-Baptiste McLoughlin, (October 19, 1784 – September 3, 1857) blev mest känd som en beslutsam och dominerande Chief Factor för Hudsons Bay Company's, Columbia Fur District, med huvudkvarter vid Fort Vancouver. Han blev senare känd som "Oregons Fader" för sin ambition att hjälpa de amerikanska försöken att kolonisera, vad man kallade "Oregon Country". Under sent 1840-tal blev hans affär i Oregon City känd som Oregon Trails slutmål.

McLoughlin föddes i Quibec-provinsen av irländskt, skotskt och fransk-kanadensiskt ursprung. Han växte upp hos en äldre släkting, den protestantiske överste William Fraser. Så även om han var döpt i den Romersk-Katolska kyrkan, kom han att växa upp i ett protestantiskt hem. Först på äldre dagar konverterade han återigen till katolicismen.

1798 började han studera medicin hos sir James Fisher i Quibec. Efter 4,5 års studier, den 30 april, 1803, fick han licens att praktisera medicin. Han anställdes då som läkare vid Fort William, Ontario (nuvarande Thunder Bay), som var en pälshandelsstation tillhörande bolaget North West Company. Här kom han så småningom också att bli pälshandlare och han lärde sig flera indianska språk.

1814 blev han delägare i företaget. Men 1816 anklagades han för att ha mördat Red River-kolonins guvernör, Robert Semple. För det blev han dock frikänd. McLoughlin var en av de drivande krafterna bakom beslutet att North West Company år 1821 köptes upp av Hudsons Bay Company. 1824 utsågs han alltså till Chief Factor för Columbia District. Hans första åtgärd var att flytta huvudkvarteret från Fort Astoria till det nybyggda Fort Vancouver. En post som öppnades den 19 mars 1825. Härifrån styrde han sitt imperium med järnhand.

McLoughlin var inte bara en viljestark och dominerande person. Hans utseende förstärkte ytterligare detta. 193 cm lång, kraftigt byggd och med ett jättelikt, buskigt, alldeles kritvitt hårsvall, kunde hans mörka, genomträngande blick sätta skräck i vem som helst. Men samtidigt var han känd för att vara en helt igenom ärlig och rättvis person, som behandlade alla han mötte med samma förutsättningar, oavsett om de var engelsmän, amerikaner eller ursprungsbefolkningar.

Det är välbekant att han, helt i strid med sina överordnade, agerade mycket för att hjälpa amerikanska nybyggare att etablera sig i området. Han agiterade senare även för att Oregon skulle frigöras från såväl brittisk-

ka som amerikanske intressen och bilda en egen stat. Något som naturligtvis inte hade några förutsättningar att gå igenom, även om han fick en hel del stöd för tanken till en början.

Efter att ha sagt upp sig från Hudsons Bay Company 1846, flyttade han med sin familj till Willamette Valley och grundade staden Oregon City. En liten ort som idag ligger strax söder om storstaden Portland. Vid den här tiden hade USA och Kanada enats om en gränsdragning och Oregon låg nu helt och hållet på amerikansk mark. McLoughlin blev 1849 amerikansk medborgare. Han hade då sedan en tid drivit en affär i Oregon City, från vilken han sålde förnödenheter till alla nykomna invandrare. 1851 valdes han, med överväldigande majoritet, till borgmästare i Oregon City. Han dog av naturliga orsaker år 1857 och är begravd i staden som han grundade.

THE DALLES, CELILO FALLS OCH OREGONLEDENS SLUT, (av Bertil Thörn)

The City of The Dalles, eller bara The Dalles, som det står på kartorna, är det lite märkliga namnet på staden som vi nu närmar oss. Namnet kommer från en längre flodsträcka uppströms, där Columbiafloden förr forsade fram genom en förträngning och bildade en serie svårforcerade forsar och fall. Också kallade Fivemile Rapids och Tenmile Rapids. Det var fransk-kanadensiska pälsjägare som först kom att kalla fallen, närmast ovanför den nuvarande staden, för Dalles, som är franska för stenhällar. Idag ligger alla de här forsarna och fallen under vatten, genom den jättelika damm man har byggt här.

Lewis och Clark stannade här några dagar på sin väg ut till kusten och likaså på vägen tillbaka. Här fann de en lägerplats som på ett naturligt sätt var skyddad av ett antal klippblock och de kallade lägerplatsen för "Rock Fort".

1820 anlade pälshandelsbolaget North West Company en liten handelsstation här. Men den blev inte långlivad.

1838 anlände Metodistmissionärer, under ledning av Daniel Lee. De byggde en missionsstation här som de kallade Wascopam. Men knappt 10 år senare, 1847, sålde de den till Dr. Marcus Whitman för 600 dollar.

Bebyggelse här i The Dalles började ta fart i mitten av 1800-talet, i och med den ökande strömmen av nybyggare som kom via Oregon Trail. Den här platsen visade sig då kunna bli slutet på den del av utvandrarleden, där man var tvungen att färdas i oxdragna vagnar. Härifrån kunde man i stället sätta sina vagnar på prämar och flottor och låta floden föra flyttlassen vidare ner till slutmålet i Willamette Valley.

Många tyckte dock säkert att det var dyrt att hyra en pråm och 1845, när Samuel Barlow kom hit med sin familj, kunde han inte ens finna någon båttransport. I stället gav han sig av söderut för att finna en landväg runt berget Mount Hood, som vi kan se här söder om staden. Sam Barlows väg, som från början kom att kallas Mount Hood Toll Road, kom därefter att dra till sig 75 % av utvandrarströmmen.

Under Cayuse-kriget 1847 - 48 anlände en enhet soldater ur Oregon Rifles, under ledning av major Lee. De byggde en palissad runt den gamla missionsstationen och kallade den för Fort Lee. Senare omdöpt till Fort Wascopam. Tre år senare stationerades två kompanier från Fort Vancouver här och man byggde upp en förrådsstation på platsen, där Barlows väg började, öster om staden. Stationen kallades Camp Drum, men döptes om till Fort Dalles 1853. En anläggning som övergavs 1867. Idag finns endast läkarens bostad kvar och den inrymmer nu Fort Dalles Museum.

Ända fram till 1957, när den stora dammen stod färdig här, hade de många forsarna och fallen, som kallades Celilo Falls, varit en betydande fångstplats för de lokala indianbefolkningarna. Här fångades mängder av lax med stora håvar och fångstkrokar från träbryggor och plattformar som var utbyggda från klipporna. De lokala bosättningarna här längs floden kom också att bli till en betydelsefull handelsplats, dit indianer kom från när och fjärran för att idka handel. Faktum är att området här var av så stor betydelse för handeln, att flera historiker faktiskt har liknat det vid ett slags Westerns Wall Street. Området har varit befolkat och utnyttjat för det här fisket i mellan 10 till 15 000 år och det kan därför ha varit den allra äldsta kontinuerliga bosättningen i hela Nordamerika.

SAMUEL HILL OCH MARYHILL, (av Bertil Thörn)

Samuel Hill (1857–1931) var en affärsman, advokat, järnvägs magnat och förespråkare rent allmänt för goda vägar och transportleder i Nordvästern. Han hade en betydande inverkan på den ekonomiska utvecklingen i regionen under 1900-talet.

Några av hans mera omtalade projekt var The Peace Arch, ett monument till åminnelse av 100 års fred mellan USA och Kanada. Ett monument som är placerat på gränsen mellan Blaine i Washington och Surrey i British Columbia. Vidare Maryhill Museum of Art. Huset byggdes ursprungligen som hans privata residens, efter engelsk slottsmodell. Slutligen kan nämnas stenskulpturen Stonehenge, vid Maryhill, som är ett minnesmärke över soldater från Klickitat County, Washington, som stupade i Första världskriget.

Sam Hill växte upp i Minneapolis, Minnesota. Efter examen vid Haverford College och Harvard University, 1879, återvände han till Minneapolis, där han startade en advokatfirma. Ett antal framgångsrika rättegångar mot järnvägsbolaget Great Northern Railway fick det bolagets VD, James J. Hill, att få upp ögonen för den unge advokaten. Det dröjde heller inte länge förrän Sam Hill var anställd i järnvägsbolaget. Så småningom kom han även att gifta in sig i direktörens familj, då han 1888 gifte sig med äldsta dottern Mary Hill.

1902 beslutade den unga familjen att flytta till Seattle. Mary trivdes dock inte där och flyttade redan efter sex månader tillbaka till Minneapolis med parets två barn. Självt stannade han dock i Seattle och började intressera sig för politisk lobbyverksamhet. Främst intresserade han sig för transportsektorn och argumenterade ständigt för förbättringar av vägar och andra transportleder. Han skapade Washington State Good Roads Association och lyckades påverka statens lagstiftande församling att skapa ett State Highway Department. Vid University of Washington fick han ledningen att skapa USAs första professur i ämnet Motorvägsteknik. Han har också blivit hågkommen för sin insats i tillblivelsen av den vackra Columbia River Highway, mellan Troutdale och The Dalles, men som idag till stora delar är ersatt av Interstate 84, som är den väg vi passerar. Idag håller dock den gamla sträckningen på att rustas upp som en vacker cykelväg och den har fått status av såväl National Historic Civil Engineering Landmark som av National Historic Landmark.

Hill köpte land inom Klickitat County, nära Columbia River, då han var övertygad om att en mängd nya samhällen skulle komma att etableras här i det som kallades Inland Empire. Alltså det som i princip utgör landet mellan Kaskadbergen och Montana. Han kallade sin del av det nya landområdet för Maryhill, efter sin hustru och sin dotter, som båda hette Mary, men som faktiskt aldrig kom att leva här. Hans plan var att etablera ett samhälle för Kväkarjordbrukare, men det blev aldrig någon mera Kväkare än han själv som kom att bosätta sig här. I stället kom landet att nyttjas i stort för utveckling av teknik inom hans hjärtefråga, transportsektorn. Han byggde här bland annat, helt för egna pengar, den första asfalterade vägen i Nordvästern. En väg som fortfarande används som cykel- och gångväg här ute och kallas Maryhill Loop Road.

Han byggde också ett stort, slottliknande hus, vilket han senare kom att omvandla till konstmuseum på inrådan av Drottning Marie av Rumänien, som han var bekant med. Muséet invigdes redan 1926, men öppnades inte för en allmän publik förrän 1940, nio år efter Hills död. Bron över floden Columbia här ute, Sam Hill Memorial Bridge, bär också hans namn, till hans åminnelse.

KULTUROMRÅDET PLATÅN, (av Bertil Thörn)

Columbiaplatån med sina flodsystem är det som utgör kulturområdet Platån. Området omfattar östra Washington, de nordöstra och centrala delarna av Oregon, större delen av Idaho samt allra västligaste Montana. Dessutom sträcker det sig också en liten bit upp i Kanada, i den allra sydöstligaste delen av British Columbia.

Vid tiden för de vitas ankomst gav området många vattenrika floder ursprungsbefolkningen en omfattande och säker tillgång på föda i form av lax, öring och stör. Floderna utgjorde också en effektiv förutsättning för transporter. De goda transportmöjligheterna innebar att förutsättningar fanns för ett rikt handelsutbyte.

Det här området var inte lika rikt och tätt befolkat som kustområdet i väster. Men mer än två dussin klart avgränsade stamgrupper befolkade Columbiaplatån. Byar, huvudsakligen placerade längs flodstränderna, kom att bli till de huvudsakliga politiska och sociala enheterna, med grupper av ansedda män som sina ledare.

De här folken talade språk som huvudsakligen räknas till två stora huvudspråkgrupper, Sahaptian i den sydliga delen av utbredningsområdet och Salishan i en betydligt större nordligare del. Utöver det fanns det ett antal mindre språkgrupper i områdets utkanter, som bland andra Cayuse, Chinookan och Kootenai.

Några av de mest välkända stammarna i det område vi besöker är Yakama, Umatilla, Nez Perce, Flathead och Spokane. De tidigaste bosättarna anses ha tagit landet i besittning så tidigt som 6000 år före Kristus.

Under senare tid har utvidgade kontakter med folk på prärien i öster påverkat flera av de här folkens kultur. Till exempel Nez Perceindianerna har utvecklat en kultur kring uppfödning av hästar och säsongsmässig buffeljakt. På grund av det här har många av de här folken mer eller mindre kommit att likna prärieindianerna i levnadssätt, klädsel och utrustning. Till exempel har den för

prärien typiska tipin konkurrerat ut de tidigare vassmattetäckta hyddorna och hästen har kommit att bli central för många av stammarna, även om de i grunden fortsatt att leva mera bofast än sina nomadiska grannar öster om bergen.

YAKAMA, (av Bertil Thörn)

De förenade stammarna och banden av Yakama Nation - tidigare Yakima - är en grupp av ursprungsbefolkningar i staten Washington. Deras förbund har nu omkring 10 000 medlemmar och de lever på ett reservat längs Yakima River. Ett reservat som omfattar knappt 5 700 km². På reservatet uppges leva drygt 31 000 indianer idag, men siffrorna är osäkra då uppblandningar har skett mellan alla folken och en hel del vita också finns här. Likaså är den ovanstående siffran, för enbart yakamaättlingar, osäker av samma orsak. Det är troligen ett betydligt mindre antal som idag är renblodiga yakamaättlingar. Förbundet leds av en styrelse som består av representanter från 14 olika stammar och band.

Många av stammens medlemmar deltar aktivt i såväl ceremoniellt som kommersiellt fiske, parallellt med att de bedriver fiske för sitt eget uppehälle. De fiskar främst i Columbia River med dess biflöden inom de landområden som de en gång har avträtt till USA, men som de ändå har laglig rätt att bedriva fiske i. Främst gäller fisket lax och stör. Andra betydande inkomstkällor är skogsprodukter samt boskapsuppfödning.

De här folken hade många likheter med andra folk som också levde på Columbia-platån. De var huvudsakligen jägare och samlare, men också ivriga laxfiskare. 1805 - 1806 träffade de på Lewis och Clarks expedition vid den plats där Yakima River rinner ut i Columbia. Det var första gången de träffade samman med vita.

Som en följd av dels det avtal som slöts i Walla Walla med guvernör Stevens 1855 och det efterföljande Yakimakriget, 1855 - 58, som leddes av Chief Kamiakin - tvingades stammen att acceptera det reservat de nu lever på. I avtalet definierades 14 olika stammar och band. Det var förutom ett antal band ur yakamastammen, också stammarna Palouse, Pisquouse, Wenatshapam, Klikatat, Klinquit, Kow-was-say-ee, Li-ay-was, Skin-pah, Wish-ham, Shyiks, Ochechotes, Kah-milt-pay och Se-ap-cat. Av de här folken har Palousestammen aldrig accepterat sammanslagningen med de andra och heller inte flyttat in på reservatet. Hela den här gruppen, förutom Palousestammen, sammanfördes alltså på ett reservat och skulle därefter gå under nam-

net Yakama. Namnet skrevs från början Yakima, men ändrades 1994 till Yakama, för att bättre stämma överens med deras eget språkbruk. På sitt eget språk föredrar de dock att kalla sig Waptailmim ("people of the narrows"), vilket anspelar på en trång flodpassage där deras mest betydande ledare en gång levde.

Deras språk räknas till en nordvästlig dialekt av Sahaptin, ett Sahaptianspråk ur språkfamiljen Plateau Penu-tian. På senare tid har många stammedlemmar, som ännu använder sitt ursprungliga språk, också börjat kalla sitt språk för vad det traditionellt var, nämligen "Ichishkiin Sinwit". Man tycker nämligen inte om att det kallas Sahaptin, som på deras eget språk egentligen betyder "främlingar i landet".

VÄGGMÅLNINGARNA I TOPPENISH, (av Bertil Thörn)

I den lilla staden Toppenish, på Yakama-reservatet, har man en turistattraktion som är lite speciell. Här finns på husväggarna, runtom i stadens centrum, stora väggmålningar, utförda av skickliga konstnärer.

Det hela började 1989, då man ville fira staten Washingtons 100-årsjubileum. Det valde man att göra genom att bjuda in ett

antal duktiga konstnärer, som på en dag fick i uppdrag att måla en husvägg i staden. Kommitén som hade förberett det här permanentades under namnet Toppenish Mural Society och man beslutade att den första lördagen i juni varje år inbjuda någon eller några konstnärer

att på en dag färdigställa en ny målning. Sedan dess har det här blivit så populärt att åtskilligt flera målningar blivit gjorda. Till dags dato lär man ha kommit upp i ett 70-tal målningar, som man nu kan gå runt i staden och betrakta. På sommaren kan man till och med åka runt i häst och vagn och få en guidad tur och då få veta historien bakom varje målning. För alla målningar ska ha ett tema. Ett tema som antingen ska porträttera någon person som har betytt mycket för regionen eller någon betydelsefull händelse i regionens historia. Så det här är lite av en historiektion samtidigt som det är en konstupplevelse.

HANFORD SITE, (av Bertil Thörn)

Här, när vi passerar Benton City, har vi några mil norr om oss ett stort industriområde, som vi helst skulle ha önskat oss inte fanns. Längs Columbia Rivers västra strand ligger där inte mindre än nio tidigare aktiva kärnkraftsreaktorer och fem stora uppberedningsanläggningar för utbränt uran som har använts för plutoniumframställning.

Anläggningen byggdes 1943 och det var här man framställde det plutonium som användes i den första atombomben. Den som fälldes över Nagasaki. Under det kalla krigets dagar utvidgades anläggningen undan

för undan och man producerade det mesta av det plutonium som behövdes för de över 60 000 kärnvapen som till slut ingick i USAs strategiska arsenal.

Mycket av den tekniska utvecklingen utarbetades här. Men säkerhetstänkandet och problemen kring hantering av utsläpp och förvaring av farligt avfall hängde inte alltid med i utvecklingen. Militära och statliga dokument, oftast hemliga, har senare visat på att anläggningarna släppte ut stora mängder radioaktivitet, såväl till den omgivande luften som till floden. Utsläpp som definitivt påverkat miljön.

Reaktorerna för vapenproduktion stängdes visserligen av efter Det Kalla Kriget, under 1970-talet, men man efterlämnade inte mindre än 204 000 m³ högaktivt radioaktivt material, som fortfarande ligger kvar där uppe, nedsänkt i behållare i marken. Det är hela två tredjedelar av landets samlade radioaktiva avfallsberg. Idag betraktas därför Hanford Site som den mest nedsmittade kärnkraftsplatsen i hela USA och är föremål för landets största saneringsprojekt någonsin. Men samtidigt som detta saneringsarbete pågår drivs fortfarande en kommersiell kärnkraftsstation för elproduktion här och det finns också flera vetenskapliga forsknings- och produktutvecklingscenter här.

Vi får väl hoppas att det inte smäller medan vi är så här nära. Den som är extra känslig kan ju hålla andan, medan vi skyndar vidare.

KENNEWICK-MANNEN, (av Anders Järund)

Den 28 juli 1996 pågick en racertävling på Colombia River ovanför bron till väg 395. En åskådare på den södra stranden var ute och vadade barfota då han trampade på ett runt föremål. Han tog upp föremålet, som visade sig vara ett människokranie, en skalle. Polis och rättsmedicinare tillkallades, som överlämnade skallen till antropolog Dr. James C Chatters, som brukade hjälpa polisen med att undersöka ben. Han konstaterade, att det borde röra sig om en vit man, men att fyndet var gammalt, troligtvis från 1800-talet. Före dess fanns inga vita i området. Strandområdet var en del av Colombia Park, som är militär mark för ingenjörstruperna. Chatters lyckades samla ihop kringströdda ben från individen, så att till sist endast fattade bröstbenet och några fot- och handben. Fortfarande i tro, att det rörde sig om en vit man från 1800-talet, började han en noggrannare undersökning, då han fann en lövformad 7,6 cm lång pilspets i bäckenbenets insida, en sådan som användes för 8000 år sedan. Mannen hade uppenbarligen inte dött av skadan, då pilspetsen var inläkt i benet. Chatters förstod nu att fyndet var betydligt äldre än han först trott. En kol-14-mätning visade att fyndet var 9 200 år gammalt. Fyndet kom att kallas Kennewick-mannen, och är det bästa fynd som någonsin hittats i Amerika. Mannen var c:a 50 år vid sin död, var 175 cm lång och vägde 72 kg. Han hade levt ett hårt liv och hade flera bensador.

Kraniet visade dock att detta var en individ, vars utseende inte kunde förknippas med någon idag levande indiagrupp, men hade drag, som är typiska för vit europeisk befolkning. Nu började spekulationerna, om det här kunde vara en individ av en tidig europeisk invandring. Indianerna reagerade direkt, och krävde att Kennewick-mannen skulle överlämnas till dem enligt NAGPRA Native American Graves Protection and Repatriation Act från 1990, som säger att skelett av indianer, som omhändertagits av forskare, skall återbördas till respektive stam för begravning. Stammen måste dock först bevisa att skelettet tillhör stammen, och det kunde man inte i detta fallet. Lagen kom till för att kranier, som tagits från stupade indianer under 1800-talets strider och lämnats till forskare och förvarades på muséer, skulle kunna lämnas tillbaka till stammen för en anständig begravning. Ingen tänkte då på att 9000 år gamla skelett skulle dyka upp.

Indianerna är noga med att inga bevis kommer fram, som skulle visa att deras legender om vem som var först i Amerika inte skulle vara sanna. Och framför allt vill de ju inte, att bevis kommer fram att vit befolkning har funnits tidigt i Amerika.

Fem stammar hävdade att Kennewick-mannen var deras: Umatilla, Yakima, Nez Perce, Wanapum (en undergrupp till Nez Perce) och Colville (en undergrupp till Pend Oreille- Kalispel eller hela Colville reservatet). Endast Umatilla gick vidare till regeringen Clinton. Casinopengar från bland annat Missionsindianerna i södra Californien användes att betala advokater och lobbyister i Washington DC. Slutligen beslöts att Kennewick-mannen tillsvidare skulle förvaras på Burke Museum i Seattle, i avvaktan på nya domstolsbeslut. Ägare till

skelettet är officiellt Ingenjörstrupperna. Dessa fick 200.000 dollar av regeringen, för att "reda ut saken", vilket de gjorde genom att hålla ut 1.000 ton fyllnadsmassa och stenbumlingar över området där Kennewick-mannen hittades. Detta för att inga nya fynd skulle dyka upp. Indianerna motsätter sig all forskning på skelettet. Vilket innebär att inget DNA får tas fram. Forskarna är givetvis upprörda av beslutet. Tre försök att ta fram DNA gjordes dock innan detta beslutades. Alla misslyckades.

Vad skulle man nu kunna bevisa med DNA? Ja troligtvis inte att någon grupp tidiga européer tagit sig över Antlanten längs iskanten med någon primitiv skinnfarkost. Det fanns gott om storvilt på närmare håll, så varför göra sig sådant besvär. Då är det troligare att man hittar en koppling till Ainu-folket på den japanska ön Hokaido. Dessa ser ut som vita européer, men deras DNA visar inte på något nära släktskap med oss. Men av de 5 huvudmarkörerna A,B,C,D och X, som finns bland indianerna, återfinns A och B hos Ainu, särskilt formen B4.

Den X-markör, som finns sparsamt bland indianerna (särskilt hos Ojibwa med 25% och Yakima och Nootka) skiljer sig mycket från européernas X. Det gemensamma ursprunget måste sökas 33 000 år tillbaka till tiden mitt emellan de två sista istiderna. Men kanske Kennewick-mannen är bärare av X eller B och kan vara förfader till en del av dagens indianer, till exempel Yakima, trots att han inte ser ut som en indian.

För att ytterligare sätta fart på fantasin, refererar jag till en gammal legend, som berättats av Sara Winne-mucca Hopkins, dotter till en Paiute-hövding, född 1844 och gift med en vit man. Hon berättade, att hennes folk för många hundra år sedan var i krig med ett rödhårigt människoätande folk av annan ras och språk, som de kallade Sai-i, och som de slutligen besegrade och förintade. I hennes familj fanns en sorgedräkt, som var dekorerad med rött människohår. Paiuterna vägrar givetvis att låta forskarna analysera hårstråna.

Detta var allt jag har om Kennewick-mannen. Jag håller givetvis med forskarna om att de bör få ta fram DNA:t, men förstår också indianernas rädsla för att man skall få fram någon slags ny legitimitet för de vitas invasion av den amerikanska kontinenten, för sådana idéer finns givetvis, men rädslan är obefogad.

PENDLETON ROUND-UP, (av Bertil Thörn)

Pendleton Round-up är en rodeo som hållits i staden Pendleton, Oregon, under andra veckan i september varje år, ända sedan 1910. I år, 2010, är det alltså hundraårsjubileum. Vi borde alltså ha varit här en månad senare.

Spektaklet drar varje år minst 50 000 åskådare till staden och då tävlingen är sanktionerad av Professional Rodeo Cowboy Association, så kommer det också många kvalificerade tävlande hit från hela USA, Kanada och även Australien.

Tävlingen startades första gången den 29 juli 1910, som ett lokalt jippo och kallades då "Northwestern Frontier Exhibition Association". Det arrangerades främst av lokala ranchägare under ledning av Herman Rosenberg. Stadens alla affärer stängde och det var fest överallt.

Numera är det här ett stort arrangemang, som pågår under en hel vecka. Det innehåller alla traditionella rodeogrenar plus att man också har en del udda saker på schemat, som ryttartävlingar för indianer och handmjölkning av vilda kor.

Det som gör Pendleton så speciellt är att det varje dag på eftermiddagarna finns speciella underhållningsjippon som indiansk dansuppvisning, C&W-konserter, diligenskapkörning och vildhästridning. Vidare uppvisning av High School Bands, barnrodeo och tävlingar av korptyp för deltagare från ortens olika företag.

Lördagkvällen innebär stor Pow-Wow. För övrigt pågår under hela veckan en stor hantverksmarknad i en park intill arenan, där indianer från hela landet säljer sitt hantverk.

En av de mest spektakulära föreställningarna är när 300 indianer och 200 vita spelar upp ett historiskt skådespel, som presenterar utvecklingen av Western, alltifrån Lewis & Clark, guldgrävarepoken, strider mellan indianer och nybyggare och till senare tiders utveckling.

Självklart sätter man också upp en jättelik parad genom staden, där alla motordrivna fordon är bannlysta. Här är det mulåsne- och oxdragna vagnar som gäller, Mormon-kärror, ridande grupper, musikorkestrar och självklart mängder av indianer i fantastiska kostymer. Paraden kallas Westward Ho.

Det här borde vara värt en separat resa bara det.

UMATILLA INDIAN RESERVATION, (av Hans-Olof Ohlsson)

Umatilla Indian Reservation är ett indianreservat i östra Oregon i USA, huvudsakligen i Umatilla county, men med en mycket liten del som sträcker sig söderut in i Union County. Confederated Tribes of the Umatilla Indian Reservation Reservatet bebos av stammarna Cayuse, Umatilla och Walla Walla.

Enligt 2000 års folkräkning bor här ungefär 3 000 människor. Bureau of Indian Affairs har godkänt de här stamgrupperna som "federally recognized tribe". Det största samhället på reservatet är Mission.

Stammarnas anläggning "Interstate 84 Wildhorse Casino Resort" har ett kasino, Wildhorse Casino Resort. På "Tamástsligt Cultural Institute" på "Tamástsligt kulturcentrum" kan man få en bra bild av reservatets och stammarnas historia.

STAMMARNAM UMATILLA, WALLA WALLA OCH CAYUSE, (av Hans-Olof Ohlsson)

Umatilla- och walla wallaindianerna levde i området, där Yakima, Snake och Walla Wallafloderna flyter ut i Columbiafloden. Cayuserna fanns längst i söder längs floddalarna i Blue Mountains. Floderna utgjorde livsnerven för dessa folk. Här fiskade man och idkade handel och genom dem skapade man kontakter.

Walla wallaindianerna levde längs Columbiafloden just nedanför dess sammanflöde med Snake, men också vid de övriga bifloderna i området. Här träffade Lewis och Clark på dem 1805. Stammen utgjordes av många olika grupper och band, som ofta fick sina namn från den by där de bodde, t. ex. wallulapums och chomnapums. När Lewis och Clark på återresan 1806 återigen träffade walla wallaindianerna, blev de varmt mottagna av hövdingen Yellepit. Lewis och Clark stannade i Yellepits by i flera dagar i april 1806. Man utbytte presenter och idkade byteshandel. Hövdingen gav Clark en vit häst och ville ha en kopparkittel i utbyte. Men kopparkittlarna var slut och Clark gav istället Yellepit sitt svärd och en del kulor och krut. Han gav honom också en fredsmedalj med Thomas Jeffersons porträtt och en amerikansk flagga.

Umatillaindianerna levde på båda sidorna av Columbiafloden ovanför dess sammanflöde med Umatillafloden och nedströms till närheten av Willow Creek på Oregonsidan och Rock Creek på Washingtonsidan. De hade nära kontakt med andra flodstammar via äktenskap och handel. Stammarna hade också gemensamma ekonomiska intressen i Columbiaflodens dalgång och norra platåområdet.

Walla walla- och umatillaindianerna tillhörde en större kulturgrupp. De var två av flera stammar som talade likartade språk och levde längs floderna i sydöstra Washington, nordöstra Oregon och västra Idaho.

Cayuserna hade ett annorlunda språk än sina grannar. Språket kallas waiilatpu och anses idag vara ett utdött. Deras domäner låg nästan helt i Oregon. Stammen var nära allierad med walla wallaindianerna och nez perceerna. De var kända för sitt mod och utkämpade ständiga strider mot bl. a. shoshonerna. Före hästens ankomst var de huvudsakligen fiskare, men hästarna gjorde dem mer rörliga och de kunde jaga buffel på prärien tillsammans med sina bundsförvanter nez perceerna. De blev i likhet med nez perceerna och palouserna mycket skickliga hästuppfödare. Det var t.o.m. så att man kallade indianhästar för cayuser under en period. De stod nez perceerna mycket nära och det var mycket vanligt att cayuser och nez perceer bildade

blandäktenskap. Redan under 1860-talet var fullblodscayuser väldigt sällsynta och vid sekelskiftet är det tveksamt om det fanns någon alls kvar.

Över huvud taget hade de olika stammarna på Columbiaplatån mycket nära relationer med varandra. Det var också vanligt att de talade flera olika språk, på senare tid även engelska och franska.

VINETS HISTORIA I NORDAMERIKA, (av LarsGrähs)

1521, mindre än ett år efter det att conquistadorerna invaderat Mexico, planterade spanska munkar rotstockar och framställde de första vinerna i Baja California. Den franske upptäcktsfararen Jacques Cartier seglade 14 år senare nedför St Lawrencefloden till vad som kallades Nya Frankrike och upptäckte en stor ö övervuxen av vildvin. Han gav ön namnet Ile de Bacchus. Jesuitmissionärer följde i Cartiers fotspår, och man tror att de var först med att plantera vin, ca 1564, i vad som senare blev Kanada. På 1560-talet producerade franska hugenotter i Florida vin på den inhemska Scuppernongdruvan (grön).

Katolska missionärer förde i slutet av 1600-talet in den första vitis vinifera-sorten till Nord-amerika. Det var den blå Mission, som har sitt ursprung i Spanien. Franciskanermunkar flyttade sedan norrut längs kusten till dagens Kalifornien och det sägs att det första vinet på viniferadruvor (Mission) gjordes 1782. Den odlas fortfarande i begränsad omfattning och ger ett rustikt, lätt rödvin. Först i mitten av 1850-talet började man importera europeiska viniferasorter i större skala och då till Kalifornien.

I mitten av 1800-talet hade Amerika två skilda vinindustrier. Kalifornien med vinifera-sorter och övriga Amerika som odlade inhemska sorter och/eller hybrider. Kalifornien hade en tidig guldålder 1880-90, men drabbades, liksom Europa, av sjukdomar och vinlusen (se nedan).

Nästa dråpslag var förbudstiden (1920-31). Andra världskriget, onödigt krånglig organisation, hämmande lagstiftning och en allmän osäkerhet om en framtida marknad, gjorde att man kan säga att vinindustrin inte kom igång på nytt förrän på 1960-talet.

USA är idag fjärde största vinproducerande land efter Frankrike, Italien och Spanien. Största vinproducerande stat är Kalifornien (strax över 2000 vinerier).

INHEMSKA NORDAMERIKANSKA DRUVSORTER

Alla klassiska druvsorter, t ex Chardonnay, Riesling, Cabernet Sauvignon och de olika pinotsorterna, tillhör samma art, *Vitis vinifera*, medan Nordamerikas inhemska sorter tillhör flera olika arter och ingen av dem råkar vara *Vitis vinifera*. Det fanns gott om inhemska vildvinsarter där invandrarna drog fram, och det var på dem man gjorde sitt första vin. Olika europeiska varieteter fördes över Atlanten på 1800-talet, men nästan alla nordamerikanska viner utanför Kalifornien var till ganska nyligen producerade på inhemska sorter.

Den vanligaste inhemska arten, *Vitis labrusca* (ej att förväxla med den italienska druvsorten lambrusco), har en mycket säregen doft och smak. Labruscas karaktär brukar beskrivas som "foxy" ("våt päls") och får de mest aromatiska Muscatviner att verka nästan neutrala vid en jämförelse. Aromen är så exotisk och sirapsöt att den dränker alla andra smakelement.

Idag förekommer amerikanska och europeiska vinstockar tillsammans. Slumpmässigt hop-

blandade gener och spontana korsningar har också uppstått, bl a med mindre "foxy" smak. Hit räknas bl a hybrid-sorterna Isabella (blå), Catawba (blå), och Delaware (grön). Norton är en helamerikansk druva som ger ett kraftfullt, karaktäristiskt rött vin. En inhemsk "foxy" druvsort som fortfarande har betydelse är Concord (blå), som används för tillverkning av juice och gelé.

Länge hoppades amerikanerna att man hade en inhemsk viniferadruva, Zinfandel. Efter diverse turer har man nu genom dna-jämförelser vid University of California, Davis, kommit fram till att den har sitt ursprung i

Europa (Kroatien). Den har också stora likheter med den italienska druvan Primitivo, som nu anses ha samma ursprung.

Om vi som vinkonsumenter inte uppskattar vin gjort på amerikanska druvsorter, måste vi ändå sända dem en tacksamhetens tanke. Den fruktade vinlusen (*Phylloxera vastatrix*), som levde i USA, spreds till Europa under 1860-talet och höll på att slå ut all vinodling. Lusens livnär sig på vinstockens rötter och dödar plantan. Eftersom rotstockar hos vissa amerikanska vinsorter visat sig vara immuna mot lusens angrepp, ympar man idag viniferaskott på utvalda amerikanska rotstockar.

DET AMERIKANSKA AVA-SYSTEMET

De första försöken att göra ursprungsindelningar, som kunde likna de europeiska appellationserna, t ex AOC (Frankrike), DOC (Italien, Portugal), DO (Spanien) var politiskt

avgränsade områden (county eller delstat). Först 1978 kom Bureau of Alcohol, Tobacco and

Firearms (B ATF) med sina första bestämmelser för s k Approved Viticultural Areas (AVA), som komplement till det gamla systemet. USA:s första AVA var Augusta i Missouri (juni 1980). Alla femtio delstater och samtliga counties erkänns idag som individuella ursprungsområden och kan registrera sig som AVA, men även andra indelningar tillåts också, t ex Multi-state AVA och Multi-county AVA.

Det finns inga AVA-regler för vilka sorter som får odlas, hur stor avkastning per acre som tillåts eller vilken typ av vin som ska produceras. Vissa AVA har visserligen utvecklats så att man där föredrar vissa druvsorter och har en urskiljbar stil. Druvor och vin transporteras från de för vinodling välanpassade staterna, speciellt Kalifornien, till anläggningar på mindre välbelägna platser där det odlas relativt få druvor. Alla 50 staterna producerar nu vin.

VINPRODUKTION I DE STATER VI BESÖKTE

WASHINGTON

Vinets historia i Washington

Vin planterades i Washington omkring 1825 i Fort Vancouver vid Columbia River av handelsmän från Hudson Bay Company, men man vet inte om något vin gjordes. Statens äldsta vinanläggning startades i Walla Walla på 1860-talet och de första viniferaplantorna sattes i Yakima 1871. Vin framställdes dock inte i kommersiell skala förrän förbudet hade upphävts och de federala myndigheterna anslog pengar till konstbevattning.

Vinindustrin växte hastigt och 1937 fanns 42 producenter, men liksom övriga Nordamerika odlades mest labrusca. Vinerna då var billiga, söta och ofta förstärkta viner på bl a Concord och hybriden Island Belle (blå) och hade den typiska "foxy" smaken. Idag har Washington ca 360 vinproducenter och är USA:s näst största vinregion.

Försöksodlingar av vinifera-sorter kom igång i slutet av 1950-talet. Försöken var tillräckligt lovande för att American Wine Growers (nuvarande Chateau Ste. Michelle) i början av 1960-talet skulle göra de första av flera betydande planteringar. 1978 var ca 1.000 ha uppodlade

med vinifera-sorter. 2005 hade detta ökat till ca 20.000 ha, varav den klart övervägande delen ligger i östra Washington. Fortfarande finns en stor andel vinstockar av labruscadruvan Concord, som används till juice och gelé.

Odlingsområden

I Washington finns för närvarande elva odlingsområden (AVAs). Två av dem är större övergripande områden:

Puget Sound AVA och Columbia Valley AVA. Det senare går i söder delvis in i Oregon.

Columbia Valley AVA har inom sig nio mindre odlingsområden. En liten del av Oregons Willamette Valley AVA, går in i Washington.

Odlingsområdena ligger på ungefär samma breddgrad som södra Bourgogne. På grund av det torra klimatet förekommer konstbevattning i stor utsträckning. Somrar och höstar utan regn minimerar risken för sjukdomar på plantorna. Vintrarna är kalla och kan ta död på stockarna, men det hjälper till att hålla angreppen av phylloxera nere (nästan alla vinstockar växer på egen rot).

I Washington var vinodlingen ännu mer åtskild från tillverkningen än i de flesta andra del-staterna, men det har börjat ändras. Flera vinföretag har i allt större utsträckning börjat odla sina egna druvor, men fortfarande köper majoriteten druvor till sina anläggningar. I och med att man köper in druvor från en stor skara odlare och har en omfattande blandning, medför det att tillverkarens lokalisering sällan ger en ledtråd till druvornas ursprung.

Odlade druvor

Med tanke på Washingtons läge är det lätt att tro att Bourgognes Pinot Noir dominerar, men det är istället Bordeaux' Cabernet Sauvignon, Merlot, Cabernet Franc (blå) och de gröna Semillon och Sauvignon Blanc. Självklart odlas även Chardonnay. Förutom endruvsviner gör många producenter, som sina franska kollegor, viner med s k bordeauxblandning. Det är vin gjort på de tre blå sorterna enligt ovan, där i regel Cabernet Sauvignon dominerar.

Med tanke på att vinindustrin är förhållandevis ung är experimentlustan stor. Därför kan man också hitta viner gjorda på t ex Pinot Noir, Syrah, Petit Verdot, Cinsault, Malbec, Gewurtztraminer, Riesling och Viognier.

Washingtonviner i Sverige

I fasta sortimentet finns f n (aug 2010) inga viner från Washington. Som s k tillfällig nyhet händer det att det kommer in något enstaka vin. I beställningssortimentet finns ca 15 viner, både röda och vita.

OREGON

Vinets historia i Oregon

De första vinifera-vinerna planterades i Rogue River Valley redan 1854. Dessa och andra viniferafält fanns kvar när förbudet infördes, men liksom i Washington byggde vinindustrin i Oregon nästan helt på labruscadruvan Concord fram till 1970-talet. Förändringen började på 1960- och 1970-talen när producenter från Kalifornien slog sig ned i Oregon. Redan då började man experimentera med Pinot Noir, som skulle bli den druva man talade mest om.

Oregon har idag ca 300 vinproducenter och är femte största vinregion i USA.

Oregon blev berömt över en natt då David Lett från The Eyrie Vineyard skickade in sin Pinot

Noir 1975 till en blindprovning anordnad 1979 i Paris av Robert Drouhin (ledare för vinhuset Joseph Drouhin, Bourgogne). Vinnare blev Drouhins Chambolle-Musigny 1959 men på andra plats kom Letts Pinot Noir före ett stort antal förnäma bourgogner. Sedan 1980-talet har flera experter förutspått att det bara var en tidsfråga innan Oregons Pinot Noir-viner skulle tävla med Bourgognes, men hittills har dom förhoppningarna inte uppfyllts. Volymmässigt ligger man långt efter Bourgogne, men kvalitetsmässigt har det hänt en del.

Odlingsområden

Oregon har f n 16 odlingsområden. Störst och mest betydelsefullt är Willamette Valley AVA (en liten bit i norr går in i Washington), som inom sig har sex mindre AVAs.

Därutöver finns Southern Oregon AVA med fyra underområden, Columbia Gorge AVA, Columbia Valley AVA och Walla Walla AVA. De tre senare har delar som går in i Washington. Dessutom finns en liten del av Idahos Snake River Valley AVA i Oregon.

Willamette Valley, som än så länge är det mest framgångsrika området, sträcker sig i stort från Portland i norr till Eugene i söder. Det ligger på ungefär samma breddgrad som Bordeaux. Då är det kanske förvån-

de att man i första hand odlar Bourgognedruvan Pinot Noir. Medan Washington har ett varmt och torrt klimat är Oregons mer tempererat.

Odlade druvor

Eftersom man i Oregon gärna vill jämföra sig med Bourgogne har det fallit sig naturligt att man i stor utsträckning odlar Pinot Noir och Chardonnay, men även Pinot Gris, Riesling och Merlot ligger med på topp-fem-listan (2005). Precis som i Washington finns producenter/

odlare som vill prova andra sorter, som t ex Cabernet Sauvignon, Syrah, Gewurtztraminer, Tempranillo och Zinfandel. Totalt finns ca 70 olika sorter/varieteter planterade i staten, men 15 sorter står för drygt 95% av den odlade arealen.

Oregon - USA:s Bourgogne?

Det är framför allt i Willamette Valley man har satsat på Bourgognes druvor Pinot Noir och Chardonnay. Det är också här man hittar några av de producenter, som kanske redan idag med enstaka viner kan ta upp kampen kvalitetsmässigt med några av de kända Bourgognehusen. Nu ska man hålla i minnet att Bourgogne har odlat druvor och utvecklat sina viner under flera hundra år, medan Oregon startade på 1960-talet.

På senare år som man tagit till sig de kunskaper som odlarna i Bourgogne har. Bl a använder fler och fler sk Dion-kloner av såväl Pinot Noir som Chardonnay. Man har också sneglut på hur tätt man planterar stockarna, och där har bourgogneproducenten Joseph Drouhin vingård i Oregon (Domaine Drouhin) stått modell för allt fler. Där har man ca 7500 plantor/ha medan man i Oregon från början i regel nöjde sig med ca 2500 plantor/ha. Oregons producenter har naturligtvis också tagit lärdom av hur själva vinmakningen går till i Bourgogne. Domaine Drouhin gjorde sitt första Pinot Noir-vin 1988 och köpte då in druvor från flera odlare och lyckades göra ett mycket gott vin. Det bevisar att med ett bra urval av inhemska druvor och noggrannhet i tillverkningen kan man göra mycket bra viner. (Idag gör Domaine Drouhin vin på egenodlade druvor under ledning av Josefs dotter Veronique.)

Flera producenter i Oregon satsar stort, så man kommer säkerligen att presentera viner, som kvalitetsmässigt, mycket väl, kan hävda sig vid en jämförelse med Bourgogneviner.

Oregonviner i Sverige

Varför ser vi så få Oregonviner i Sverige? Ja, främst beror det på att volymerna inte är så stora och att det man producerar till största delen konsumeras på plats. F n finns bara ett vin i fasta sortimentet (Kings Ridge, Pinot Noir 2007, 149 kr). Då och då dyker det upp viner som sk tillfälliga nyheter och i beställningssortimentet finns f n ca 15 viner (aug 2010).

IDAHO

Vinets historia i Idaho

Idaho uppfattas nog som en ung vinstat, men i en tidningsartikel i Idaho Statesman 1865 berättades att man året innan hade planterat sticklingar av den inhemska druvan Royal Muscadine, som hade överlevt vintern. Idaho hade också de första vinerierna i nordvästra USA. Förbudsperioder (delstatlig och nationell) bromsade utvecklingen och det var först 1970, som man nyplanterade igen. Den här gången längs Snake River Valley i statens södra del. Under senare år har utvecklingen gått snabbt (från 13 producenter 1998 till 41 st 2010).

Odlingsområde

Idaho har än så länge bara ett godkänt odlingsområde, Snake River Valley AVA (en liten del går också in i Washington), som godkändes så sent som 2007. Arealen för viniferadruvor uppgick 2005 till ca 600 ha. Klimatet är kontinentalt, liksom i östra Washington, men mer extremt eftersom det ligger längre söderut och avsevärt högre. Det ger varma dagar och kalla nätter. Temperaturskillnaden under dygnet ger viner med hög syrahalt och alkoholbalans.

Odlade druvsorter

De klimatiska förhållandena gör att det är Chardonnay och Riesling som lämpar sig bäst när det gäller gröna druvor. På blå sidan är det främst Cabernet Sauvignon. Även i Idaho finns producenter som vill pröva andra sorter, t ex Pinot Gris, Gewurtztraminer (gröna), Syrah, Lemberger, Tempranillo, Merlot och Pinot Noir (blåa).

MONTANA

Montanas äldsta vineri startade 1984 och än så länge finns bara ca 10 producenter. Några av dem gör viner på såväl lokalt odlade druvor som andra frukter/bär. En hel del viniferadruvor importeras från Washington och Oregon.

Odlingsområden

Odlingarna ligger i den västra delen av staten. Staten har ännu ingen godkänd AVA.

Odlade druvor

Främst använder man Pinot Gris, Gewurtztraminer, Chardonnay, Merlot och Pinot Noir. I likhet med övriga stater förekommer det experimenterande med andra viniferasorter, som t ex Riesling, Malbec och Syrah.

WYOMING

Staten Wyoming har ännu ingen godkänd AVA och kan än så länge bara stoltsera med två producenter. De använder sig nästan uteslutande av franska hybrider. Utöver dessa används lite Merlot och Cabernet Sauvignon.

FORT WALLA WALLA, (av Bertil Thörn)

Fort Walla Walla, med namn efter dalgången där det var beläget, har funnits i fyra olika versioner och på fyra olika platser.

Det allra första kallades dessutom oftast för Fort Nez Perce och var helt enkelt en liten pälshandelsstation, som det kanadensiska bolaget North West Company byggde på Columbia Rivers östra strand, en bra bit väster om nuvarande staden Walla Walla. Det uppfördes 1818 och fanns där det lilla samhället Wallula nu ligger. Det kom sedan att stå på platsen ända till 1857.

Militären byggde sedan en serie militärposter på platsen där Walla Walla nu ligger. Det första byggdes redan 1856 och var bara ett temporärt och provisoriskt fort. Det låg ungefär 8 km nordöst om nuvarande Walla Walla. Från början kallades det Fort Steptoe, efter överste Edward Steptoe som byggde det. Men det kom ändå mest att kallas Fort Walla Walla, efter dalgången där det låg.

Redan på hösten samma år byggdes ett mera permanent fort på en plats som ligger inom dagens stadsgränser.

En tredje variant byggdes på våren nästa år och var en betydligt större anläggning. Trupper härifrån deltog i jakten på Chief Josephs nez perceer 1877. Anläggningen låg i sydvästra delarna av staden och utgör idag en museipark. Ett femtontal byggnader står fortfarande kvar här sedan dess aktiva period.

1889 togs det formella beslutet om nedläggning, men det skulle dröja ända till 1911 innan armén definitivt gjorde sig av med anläggningen.

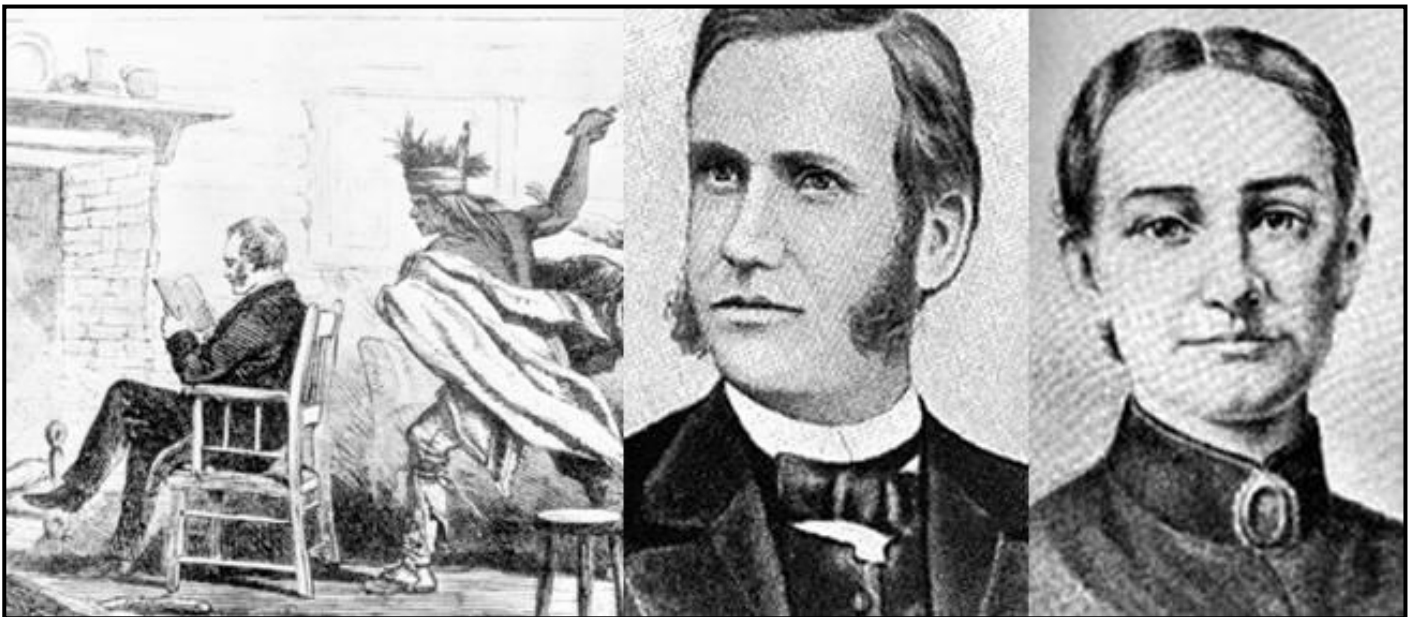
WHITMAN MISSION, (av Sterner Andersson)

År 1831 skickade Nez Percé-stammen en delegation på 4 personer till St Louis för att träffa kapten William Clark (ena halvan i Lewis & Clark-expeditionen). Deras uppgift var att för stammens räkning undersöka den vite mannens religion som de tidigt kommit i kontakt med. Men deras uppdrag misstolkades av de vita och de olika kyrkor som fanns i de vitas värld tog deras besök som ett tecken på att vildarna långt där borta i väster önskade bli kristna. Flera missionärsorganisationer fick bråttom att hitta män och kvinnor som var villiga att resa till de avlägsna områdena i nordväst som missionärer.

Den första organisationen som kom iväg var Metodistkyrkan. År 1834 for Jason Lee och fyra medhjälpare med Wyeth-expeditionen. Nathaniel Wyeth hade återkommit hem efter sin första resa till Klippiga Bergen och eftersom han planerade att återvända till bergen år 1834 inbjöd han Lee att följa med så långt. På det sättet fick de första missionärerna både skydd och en erfaren vägvisare. De lämnade Liberty, Missouri, den 26 april 1834. Den 15 juni passerade de South Pass i Wyoming. Den 14 juli valde Wyeth ut en plats nära dagens Pocatello i Idaho, där han etablerade en handels-station som kallades Fort Hall. Där i Fort Hall, söndagen den 27 juli, höll Jason Lee den första protestantiska gudstjänsten någonsin av en prästvigd missionär i det gamla Old Oregon.

Här lämnade Lee och hans kamrater pälsjägarna och fortsatte ensamma. Den 30 juli lämnade de Fort Hall och anlände till Fort Walla Walla vid Columbiafloden den 1 september. De fortsatte nerför floden och ankom till Fort Vancouver den 15 september. Det fartyg som skulle komma med deras förnödenheter hade tagit vägen över Cap Horn, men ankom dagen efter, den 16 september. Timingen var perfekt.

Två månader efter att Jason Lee blivit utnämnd att verka i Oregon så utsåg American Board of Commissioners for Foreign Missions, allmänt kallad A B C F M en Samuel Parker att åka till Oregon för att se ut platser för deras missions-stationer. Hans förberedelser drog dock ut på tiden så han kom inte iväg innan vintern. Först i april 1835 kom han till S:t Louis. Där fick han sällskap av den Presbyterianske läkaren Marcus Whitman. (Presbyterianism är en kyrkoförfattning som praktiseras av bland andra de reformerta kyrkorna i engelskspråkiga delar av världen. Man förkastar episkopalismen där uppfattningen är att kyrkans högsta ledning ligger hos biskoparna, och till ex inte hos påven. Presbyterianernas bakgrund är kalvinismen och deras teologi understryker Guds suveränitet, Bibelns myndighet och behovet av nåd genom tron på Kristus.)

Marcus Whitman var född 1802 i Federal Hollow, New York, eller som det senare kallades, Rushville. Han studerade medicin och tog sin läkarexamen vid Fairfield Medical College. År 1834 sökte han plats hos American Board of Commissioners, ABCFM, men blev ej antagen av hälsoskäl. Senare blev han dock accepterad som missionsläkare. Han bosatte sig i den lilla byn Wheeler där han bedrev läkarpraktik.

Parker och Whitman hade träffats tidigare. Parker hade gjort resor till New York för att försöka få medhjälpare till missionsarbetet och att samla in pengar till projektet. Varför han höll ett möte just i Wheeler, ett litet samhälle med en befolkning på 25 familjer, får vi aldrig veta. Den lilla församlingen kunde knappt hålla sig med egen kyrka så några ekonomiska bidrag kunde han knappast räkna med, men när han bad om frivilliga så anmälde sig genast Whitman.

De två fick tillstånd av American Fur Company att följa med på deras karavan mot Klippiga Bergen och det rendez-vous som det året skulle hållas i Green River i nuvarande västra Wyoming. Karavanens ledare var Lucien Fontenelle.

Karavanen kom iväg den 14 maj 1835. Whitman och Parker blev snart oense om det mesta. Parker snålade på det mesta, både utrustning och packdjur. Han var inte heller särskilt arbetsam utan Whitman fick göra nästan allt av det praktiska. Fontenelles män uppskattade inte heller sällskapet av missionärerna utan gjorde vad de kunde för att djäklas med dem. En kolera-epidemi härjade i karavanen och Whitman arbetade enormt för att vårda de sjuka. Detta gjorde att pälsjägarna helt bytte attityd. Whitman blev nu den mest respekterade mannen i karavanen.

Den 12 augusti kom de fram till Green River Rendez-vous c:a en månad efter schemat p.g.a koleran. Bland besökarna där var bl.a Jim Bridger, den kände pälsjägaren. Whitman avlägsnade en pilspets som Bridger haft i ryggen i tre år. Han gjorde även fler operationer på andra bergsmän och det medförde att han blev mycket respekterad av både indianer och vita som bevittnade operationerna ute i det fria. Här fick han vänner för livet. Det goda rykte han fick här hos indianerna blev senare en viktig faktor vid hans varma välkomnande av både cayuse och nez percé när han senare fick sin mission.

Whitman och Parker kom här överens om att dela på sig så Whitman återvände hem och Parker fortsatte. Den 22 augusti skildes de åt.

Parker fortsatte tillsammans med Nez Percé-indianerna som hade lovat att eskortera honom till deras hemtrakter. Hans personlige betjänt, eller tjänare, blev en ung nez percé som kallades Kentuc, eller Kentucky. Han hade fått detta smeknamn av pälsjägarna på grund av sina försök att sjunga en populär ballad – The Hunters of Kentucky. Whitman följde med karavanen som återvände med skinnen som inhandlats på rendez-vous. Han var tillbaka i St Louis den 4 november.

Han fortsatte österut och kunde återförenas med sin fästmo Narcissa Prentiss. De talade om att återvända västerut på missionsuppdrag. Narcissa hade tidigare haft sådana önskemål men ogifta unga kvinnor skickades inte iväg som missionärer. De insåg också det olämpliga i att Narcissa skulle vara den enda kvinnan i en missions-grupp så åtminstone ett gift par till borde följa med. Narcissa föreslog Henry och Eliza Spalding. Henry Spalding var präst och hade växt upp i samma stad som Narcissa. Han hade till och med friat till henne en gång men fått nobben. Han hade senare gift sig med Eliza. När det blev klart att Spaldings kunde följa med kunde också Marcus och Narcissa gifta sig den 18 februari 1836.

På våren 1836 startade resan västerut. Whitman ville samtidigt under resan utforska om vagnar kunde färdas över Klippiga Bergen. Detta för att kvinnor skulle kunna utvandra till Oregon. Den 13 juni var de framme i Fort Laramie. Vägen fortsatte längs Sweetwater River och de rastade vid Independence Rock, (som ju vi besökte på resan 2006).

Den 4 juli passerades South Pass. Därmed blev Narcissa och Eliza de första vita kvinnor som passerade vattendelaren Continental Divide. De var sju år före det första emigrant-tåget till Oregon. Åttio år senare, i juni 1916, restes en minnessten i South Pass med texten:

Narcissa Prentiss Whitman. Eliza Hart Spalding.

First White Women to Cross this Pass. July 4, 1836

Den 6 juli kom de fram till pälsjägarnas rendez-vous i Green River. De båda vita kvinnorna gjorde en oerhörd succé bland de råbarkade bergsmännen. Flera av dem fick ett plötsligt intresse för religion och deltog i både morgon och kvällsböner hos missionärerna. Att höra kvinnoröster sjunga var ett helt nytt inslag i sådana här rendez-vousmöten.

Men än var de inte framme. Det gällde att hitta en väg där även vagnar kunde ta sig fram. Whitman hade ju föresatt sig att hitta en sådan väg. De slog följe med en grupp från Hudson Bay-kompaniet till Fort Hall, som

kompaniet nyligen hade köpt av Nathaniel Wyeth. De lyckades hitta en väg över bergen där deras lilla vagn kunde ta sig fram. Narcissa önskade flera gånger att Marcus skulle överge vagnen men han var fast besluten att hitta en väg som senare emigranter skulle kunna följa. De kom fram till Fort Hall den 3 augusti. Sedan var vägen lättare och den 1 september var de framme vid Fort Walla Walla. Där hade de tänkt att avsluta resan, men för att få tillräckligt med förråd fick de fortsätta till Fort Vancouver, dit de anlände den 12 september.

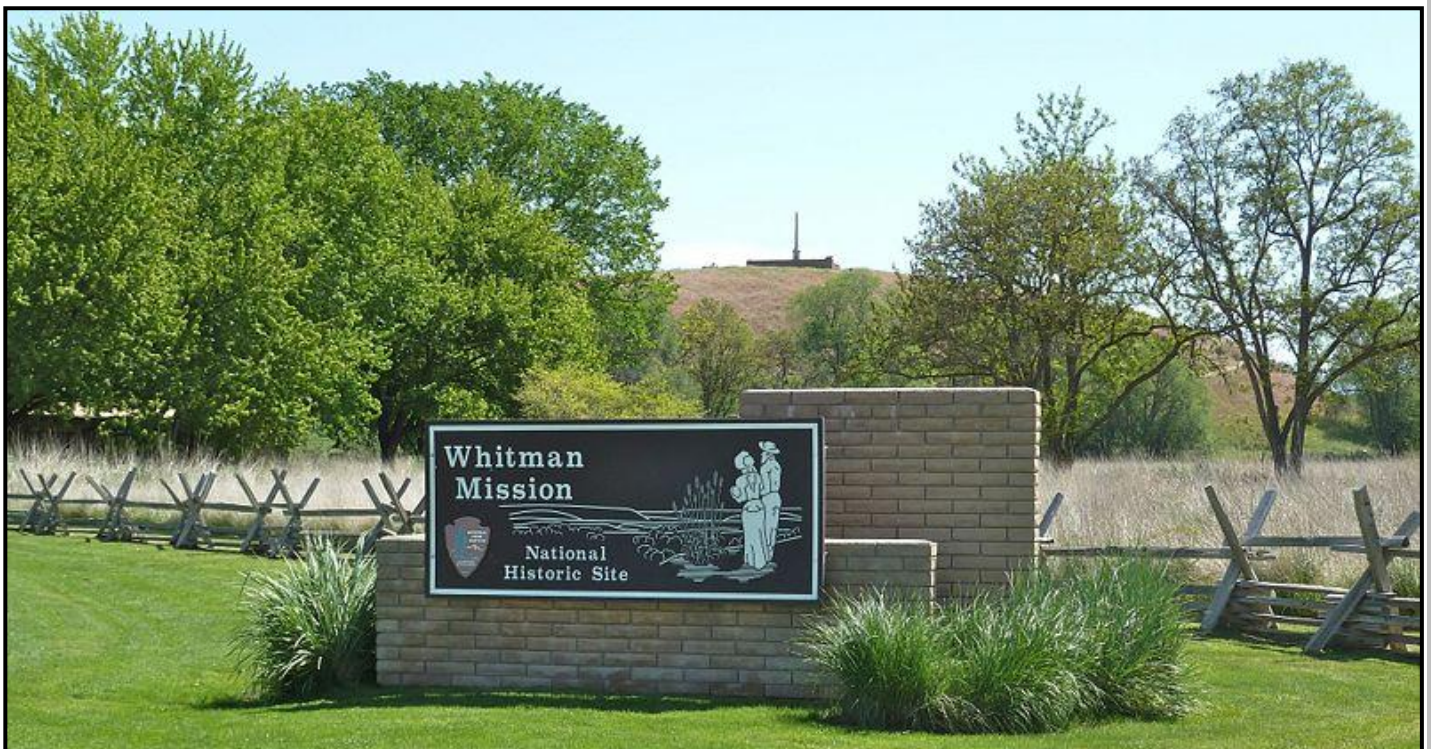
Whitman och Spalding hade kommit överens om att bygga var sin missionsstation på skilda håll. Spalding grundade sin station vid Clearwater River hos Nez Percé-indianerna vid en plats som kallades Lapwai, numera känd som Spalding, Idaho.

Whitman grundade sin missionsstation bland cayuse-indianerna på Walla Walla-flodens norra strand. Cayuserna kallade platsen för Waiilatpu som betyder "Platsen där rajgräset växer". Whitman reste där ett enkelt stockskjul med eldstad, två små rum och skafferier. Sedan flyttade han och Narcissa in för vintern. Den 14 mars 1837 födde Narcissa dottern Alice Clarissa.

Makarna Whitman arbetade hårt för att göra sin missionsverksamhet lyckad. Marcus höll gudstjänster, hade läkarpraktik och uppförde åtskilliga byggnader. Narcissa skötte hushållet, assisterade vid gudstjänsterna och var lärare i missionskolan för indianbarnen.

Två år senare, 1839, skickade missionsstyrelsen ytterligare en grupp för att etablera en missionsstation bland spokane-indianerna som bodde långt norrut. Den viktigaste utposten var emellertid Whitmans missionsstation, den låg närmast Oregon-spåret av de tre. När andra emigranter började dra förbi på väg till Willamette-dalen, hade Marcus redan hunnit bygga ett större missionshus av adobe-tegel. Han hade fått igång en kvarn och en smedja och byggt flera uthus.

Men hela missionsföretaget led av en betydande svaghet – man lyckades inte omvända indianerna. I början hade cayuserna varit ivriga att få höra om de vitas gud, men den nya läran ville de inte ta till sig. De ville hellre fortsätta med sitt gamla liv. Ett annat hinder var att missionärerna försökte lära ut kristendomen utan att själva bry sig om att lära sig indianernas språk, eller försöka införliva den nya läran i termer som cayuserna förstod.

Med tiden kom Whitman allt mindre att ägna sig åt missionsarbetet utan istället fick han fullt upp med att hjälpa det allt ökande antalet med emigranter på Oregon-leden. Missionsstationen blev en viktig hållplats där utmattade vägförare kunde vila ut och inte minst få medicinsk hjälp av Whitman själv. Indianskolan byggdes ut för att kunna ta emot emigrantbarn. Makarna Whitmans egen dotter hade som tvååring fallit i floden och drunknat. Narcissa började istället att adoptera barn vars föräldrar dött under resan.

Cayuserna betraktade oroligt den ökande strömmen av vita nykomlingar. De vita förde också med sig en ny och fruktansvärd sjukdom – mässlingen. Vita barn tycktes klara sjukdomen bra, men indianerna saknade naturlig immunitet och dog i massor. En mässlingsepedemi utbröt vid missionsstationen på hösten 1847. Vid tillfället bodde 74 människor där. De var så många att husen fylldes till bristningsgränsen med sjuka. Mässlingen spreds snabbt till närliggande cayuse-byar, där den tog en fruktansvärd tribut. När epedemin härjade som värst dog fyra, fem barn varje dag och i mitten av november hade mer än hälften av stammen gått under. Marcus Whitman arbetade desperat och oavbrutet för att hindra lidandet, men hans ansträngningar var förgäves.

Enligt cayuse-stammens sedvänjor kunde den medicinman som misslyckades med att hejda döden avkrävas att betala med sitt eget liv. Det spreds rykten i stammen att doktor Whitman inte bara var en kraftlös medicinman, utan en som med avsikt orsakade sjukdom, en man som förgiftade indianbarn medan han låtsades bota dem. Han måste stoppas.

Morgonen den 29 november 1847 var disig med ett lätt duggregn. Whitman hade arbetat hela natten med de sjuka barnen på missionsstationen och tillbringade morgonen med olika sysslor samt läsning. Mitt på dagen uppenbarade sig en indian i köksdörren med det oroande beskedet att mässlingen skördat fler dödsfall, bl a ett barn till hövdingen Tiloukaikt. Två av hövdingens andra barn hade redan dött av sjukdomen. Whitman tog med sig sin bibel och följde med till missionsstationens kyrkogård. På eftermiddagen, när han återvänt hem och ätit en försenad lunch kom den sörjande hövdingen Tiloukaikt själv till stationen tillsammans med åtskilliga andra indianer, bland dem en man vid namn Tomahas – och bad att få tala med doktorn. Whitman tog emot dem i köket. Medan Tiloukaikt började tala med doktorn klev Tomahas bakom honom och slog honom i huvudet med en tomahawk. Tiloukaikt högg och skar honom i ansiktet och en tredje indian sköt honom i halsen. Jim Bridgers dotter Mary Ann, som Whitmans också hade adopterat, befann sig i köket och rusade skrikande därifrån. När Narcissa kom inrusande ett ögonblick senare var Whitman fortfarande vid liv.

Andra indianer på området dödade samtidigt mjölnaren, läraren, skraddaren och de tre slaktarna. Folk flydde åt alla håll, några till huvudbyggnaden där de barrikaderade sig i sovrummet högst upp i byggnaden. Medan Narcissa satt vid sin makes sida och såg honom sjunka in i medvetlösheten krossades fönstret av en kula som träffade henne i bröstet. Svårt sårad stapplade hon upp till de andra i sovrummet. Indianerna bröt sig snart in i huset och fann dem som tagit skydd där. En av Whitmans gamla indianvänner förklarade att de måste lämna huset eftersom det skulle brännas ner. Narcissa var så svag av blodförlust så man fick bära ut henne på en soffa. När de kommit ut träffades hennes kropp av en kulkärve och hon dog omedelbart.

Under den natten och några av de följande dagarna dödade cayusekrigare vita överlevande tills antalet döda uppgick till elva män, en kvinna och två barn. Dessutom togs 47 fångar.

Omkring en månad senare lyckades tjänstemän vid en av Hudson Baykompaniets utposter att friköpa fångarna. Cayuserna satte eld på byggnaderna vid Whitmanstationen och sedan lämnade de sina gamla marker och försvann in bland bergen där de kände sig säkrare för repressalier.

Nyheten om Whitman-massakern slog ner som en bomb bland nybyggarna i Willamette-dalen. Man samlade ihop folk till en straffexpedition mot cayuserna. Jakten på denna lilla indianstam kom att pågå till och från i två år. Sedan gav fem cayusekrigare upp, däribland Tiloukaikt och Tomahas, för att på så sätt köpa stammen fred. Alla fem fick en snabb summarisk rannsaking och hängdes.

Försvagade av både kriget och sjukdomar så gick många av de återstående cayuse-indianerna ihop med närliggande stammar, främst nez percé och Yakima. Så till slut blev det så, att trots alla Whitmans ansträng-

ningar att ordna en framtid åt både sig själva och stammen så slutade det med Whitmans egen död och slutet för cayuserna som ett självständigt folk.

THE YAKIMA WAR, (av Hans-Olof Ohlsson)

Yakimaindianerna var inte alla överens om, att de skulle skriva på avtalet, som guvernör Isaac Stevens förelade dem vid förhandlingarna vid Walla Walla 1855. Majoriteten föll dock undan och ansåg, att de inte kunde få ett bättre avtal med de vita och skrev på överenskommelsen. Tvivlarna skulle dock visa sig få rätt. Minst två år skulle indianerna få på sig innan avtalet skulle realiseras. Trots detta löfte tog det bara tolv dagar, innan Stevens förklarade indianernas land öppet för vita att bosätta sig. På grund av detta svek, skulle snart krig utbryta i området. Yakimaindianerna var de första att revoltera, men flera stammar skulle följa deras exempel.

Yakimahövdingen Kamiakin, som med ogillande såg det ökade antalet guldgrävare i Colvilleområdet, förespråkade att stammarna skulle förena sig för att stå emot den vita aggressionen. Men han var rädd för en direkt konfrontation med de överlägsna vita styrkorna. Hans brorson, Qualchin, och fem andra krigare inledde fientligheterna genom att döda sex guldgrävare i september 1855. När indianagenten A.J. Bolon skulle utreda händelsen, blev han också dödad. En rekognoseringstrupp under major Granville Haller skickades ut från Fort Dalles. 500 krigare anföll dem, dödade fem och drev resten tillbaka till fortet. Ytterligare truppavdelningar skickades ut mot indianerna under ledning av major Rains och överste Kelly. De åstadkom egentligen inte mycket mer än att andra stammar också anslöt sig till upproret. Kellys frivilliga mördade walla wallaindianernas hövding Peo-peo-mox-mox under en förhandling, skalperade honom och förevisade hans skalp med tillhörande öron ör nybyggare i området. Walla wallaindianer, umatillaindianer och cayuser blev av lätt insedda skäl upprörda och utförde en del räder mot isolerade vita bosättningar.

Situationen hade urartat. Vedergällningar avlöste varandra. General John Wool, chef för armén i Stilla Havsdistriktet, blev osams med guvernör Stevens och guvernör Curry i Oregonterritoriet, som ville utföra en utrotningskampanj mot indianerna. I vissa fall fick reguljära trupper skydda oskyldiga indianer mot härjande frivilliga. En styrka bestående av 500 reguljära soldater under George Wright marscherade genom indianlandet våren 1856, men fann endast fredliga indianer upptagna med att fånga lax. Krigarna hade sökt sin tillflykt till sympatiserande stammar i öster. Den enda träffningen av någorlunda betydelse ägde rum mellan en styrka frivilliga under överste Shaw och krigare från olika stammar vid Grande Ronde Valley i juli.

Yakimakriget dog långsamt ut under vintern. Trupperna byggde Fort Walla Walla och Fort Simcoe för att bibehålla den bräckliga freden. Men freden skulle inte vara länge. Snart skulle Coeur Dalenekriget bryta ut.

CAYUSEKRIGET, (av Hans-Olof Ohlsson)

Det första allvarliga utbrottet av fientligheter i nordväst är det som kallas cayusekriget. Det hela började vid den presbyterianska missionsstationen vid Waiilatpu, som grundats av Marcus Whitman 1830. Trots ett idogt arbete, dels med att omvända cayuserna till kristendomen och dels med att lära dem att bruka jorden och anpassa sig till den vite mannens levnadssätt, hade Whitman inte lyckats särskilt bra. Antalet vita som passerade genom cayusernas land och även bosatte sig där ökade ständigt och ledde till smärre konflikter. 1847 bröt en mässlingsepidemi ut vid missionsstationen. Indianbarnen, som inte hade någon som helst immunitet mot sjukdomen, blev mycket sjukare än de vita barnen och många dog, trots att de fick samma vård på missionsstationen. Indianerna trodde att Whitman gav en sämre medicin till indianbarnen och kanske till och med förgiftade dem. Epidemin spred sig och visade sig bli katastrofal. Halva stammen dog. Hövdingen Tilokait och en krigare vid namn Tomahas beslöt sig för att ta bort roten till det onda, nämligen Whitman och hans medhjälpare. De dödade Whitman med sina tomahawker, när de besökte honom för att hämta medicin. Därefter överföll andra cayuser missionen och dödade Whitmans hustru samt ytterligare ca 10 personer. 50 män kvinnor och barn togs som gisslan. I Oregon County inkallades en frivillig milis, som skulle ledas av en

fundamentalistisk präst, Cornelius Gilliam. Denne hade krigat mot indianer i öst och trodde på att indianproblemet kunde lösas medelst utrotning. Man utsåg också en tremannakommision, som skulle prata med och lugna de andra stammarna. Peter Skene Ogden vid Hudson Baykompaniet lyckades förhandla med indianerna, så att de släppte sin gisslan. Han hoppades på så sätt mildra de negativa konsekvenser, som kriget kunde ha för pälshandeln.

Gilliams trupper, bestående av 500 frivilliga, förvärrade det hela, när de överföll en fredlig cayuseby vid Sand Hollow och dödade 30 indianer. Många cayuser, som tidigare ogillat mordet vid Whitman Mission och vägrat ta del i upproret, slöt sig nu till upprorsmakarna. Gilliam själv dödades i en olycka, när han lyckades skjuta sig själv med sitt eget gevär.

Milisen kom senare att få stöd av USA:s armé. Men en del cayuser vägrade att ge sig och överföll isolerade vita bosättningar, medan andra försökte samarbeta med den tillsatta fredskommissionen. Milisen, som önskade strid, anföll och provocerade både fredliga och fientliga indianer. Många cayuser gjorde motstånd, men kunde inte stå emot de överlägsna vita styrkorna. De tog sin tillflykt till Blue Mountains, där de lyckades hålla sig undan. Efter ett misslyckat fälttåg, som hotade att förena alla stammarna på Columbiaplatån, drog sig trupperna tillbaka. 1850 överlämnade stammen så fem krigare, Tilokaikt, Tomahas, Klokamas, Isaiachalkis och Kimasumpkin. De ställdes inför rätta och dömdes till hängning. De vägrade de att ta emot presbyterianska präster före avrättningen. De begärde istället att få den sista smörjelsen av katolska präster. Detta var dock inte slutet på konflikten. Sporadiska skärmytslingar ägde rum i ytterligare fem år, innan cayuserna slutligen besegrades 1855.

Cayusekriget fick avgörande och ödesdigra konsekvenser för indianstammarna på Columbiaplatån. Cayusernas land öppnades för vit bosättning. Kriget ledde också till att regeringen bildade Oregonterritoriet och etablerade flera militärposter där. Andra indianstammar på Columbiaplatån, som tidigare varit vänligt inställda till de vita, började nu hysa misstro mot dem och fruktade att de själva skulle berövas sina landområden. Fler krig skulle följa. Cayuserna själva skulle komma att involveras i två av dem: yakimakriget 1855-1859 och bannockkriget 1878.

COEUR DÁLENEKRIGET, (av Hans-Olof Ohlsson)

Coeur Dálenekriget 1858 kan anses vara den andra fasen av yakimakriget, som börjat tre år tidigare. Denna konflikt spred sig till till stammarna coeur dálene, spokane, palouse och northern paiute. Yakimahövdingen Kamiakin hade ju manat stammarna till motstånd mot den vita aggressionen i området. När en truppavdelning bestående av 164 man under major Edward Steptoe marscherade från Fort Walla Walla och över Snake River, förberedde sig stammarna för krig.

Det första slaget ägde rum vid Pine Creek i maj 1858. En kombinerad styrka av 1000 coeur dálene-, spokane- och palousekrigare gick till attack mot Steptoes soldater och drev dem på flykten. En annan styrka, 600 man stark, skickades ut under befäl av överste George Wright med order att i grund besegra indianerna och ta Kamiakin och andra ledare, speciellt Owhi och hans son Qualchin till fånga. Fulla av självförtroende efter sin tidigare seger, gjorde indianerna misstaget att möta fienden i ett slag på öppna fältet vid Spokane Plains och Four Lakes i första veckan av september. Indianerna led svåra förluster, varpå de skingrades och drog sig tillbaka till sina byar. Armén fortsatte emellertid att förfölja och tillfångata de ledande indianerna. Femton hängdes och andra kastades i fängelse. Owhi gav upp och lurades att förråda sin son Qualchin, som hängdes omedelbart. Owhi sköts under ett flyktförsök. Kamiakin lyckades fly till Kanada, trots att han sårats vid Spokane Plains. Han återvände tre år senare och levde resten av sitt liv på spokanereservatet. Motståndet bland columbiaplatåns stammar var brutet. Nästa uppror skulle ske i söder bland nez perceerna 1877, samma år som Kamiakin dog.

HEART OF THE MONSTER, (av Bertil Thörn)

Nu ska jag berätta en otrolig historia för er... Det handlar om Coyote och om ett monster. Och om att ifall det inte hade varit för Coyotes listighet, så hade allt folk fortfarande varit instängt i monstrets mage.

Så, det var en gång... Coyote höll på att riva ner Celilo Falls och laxfångstplattformarna där, så att laxarna skulle kunna ta sig upp där folk kunde fånga dem. Han var mycket upptagen med vad han höll på med att göra, när några andra djur kom förbi och stannade för att se på vad han höll på med. Efter en stund frågade de honom:

"Varför gör du dig allt det här bekymret? Allt folk är ju redan borta. Monstret har ju redan ätit upp dem."

Coyote funderade en stund, ruskade på sig och sade till sig själv:

"Well, då slutar jag väl med det här, som jag höll på att göra för folket, om de nu redan är borta. Så då går väl jag också..."

Han började vandra uppströms mot området vid Salmon River. Som han gick där råkade han trampa på ängspiälärkan och bröt av ett av hennes ben. Lärkan blev arg och ropade till honom:

"Aj, aj, aj... se vad du nu har gjort! Hur tror du att du skulle kunna hitta folket, som du drullar omkring?!"

Coyote såg skamsen ut och frågade urskuldande ängspiälärkan:

"O faster, tala om för mig vad det är som har hänt och jag lovar att jag ska göra dig ett nytt ben av trä från körsbärsträdet."

Så ängspiälärkan berättade för honom:

"Allt folk har redan blivit uppätet av monstret!"

Coyote rev sig i huvudet och sade:

"Okey, då är det väl dit jag också ska gå."

Sedan fixade han ängspiälärkans ben och fortsatte sin vandring, medan han funderade. Efter ett tag tog han sig ett ordentligt bad och sedan klädde han upp sig.

"Det här är för att monstret ska tycka att jag smakar gott", sa han till sig själv.

Så tog han långa råhudsrep och band fast sig själv vid tre höga berg. Det var berg där folkets unga brukade gå för att fasta och söka kontakt med sina wyakin - skyddsandar. Det var berg som vi idag kallar för Pilot Knob, Seven Devils Mountain och Cottonwood Butte. Så vandrade han vidare.

Plötsligt såg han ett jättelikt huvud. Kvikkt gömde han sig i gräset. Aldrig tidigare hade han sett något liknande. Huvudet var enormt och någonstans långt borta i fjärran kunde han skymta en stor kropp. Men Coyote tog mod till sig och skrek åt monstret:

"Oh monster, låt oss se vem som först kan suga i sig den andre!"

Monstrets stora ögon irrade runt och sökte efter Coyote, men kunde inte se honom, då Coyote hade målat sig med lera som hade samma färg som gräset omkring honom.

"Oh monster låt oss se vem som med sin andedräkt kan suga i sig den andre", ropade Coyote, allt medan han skakade gräset där han satt.

Plötsligt, när monstret såg det svajande gräset, sa han:

"Oh, du Coyote, du kan börja. Försök att suga in och svälja mig".

Så Coyote försökte. Med stort frustande och stönande drog han andan så mycket han orkade, men det stora monstret bara skakade på sig. Sedan sa Coyote:

"Nu är det din tur att försöka. Du har ju redan sugit i dig allt folket, så det är väl lika bra att du sväljer mig också, så att jag slipper vara ensam".

Monstret kunde ju inte veta att Coyote hade fäst ett paket med lite ren kåda på ryggen innehållande fem flintknivar. Så han började dra andan så häftigt att Coyote bara sögs allt närmare. Men medan Coyote drogs allt närmare monstrets mun, så släppte han ut efter sig stora keh-mes (Camas lökar) och frön till stora rönnbärsbuskage, medan han viskade:

"Här ska folk hitta dem och bli glada, för efter en tid kommer här att dyka upp Latetelwit (mänskliga varelser)".

Så drogs han med stor kraft rakt in i monstrets mun.

Väl inne i munnen såg sig Coyote omkring och vandrade rakt ner i monstrets svalg. Längs vägen såg han några pojkar och han frågade dem:

"Var är monstrets hjärta? Kom och visa mig."

När de nu var på väg däråt, kom plötsligt grizzlybjörnen rusande mot dem, rytande. Men Coyote blev inte rädd, utan sparkade honom på nosen. Det är därför grizzlybjörnar bara har korta nosar. Sedan passerade de skallerormen, som skullrade mot dem. Men Coyote bara stampade på dess huvud och det är därför som skallerormar har platt huvud än idag. Så mötte de brunbjörnen som sa:

"Jag ser att monstret har tagit dig också till slut. Hah... Nu skulle jag vilja se, hur du ska rädda ditt folk."

Men efterhand började andra att heja på Coyote och prata med honom. Hans vän, rödräven, hejade på honom från sidan och varnade:

"Monstret är farligt. Vad tänker du göra med honom?"

Coyote svarade:

"Du och de här pojkarna får gå och hitta lite ved, eller nåt annat som kan brinna."

Så småningom hade Coyote nått fram till monstrets hjärta. Han skar av fettslamsor från det stora hjärtat och kastade dem till folket.

"Det är förskräckligt att ni är så hungriga", sa han till dem, "ät det här."

Coyote startade nu en eld med sina flintstycken och rök började tränga ut genom monstrets ögon, nos, öron och anusöppning. Monstret skakade på sig och mumlade:

"Oh du Coyote. Det var därför jag inte litade på dig. Nu måste jag kasta ut dig."

Coyote svarade:

"Om du gör det så kommer folket sedan att säga att den du kastade ut är den som ger mat åt folket."

"Well, gå då ut genom min nos eller genom mina öron", svarade monstret.

"Om jag gör det", svarade Coyote, "kommer de att säga, att där är gammalt örönvax som kan fungera som föda åt folket."

Elden brann nu nära monstrets hjärta och han började känna smärtan. Coyote började nu hacka in på hjärtat med sina knivar ända till den första kniven gick av. Men han tog bara en ny ur sin paket. Även den gick snart av. Då sade han till folket:

”Samla nu ihop alla ben och bär fram dem till ögonen, öronen, nosen och anusöppningen. Lägg dem i högar och när monstret faller ner dött så sparka snabbt ut dem genom alla öppningarna.”

Sedan högg han vidare med den tredje kniven ända till även den brast. Och vidare med den fjärde, som också så småningom gick av. Nu återstod bara en kniv. Då vände han sig till folket igen och sa:

“All right, gör er redo nu, för när han faller död ner måste ni alla ta er ut genom den öppning som är närmast. För fram kvinnorna och de gamla till öppningarna, så att de lättare tar sig ut.”

Nu hängde monstrets hjärta bara på några tunna muskeltrådar och Coyote fortsatte att bearbeta dem med sin sista kniv, när även den brast. Då kastade sig Coyote med all kraft mot hjärtat och med sina bara händer lyckades han slita loss det. I det ögonblicket dog monstret och öppnade samtidigt alla sina öppningar. Folket sparkade ut alla ben och följde sedan själva efter ut. Också Coyote tog sig ut. Men när Monstret föll ner död började hans öppningar att sakta stänga sig igen. Alla var dock ute, utom myskråttan, som blivit kvar. I sista stund lyckades han ändå tränga sig ut genom anusöppningen. Men hans svans fastnade och när han förtvivlat drog och drog så kom den ändå till slut lös. Men allt hår hade skalats av. Därför har myskråttan en hårlös svans än i denna dag. Coyote retade honom och sa:

”Vad gjorde du där inne? Du kom väl på att du skulle göra nåt i sista minuten som vanligt. Du är då alltid så saktfärdig!” Därefter sa han till folket:

”Samla nu ihop alla ben och lägg dem noga tillrätta.”

De gjorde som han sa till dem. Sedan sa Coyote:

”Nu ska vi stycka upp monstret.”

Coyote smorde blod på sina händer och stänkte sedan blodet på benen. Plötsligt kom de alla till liv igen, alla de som tidigare hade dött inne i monstret. Alla hjälpte sedan till att skära upp monstret och Coyote började delade ut delarna till olika delar av landet. Han lämnade ut delar till landet vid soluppgången och landet vid solnedgången och till det i norr och i söder. Till varje plats där han lämnade en del, gav han folket ett stamnamn och förklarade hur de skulle leva och se ut. Cayusefolket blev småvuxna och hetlevrade. Flatheads fick ett utseende med lutande pannor. Blackfeet blev långa, smidiga och krigiska. Coeur d’Alene och deras grannar i norr blev skickliga spelare. Yakima blev korta och satta, men blev duktiga fiskare.

Till slut hade han delat ut alla stycken och det fanns inget mera kvar av monstret. Då kom rödräven förbi igen och sa till Coyote:

”Vad är din mening med allt det här? Här har du delat ut allting till en massa platser långt bort, men inte sparat något åt dig själv och den här platsen.”

”Well, snäste Coyote, varför sa du inget till mig om det förut? Jag var ju så upptagen att jag inte tänkte på det själv.”

Sedan vände han sig till folket och sa:

”Ge mig lite vatten, så jag kan tvätta mina händer.”

Han tvättade sina händer och vattnet blev alldeles blodigt. Så tog han vattnet och började stänk ut dit omkring sig och så sa han:

"Ni kommer att vara ett litet men mycket kraftfullt folk. Ni kommer att vara små eftersom jag inte gav er någon stor bit av monstrets kropp, men ni kommer att bli mycket tappra och djärva och ni kommer att vara mycket intelligenta och arbeta hårt. Snart nog kommer Latetelwit (mänskliga varelser) och ni kommer att bli kända som Ne-me-pu.

Det var så Ne-me-pu-folket föddes. Ännu idag kan man se monstrets hjärta och lever i den vackra Kamiah Valley, i form av en stor jordkulle, här strax norr om oss i det land som ända sedan den dagen har ägts av Nez Percestammen.

NEZ PERCEFOLKET, (av Bertil Thörn)

Nez Percé (uttalas nes pörs) är ett uttryck som fransktalande pälsjägare använde om ett antal olika stammar som brukade dekorera sig med dentaliumsnäckor i näsan. Nez Perce betyder just "genomborrade näsor". I senare tid har det här uttrycket kommit att bli namn på en specifik stam. Ett sahaprintalande folk, som själva kallade sig Cupnitpelu. I modernare tid har de dock föredragit att kalla sig Nimipu. Lewis och Clark, som troligen var de första vita att beskriva det här folket, kallade dem Chopunnish, som troligen var en förvrängning av deras eget namn Cupnitpelu. För oss är de mest kända som Nez Perce. Första gången vi stöter på namnet Nez Perce är i David Thompsons journal för 1810, vilket tyder på att den här varianten huvudsakligen var den som användes i den tidiga handeln med de här indianerna. Bruket att pryda sig med snäckskal i näsorna är dock för just den här stammen mycket oklart, och om det alls har förekommit, så måste man ha slutat med det mycket tidigt.

De flesta forskare menar att stammen var uppdelad i två huvudgrupper, som man på geografiska grunder har kallat "De övre" respektive "De nedre nez perceerna". Det här är en uppdelning som har blivit allt tydligare under senare delen av deras historia. Det har dessutom råkat sammanfalla med en uppdelning efter såväl religiösa som politiska grupperingar. Likt andra indianstammar har begreppet stam egentligen aldrig betytt speciellt mycket för dem. Den viktigaste sociala enheten för dem, var vad vi kan kalla ett band, eller en mindre gruppering av enskilda familjegrupper, ofta besläktade. Men något egentligt klansystem har aldrig funnits.

När Lewis och Clark träffade på dem 1805, så levde de här banden utspridda i ett mycket stort område i det som nu är västra Idaho, nordöstra Oregon och sydöstra Washington, huvudsakligen omkring nedre Snake River och dess biflöden. Men de vandrade egentligen över hela området mellan Blue Mountains i Oregon och Bitterroot Mountains i Idaho och ibland gjorde de långa jaktfärder över Klippiga Bergen och ut på buffel-slätterna kring Missouriflodens källor. I guvernör Stevens avtal med dem, 1855, avsade de sig rätten till cirka två tredjedelar av området. Ändå var den kvarvarande tredjedelen ett förhållandevis stort reservat. Den vita befolkningen var inte så stor då och nez perceindianerna fann sig tämligen väl tillrätta.

Men tiderna skulle förändras. Redan fem år senare hade guld upptäckts i bergen inom reservatet och en fullkomlig explosion av vita lycksökare strömmade till området. Konflikter uppstod och 1863 försökte myndigheterna omförhandla 1855 års avtal. Förslag lades fram om en kraftig minskning av reservatet. En minskning, som innebar att det bara skulle återstå 10 % av det tidigare avtalade området. De nedre nez perceerna, vars hävdvunna områden skulle hamna utanför det nya reservatet och tvinga dem att flytta, godkände naturligtvis inte avtalet. Men myndigheterna drev ändå igenom förslaget, genom att på egen hand utse ledaren för de övre nez perceerna, Chief Lawyer, till ett slags överhövding. Efter att han skrivit på det nya fördraget, menade myndigheterna, att även de nedre nez perceerna var bundna av det. Den som de kallade "Överhövdingen" hade ju godkänt det! Det här resulterade i en mycket tydlig splittring mellan de båda grupperna och blev också en av de bidragande orsakerna till det så omtalade kriget år 1877.

Generellt kan man säga att nez percestammen, liksom andra sahaprintalande stammar, i mångt och mycket liknade vad vi kan kalla inlandstypen av områdets indianer och avvek på många sätt från sina västligare grannar, som till exempel Chinook. Lewis och Clark beskrev dem som ett folk som levde i stora, gemensamhets-hus. Hus som kunde härbärgera omkring 50 familjer. Något som upptäckarna förmodligen måste ha miss-

uppfattat. Annan forskning tyder snarare på att de levde i för området typiska, till hälften nedgrävda hyddor, täckta av vassmattor eller barksjok. Hyddor som på sin höjd beboddes av max tre till fyra familjer. Däremot kan det ha varit ett kommunalt danshus som Lewis och Clark missuppfattade som ett bostadshus. Sådana danshus fanns i varje etablerad vinterby.

Lax var deras huvudsakliga föda, som kompletterades med en hel del ätliga rötter, bär och andra ätliga växter. Det var först efter introduktionen av hästar som de också blev jägare i någon större omfattning.

Sedan de blivit beroende av buffeljakt på andra sidan av Klippiga Bergen ändrades deras årscyklar i så måtto, att hela familjer kunde vara borta från bandet under långa tider, medan man företog sina jaktutflykter. Utflykter som kunde vara i flera månader. Därmed kan det vara svårt att avgränsa de geografiska områden som varje band ansågs leva inom. Att man under så långa tider vistades bland präriefolken, innebar också att deras kultur, deras klädsel och bosättningsformer till stor del påverkades och man kan därefter se tydliga influenser från prärien i deras sätt att leva.

Hästarna kom kanske ändå att utgöra den största förändringen i livsformen för den här och andra kringliggande stammar. Landområdet som de levde i var synnerligen väl lämpat för häst- och boskapsuppfödning och nez percesindianerna har blivit berömda för sin förmåga att genom selektiv avel driva fram synnerligen fina hästar. Appaloosan anses vara resultatet av deras avelsansträngningar.

Stammen hade ingen överhövding, utom när de vita senare tvingade dem att utse en. I stället leddes varje band av en grupp välrenommerade män. De fungerade som ett slags råd. En dominerande, ofta äldre, rådsmedlem betraktades alltid som den som var huvudsakligen ansvarig för bandets vardagliga liv och leverne. Sådana ledaruppgifter gick ofta i arv från far till son, men inga bandmedlemmar var bundna av dennes beslut, utan kunde när som helst söka sig till ett annat band, eller opponera sig mot rådets beslut. Jakt- eller krigsledare valdes för varje särskilt tillfälle. Då det inte tycks ha funnits något formellt klansystem var giffertillåtet med i princip vem som helst, utom med närbesläktade familjemedlemmar.

Nez Perceindianernas religion var, före kristendomens införande, likartad med de flesta andra inlandsstammars. Allt rörde sig huvudsakligen om tron på ett stort antal andar. Individuellt sökte man stöd och hjälp av en speciell ande - Wyakin - vilket skedde genom rigorös träning och fastande. Utan en personlig Wyakin betraktades man som ohjälpligt utlämnad åt destruktiva krafter i naturen.

Nez Perceerna har alltid ansetts vara ett synnerligen självständigt och modigt folk. De har dessutom utmärkt sig genom sin konstant vänskapliga inställning till de vita, där upproret 1877 utgjorde det enda undantaget. En annan säregenhet förknippade med det här folket är att de uppvisade en mycket stor nyfikenhet på de vitas religion och strävade öppet efter att få lära sig mera. De bad om att få missionärer utsända till sig och de allra flesta tog också till sig den nya religionen.

NEZ PERCEINDIANERNAS ÄLDRE LEDARE, (av Bertil Thörn)

Vi vet inte så mycket om nez percefolkets ledare före 1800-talets början, då Lewis och Clark var de första utforskare att träffa på dem och dokumentera sina upplevelser. Men spridda noteringar finns från de kontakter som franska jägare och pälshandelsmän sannolikt hade med de här folken ännu tidigare.

Vi känner därför till några namn på dominerande ledare från äldre tider. Den troligen främste bland dem **Twisted Hair**, som var den mest betydande ledare Lewis och Clark hade kontakt med. Han var ledare för den grupp som levde i området längs Clearwater River. Han hjälpte Lewis och Clark att finna lämpligt timmer att göra kanoter av och han tog hand om deras hästar medan de själva fortsatte ut till Stilla Havskusten. Hästar som han ärligt lämnade tillbaka till dem, när de på nytt passerade området året efter på väg tillbaka.

Han hade en son som ursprungligen hade samma namn och som enligt deras sed senare tog över ledarskapet för bandet efter fadern. Sonen var född 1796 och kom att bli den mest dominerande ledaren bland de

som de vitas myndigheter valde att samarbeta med efter 1800-talets mitt. Bland de vita kom sonen att bli känd under namnet **Lawyer**. Ett namn som han sägs ha fått därför att han var en mycket slug och skicklig talare och förhandlare.

Andra ledare som Lewis och Clark nämner var **Cut Nose, Broken Arm, Bloody Chief** och **Red Grizzly Bear**. Om dem vet vi just inget mera.

En annan äldre, dominerande ledare hade namnet **Apash Wyakaikt**, vilket har översatts som **Flint Necklace**. Han har dock i historien blivit mera känd under namnet **Looking Glass**. Ett namn som anspelade på ett förstoringsglas han alltid bar i en snodd om halsen och som av indianerna ansågs vara "stark medicin". Han kan ha varit född någon gång i början av 1820-talet och han var ledare för det så kallade Asotinbandet, som hade sitt hemområde längs Snake River, straxt ovanför dess sammanflöde med Clearwater River. Allmänt betraktades han också som en dominerande ledare för De Nedre Nez Percéerna, i den mån man nu kan säga att de var en homogen gruppering. Han hade en son som även han kom att bli känd under samma namn och som spelade en avgörande roll under kriget 1877.

White Bird, född 1807, var fortfarande en av de dominerande ledarna under det dramatiska krigsåret 1877. Han var ledare för Lamottabandet, som levde i områdena längs Salmon River. Han var en tämligen traditionell natur och var inte lika intresserad av de vitas religion som många andra. White Bird tillhörde de som i samband med kapitulationen efter kriget 1877 lyckades fly till Kanada, där han senare mördades av en annan av sina stamfränder.

Chief Timothy var däremot en tidig anhängare av kristendomen och lät döpa sig hos missionären Spalding. Han var hela tiden en stark anhängare av de vita och hjälpte även amerikansk trupp under de tidiga krigen. Han tillhörde de ledare som undertecknade både 1855 och 1863 års avtal. Han tog dock ingen del i 1877 års krig.

Tuekakas slutligen var ledare för Walamootkin, det största bandet bland De Nedre Nez Percéerna. Ett band som hade sina bosättningar i den stora Wallowadalen. Även Tuekakas kom tidigt att intressera sig för kristendomen och lät också han döpa sig hos Spalding. Han gavs då det bibliska namnet Joseph. Då även hans son kom att ta sig det namnet så kallas därför Tuekakas oftast för Old Joseph för att skilja honom från sin mera omtalade son. Tuekakas undertecknade 1855 års avtal, men vägrade skriva på det omförhandlade avtalet 1863, då han ansåg att det var orättvist. Han hade då fullständigt tappat förtroendet för de vita och övergav i vredesmod också den kristna tron och gick tillbaka till sina förfäders tro. Han dog 1871 och lämnade då över ledarskapet för bandet till sin son, Joseph den yngre.

APPALOOSA, (av Ulrika Johansson)

Hästen härstammar från Nordamerika och har sitt ursprung i de spanska conquistadorernas hästar som fördes till USA efter upptäckten av Amerika.

Rasen har sitt ursprung bland hästar framavlade av indianstammen Nez Perce från Idaho, vilka var kända som duktiga hästmänniskor och uppfödare. Redan i mitten av 1700-talet tillämpade de en strikt selektiv avel. Utseendet var inte det viktigaste utan de skulle vara tåliga arbetshästar som kunde användas vid både strid och jakt. Olämpliga hingstar kastrerades och olämpliga ston användes som bytesvaror med andra indianstammar.

Appaloosan är mest känd för den tigrerade, prickiga färgen. Den beror på en gen som kallas LpLp. Den är också känd för sina ögon genom att den har en väl synlig "sclera" (ögonvita) runt iris, som även människor har. Detta ger dem ett "vaket" utseende. Ögonen kan vara blå, bruna eller hasselnötsfärgade.

Arten har också – troligtvis på grund av genetiska faktorer – risk att utveckla blindhet.

Även nattblindhet förekommer, vilket betyder att den är helt blind under natten men har fullgod syn i dagsljus.

Deras tigrering förekommer i sex olika kombinationer, bland annat:

Leopard: helt eller nästan helt vit häst med tydliga svarta eller bruna prickar.

Snowflake: helt prickig häst, med flest antal prickar/fläckar på höftpartiet.

Frost: vita fläckar/prickar på mörk botten.

Tigrerade hästar har även randiga hovar.

Svansen är ofta tunn och spretig, likaså manen. Detta sägs bero på att de levde i snåriga marker som vildhästar och därför utvecklades så för att inte fastna i risbuskarna.

Appaloosan är uthållig, ihärdig, tålig, snabb, arbetsvillig och vänlig till sitt lynne.

Hästarna blev berömda efter Lewis & Clarks expedition 1806 när stammen fick ett hedersomnämmande i deras dagböcker.

Den 15 maj 1877 lovade Nez Perceerna att infinna sig på reservatet inom 30 dagar men de satsade på att ta sig till Kanada för att ansluta sig till Sitting Bull.

För att ta sig norrut tvingades de korsa Snake river. Eftersom den var bredare och mer strid än de förväntat sig drunknade omkring 900 hästar.

Ett flertal hästar dödades också i samband med att Nez Perceindianerna tvingades kapitulera i Montana efter att de blivit inringade vid Bear Paw Mountains.

Appaloosan skulle troligtvis ha dött ut men några av hästarna bevarades och avlades bland annat i Idaho, vid floden Palouse, där Nez Perceerna tidigare levde.

Hästrasen fick sitt namn genom att man sade "A Palouse Horse" vilket gradvis ändrades till Appaloosa.

Mr. Claude J Thompson och Dr. Frances Haines förtjänar allt beröm de kan få eftersom att det till stor del var deras förtjänst att Appaloosan kunde avlas upp. De forskade om rasen och gjorde en rasstandard som gäller än idag.

Rasen fick nytt liv 1938 då Appaloosa Horse Club bildades i Moscow, Idaho. Efter 50 år hade Appaloosa H.C. blivit 3:dje störst i världen med 400 000 registrerade Appaloosahästar. Nu finns över 670 000 hästar registrerade.

1975 blev Appaloosan erkänd som officiell ras för delstaten Idaho.

För att hästen skall kunna registreras i Appaloosa H.C. måste den ha minst en förälder som är "regular" Appaloosa. Den andra föräldern kan vara registrerad Appaloosa, Quarter, Arab eller fullblod.

Den räknas som varmblodshäst och är 145 – 155 cm i mankhöjd.

Den ursprungliga Appaloosan hade naturligt en 4:e gångart kallad "Indian shuffle". Den rör sig med en rullande rörelse som ger ryttaren en väldigt jämn och glidande ritt, mjuk och flytande. Denna stil är enklare för hästen.

Gångarten härstammar från spanjorernas hästar som hade en mjuk och snabb gångart. De hästarna kallades för Paso Fino = mjuk gång.

Andra hästar tvingades trava eller galoppa för att hinna med.

Det finns 3 utmärkande typer av Appaloosa:

en muskulös typ som är lämplig för rancharbete, westernridning och boskapsskötsel,

en något smalare som påminner om originalhästen

samt en "sportigare" typ – mer långbent och atletisk. Den är populär inom klassisk ridsport och galoppsport.

Källor: Altego.se

Wikipedia

FORT LAPWAI, (av Bertil Thörn)

1836 hade missionären Henry Harmon Spalding och hans hustru etablerat en missionsstation vid Lapwai River, där de med stor energi introducerade kristendomen bland indianerna. Vid missionen etablerade de också ett jordbruk i syfte att lära indianerna att bli jordbrukare. Spaldings hustru, Eliza, startade även en skola, där indianerna lärde sig att läsa och skriva. 1839 började Spalding ge ut Bibeln på nez perceernas språk. Den tryckpress han använde kom därmed att bli den allra första i hela Nordväst-området. Chief Timothy, en äldre nez perce-ledare, kom att bli den första indianska ledare som döptes av Spalding här. Det skedde den 17 november 1839.

Den fredliga samvaron mellan de fåtaliga vita och indianerna kom att vara i många år. Men efter att ädla metaller hade hittats i bergen och allt flera vita strömmade till uppstod friktion. 1855 försökte myndigheterna reglera situationen genom att sluta ett avtal med stammarna i området. Ett avtal som reglerade var vita respektive indianer skulle ha rätt att vistas. Det hela fungerade en tid. Men efter att det blev bekant att nya guldfyndigheter hittats inne i det område som var avsatt för indianerna, startade en fullkomlig guldrush och mängder av vita lycksökare trängde in i området. Då det här naturligtvis stod i strid med 1855 års avtal begärde indianerna att myndigheterna skulle stoppa intrånget. Ett kavallerikompani skickades till området 1862, men kunde inte uträtta någonting. Så militärdistriktets kommandant, general Benjamin Alvord, gav major Jacob S. Rinearson order att med ännu ett kompani ur Oregons Första Kavalleriregemente, tåga till området för att anlägga ett mera permanent fort, så att man där kunde placera en tillräckligt stor styrka för att dels förhindra vita att tränga in på reservatet och dels se till att indianerna tog saken i egna händer.

Man valde en plats på Lapwai Rivers västra flodbank, en knapp halvmil norr om dess utflöde i Clearwater River. Det kom då att ligga i närheten av Spaldings missionsstation. Det nya fortet fick namnet Camp Lapwai. 1863 döptes det sedan om till Fort Lapwai.

När Inbördeskriget tog slut och de frivilliga trupperna mönstrades ut, kom fort Lapwai att stå tomt under en kortare period. Men i november, samma år, bemannades det igen, för att vara i militärens tjänst till den 5 juni 1884, då det slutligen överlämnades till Indianbyrån.

1904 flyttades Northern Idaho Indian Agency hit och fortfarande finns en del av de ursprungliga byggnaderna kvar på platsen. Platsen ingår idag i det som kallas The Nez Perce National Historical Park.

GENERAL OLIVER OTIS HOWARD, (av Bertil Thörn)

Det blir mycket om det så kallade Nez Perce-kriget från och med nu. Den mest betydande personen på de vi-
tas sida i den här konflikten får väl anses vara militärdistriktet Columbias befälhavare, brigadgeneralen Oliver
Otis Howard, som alltså var den som fick huvudansvaret för att kväsa upproret och se till att de uppstudsiga
nedre nez perceerna tvingades in på reservatet.

Howard var en karriärsoldat som hade fötts i Leeds, i staten Maine, den 8 november 1830. Vid 20 års ålder
utexaminerades han från Bowdoin College, varpå han antogs vid United States Military Academy. 1854 gick
han ut från West Point som nummer fyra i en klass om fyrtiosex kadetter.

Året därpå gifte han sig med Elizabeth Anne Waite och paret fick med tiden sju barn.

1857 sändes han till Florida för att delta i kriget mot seminolindianerna. Under tiden här i Florida vaknade
hans religiösa intresse och han blev omvänd till den evangeliska tron. Som ett resultat övervägde han att av-
sluta sin militära karriär för att bli präst. Men så kom Inbördeskriget och han beslöt sig för att fortsätta som
militär.

Han blev utsedd till överste för Maines 3:e Infanteriregemente och till-
fälligt kommenderade han en hel brigad i det första slaget vid Bull Run.
Den 3 september 1861 blev han formellt utnämnd till brigadgeneral och
tilldelad en division i George B. McClellans Army of the Potomac under
den så kallade Peninsula-kampanjen.

Den 1 juni 1862, vid Fair Oaks, sårades han två gånger i sin högra arm
så svårt att den senare fick amputeras. Men han tillfrisknade snart och
återvände till armén lagom till slaget vid Antietam, där han anförtröddes
kommandot av en division inom Andra Kåren. Utnämning till general-
major kom sedan i november och i april året därpå fick han ta över be-
fälet för Elfte Kåren från generalmajor Franz Sigel. Då övervägande de-
len av kåren bestod av tyska immigranter, av vilka många inte ens kunde
tala engelska, uppstod mycket missnöje med bytet och Howard

hade en svår tid, då manskapet krävde Sigel tillbaka.

Därmed kan man kanske säga att hans militära framgångssaga börjat stoppas upp. I maj 1863, i slaget vid
Chancellorsville, upplevde han sitt livs hittills svåraste nederlag, när hans Kår, som just då utgjorde Unions-
arméns högra flank, plötsligt rullades upp och jagades på flykten av "Stonewall" Jacksons trupper, sedan
Howard inte brytt sig om varningar från sin kommandant, Joe Hooker, om vad som höll på att ske. Nästa
bakslag kom bara två månader senare, under första dagen av slaget vid Gettysburg, där Howard missbe-
dömde utplaceringen av sin defensiva linje. Det fick till resultat att en av hans divisionskommendanten, bri-
gadgeneral Barlow, hamnade i ett kritiskt läge när generalen Ewells sydstatstrupper gick till anfall. Barlovs
division fick fly fältet och drog senare med sig hela Elfte Kåren. Det här var en katastrof som Howard först
försökte skylla på kollapsen av Doubledays Första Kår till vänster om honom. Men då det egentligen var
tvärtom slog det bara tillbaka på Howard och Elfte Kårens rykte var helt ruinerat. Något förbättrade han kan-
ske Kårens rykte, när han senare placerade ut en av sina divisioner, så att generalmajor Steinwehr lyckades

hålla tillbaka flera ilska angrepp från Jubal Earlys styrkor och på det viset lyckades hålla linjen på Cemetery Hill intakt.

Därefter förflyttades Howard till krigets västra teater och blev en del av The Army of Cumberland. I juli 1864, efter att generalmajor James B. McPherson stupat, fick Howard förtroendet att leda The Army of the Tennessee, sedan general Sherman valt honom före den mera meriterade John A. Logan. Ett beslut som skapade bitterhet mellan Logan och Howard. Så upprörd var Logan att Sherman till och med fick be Howard att låta Logan föra armén i segerparaden genom Washington efter fredsslutet. Något som Howard accepterade, dock först efter att "Sherman vädjat till honom som en kristen gentleman", som Howard själv uttryckte det.

Efter kriget utsågs Howard till chef för något som kallades "Byrån för flyktingar, fria men (svarta befriade slavar) och övergivet land". Det var ett rent administrativt arbete och även om Howard med ambition gick in för att göra ett gott jobb, så fanns det andra i hans organisation som bara såg möjligheter att berika sig själva. Så efter en del skandaler befriades Howard från uppdraget och sändes västerut för att återgå i aktiv militär tjänst. Han blev kommandant för Department of the Columbia, med huvudkvarter i Fort Vancouver, Washington. Där kom han att lyda under den smågrinige och petige Irvin McDowell, som då ledde Military Division of the Pacific, från San Francisco.

1874 hade han installerat sig och blev tämligen omgående inblandad i oron kring nez percestammen och vissa bands ovilja att åttlyda myndigheternas påbud att samlas på sitt nu klart reducerade reservat. Vid ett flertal tillfällen förde han diskussioner med representanter för de här banden och fick omgående stor respekt för Wallowabandets ledare, den unge Chief Joseph, som han ansåg var en mycket fin människa. Tillsammans med sin adjutant, major Clay Wood, försvarade han till en början indianerna och deras sak gentemot guvernören och andra myndigheter. Men efterhand blev han alltmer irriterad över indianernas omedgörlighet och han kände också trycket både från de dåtida mycket osakliga lokala tidningarna och från sin divisionsledning. Så när hans pedagogiska förmåga inte längre räckte till tog hans militära sinnelag överhanden över hans medmänskliga drag och nu började han i stället peka med hela handen och kräva att indianerna skulle rätta sig efter hans beslut. Beslut som blev till oeftergivliga ultimatum. Därmed var nez perce-kriget ett faktum. Ett krig som vi kommer att följa i detalj under den här resan och där vi ska se att Howard inte precis rosade marknaden.

Efter kriget kom Howard att tjänstgöra som chef för militärhögskolan vid West Point 1881 till 1882. Därefter var han kommandant en tid för Department of the Platte, innan han gick i pension 1894, med den uppnådda tjänstegraden generalmajor.

Howard dog i Burlington, Vermont den 26 oktober 1909 och är begravd i Lake View Cemetery.

CHIEF JOSEPH, (av Bertil Thörn)

När Joseph föddes 1840 i en grotta vid Joseph Creek, en biflod till Grand Ronde River i nordöstra hörnet av nuvarande Oregon, hade hans folk redan konfronterats med de vita amerikanerna. Josephs far, Tuekakas (en av många stavingar), som egentligen var född inom cayusestammen, var ledare för Welamotkin-bandet. Det var ett av de största banden inom nez percestammen och hade sitt hemvist i Wallowadalen i nordöstra

Oregon. Fadern hade varit en av de första att visa intresse för de vitas religion och låtit döpa sig vid Henry och Eliza Spauldings missionsstation, som anlagts vid Lapwai år 1836. Spaulding hade då givit Tuekakas det kristna namnet, Joseph. Hans hustru, som alltså blev den unge Josephs mor, känner vi som Khap-khap-onimi och hon var en nez percekvinnna. De fick tre söner. Mellansonen fick namnet Hin-mah-too-yah-lat-kekht, "Åskan som rullar upp mot bergens högre höjder" (en av många tolkningar), men kom senare att ärva namnet Joseph efter fadern, trots att han av Spaulding redan blivit döpt till Ephraim. På grund av det här har de två genom historien kommit att kallas Old Joseph och Young Joseph.

Den unge Joseph efterträdde sin far, som ledare för bandet, när fadern dog 1871. Han kom alltså att träda in i en roll som lägerledare och samordnare snarare än, som många gärna föreställer sig, en bestämmande och styrande ledare, med ett strategiskt tänkande vida överlägset alla andras.

Redan vid den här tiden hade en splittring skett inom stammen, mellan de band som hade skrivit på 1863 års fördrag och det halvdussin som då ställt sig utanför, av vilka just Josephs band var det största. Indianerna gjorde ändå vad de kunde för att undvika konflikter med de vita. Men dessa blev ständigt bara fler och fler och de visade heller ingen respekt för det faktum, att landet egentligen fortfarande tillhörde indianerna. Josephs stora problem var under den här tiden att ständigt medla mellan uppretade bandmedlemmar och deras vita grannar. Provokationerna tilltog dessutom allt eftersom tiden gick

och myndigheterna gjorde heller inget för att ordna upp oredan. Tvärtom rörde man till det ännu mera. 1873 hade nämligen Joseph, genom sina ihärdiga påtryckningar, fått en myndighet att plötsligt erkänna att Wela-motkinbandet skulle tillerkännas äganderättigheten till en del av Wallowadalen. Ett beslut som hälsades med glädje av Joseph och andra moderata ledare i bandet. Men det var en sak vad myndigheter långt borta i Washington beslutade och en helt annan sak vad landhungriga vita i närområdet ansåg. Lokala politiker gjorde också vad de kunde för att ändra på beslutet och det hela mynnade ut i att presidenten plötsligt annullerade det nya fördraget och återigen ställdes Joseph inför hotet att bandet skulle tvingas flytta till Lapwaire-servatet.

Ytterligare några år gick med ständigt ökande konflikter och situationen blev alltmer ohållbar. Till slut beordrades militären att med våld föra de motsträviga indianerna till reservatet. Joseph och ytterligare några äldre ledare insåg att man aldrig skulle kunna sätta sig upp mot myndigheterna och han försökte i det längsta få sina bandmedlemmar att acceptera tanken på att lämna sina hem. Samtidigt försökte han om och om igen att bearbeta såväl agenten Monteith, på reservatet, som militärbefälhavaren general Howard, för att få dem att förstå indianernas situation. Men ingen av dem varken ville eller kunde ändra på fattade myndighetsbeslut och situationen blev ohållbar. Flera av de andra bandleddarna, speciellt White Bird och medicinmannen Too-hool-hool-sote, var nu beredda att sätta sig till väpnat motstånd, medan Joseph fortfarande hävdade att det skulle vara vansinnigt.

Nya förhandlingar vidtog, men ståndpunkterna var och förblev låsta. Till slut förlorade general Howard tålamodet och gav indianerna ett ultimatum. De skulle inom en månad ha samlat in all sin egendom och flyttat in på reservatet, annars skulle han komma med sina soldater och hämta dem.

Inför detta ultimatum föll de flesta indianer till föga och i juni 1877 hade de påbörjat flytten. Allt såg lugnt ut ända till några unga hetsporrar ur White Birds band, påverkade av alkohol, tog saken i egna händer och startade en mordraid bland de vita nybyggarna i dalgången, som hämnd för att de tidigare hade dödat indianer. Det hela resulterade naturligtvis i att militären fick marschorder och det omskrivna kriget 1877 hade börjat.

I historien har Chief Joseph i de flesta fall framställts som den helt dominerande ledaren under de tre påföljande månader som kriget pågick. Men så var det inte. Det var andra ledare som tog initiativet och ledningen i de olika striderna. Ledare som White Bird, Looking Glass och Poker Joe. Även Josephs yngre bror, Ollokut, var en krigsledare som de yngre männen gärna följde.

Även om indianerna var framgångsrika i enstaka drabbningar i början av stridigheterna, tvingades de efterhand att lämna sina hemtrakter och dra sig österut, över bergen och ut på slätterna i Montana. Här lyckades militären efter massiva insatser slutligen betvinga indianerna i månadsskiftet september oktober, bara sex mil från den räddande kanadensiska gränsen och Joseph kunde till slut avsluta den inhumana jakten genom en dramatisk kapitulation den 5 oktober. Troligen är det just det faktum, att det var han som formellt framförde indianernas kapitulation, som har fått många att tro att det var han som bestämde och styrde allt. Men sanningen är, att det då endast var han, av de betydande ledarna, som ännu var i livet och av den anledningen var han den ende som formellt kunde förhandla med soldaterna.

En förhandling under vilken han troligen blev lovad att efter en kortare krigsfångenskap få återvända till sitt land. Ett löfte som naturligtvis ingen ville kännas vid senare och som heller aldrig infriades. Det faktum att USAs armé så länge hade jagat de flyende indianerna och vid flera tillfällen näsligen blivit besegrade av de fåtaliga indiankrigarna, gjorde också att det fanns ett naturligt behov hos alla politiker och militärer, att utmåla indianernas ledare som några övermänniskor. Hur skulle man annars kunna förklara att armén - USAs professionella armé - inte lyckats stoppa ett band av primitiva, utbildade vildar? Och det var i just Joseph som de såg den här övermänniskan. Kanske mest beroende på att de andra ledarna var och förblev mer eller mindre okända för den stora allmänheten. Men Joseph lyfte man fram. Det måste vara Joseph som var den store taktikern, den store generalen. Hade han inte till och med studerat Napoleons krigskonster...?, var det någon som antydde.

Josefs kändisskap hjälpte honom dock föga. Visserligen fick han genom sin rättframma hållning och sitt ärliga uppträdande och sin vältalighet många vita beundrare i Östern. Men hos militärledningen och hos lokalbefolkningen i hans gamla hemland var och förblev han bara en brottsling, en mördare och en krigsledare som skulle straffas. Och straffas hårt.

Överbefälhavaren Sherman tvingade, i strid med troligen avgivna löften, Joseph och ungefär fyrahundra överlevande nez perceindianer, att förvisas till Fort Leavenworth, Kansas för att där hållas i krigsfångenskap. Efter åtta månader tvångsförflyttades de till Indianterritoriet, nuvarande Oklahoma, där många av indianerna dog under de kommande åren på grund av det ohälsosamma klimatet och dåliga sanitära förhållanden.

Först åtta år senare tilläts en del av dem att återvända till Lapawireservatet, där de då överraskande möttes av fiendligheter från sina egna stamfränder, som nu skulle bli tvungna att dela land med dem.

De allra flesta, bland dem Joseph själv, tilläts dock aldrig komma hem. I stället sändes de till Colvillerservatet, längre uppe i nordväst, där han, bruten och förtvivlad levde ut sina sista år, innan han dog den 21 september 1904 av, som doktor Latham skrev: "brustet hjärta". Här, i samhället Nespelem, Washington, är han begravd och inte ens efter döden tilläts han alltså att få komma hem och ligga sida vid sida med sina föräldrar i den älskade Wallowadalen.

NEZ PERCEERNAS SENARE LEDARE, (av Bertil Thörn)

De ledare som var involverade i krigshändelserna 1877 tillhörde alla den gruppering som man kallat De Nedre Nez Perceerna, eller De Avtalslösa Nez Perceerna. Det var ledare för band som Wellamootkin, Asotin, Lamotta, men också ett par mindre band av Palousindianer, som normalt levde i samma område.

Mest känd av alla är tveklöst **Hin-ma-tuya-lat-kekt** (Åskan som rullar upp mot bergens högre höjder), eller mera känd som **Chief Joseph**. Joseph var ledare för Wellamootkinbandet och hans yngre bror Ollokot (som dog i slutstriderna vid Bears Paw) var den som i orostider samlade de unga krigarna omkring sig. Joseph har i historien beskrivits som Nez Perceernas store general, men han var i princip bara det egna bandets fredshövding och tog inte så stor del i hur kriget styrdes.

Chief Looking Glass var den mest aktade av de olika bandens ledare och han var också den som från början tog ett slags huvudansvar för hur indianerna skulle agera efter att armén hade öppnat krig emot dem. Nu blev det så att hans omdöme svek honom vid ett par kritiska tillfällen och hans aktning och rykte i den stora stamgruppen kom att bli tämligen skamfilat. Han stupade under den sista striden vid Bears Paw.

White Bird var den av de äldre bandleddarna som åtnjöt störst förtroende, näst efter Looking Glass. Han kom också att ta en mycket aktiv del i hur beslut fattades under flykten och striderna. Han företrädde en i huvudsak mera krigisk inställning än flera av de övriga ledarna och han vägrade också att kapitulera, utan var i stället den enda av ledarna som lyckades fly till Kanada, där han senare dog.

Toohoolhoolzote var egentligen ingen bandhövding, utan snarare en krigsledare och medicinman. Han var en figur som under större delen av konflikten framträdde som en tydlig krigshetsare och kompromisslös agitator. Han dog under slutstriderna vid Bears Paw.

Poker Joe var egentligen en halvblodsindian (hälften Nez Perce, hälften fransman) som bland indianerna var känd under namnet Lean Elk, eller som Little Tobacco. Han levde som jägare i Bitterrootdalen tillsammans med ett mindre antal kringdrivande indianer. Av många vita betraktades han en aning misstänksamt och han hade ett lite tveksamt rykte om sig. Men det var han som kom att ta över ledarskapet från Looking Glass efter den katastrofala striden vid Big Hole och det var hans driftiga ledaregenskaper som förde indianerna ända upp till Bear Paw Mountains i norra Montana, där de bara var cirka sex mil från räddningen när Looking Glass på nytt tog tillbaka ledarskapet i en verbal kraftmätning med Poker Joe. Såväl Looking Glass som Poker Joe fick därefter sätta livet till i de kommande dagarnas strider med överste Miles styrkor.

Två mindre band av Palousindianer, som levde bland nez perceerna, anslöt sig till de flyende grupperna när arméenheter hotade även dem. Det två banden leddes av hövdingarna **Husishusis Kute** och **Hahtalekin** (Red Echo).

FORT MISSOULA, (av Bertil Thörn)

Fort Missoula anlades av armén år 1877, på land som nu är del av staden Missoula, Montana. Dess funktion var att ge skydd åt vita nybyggare i västra Montana mot indianer som till exempel nez perce.

Med början år 1888 kom fortet att vara bas för de omtalade Buffalo Soldiers, det 25:e Infanteriregementet. Under tiden som de tjänstgjorde här så testade de möjligheterna att förflytta militär trupp med hjälp av cyklar. De gjorde åtskilliga tränings- och testmanövrar. Bland annat en tripp ända till St. Louis, Missouri.

Under Andra Världskriget var Fort Missoula interneringsläger för italienska krigsfångar, som kallade området för Bella Vista.

Fort Missoula etablerades alltså som en permanent militärpost 1877. Det byggdes som ett svar på lokalbefolkningens krav på skydd mot Montanas västliga indianstammar i händelse av oroligheter. Det planerades som en huvudpost för regionen, men lokalbefolkningen insåg ju naturligtvis också den ekonomiska fördelen med att ha en stor militärpost i området.

Fort Missoula var ett "öppet" fort, som de allra flesta av militärposterna väster om Missouri-floden var. Det var alltså aldrig omgärdat av några murar eller pallisader.

Byggnationen hade bara precis påbörjats då kompanikommandanten, kapten Charles Rawn, fick order att stoppa en grupp krigiska nez perceindianer, som hotade att tränga in i Montana. Men som vi har hört tidigare så gick bara indianerna runt de befästningsverk som soldaterna i hast hade kastat upp i Lolo-ravinen och försvann uppför Bitterroot Valley.

Det 25:e Infanteriregementet anlände till Fort Missoula i maj 1888. Det var ett av fyra regementen som hade bildats efter Inbördeskriget, med enbart svarta soldater under vita officerare. År 1896 satte löjtnant James Moss upp det 25:e Infanteriets Cykelkår, för att testa om det skulle vara något för armén. Kåren genomförde flera olika testtransporter i området. Att cykla med post uppför Bitterroot Valley, eller norrut till området kring St. Ignatius. De genomförde också en testkörning genom Yellowstone-parken innan de gav sig ut på en riktig långfärd, de 310 milen till St Louis 1897. Efter utvärderingar konstaterade man dock, att även om cyklar fungerade, så skulle de aldrig kunna ersätta hästar. Soldaterna slapp dessutom cykla tillbaka, utan fick i stället åka tåg!

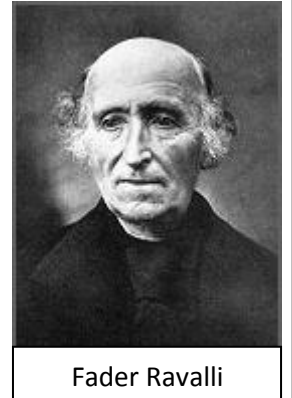
När det Spansk-Amerikanska kriget utbröt 1898, var 25:e en av de första enheterna att kastas in i striderna. Regimentet gjorde väl ifrån sig på såväl Kuba som i Filipinerna, men flyttades till andra platser efter kriget.

Under tiden 1908 till 1914 rustades fortet upp och byggdes om. Under Första Världskriget var det en träningsanläggning för amerikansk trupp, men 1921 var det på väg att helt läggas ner, innan det konverterades för civilt bruk 1933. 1941 övertogs det av Immigrationsmyndigheterna och användes mer eller mindre som

fängelse för utländska "riskpersoner" under Andra Världskriget. Senare har det också använts som fängelse även för amerikansk militär personal anklagade för krigsbrott. 1947 avvecklades all sådan verksamhet och en hel del av byggnaderna monterades ner och flyttades. Idag är det ett museum och den formella avvecklingen som militär anläggning kom i april 2001.

FADER ANTONIO RAVALLI, (av Bertil Thörn)

Fader Antonio Ravalli rekryterades av självaste Fader Jean-Pierre DeSmeth, för att komma över till USA och tjänstgöra vid St. Marys Missionsstation i Montana. Ravalli, som var uppvuxen i den magnifika renässansstaden Ferrara, i Italien, hade anslutit sig till Jesuitorden omkring 1833. Han var då omkring 21 år.

Kontrasten måste ha varit enorm för den unge Ravalli, från det medeltida Ferrara med sina slott och sin katedral från 1100-talet, till Montanas öde slätter och vilda bergsregioner. Trots denna oerhörda omställning kom Fader Ravalli att snabbt bli en mycket omtyckt och kunnig präst, läkare, apotekare, skulptör, arkitekt, mekaniker och god vän med indianerna i Nordvästern, där han sedan kom att verka mellan åren 1845 till sin bortgång 1884.

Han hade lämnat hemmet i Italien 1843, för att aldrig mera återse sitt hemland. Efter åtta månader till sjöss anlände han, tillsammans med andra präster och nunnor, till Fort Vancouver, den 5 augusti 1844. Efter en tid vid Mission of St. Paul, vid Willamette River i Oregon, där han bland annat studerade engelska och samtidigt såg efter sjuka patienter, följde han med Fader Adrian Hoeck, våren 1845, till Mission of St. Ignatius, bland Kalispellindianerna, vid övre Columbiafloden, i staten Washington. Efter en kort tid här blev han dock förflyttad till St. Marys Mission, i Bitterrootdalen, där Flatheadindianer hade en liten bosättning. Här stannade han ända till stationen var tvungen att tillfälligt stängas 1850, på grund av att Blackfootindianerna blev alltmer fiendliga.

1854 blev han så föreståndare för The Sacred Heart Mission, bland Coeur d'Aleneindianerna, i norra Idaho. Här lät han bygga upp en mycket vacker kyrka, som med sitt speciella altare och flera vackra statyer, som han själv skulpterade, har beskrivits av besökare som "vilken civilisation som helst i världen skulle kunna vara stolt över". Guvernör Stevens, som såg kyrkan 1855, skrev i sin rapport att: "kyrkan hade ritats av sin föreståndare, fader Ravalli, en man med arkitektoniska kunskaper och, att döma av hans tummade böcker, också hade många andra skilda förmågor".

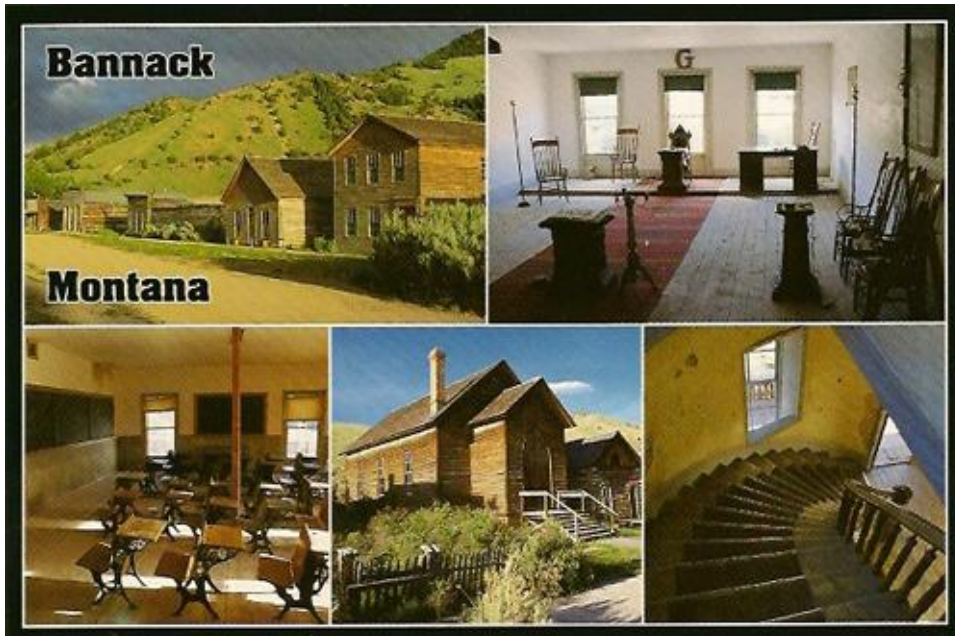
När Yakimakriget bröt ut 1855 så var det till stor del Fader Ravallis förtjänst att stammarna längre norrut inte engagerade sig i kriget.

1866 återinvigdes på nytt St. Marys Mission bland Flatheadindianerna i Bitterrootdalen. En station där fader Ravalli alltså hade tjänstgjort tidigare. Nu kallades tillbaka dit igen och här kom han sedan att tjänstgöra ända till sin död i oktober 1884. Även i kyrkan här vid St. Marys kan man se spår efter hans händer. För i skarp kontrast med de enkla och enkla stockytterväggarna, finns det detaljer inne i kyrkan som snarast påminner om en italiensk renässanskatedral i miniformat.

BANNACK, (av Hans-Olof Ohlsson)

Få vita män, om ens några, hade syntts till i denna ödsliga del av Klippiga Bergen, då Meriweather Lewis och William Clark, i början av 1800-talet, kom förbi i sitt försök att finna en vattenväg till Stilla Havet.

De döpte bäcken här till Willard Creek. En grupp guldletare från Colorado under ledning av John White påträffade en dag i juli 1862 guld här. De kallade bäcken Grasshopper Creek, på grund av den stora förekomsten av gräshoppor. Ryktet om guldfyndet spred sig snabbt. I oktober samma år hade 400 guldletare anlänt och följande vår trängdes 3 000 vid de så kallade Grasshopper Diggings.

En stad växte upp. Den fick namnet Bannock efter en indianstam i trakten, som i sin tur fått detta namn efter en skotsk maträtt, som liknade det bröd som stammens medlemmar bakade av camasrötter över öppen eld. När staden senare skulle etableras som postort tog en tjänsteman i Washington fel på en vokal. Bannock blev Bannack.

"Städer" i denna del av världen i mitten av 1800-talet bestod av

tält och primitiva skjul. För att upprätthålla ordningen bildade guldletarna en så kallad "guldetardomstol". Här kunde guldletarna registrera sin inmutning. En inmutning var cirka 30 meter längs bäcken och så långt åt sidorna som det fanns gyttja. Den som gjort en inmutning var tvungen att arbeta där varje dag, så länge som det fanns vatten där. Om han inte hade arbetat där på tre dagar, var det fritt fram för andra att ta över inmutningen. Om han däremot blev sjuk, fick han vara borta mer än tre dagar utan att riskera att förlora sin inmutning.

I mars 1863 utsågs Sidney Edgerton till fredsdomare i Idahoterritoriet. Han var regeringens enda representant i guldgrävarområdena i Montana. Han hade räknat med en lugn tillvaro i huvudstaden Lewiston, men skickades nu istället till Bannack. Vid hans ankomst höll domstolen på att arbeta. Edgerton bjöds sitta med och förhandlingarna fortsatte, men dock inte så länge. Edgertons hustru berättar följande: "Det kom ett förslag, att flytande förfriskningar skulle serveras. En "mörking" skickades till en närbelägen saloon efter whisky. Det blev en paus. Efter åtskilliga drinkar återupptogs förhandlingarna".

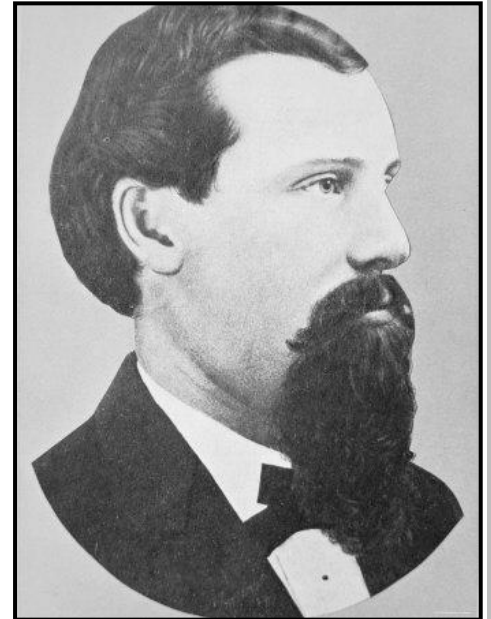
Enligt lagen var fredsdomaren tvungen att avge en ämbetsed för någon, som ansågs kvalificerad att ta emot denna, innan han kunde påbörja sitt arbete. Någon sådan person kunde man inte finna i Bannack, varför Edgerton aldrig blev insvuren som fredsdomare i Idaho Territory. Han hade egentligen inte mycket makt, eftersom han inte hade någon statssheriff till sitt förfogande. Han fick nöja sig med att ha samtal med inflytelserika personer i Bannack för att åstadkomma någon slags ordning. Edgerton blev så småningom ombedd av

invånarna i Bannack att resa till Washington för att försöka få Montana till ett separat territorium. Detta lyckades och Edgerton utnämndes till det nya territoriets första guvernör i maj 1864. Bannack blev huvudstad.

Bannack var en stad för män. Hit kom man för att skapa sig rikedom och därefter återvända till civilisationen. Av de 3-400 människor, som tillbringade vintern 1862-63 här, var förmodligen inte mer än allra högst 50 kvinnor. De ärbara kvinnorna tillbringade i princip all sin tid i hemmet. Det sociala livet var förbehållet männen, som också stod för alla inköp och också allt skvaller. De flesta kvinnor, som kom hit gjorde det av samma anledning som männen, pengar och äventyr.

En man vid namn Henry Plummer utsågs till sheriff. Ingen visste då, att han dömts för brott i Kalifornien och att han avtjänat sitt straff på San Quentin. Som sheriff organiserade Plummer snabbt ett gäng brottslingar, som kom att kallas "The Innocents" (De oskyldiga). De hade nämligen lovat varandra att alltid förklara sig oskyldiga, om de skulle ställas inför rätta för något brott.

Och brott begick de. Det sägs, att gänget rånade och dödade 102 människor i guldgrävarlägren på åtta månader, men det är förmodligen en grov överdrift. I december 1863 fick hedervärda män i Bannack nog och organiserade tillsammans med likasinnade från en annan guldgrävarstad, Virginia City, ett medborgargarde, som kallades "The vigilantes" (De vaksamma). Efter en månad hade denna grupp gripit och avrättat 24 medlemmar av "The Innocents". Henry Plummer hängdes utan rättegång i Bannack den 10 januari 1863, tillsammans med två medbrottslingar.

Henry Plummer

När Montana införlivades med USA som ett territorium 1864, blev Bannack dess första huvudstad, men förlorade titeln till Virginia City bara två år senare. Staden fortsatte ändå att växa. Som mest uppgick befolkningen till över 10 000 invånare. Här fanns tre hotell, tre bagerier, tre smedjor, två hyrstill, en livsmedelsaffär, tre köttaffärer, ett bryggeri, en restaurang, en biljardhall och fyra salooner. Men när guldpriserna sjönk bar sig inte stadens huvudnäring och Bannack förvandlades långsamt till en spökstad. På 1870-talet bodde bara några hundra människor i Bannack och den siste bofaste flyttade på 1940-talet. I dag finns omkring 50 ödebyggnader kvar, de allra flesta längs stadens enda gata.

KULTUROMRÅDET STORA BASSÄNGEN, (av Bertil Thörn)

Bassängen är ett landområde med stora skillnader i sin naturmiljö och med dramatiska kontraster mellan höga berg och näst intill sterila slätter. Men också med djupa canyons och med fiskrika sjöar. Området täcker en yta av drygt 1 miljon kvadratkilometer mellan Sierra Nevadabergen i väster och Klippiga Bergen i öster. Det är i huvudsak ett platåland omgivet av höga berg. Ett torrt och regnfattigt platåland med mycket varma somrar och kalla vintrar. Det täcker i stort sett hela Nevada och Utah, samt store delen av västra Colorado, delar av södra Oregon, Idaho och Wyoming liksom sydöstra Kalifornien och delar av Arizona och New Mexi-

co. Platån ligger relativt högt över havsnivån, 1000 till 2000 meter, medan de omgivande bergen når upp till nästan 4000 meter.

Landet har på grund av sin relativa resursbrist aldrig varit speciellt tätbefolkat. Forskare har uppskattat antalet individer under tiden före de vitas ankomst till någonstans mellan 22 000 till 45 000 individer. De första

vita som hade kontakt med dessa urinnevånare var under tidigt 1600-tal, när uteindianer och södra paiuter började göra raid mot spanska bosättningar i nuvarande Arizona och New Mexico. En grupp av nordliga shoshoner lämnade modergruppen i bergen och flyttade ut på prärien. De kom att kallas comancher och flyttade så småningom ända ner till nuvarande Texas, där de då kom i kontakt med de nordostligaste spanska bosättningarna. I de mera nordliga delarna av bassängområdet bestod kontakten under tidigt 1800-tal mest av enstaka vita pälsjägare och handelsmän. 1843 genomkorsades området av John Fremont och

hans upptäckarexpedition, vilket kom att bli startskottet för mera koncentrerad invandring av vita. Efter 1840 passerades området av otaliga utvandrare på väg till Kalifornien eller Oregon. Mormoner emigrerade till Utah för att där bygga upp ett helt nytt samhälle och väl in på 1860-talet hade vita ranchägare i stort sett tagit över de flesta floddalarna med tillräcklig växtlighet för att det skulle gå att bedriva boskapsuppfödning. Mellan 1846 och 1906 slöt amerikanska myndigheter 39 avtal med olika grupper av urinnevånare, innebärande inrättande av reservat och löften om hjälp med mat, kläder, utbildning och sjukvård. Löften som mycket sällan uppfylldes. Mot slutet av 1800-talet hade ett tjugotal reservat inrättats. Men på grund av att myndigheterna inte uppfyllde sina löften om stöd så försvann många av indianerna från reservaten, eller så stannade de för i stället svälta ihjäl.

En speciell egenhet med det här kulturområdet är att det trots att det är så stort till ytan och innehåller så få individer - vilka därmed också var tämligen isolerade från varandra - så tillhör deras språk i stort sett bara en enda språkfamilj, nämligen en av de sex likartade grenarna av den nordliga Uto-Astecangruppen.

Man har beskrivit tretton olika stammar i området, varav de viktigaste är lokala grupper av shoshoner och paiuter.

Så gott som alla stammar levde som utpräglade kringvandrande samlare och småviltjägare. Vandringar som oftast styrdes av klimatets säsongsväxlingar då man kunde ta vara på naturens resurser alltefter tillgång. Merparten av deras föda - tre fjärdedelar - bestod av växter, nötter och ätbara rötter. En stapelföda var pinonnötter som kunde lagras för kommande behov. Nötterna rostades och stöttes till mjöl av vilken man tillagade en slags gröt. På grund av den stora betydelse just pinonnötterna hade så utvecklades ett slags rituell ceremoni runt just skördandet av pinonnötter. Den så kallade Round Dance, som alltså var en kombination av en tacksägelsefest, men också en fertilitetsrit.

Förutom pinonnötter samlade man in allehanda gräsfrön, ekollon, vattenväxter, camasrötter och, åtminstone i de södra delarna, olika typer av bönväxter och kaktusväxter.

Som ett komplement till växtfödan jagade man olika småvilt, speciellt hare. Men också större vilt som hjort och bergsfår. I de mest sterila ökenområdena fick man nöja sig med att samla in och äta ödlor, skalbaggar, sköldpaddor och gräshoppor. Kring sjöar och vattendrag utgjorde naturligtvis också fisk och sjöfågel viktiga tillskott till dieten.

Den huvudsakliga politiska och sociala enheten var familjen, som också kunde inrymma far- och morföräldrar samt ogifta vuxna barn eller bröder och systrar. Varje familjegrupp leddes av en huvudman, vars uppgift det var att se till att familjen hade vad man behövde av resurser. Han skulle alltså hålla reda på när olika växter mognade, när olika djur var lämpliga att jaga och han skulle se till att föra sin familj till lämpliga skördeplatser.

Inom området i stort var förutsättningar för boende rätt så olika. I de rikare områdena kunde ett samhälle bestå av flera familjegrupper som levde tillsammans i relativt stationära byar, medan det i de extremt resursfattiga områdena oftast bara var enskilda familjer som ständigt var på vandring, sökande efter föda.

IDAHO STATE, (av Bertil Thörn)

Idaho är en av de fem delstaterna vi besöker i nordvästra USA. Residensstad är Boise. I Idaho har under lång tid bedrivits gruvdrift och skogsindustri och de är av stor betydelse liksom jordbruket. I dag produceras cirka 25 % av USA:s totala potatisskörd i den här staten. På senare tid har intresset för vintersport ökat i sådan utsträckning att turistnäringen i dag är den mest vinstgivande näringen i staten. Ungefär mitt i staten ligger den välkända skidorten Sun Valley, som var först i världen med att installera stolliftar i sina skidbackar.

Var namnet Idaho kommer ifrån och vad det betyder vet vi inte, även om en excentrisk PR-person en gång påstod att det kom från shoshonespråkets "ee-dah-how" som skulle betyda "solen kommer från bergen". Han har dock senare erkänt att han bara hittat på det. Statens officiella smeknamn är "The Gem State", alltså "ädelstensstaten". Namnet kommer naturligtvis av de rika ädelstensfyndigheter som finns i staten. Bokstavsförkortningen för statens namn är ID.

I södra Idaho har mormonkyrkan en stark ställning.

Städer:

Boise - cirka 205 000 invånare

Nampa - drygt 79 000 innevånare

Idaho Falls 57 000 invånare

Staten har en yta på drygt 216 000 kvadratkilometer och är därmed den 14:e största i USA. Folkmängden däremot är bara 1,5 miljoner, vilket placerar staten först på 39:e plats. Det här innebär också en befolknings-täthet på bara 6,5 innevånare per km². Alltså en av de glesast befolkade staterna.

Idaho blev en stat i Unionen den 3 juli 1890 och kom då att bli landets 43:e stat.

Historia:

Mänsklig närvaro i det område som nu är staten Idaho har kunnat spåras så långt tillbaka som 14 500 år. Utgrävningar har visat på fynd som är bland de allra äldsta i hela landet. De indianstammar som har varit dominerande i området har varit nez perce i norr och western shoshone i söder.

Äganderätten till Idaho, medan det fortfarande var en del av Oregon Country, hävdades av både USA och Great Britain, ända till USA fick den definitiva besittningsrätten år 1846. Men det var egentligen först den 4 juli, 1863, som begreppet Idaho Territory myntades och då omfattade det även de landområden som idag är staterna Montana och Wyoming.

Efter en både rörig och orolig tid som Territorium blev Idaho äntligen en stat i Unionen 1890. Den huvudsakliga ekonomiska näringen, som tidigare varit guldletning och gruvbrytning började nu svänga alltmer mot jord- och skogsbruk. Senare också alltmer mot turism. I modern tid har dessa näringar också utvecklats vidare och kompletterats med flera vetenskapliga och tekniska näringar. Statens historiska och kulturella arv förvaltas av Idaho State Historical Society, samt ett flertal lokala museer och hembygdsföreningar.

FORT HALL INDIAN RESERVATION, (av Hans-Olof Ohlsson)

Fort Hall Indian Reservation bildades 1868 i avtalet vid Fort Bridger, där förhandlingar hölls som en följd av Bear Rivermassakern, som behandlas i ett annat föredrag. 1,8 miljoner acres (tunnland 4047 m²). På reservatet bor flera olika shoshoneband och ett northern paiuteband, samt bannockindianerna. Reservatet omfattar idag 544 000 acres. Reservatets yta har alltså minskat med cirka 2/3 sedan det bildades. Detta får tillskrivas den vite mannens hunger efter land. 96 % av landet ägs fortfarande av stammen, eller av individuella stammedlemmar. Stammen har 5300 medlemmar varav 70 % bor på reservatet. Ungefär 1000 personer, de allra flesta indianer, är anställda av stammen: cirka 575 i administrationen, 85 i olika företag och 300 vid casinot.

DE OLIKA SHOSHONESTAMMARN, (av Hans-Olof Ohlsson)

När det amerikanska folket började rikta blickarna västerut, väster om Mississippi, var det i första hand det bördiga västra Oregon och soliga Kalifornien som lockade. Under mitten av 1800-talet ökade antalet emigranter på de nu etablerade vägarna, Oregon Trail och California Trail. I början av perioden, medan antalet

vita var ganska litet, såg indianerna på dem närmast med nyfikenhet. Men allteftersom trafiken ökade, uppstod en konkurrenssituation om naturresurserna, vattnet, betet och villebrådet. Indianerna blev allt mer oroliga och fientligt inställda mot de vita. Shoshonefolken bebodde Stora Bassängen och Snake Riverlandet.

Deras område låg i det som idag är norra Utah, södra Idaho, västra Wyoming och sydvästra Montana, samt i norra och mellersta Nevada. Det här området var mindre än de stora prärierna, men ändå mycket stort och uppvisade stora olikheter. Här fanns allt från öken till lummiga oaser längs bergen och floderna. Detta gjorde att livsvillkoren för människorna, som bodde här, var mycket skiftande. De hade språket och den grundläggande kulturen gemensamt, men skillnaderna i levnadssätt och kultur var ändå mycket stora mellan till exempel samlarna i ökenområdena och buffeljägarna i öster. Eftersom det område, där shoshonerna levde var mindre rikt på naturresurser än prärierna längre österut, orsakade den ökande emigranttrafiken, att konkurrensen om resurserna ökade snabbt och relationerna mellan vita och indianer blev sämre tidigare här än på prärien. Dessutom bosatte sig vita i det här området tidigare än på prärien. Mormonerna var i Salt Lakedalen redan 1847. Friktionerna mellan vita och indianer ökade allt mer under 1840 och 1850-talen för att kulminera 1863 i Utahs Cache Valley med ett överfall och massaker på en indianby, som i praktiken innebar slutet för det indianska motståndet i Stora Bassängen och längs Snake River.

Stammarna.

Shoshonerna kan indelas i de östra shoshonerna, Fort Hallshoshonerna och bannockerna (ursprungligen ett Paiuteband), lemhishoshonerna, de nordvästra shoshonerna, Boise- och Bruneaushoshonerna, gosiuterna samt de västra shoshonerna. De tre första grupperna var kraftigt influerade av prärieindianerna, i nämnd ordning. De västra shoshonerna och gosiuteerna var i stort sett renodlade samlare, medan de andra två grupperna utgjorde ett mellanting. Nedan beskrives stammarna utifrån hur det såg ut i mitten av 1800-talet

De östra shoshonerna.

Längst i öster, i sydvästra Wyoming, levde de östra shoshonerna under sin berömde ledare Washakie. De var omkring 2000 vid tiden för de stora emigranttågen. De hade anammat präriekulturen, och deras basföda var buffeln. Men de grävde också rötter och samlade bär, samt jagade annat vilt i sina älskade Wind River Mountains, där deras ättlingar idag lever på Wind River-reservatet. Oregonspåret gick rakt igenom deras land och man skulle kunna förvänta sig allvarliga sammanstötningar med de vita emigranterna. De senares djur åt upp betet för indianernas hästar och det hände att oansvariga vita sköt och dödade intet ont anande indianer, som närmade sig vagntågen av nyfikenhet. Men Washakie hade full kontroll över sin stam. Han var fast besluten att upprätthålla freden med de vita. Den huvudsakliga kontakten de hade med resenärerna på Oregonspåret hade de vid Fort Bridger, där det förekom en del handel. De tillbringade mycket tid på slätterna i centrala Wyoming, där de jagade buffel, ibland tillsammans med Fort Hallshoshoner och bannocker. De senare var speciellt välkomna i tider när de var i konflikt med andra stammar i öster. De var mycket kända för sitt mod och var fruktade krigare.

Fort Hallshoshoner och bannocker

I området där Portneuf och Blackfoot River flyter ut i Snake River hade cirka 1000 Fort Hall-shoshoner sina vinterläger tillsammans med omkring 800 bannocks, ett band som talade ett northern paiutespråk. De jagade tillsammans och umgicks även på annat sätt. Giftermål var vanliga mellan shoshoner och bannocker men varje stam behöll sitt språk och sin egen identitet.

De var beroende av sina hästar, för att jaga buffel på slätterna i Montana och Wyoming, men de gjorde också årliga utflykter nedför Snake River för att fiska lax och till Camasprärien i centrala Idaho för att gräva camasrötter. De hade ingen säker tillflyktsort, som de östra shoshonerna hade i Wind Riverbergen. De använde sig av de fina gräsmarkerna i Snake Riverflodens dalgång till bete för sina hästar. Dalgången erbjöd också skydd för de iskalla vinterstormarna. Men dalgången erbjöd också skydd för emigranterna och utgjorde en viloplats för dessa, innan de begav sig ut i ökenområdena i väster. De här stammarna råkade ha sina boplatser, just där senare Kalifornienspåret avvek från Oregonspåret. Det var därmed oundvikligt, att de hade en nära kontakt med de vita, vare sig de ville eller inte. Särskilt bannockerna utförde räder mot mindre vagntåg som passerade. Fort Hall-indianerna, hade inte samma starka fredsälskande hövding, som de östra shoshonerna hade i Washakie.

Lehmishoshonerna

Norr om Fort hall i Salmon Riverbergen bodde lehmishoshonerna, Sacajaweas folk. De jagade också buffel. Men de fiskade också lax, grävde camasrötter och jagade småvilt, bland annat bergsgetter. Likt de östra shoshonerna hade de en mäktig hövding, Tendoi, som under ett långt liv upprätthöll vänliga relationer med de vita grannarna. Dessa indianer hade turen att bo norr om Oregonspåret och kom endast i kontakt med de

vita emigranterna, när de gav sig söderut till camasprärien, för att gräva rötter. Någon enstaka gång kanske några unga krigare drog sig söderut för att söka efter byte längs Oregonspåret, men för det mesta var lehmishoshonerna fredliga och drog sig undan från striderna mellan deras släktingar och de vita i söder.

I många år försökte de överleva på sitt lilla reservat vid Salmon River. De försökte också få det utvidgat, så att det skulle vara möjligt för dem att livnära sig där, men förgäves. 1907 flyttade de till Fort Hallreservatet, där deras ättlingar idag lever.

De nordvästra shoshonerna

De nordvästra shoshonerna bebodde dalgångarna i norra Utah. De var ungefär 1500 till antalet, när de signerade avtalet vid Box Elder 1863, efter Bear River-massakern. Deras hästhjordar var inte så stora, som deras östra och norra grannars. Även om de jagade buffel i Wyoming, tillbringade de också en del av året med att samla frön, gräva rötter, fiska i floderna och jaga småvilt. Sommaren tillbringades mestadels uppe i bergsdalarna vid Wasatchbergen, medan vintern tillbringades i floddalarna nere vid Stora Saltsjön.

Det fanns tre större och mera betydelsefulla band vid tiden för mormonernas ankomst till Utah. De var ungefär lika stora, cirka 400 till antalet. Ett av dem leddes av Little Soldier och kallades felaktigt Weberute. De levde i Weber Valley. Det andra bandet levde längs norra delen av Stora Saltsjön och österut mot Bear River. Det leddes av Chief Pocatello, som ledde sitt band på många buffeljakter i Wyoming. Han var också känd för att utföra räder mot emigranterna längs Oregonspåret. Det tredje bandet levde i Cachedalen och leddes av Bear Hunter. Han åtnjöt stort anseende och ansågs vara de nordvästra shoshonernas ledande hövding.

Medan grannarna i norr, Fort Hall-shoshonerna, bara under viss tid på året blev lidande av de vitas exploatering av naturresurserna, råkade dessa shoshoner mer och mer illa ut när de mormonska nybyggarna ständigt pressade dem att överge sitt land. Snart hade de ingenstans att ta vägen. Mormonerna hade lagt beslag på allt land mellan Wasatchbergen och Stora Saltsjön. Ibland fick de vete och kött från "helgonen". Brigham Young hade ju sagt, "att det var lättare att föda dem än att döda dem". När gåvorna inte räckte till, stal de boskap från Mormonerna. Det är lätt att förstå, att denna grupp kom att utgöra måltavlan för de federala truppers slutliga attack mot shoshonerna. De bodde inom den enda större bosättningen i norra Klippiga bergen. Mormonerna var mycket missnöjda, dels med att bli bestulna på boskap och dels med att de skulle skänka mat till indianerna och vände sig till armén för att få hjälp.

Trots att de var uppdelade i åtskilliga band, hade de nordvästra shoshonerna en stark ledare i Chief Bear Hunter, som konstant försökte medla mellan alltmer irriterade shoshoner och mormoner. Men han blev dödad, när han ledde sitt folk mot överste Connors kaliforniska frivilliga i slaget vid Bear River. Han har aldrig fått det historiska erkännande, som han faktiskt är värd. Han och hans stam träffade ibland de östra shoshonerna i Round Valley sydväst om Bear Lake och vid dessa möten åtnjöt han lika stor respekt som Washakie.

De nordvästra shoshonernas ättlingar lever idag på Fort Hall-reservatet.

Boise- och bruneaushoshoner

I västra delen av nuvarande Idaho levde boise- och bruneaushoshonerna längs floderna med samma namn. I mitten på 1800-talet uppgick deras antal till cirka 300 vardera. De var mera bofasta och hade färre hästar. Deras föda utgjordes mestadels av lax, men de gjorde regelbundna utflykter till camasprärien, för att gräva rötter. Oregonspåret gick rakt igenom boiseshoshonernas territorium och det dröjde inte länge förrän de och deras vänner bruneaufolket kom i konflikt med passerande emigrantsällskap. Vid mitten av 1860-talet eskalerade fientligheterna, när man startade gruvdrift i Boisedalen.

Boise- och bruneaushoshoner var skyldiga till en del attacker på emigranter, bland annat till den så kallade Wardmassakern 1854 och Ottermassakern 1860. Mord på försvarslösa indianer ledde till vedergällningar mot intet ont anande vagntåg. Reguljära trupper och senare också civil milis kallades in för att komma tillrätta med indianproblemen i Boiseregionen. 1863 byggdes Fort Boise för att ytterligare stabilisera situationen. Motståndet var brutet och 1869 flyttades boise- och bruneaushoshonerna till Fort Hallreservatet.

Gosiuter och de västra shoshonerna

Gosiuterna levde sydväst om Stora Saltsjön, i västra Utah och östra Nevada, medan de västra shoshonerna levde väster därom, på andra sidan Ruby Mountains och längs Humboldtfloden. Gosiuterna var cirka 900 till antalet medan de västra shoshonerna var över 8000. De var uppdelade på åtskilliga band och mindre familjegrupper. Deras område bestod mest av öken eller ökenliknande landskap med vissa oaser längs floder och i närheten av bergskedjor. De bodde i stora bassängen. Det område, som vi idag kallar stora bassängen, var verkligen en stor bassäng vid tiden för inlandsisens tillbakadragande. Bassängen har idag i själva verket blivit ett av de torraste och mest ogästvänliga områdena i Nordamerika. Dess randberg i öster och väster håller regnen borta. Då ingen flod kan få något utlopp genom dem fram till havet, torkar strömmarna bort i träsk eller sänkor.

De hörde till de fattigaste indianerna i Nordamerika. De hade anpassat sig fullständigt efter omgivningen. Det fanns inte tillräckligt med vatten, för att livnära sig på jordbruk och det fanns inte tillräckligt med villebråd för att kunna livnära sig på jakt. De kunde bara uppehålla en så kallad samlarkultur, som bestod i att samla allt som var ätbart. De kallades "Diggers" av de vita, som såg hur de grävde efter ätliga rötter. De jagade gräshoppor, som pulvriserades och åts. De åt råttor, ödlor, kaniner och fåglar. Ett baslivsmedel var piñonnöten. Livsmedelsförsörjningen tvingade dem, att ständigt befinna sig på rörlig fot. Man flyttade runt i små band, ofta bara ett par familjer. Det var svårt att kunna försörja ett större antal människor. Det fanns inte tillräckligt med mat. Banden och stammarna var utspridda över stora områden. Man brukade stanna på ett ställe ungefär en vecka i taget. Därefter hade man i princip tömt området på allt, som gick att äta. Förutsättningarna för överlevnad var så dåliga, att gamla och barn, som var sjuka, helt enkelt kunde lämnas kvar att dö, när gruppen drog vidare.

Man bodde i torftiga "wickiups" av ris, som man ofta lät stå kvar, när man flyttade. Andra band kunde använda dem vid ett senare tillfälle. Man sysslade mycket med korgflätning och klädseln gjordes ofta av flätade växtfibrer. På vintern användes kaninskinnsmantlar. Under sådana förhållanden blev den andliga kulturen mycket enkel. Man hade inte tid till mycket annat än att skaffa mat. Religionen bestod av enklaste schamanism. Där det fanns antiloper, kunde de spridda grupperna samlas en gång om året för en klappjakt och vid sådana tillfällen kunde det förekomma något, som kunde kallas ceremonier, eller i alla fall sällskapsdans.

Stammen hade ingen fastare ledning. Det fanns visa erkända män, som ibland kallades talare. Dessa indianer var som regel mycket fredliga. All deras energi gick åt att försöka skaffa föda och överleva. Andra indianer såg på dessa människor med ömkan och överlägsenhet. Gosiuterna lever idag på Gosiuterreservatet, som ligger på gränsen mellan Utah och Nevada. En del av de västra shoshonerna lever på Duck Valleyreservatet som ligger på gränsen mellan Utah och Idaho. De övriga lever på spridda ställen i Nevada.

Shoshonestammarna i väster hade nästan helt skilda levnadsvillkor än de i öster. De pratade samma eller liknande språk. De var också nära besläktade med paiuterna, av vilka bannockstammen ju levde tillsammans med Fort Hallshoshonerna. Andra paiuteband levde i stora bassängen under samma förhållanden som gosiuterna och de västra shoshonerna. Till exempel de norra paiuterna som levde strax väster och nordväst om de västra shoshonerna. Man skall vara medveten om att det inte fanns några fasta gränser mellan stammarna. Samlarna i stora bassängen strövade omkring i små familjegrupper och shoshonerna och paiuterna delade fredligt på de knappa resurserna. De levde i en bräcklig balans med naturen. Problemen började i princip, när de vita kom till området. Då rubbades balansen och bassängens indianer drevs bort från de attraktivaste områdena. De fattiga blev ännu fattigare.

OREGON TRAIL FRÅN SOUTH PASS, (av Bertil Thörn)

Oregon Trail var en av de viktigaste utvandarlederna när Västern koloniserades vid mitten av 1800-talet. Den hade sin början i Missouri och förde utvandarna under en fyra till sex månader lång färd, de 320 milerna till det som då kallades Oregonterritoriet uppe i USAs nordvästra hörn. Längs vägen fanns det flera avstickare som förde trafik till Kalifornien, Utah och Montana. Under tiden mellan 1839 till 1842 var det bara ett fåtal utvandrare som vågade sig på äventyret. Men 1843 hände något. Då ökade plötsligt strömmen med nio gånger, för att sedan bara öka mer och mer under de kommande åren. Toppnoteringen kom år 1852, då 10 000 immigranter sökte sig till Oregon, medan inte mindre än 50 000 använde vägen för att ta sig till Kalifornien. En totalsiffra för trafiken fram till och med 1868 hamnar någonstans omkring 400 000. Av dessa dog ungefär 3 till 4 % längs vägen. Kolera var den enskilt största risken och tog livet av så många som cirka 10 000 immigranter, medan indianöverfall bara var orsak till mellan 500 till 1000 dödsfall.

Den huvudsakliga orsaken till att trafiken därefter minskade kraftigt var att den första transkontinentala järnvägen då stod färdig och invigdes under 1869. Därefter kunde man ta sig tvärs över kontinenten på bara sju dagar och för en total kostnad på 65 dollar!

Nu ska vi bara ägna oss åt den västliga halvan av Oregonleden. Klippiga Bergen passerades över det som kallats South Pass. Det är egentligen inget pass som man tänker sig ett bergspass. I stället är det en bred och ödlig högplatå helt utan berg i dagen. Om man inte visste att man var i passet skulle man lika gärna kunna tro att man fortfarande var kvar nere på slätten. När man väl passerat South Pass följde man Big Sandy Creek i nuvarande sydvästra Wyoming till man nådde fram till Green River. Green var en farlig ström att passera. Men här fanns ett knappt halvdussin färjor under ledens glansdagar. Efter passagen av den förrådiska Green River tar spåret sikte på Fort Bridger. Här delade trafiken upp sig. Utvandrare på väg till Mormonnernas Utah svängde här av mot sydväst via den så kallade Hastings Cutoff, medan huvudspåret tog sig vidare mot Bear Rivers dalgång. Här gick det norrut längs Bear River för att så småningom passera det som nu är gräns mellan Wyoming och Idaho. En bit in i nuvarande Idaho stötte man på nästa stora prövning. Det var en höjdsträckning som kallades Big Hill. Här var det så brant att man fick spanna för dubbla team för att ta sig upp och nerfärden på andra sidan var mycket riskabel och försakade många olyckor. Väl över Big Hill kom man fram till staden Montpelier och så småningom till Soda Springs, där många förundrade sig över det kolsyrade vattnet och de heta källorna. Många stannade flera dagar här och passade på att tvätta i det varma vattnet.

Från Soda Springs svänger Bear River av mot sydväst medan Oregonspåret fortsätter mot nordväst, längs Portneuf River och fram till Fort Hall. Fort Hall, vid Snake River, var en gammal pälshandelsstation, anlagd

1834, som ägdes av det brittiska Hudsons Bay Company. De flesta utvandrare sökte och fick här hjälp med allehanda reparationer och behandlingar. Mygg och knott var dock ett ständigt närvarande gissel och man kan i många journaler läsa om

hur både djur och människor plågades. Sträckan från Fort Bridger till Fort Hall var ungefär 34 mil och det tog de flesta mellan nio till tolv dagar att ta sig däremellan.

Efter Fort Hall gick det västerut längs Snake River. Här passerades i tur och ordning American Falls, Massacre Rocks, Register Rock och Coldwater Hill, nära nuvarande staden Pocatello. Det här var den sträcka som var mest utsatt för indianska överfall under hela vägen och här skedde några av de svåraste tragedierna.

I närheten av Raft Rivers utflöde i Snake delade så spåret upp sig i de två huvuddelarna California Trail och Oregon Trail. Vid Three Island Crossing var, vid gynnsam vattenföring, det bästa stället att korsa Snake Creek till den norra stranden. Den norra stranden var att föredra då det här fanns bättre tillgång till gräs och vatten. Men övergången vid de tre öarna var förrädisk. Det fanns djuphålur i flodbotten och om man hade otur att köra ner med ett hjul hände det ofta att vagnen välte och allt spolades bort av den kraftiga strömmen. Många drunkningsolyckor inträffade här.

Från Three Island Crossing hade man så 21 mil upp till gamla Fort Boise. Här kom man in i den lummiga och grönskande dalgången där Boise River flöt fram och här hade man så en sista passage av Snake River. En passage där man oftast kopplade ihop långa tåg av vagnar och spände för så många dragteam att man räknade med att de första oxparen skulle vara över på fast mark innan den första vagnen var i vattnet. Det var inte heller ovanligt att unga indianpojkar hjälpte utvandrarerna att driva sina lösdjur över floden här. Indianerna kunde ju simma, till skillnad från många av utvandrarerna!

Efter den här sista övergången av Snake var man i det som nu är staten Oregon. Spåret gick upp till Malheur River och sedan runt Snake Rivers Farwell Bend. Så småningom nådde man Burnt River Canyon och sedan mot nordväst till La Grande valley, varifrån man för första gången såg Blue Mountains. Det här var alltså nezperceindianernas land. Under ett antal år gick vägen fram till Whitman Mission, där man för första gången

sedan länge mötte på vad man tyckte var en civilisation. Här stoppade många ända fram till 1847, då familjen Whitman och flera av deras anställda mördades av indianerna.

Vid Fort Walla Walla byggde en del utvandrare flottar, eller hyrde båtar, för att flyta nerför Columbiafloden, medan andra fortsatte västerut i sina vagnar ner till de stora fallen i The Dalles.

Efter 1847 och den tragiska händelsen med Whitmans, tog de flesta en annan väg förbi den gamla missionen och sökte sig i stället rakt västerut till nuvarande staden Pendleton, Oregon, innan de slutligen kom ner till The Dalles.

Väl komna till The Dalles och med de mäktiga Cascade Mountains framför sig och den gigantiska Mount Hood i söder valde många att antingen överge sina vagnar, eller att sätta dem på stora flottar eller pråmar här, för att låta Columbiafloden föra dem ner mot slutmålen i och omkring Willamette Valley. Här nådde man äntligen den snabbt uppväxande staden Oregon City, som på kort tid kom att bli något av ett nav för immigrantrafiken. Och här slutade alltså den totalt 320 mil långa Oregonleden.

FORT HALL, (av Bertil Thörn)

Innan Fort Hall hade etablerats hade området länge varit välkänt för sina goda förutsättningar för pälsjakt. Området, i en skyddad utbuktning av Snake River, där fortet så småningom byggdes, hade i hundratals år varit en favoritlägerplats för shoshone-bannockindianerna.

Men den goda tillgången på jaktvilt och framför allt pälsbärande sådana, lockade naturligtvis såväl vita jägare som pälshandlare. De första kända vita, som passerade området, var troligen män som arbetade för Missouri Fur Company. De kom här förbi år 1810 och året därpå passerade en grupp tillhörande John Jacob Astors Pacific Fur Company. En grupp som leddes av Wilson Price Hunt. Men de här pionjärerna följdes snart av pälsjägare och handelsmän, som antingen var självständiga entreprenörer eller tillhörde de så kallade "Hästbrigaderna", som var utsända av pälshandelsbolaget The North West Company. En situation som fortsatte ända in på 1830-talet, efter att The North West hade köpts upp av Hudsons Bay Company. Men så dags hade betydligt flera företag tillkommit, som alla ville ha del i de lönsamma pälshandelsaffärerna och åtskilliga, mer eller mindre kända pälsjägare, bergsmän och handelsmän strövade då vida omkring i samtliga bergsregioner.

Under tidigt 1830-tal kom så en ung affärsman i New England, Nathaniel Jarvis Wyeth, att bli intresserad i de affärsmöjligheter han tyckte sig se längst upp i nordväst, i det så kallade Pacific Northwest. 1832 passerade han det årets pälsjägerrendezvous i bergen, på sin väg mot Oregon. Han kom då att bli inblandad i den våldsamma striden mellan indianer och pälsjägare i Pierres Hole. Men framför allt blev han övertygad om att affärer faktiskt fanns att göra här i bergen. Så han kom överens med representanter för Rocky Mountain Fur Company, att han om två år skulle vara tillbaka och då föra med sig bytesvaror motsvarande 3000 dollars värde till 1834 års rendezvous.

Sagt och gjort, sommaren 1834 var Wyeth tillbaka i bergen. Men pälshandeln hade redan börjat känna av en viss stagnation och bolaget Rocky Mountain Fur hade nu så dåliga finanser, att de inte kunde köpa Wyeths handelsgoods som överenskommet. Wyeth såg sig nu ingen annan råd än att själv försöka slå sig på handel

med indianerna och med de fria pälsjägarna. Så han tog sina handelsvaror och fortsatte västerut, till han kom till ett område vid Snake Creek som kallades "The Bottoms". Det var den 15 juli 1834. Tre dagar senare började han bygga på en handelsstation, som han döpte till Fort Hall, för att ära den äldste av de finansiärer som hemma i New England hade investerat i hans företag.

Den 4 augusti hade han byggt huset färdigt och nästa morgon, den 5 augusti, hissade den amerikanska flaggan och förklarade den nya handelsposten invigd med ett par gevärssalvor. På så sätt kom alltså en av de mest välkända och betydelsefulla handelsposterna i Western till, som ett resultat av ett brutet handelsavtal.

Medan Fort Hall ännu var under uppbyggnad, höll pastor Jason Lee, en missionär som färdats med Wyeth västerut på väg mot Oregon, den 27 juli en predikan här som troligen var den första som hållits i det som nu är staten Idaho. Åhörarna bestod av Wyeths egna män och några Hudsons Bayanställda som råkade vara på platsen just då. Dessutom av ett stort antal bannockindianer, som hade sina läger i närheten. Indianer som förmodligen inte begrep ett dugg av vad pastor Lee predikade.

Wyeth själv fortsatte den 6 augusti längre västerut för att se vad som fanns i det omtalade Pacific Northwest. I Fort Hall lämnade han Robert Evans att sköta verksamheten, tillsammans med en handfull män. Den stora mängden shoshone- och bannockindianer i området verkade dock vara ett gott omen för den framtida handelsstationen.

Men Hudsons Bay Company hade andra planer. Man skickade sin erfarne och sluge medarbetare Thomas McKay till att nästla sig in hos Wyeth och spionera på hans planer. Snart nog hade man så byggt sitt eget handelshus, kallat Fort Boise, alldeles i närheten. Tanken var helt enkelt att konkurrera ut Wyeth. Något som inte dröjde så länge. 1837 sålde så Wyeth till HBC och Union Jack ersatte Stars and Stripes vid Fort Hall. Något som varade ända till USA och England slutligt kom över ens om gränsdragningen mellan de båda länderna och Oregon kom att tillhöra USA.

Ungefär samtidigt som den gyllene pälshandelsepoken höll på att ta slut, ersattes den av den svällande trafiken av utvandrare längs Oregonleden. Då leden passerade förbi platsen för Fort Hall, kom fortet att bli en naturlig punkt, där man stannade för att vila upp sig, reparera utrustning och kanske byta till sig friska djur i stället för de nu tämligen slutkörda dragdjuren. Men Hudsons Bay, som var ett företag som egentligen sysslade med pälshandel, förlorade successivt intresset för platsen i takt med pälshandelns tillbakagång. När så även problemen med att fientliga indianer började störa även utvandrartrafiken, insåg de att fortets tid var över och 1855 beslutade man sig för att överge både Fort Hall och Fort Boise. Fort Hall levde dock vidare från tid till annan, även om dess betydelse som stor handelsstation nu var över. Byggnaderna började också förfalla.

1864 byggde så transportföretaget Holladay Stage Lines en diligensstation i närheten. Man använde då en hel del av det gamla fortets byggnadsmaterial till sina hus. Även den stationen kom att bli känd under namnet Fort Hall. Ett namn som redan hade blivit väl inarbetat och känt. Ett förhållande som ytterligare stärktes av att det indianreservat som 1868 instiftades för shoshone-, bannock- och lemhistammarna i området också kom att kallas Fort Hall Indian Reservation och dess huvudort likaledes döptes till namnet Fort Hall.

Samtidigt försvann så sakteliga de sista resterna av Nathaniel Wyeths ursprungliga byggnader och platsen blev mer eller mindre bortglömd. Bortglömd av alla utom av en fantast. 1906 kunde förvånade människor

plötsligt se ett gammaldags vagnståg komma vaggande fram mot "The Bottoms". Vagnskapten var en då 75-årig skäggig och vithårig veteran, som en gång 1852 hade färdats över Oregonleden. Hans namn var Ezra Meeker och han hade bestämt sig för att kartlägga och dokumentera så mycket han kunde av den gamla leden, innan den försvann helt och hållet ur folks medvetande. Hans uppdykande väckte många nyfikenhet och ett stort intresse uppstod för att hjälpa till. Men det skulle komma att dröja ända till 1916 innan Meeker

slutligen kunde fastställa den ursprungliga platsen för det gamla Fort Hall. Platsen fick sitt minnesmärke, men det fanns andra som ville gå ännu längre. Man ville på något sätt bygga upp det gamla fortet igen.

Arbetsgrupper jobbade i många år på att hitta förutsättningar för ett sådant projekt. Speciellt doktor Minnie Howard, som kämpade i över fyrtio år, innan hon till slut kunde nå framgång i sin strävan att

få till stånd en kopia av fortet.

Först år 1962 fick hon Bannock County Centennial Committee intresserade för, att som ett delprojekt i firandet av staten Idahos hundraårsjubileum året därpå, 1963, låta uppföra en kopia av den gamla handelsstationen. På grund av att den ursprungliga platsen låg långt från farbara vägar och markägaren dessutom inte ville sälja till projektet, så beslutade man att uppföra kopian inne i staden Pocatello, där den nu ligger i Ross Park. Nu ligger den alltså där, noggrant återuppbyggd, baserad på allt vad dokumentation man lyckats skrapa ihop. Bland annat lyckades man få en komplett uppsättning ritningar från Hudsons Bay Company. Därför kan vi nu åter se det gamla Fort Hall som det troligen såg ut under dess 22-åriga livstid, även om det alltså inte är på dess ursprungliga plats. En plats som ligger ett par tre mil längre västerut vid Snake Creek.

BEAR RIVER MASSACRE, (av Bertil Thörn)

Längs US Highway 91, i det sydöstra hörnet av staten Idaho, lite drygt tre mil från gränsen mot Utah, ligger platsen för det som kallas "Bear River Massacre". Den 29 januari, 1863, mitt under det pågående Inbördeskriget, genomförde amerikansk trupp här den mest omfattande massakern på indianer, väster om Mississippi, i amerikansk historia. Massakern, för det var verkligen en massaker i dess rätta bemärkelse, utfördes av frivilligtrupper från Kalifornien och det har ifrågasatts om det egentligen ingick i deras uppgift att angripa indianer över huvud taget!

Sydstaterna hade tidigt under kriget försökt enrollera flera indianstammar i Södern för sin sak och också satsat hårt på att snarast möjligt ockupera Indianterritoriet (nuvarande Oklahoma), för att kunna utnyttja de stora indianska grupperna där i kampen mot Unionen.

Unionens ledning å sin sida såg en risk i att det lojala Kalifornien, med sitt viktiga guld, skulle kunna bli avskuret från resten av Federationen. Sydstaternas försök att besätta Indianterritoriet sågs som ett framskjutet hot mot de viktiga transportlederna över prärien. Man var inte heller helt säkra på att den stora gruppen av Mormoner, som nyligen etablerat sig i Utah, skulle stå neutrala, om Sydstaterna lyckades skjuta fram sina positioner så nära deras områden. Så president Lincoln vädjade till Kongressen att få sätta upp ett flertal frivilligregementen i Kalifornien, med uppgift att främst säkra genomfartsvägarna. Kongressen gick på presidentens linje och ett flertal regementen mönstrades in och gavs sina order.

3rd California Volunteer Infantry Regiment sattes upp i augusti 1861 och placerades först vid Bernicia Barracks, på västkusten. Men i juli 1862 sändes hela regementet till Utah för att påbörja bevakningen av de stora transportlederna, Overland Mail, Oregon och California Trails. Kommandots order var också att "vidmakt-

Överste P. E. Connor

hålla ordningen i regionen" - hur nu det skulle tolkas. Mera specifikt skulle man också bevaka Mormonernas görande och låtande och förhindra att de anslöt sig till Konfederationen, eller började agera på egen hand. Man var fortfarande mycket osäkra på vad de egentligen hade för agenda. Skulle de utropa en självständig stat? Eller... Så regementets kommandant, överste Patrik Edward Connor, etablerade därför Fort Douglas, alldeles utanför Salt Lake City, där merparten av kompanierna samlades. Logiskt med tanke på oron för vad Mormonerna kunde tänkas ta sig för.

Men här var också trupperna strategiskt placerade i förhållande till de band av shoshonestammen, som levde i Cache Valley, norr om staden. Visserligen fanns det inga påtagliga tecken, som tydde på att Sydstaterna skulle försöka engagera dessa indianer och de själva tycktes huvudsakligen intresserade av att bevaka sina egna intressen. Men på högre militär nivå var det här ändå ett möjligt hot och myndigheternas agerande i det här tidiga skedet av kriget kan väl snarast betecknas som "nervöst". Det innebar en allmänt hård bevakning och behandling av alla stammar. Oavsett om det var i territorierna Utah och Washington, eller i de östra staterna.

I Cache Valley levde några band av nordvästliga shoshoner. Här levde de till stor del på insamling av frön, rötter och ätliga växter. Men de var också tidvis både jägare och fiskare. Den här bergsdalen hade tidigare även varit intressant för pälsjägarna, som ofta använde den för att tillfälligt gömma undan sina förråd och sina pälspackar i, medan de fortsatte att jaga i bergen runtomkring. För att gömma sina tillgångar så lät man helt enkelt gräva ner dem på väl gömda platser. Därav namnet Cache Valley.

De här shoshonebanden, under ledare som Bear Hunter, hade på senare tid, med oro, åsett Mormonernas ständiga expansion norrut. Det hade börjat under året 1860 med att jordbrukare kom till deras dal och tog upp land. En process som på bara tre år skulle resultera i att hela dalen, med allt sitt vatten, hade exploaterats. Då hade man också byggt den första staden i dalen.

Shoshonerna var nu pressade av såväl den ökande trafiken på Oregon- och California Trails, som från Mormonerna i söder. Det gjorde att konflikter mellan vita och indianer allt oftare uppstod. Mormonernas ledare, Brigham Young, förespråkade visserligen fredlig samexistens med ursprungsbefolkningen, baserat på den logiska tanken "att det är billigare att föda än att döda dem". Men det gällde bara så länge som indianerna inte utgjorde något hinder för församlingens expansion!

Det var alltså upplagt för konflikt. Shoshonerna var desperata och började slå tillbaka mot enstaka jordbruk och rancher. Inte i syfte att ta hämnd på enskilda vita, utan helt enkelt för att över huvud taget kunna överleva. Som om det rådande läget inte var nog upptäcktes så guld i juli 1862 i sydvästra Montana, alldeles norr om Cache Valley. Guldletare, med drömmar om snabba rikedomar, skapade snabbt en transportled från Salt Lake City till de nya gruvsamhällen som nu poppade upp som svampar ur jorden i Montana. En transportled som skar rakt igenom Cache Valley. Shoshonerna hade nu att konkurrera med utvandrare på väg västerut över Oregon- och California Trails, guldletare på väg till och från Montana och Mormoner som ständigt bröt ny mark i en allt mera accelererande takt. Shoshonerna kunde inte göra annat än slå tillbaka. Det dröjde heller inte länge förrän nybyggare, utvandrare och guldletare började kräva att överste Connor skulle göra något.

Samtidigt var soldaterna i det 3:e Infanteriregementet, vid Fort Douglas, missnöjda med det uppdrag de hade fått. De hade tagit värvning för att sändas österut och slåss mot Sydstatsrebellerna. Det hade till och med gått så långt, att de hade gjort en framställan till myndigheterna, att 30 000 dollar skulle dras från deras löner för att bekosta transport för regementet till slagfälten i öster! Förslaget avvisades naturligtvis av Krigsdepartementet efter att överste Connor påpekat att han behövde alla trupper han hade för sitt uppdrag i Utah- och Dakota-territorierna. Men det hela visade på att trupperna till varje pris ville få visa sin duglighet i strid. Något som deras överste säkert också strävade efter. Och om det nu inte fanns några Sydstatere att slåss mot och Mormonerna inte heller tycktes ville sätta sig på tvären, så fanns ju alltid indianerna! Det som slutligen fick Connor att agera var en incident som inträffade längs Montana Trail.

En grupp guldletare som färdades efter leden råkade komma vilse i en snöstorm och hamnade så småningom på västra sidan av Bear River. Oturligt nog inte mera än några kilometer från shoshonernas vinterläger i Cache Valley. Indianerna kände sig hotade av en hel grupp vita så nära sitt vinterläger. För att undanröja hotet gick indianerna till angrepp och dödade John Henry Smith, från Walla Walla och sårade flera andra. Händelsen anmäldes till myndigheterna, som i sin tur begärde handräckning av armén. Connor såg det här som ett gyllene tillfälle att få slå till mot indianerna. Något som han redan sedan länge hade strävat efter.

Det är dock mycket tveksamt om ett tillslag av den omfattning det skulle visa sig bli verkligen kunde anses motiverad utifrån det uppdrag han hade att bevaka transportlederna och att förhindra Sydstatsarmén från att göra några framstötter för att skära av dessa. Vara hur det vill med det. Den 22 januari 1863 sändes ett första kompani infanteri, om 80 man under kaptan Samuel W. Hoyt, iväg norrut från Fort Douglas, mot Cache Valley. Man hade femton vagnar och två howitzerkanoner med sig. Tre dagar senare, den 25 januari, lämnade ytterligare en grupp fortet. Det var 220 man kavalleri, under ledning av överste Connor själv. Den här uppdelningen hade han troligen gjort för att indianerna inte skulle fatta några misstankar om ett förestående angrepp. För att ytterligare försäkra sig om överraskningsmomentet, lät han infanteriet marschera under dagtid,

medan den betydligt större kavalleritroppen förflyttade sig enbart under nattetid och höll sig gömd under dagtid. I sin ordergivning till truppbefälen hade han före avmarschen sagt "att han inte avsåg att ta några fångar"!

Den 28 januari hade infanterienheterna nått fram till den lilla staden Franklin, i närheten av indianlägret. Där uppmärksammades de av några indianer, som varit inne i staden. När Connor samma dag kom ifatt förtruppen och fick kännedom om att indianerna nu var förvarnade, beslutade han sig på stående fot för att angripa så snabbt som möjligt, för att därigenom förhindra att indianerna kunde förbereda sig. Uppbrott beordrades och tidpunkten för framryckningen sattes därför redan till klockan ett på natten. Temperaturen var då en bra bit under minus femton grader och med ett par decimeter snö på marken, lyckades han dock inte övertala någon av stadsborna till att vägleda honom ut till lägret. Avmarschen fick därför uppskjutas till klockan tre på morgonen. Det sägs att det var så kallt, att till och med soldaternas ranson av whiskey hade frusit i deras kantiner!

Den första enhet som nådde fram till platsen för indianernas läger var ett kompani kavalleri ur 2nd California Cavalry Regiment, under ledning av major McGarry. Då var klockan omkring sex på morgonen den 29 januari 1863. Men på grund av det miserabla vädret, med kyla och mycket snö, hade Connor svårigheter med att forma en ordentlig anfallslinje. Han hade inte heller lyckats föra fram artilleriet, som hade fastnat i de stora snödrivorna. Indianerna var, trots hans försök att överraska dem, beredda på hans ankomst. Men de hade inte klart för sig hur stor truppen var och de hoppades i första hand att Connor skulle ta upp förhandlingar med dem och inte gå till omedelbart angrepp. Helt försvarslösa var de dock inte. De hade förberett försvarspositioner i form av gömslen av hopflätade grenar, där krigare kunde hålla sig undan för truppers insyn. Och de hade grävt en del skyttegravar.

Men Connor var inte den som tvekade. Utan att veta vad som skulle möta dem, beordrade han direkt frontanfall mot byn. Så gick det som det gick. De framstormande kaliforniatruppena mötte en förödande moteld från välmaskerade gömslen och djupa skyttegravar, samt från grupper av krigare som sökt skydd under Beaver Creeks branta strandbrink. Bäckens som senare kommit att kallas Battle Creek. Anfallet bröts sedan merparten av de totalt 23 stupade soldaterna, hade mött sitt öde här på den snöiga slätten. Connor ändrade genast taktik. Han beordrade nu flankanfall mot lägets båda sidor och han skickade också enheter att gå runt till lägets baksida. På så vis försäkrade han sig också om att så få indianer som möjligt skulle kunna fly undan. Indianerna var snart slagna, inte minst beroende på att de redan efter någon timma hade gjort slut på all sin ammunition. Där slutade slaget vid Bear River och massakern vid Bear River tog sin början! Översten förlorade kontrollen över sina soldater, eller..., med tanke på hans tidigare besked till trupperna om att inte ta några fångar..., kanske inte ens brydde sig! Oavsett vilket, så var det han som ändå bar det huvudsakliga ansvaret för kaliforniernas exempellösa uppträdande.

Medan de överlevande krigarna desperat försvarade sig med yxor, pilbågar, stenar, knölpåkar och vad de kunde få tag på, tycktes soldaterna efterhand förlora all känsla av kontroll och disciplin och i takt med att krigarnas motstånd blev allt svagare, ökade soldaternas våldsamheter ytterligare. Det blev till en allmän slakt. Man högg ner eller sköt på allt som rörde sig, oavsett kön eller ålder. Det var rena vansinnet! Ingen spardes, ingen pardon gavs. Obeskrivliga grymheter utfördes mot kvinnor och små barn. Det här var en massaker i ordets rätta bemärkelse. Man förstörde allt i lägret. Man tände eld på indianernas hyddor och de som fortfarande lyckats gömma sig där inne brändes till döds. När motståndet helt hade upphört fortsatte ändå

soldaterna sina vansinnesdåd, genom att gå runt och skjuta eller klubba ihjäl alla som låg sårade på slagfältet.

Uppgifter om hur många shoshoner som dog den här dagen varierar från allt mellan 200 till över 400. De mest trovärdiga källorna säger förlusterna var minst 250, av vilka minst 90 var kvinnor och barn. Lägre antas ha innehållit omkring 450, så där fanns, trots allt, överlevande. Connor rapporterade att han bränt 75 hyddor, att 27 ton vete och mjöl blivit förstört och att han nu hade i sitt förvar 175 av shoshonernas hästar. Medan truppen tog hand om sina skadade och förde de döda tillbaka till Fort Douglas för begravning, lät man indianernas kroppar bara ligga för vargar och kråkor att kalasa på.

Hövdingen Bear Hunter och underhövdingen Lehi var döda, medan Chief Sagwitch på något sätt lyckades undkomma, trots flera sårskador. Andra lyckades gömma sig i buskage och bäckkraviner, medan soldaterna drog sig tillbaka till sitt läger i närheten av staden Franklin. Där togs de sårade soldaterna om hand. Men det sägs också att lokalbefolkningen senare även hjälpte ett antal sårade indianer på samma sätt.

Även om det fanns delade meningar bland folk i Franklin om överste Connors tilltag, blev resultatet ändå att de överlevande shoshonerna kom att dras till Mormonerna hellre än till de andra vita nybyggarna, då förhållandena mellan militären och Mormonerna successivt försämrades. Flera av shoshonerna, däribland Chief Sagwitch själv, lät till och med döpa sig i mormonkyrkan.

Hur kan det komma sig att ett så här brutalt vansinnesdåd ändå inte har blivit mera känt. I indianska förluster räknat överstiger det ju vida ett så välkänt och omskrivet kapitel i den indianska kampens historia som Wounded Knee, till exempel. Den viktigaste förklaringen är naturligtvis att det hände mitt under Inbördeskriget, där den amerikanska allmänheten nästan dagligen matades med uppgifter om stora slag där tiotusentals dödade. 250 döda indianer gav då knappast några tidningsrubriker! Den andra faktorn är att det hela utspelade sig långt borta i vildmarken, i det som bara några månader senare skulle bli Idaho Territory och som de flesta aldrig ens hade hört talas om. De vita som redan levde här ute, var heller inte allmänt sett av den åsikten att indianer var något man skulle ställa upp och försvara. Det var ohyra som helst skulle utrotas så fort som möjligt. Och det var ju vad överste Connor nu hade gjort. Varför skulle man då racka ner på hans soldater för det sätt på vilket de hade utfört uppdraget? Ingen gjorde sig ju något bekymmer över om man utrotade prärievargar och pumor. De var ju bara skadedjur. Och indianer... ja de räknades väl ungefär till samma kategori...

BANKRÅNET I MONTPELIER, (av Sterner Andersson)

Det fanns flera kända banditgänger under den tid i USA som vi kallar Vilda Västern, det vill säga ungefär från Inbördeskrigets slut och fram till sekelskiftet. Vi har till exempel bröderna Jesse och Frank James, samt bröderna Younger, som mestadels härjade tillsammans med James-bröderna. Sedan har vi bröderna Dalton, och då menar jag inte de som tampas med Lucky Luke, utan det gäng som blev skjutna sönder och samman på en gata i Coffeyville, Kansas, efter ett misslyckat försök att råna två banker samtidigt.

Men det mest kända är nog det gäng som härjade i slutet på 1800-talet och som kallades The Wild Bunch, alltså Det Vilda Gänget. Detta gäng hade legendariska medlemmar som Kid Curry, som egentligen hette Harvey Logan, Sundance Kid, som hette Harry Longbaugh, och naturligtvis ledaren själv, Butch Cassidy, eller George Leroy Parker, som var hans rätta namn. Det är nog många här som sett filmen Butch Cassidy och Sundance Kid. Det är ju en Hollywoodprodukt, så den har inte mycket med verkligheten att göra, men det är likaväl en oerhört trevlig film.

Namnet Cassidy tog han efter en häst- och boskapstjuv som ett tag arbetade på hans fars ranch som cowboy och som hette Mike Cassidy. Den unge Parker var en stor beundrare av denne Cassidy. Av honom lärde han sig att skjuta och träffa det han siktade på, han fick reda på alla gömställen man kunde använda sig av och en massa saker som var bra att veta när man hade sheriffer och annat löst folk efter sig. Cassidy lät honom också ibland hänga med på nattliga raider och stjäla hästar och boskap.

En natt fick emellertid Cassidy bud om att lagen var efter honom, så han tog ett hastigt farväl av George och red iväg. De sågs aldrig mer. Ett tag därefter fick George höra att Cassidy stupat vid en duell i någon gränstad. Kort därefter lämnade George sin fars ranch. Han kallade sig då George Cassidy, för att på så sätt hedra sin läromästare.

Åren gick och George kuskade runt och tog lite ströjobb här och där. Ett tag arbetade han i en slakteributik i Rock Springs i Wyoming. Därefter kallades han allmänt för Butch, alltså Slaktaren. Namnet blev då Butch Cassidy. Ett vanligt hederligt arbete blev i längden för trist och odramatiskt för Butch. År 1886 mötte han och anslöt sig till McCarty-bandet, ett gäng skurkar som terroriserade hela Colorado-territoriet. Medlem i detta band var även en Matt Warner, eller Willard Christiansen, som han egentligen hette.

Bandet gjorde flera bank- och tågrån. Ett bankrån mot First National Bank i Denver gav 25 000 dollar. Matt Warner köpte en saloon för sin andel av bytet och denna krog blev genast högkvarter för alla laglösa i området.

Vintern 1890 föreslog gängets ledare Tom McCarty att de skulle dra sig över till Oregon, där bankerna enligt honom var nära att spricka av allt guld de innehöll. Butch förklarade att han inte tänkte följa med och efter en ordentlig avskedsfest på Matt Warners saloon lämnade Butch gänget. Från 1890 till 1892 arbetade han som förman på flera rancher i Wyoming.

I juni 1894 var han tillbaka på brottets bana igen. Tillsammans med en medbrottsling som hette Al Rainer stal de en hjord på 30 hästar. Sheriffen och hans medhjälpare lyckades dock spåra upp de båda och efter ett våldsamt slagsmål lyckades sheriffen sätta handklovar på Butch. Detta var första och sista gången någon

lyckades med det. Rättegången mot honom slutade med att han dömdes till fem år i fängelset. Han blev emellertid benådad i januari 1896.

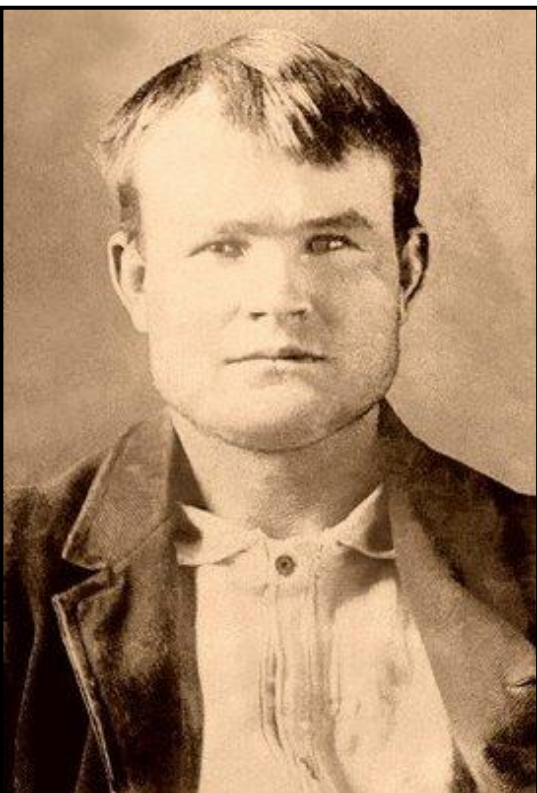
Han träffade på en man som hette Elza Lay och tillsammans med honom bildade han ett nytt banditgäng. Det var detta gäng som så småningom skulle bli Det Vilda Gänget.

Någon gång på vintern 1896 sålde Matt Warner, Butchs gamle kompis från McCarty-tiden, sin saloon och flyttade till Utah, där han gifte sig. I slutet av juli fick Butch reda på att Warner hade blivit anklagad för mord på två malmetare och satt inspärrad i Ogden, Utah.

Butch började genast planera för ett fritagande av Warner. Tillsammans med Elza Lay och en Bob Meeks red han till Ogden. Han smugglade in ett brev till Warner och förklarade att de tänkte bryta sig in i fängelset och befria honom. Warner fick iväg ett svarsbrev, där han tackade för omtanken av en gammal kompis, men han kände sig för gammal för att leva ett liv i ständig flykt. Han trodde inte han skulle få något hårt straff, eftersom bevisen mot honom var svaga. Han skulle nog vara ute om ett par år igen, så han tänkte ta sitt straff.

Butch accepterade hans beslut, men svarade att då skulle han i alla fall anlita den bästa advokat som gick att få tag i för att försvara honom i rätten. Han anlät advokat Douglas V. Preston för denna uppgift. Nu hade Warner en bra försvarare, men Butch stod inför tvånget att skaffa fram pengar till ett advokatarvode.

Vi blir nog tvungna att göra en stöt, sa Butch till Lay och Meeks. Det finns en liten fin bank inte långt härifrån som skulle passa bra. Det var den lilla banken Montpelier National Bank. Den lilla staden Montpelier hade fått sin bank redan 1891 och det var då den första banken i sydöstra Idaho. Under några veckors tid skaffade de sig en god uppfattning om banken och verksamheten där. Den 13 augusti 1896 kom de inridande i staden.

Butch Cassidy, eller George Leroy Parker

Bankens kamrer, Gray, stod på trappan till banken och pratade med en vän, Ed Hoover. Butch och de andra band hästarna på andra sidan gatan. Meeks stannade vid hästarna medan Butch och Lay gick över till banken. När de kom fram till de två männen på trappan drog Butch sin revolver och tvingade in dem på banken. Väl inne på banken beordrades de två anställda där inne, en som hette McIntosh samt en kvinnlig sekreterare, att ställa sig mot väggen. Medan Lay höll personalen under uppsikt gick Butch runt och stoppade ner alla pengar han hittade i en säck. McIntosh stod med ansiktet mot väggen, men han kunde ändå se ut genom fönstret och lade då märke till Meeks som stod vid hästarna på andra sidan gatan. Det var hans beskrivning av Meeks som senare skulle resultera i gripandet av honom.

Butch var den förste som lämnade banken. Han gick lugnt till hästarna med pengasäcken i handen och red sakta och lugnt iväg. Meeks tog med sig den tredje hästen och lämnade den utanför

banken när han red iväg. Sist kom Lay ut och red hastigt iväg. Så snart som banditerna lämnat banken sprang personalen ut på ga-

tan och slog larm. Sheriffen, som hette Jefferson Davis, alltså samma namn som sydstaternas president under inbördeskriget, fick snart ihop ett uppbåd och tog upp förföljandet. Men Cassidy hade noga förberett flykten och gjort i ordning hästbyten längs vägen. Så efter en vecka gav sheriffen upp och återvände till Montpelier.

När Butch och hans män kommit i säkerhet räknade de bytet. Det var 7 160 dollar. Nu kunde Butch betala advokaten. Vid sidan av Preston engagerade han ytterligare tre försvarare åt Warner, som därmed hade de fyra bästa brottmålsadvokaterna i hela Utah på sin sida.

Det är aldrig riktigt bevisat att pengarna verkligen gick till advokatarvode. Det är Matt Warner som påstår detta i sin självbiografi. Men pengarna återfanns aldrig och Meeks, som var den ende som greps efter rånet, svor på att han aldrig fick en dollar av bytet. En del av pengarna kan även ha använts till att muta några vittnen, för under rättegången började några av dem att tveka om sina ursprungliga vittnesmål, att det skulle ha varit Warner som hade skjutit första skottet mot de två malmljetarna. Under förhandlingarnas gång blev det snart uppenbart att åklagarsidans vittnen hade fått besked om att den som vittnade mot Warner gjorde det med fara för eget liv. Domen för Warner blev fem års fängelse.

Slutligen kan vi konstatera att bankrånet i Montpelier inte har gått till historien för att det var blodigt, det var ingen som blev skadad eller dödad. Inte heller var det osedvanligt mycket pengar som blev stulna, bytet uppgick endast till drygt 7000 dollar. Det var själva syftet med rånet som är lite udda och man kan notera att redan på den tiden tog advokater bra betalt för sina tjänster.

Montpelier, etablerad 1891”.

Bankmannen McIntosh, han som hade koll på Meeks genom fönstret under rånet, hade sin egen förklaring till att det hela gick så galet. Det var talet 13 som orsakade det hela. Rånet ägde rum den 13:e dagen i månaden, det hände efter den 13:e insättningen under dagen och denna insättning var på 13 dollar och banditerna kom in i banken 13 minuter över 3 på eftermiddagen. Så det är kanske härifrån som även vi anser 13 vara ett olyckstal.

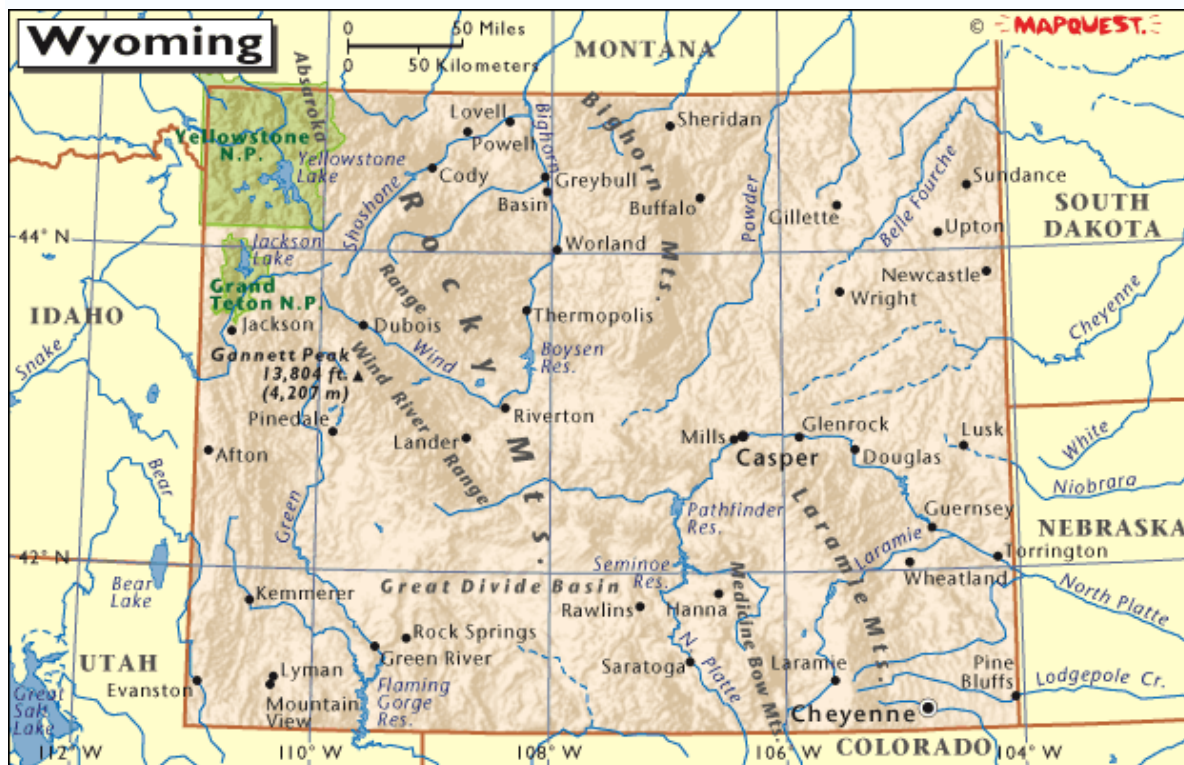
Byggnaden som inhyste banken i Montpelier är idag ett tryckeri, men har ännu kvar skylten "Bank of

WYOMING STATE, (av Bertil Thörn)

Staten Wyoming är den till ytan 10:e största staten i USA, medan den till folkmängden är den minsta av USA:s delstater, belägen i den västra delen av USA. Residensstad är Cheyenne. En förhållandevis liten stad. Bara omkring 55 000 innevånare. Hela statens innevånarantal är bara strax över 500 000, vilket alltså är den lägsta siffran i USA. Samtidigt har staten den näst lägsta befolkningstätheten efter Alaska. Av statens befolkning är cirka 3,5 % av svenskt ursprung, medan norska ättlingar uppgår till lite drygt 4 %. Att jämföra med det

utgör faktiskt statens indianska befolkning bara 3%! Delstatens namn har dock förmodligen indianskt ursprung.

Den 25 juli 1868 skapades Wyomingterritoriet, som den 10 juli 1890 blev delstaten Wyoming. 1869 fick kvinnorna rösträtt i territoriet. Det här var faktiskt den första stat i USA som gav kvinnor rösträtt! 1925-1927 var Nellie Tayloe Ross USA:s första kvinnliga delstatsguvernör. På grund av det här har staten begåvats med smeknamnet "Jämställdhetsstaten".

Staten är till sin form nästan helt fyrkantig och är en av få stater som har enbart raka gränslinjer, i stället för sådana som följer någon naturlig gräns som en flod eller en bergskedja.

Den östra halvan är ett ty-

piskt prärielandskap, medan den västra halvan domineras av stora bergskedjor, med Gannett Peak, i Wind River Mountain Range som sin högsta punkt med 4207 meter över havet. I statens nordvästligaste hörn ligger den berömda Yellowstone National Park.

Politik

Wyoming har historiskt sett varit en konservativ delstat och en av Republikanernas starkaste fästen. Härifrån kommer USA:s vicepresident mellan 2001-2009, Dick Cheney.

Wyoming har, som alla delstater, två senatorer. På grund av sin lilla befolkning har staten dock bara en representant i USA:s representanthus. Det är sedan 2009 Republikanen Cynthia Lummis. Men man har faktiskt en demokrat som sin guvernör. Han heter Dave Freudenthal.

Nästan hälften av allt land inom statens gränser ägs och förvaltas av staten och det finns många naturreservat. Mer än 91 % av allt land klassas som landsbygd. Jordbruk och boskapsskötsel har i äldre tider varit en dominerande industri, även om den har minskat i betydelse. Idag ger elproduktion, kolbrytning och utvinning av naturgas stora inkomster till staten. För övrigt är Wyoming en stor turistmagnet, som årligen besöks av miljontals turister.

Wyoming är en av få stater som inte tar ut några inkomstskatter av sina innevånare. Bara en momsskatt på 4%. Dock är en rad varor undantagna, som till exempel matvaror. Man tar inte heller ut någon regelrätt statlig

skatt på fast egendom, medan respektive county (motsvarande våra landsting) kan ta ut vissa mindre skatter om countyts innevånare i allmänna val har godkänt det. Däremot betalar man en införselskatt (tull) på varor köpta utanför staten. Den är på 5 %. En form av förvaltningsavgift på "fasta värden" förekommer, vilken inkluderar fast egendom som hus, land men också värdeökning gjorda på fast egendom. Men här finns många undantag för "egendom anskaffad för personligt nyttjande" som det lite luddigt står i lagen och det finns dessutom kraftiga stoppregler för hur hög andel av ett föremåls värde som får beskattas. Man betalar ingen skatt på sina pensioner. Låter som ett bra land att bo i! Å andra sidan kan man ju då inte heller ha så stora krav på statlig service...

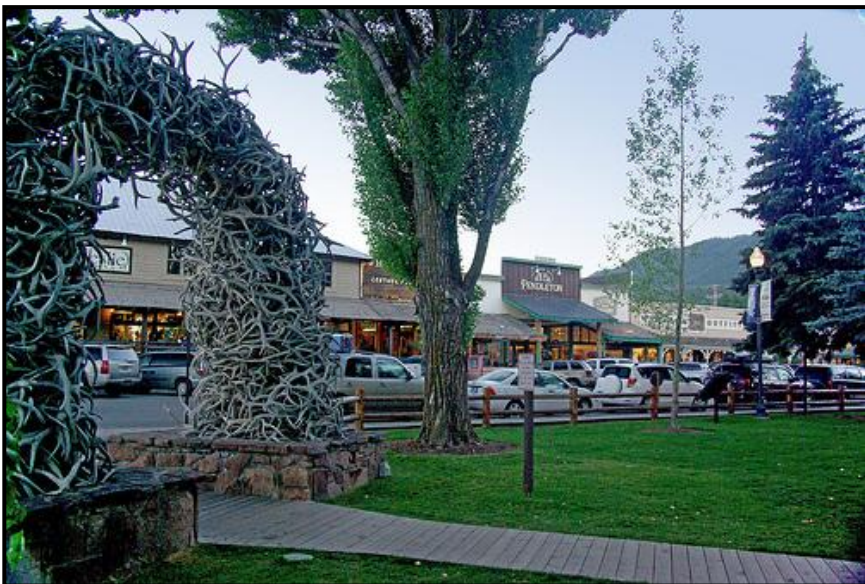
INDIANSK HISTORIA

Åtskilliga indianska folkgrupper har haft Wyoming som sitt ursprungliga hem. De största har varit Crow, Arapaho, Lakota, Shoshone och Cheyenne. Wind River Indian Reservation är idag ett tämligen stort reservat i statens sydvästra del som delas av de östliga shoshonerna och de nordliga arapahoeindianerna.

Flera stora transportleder har passerat genom staten. Leder som Oregonleden och Bozeman Trail. Speciellt kring Bozeman Trail har också blodiga indiankrig utkämpats på 1860-talet.

Staten har också utgjort en stor krigsskådeplats för indianstammars inbördes kamp om jakträtter och territorium. Speciellt har stor fiendskap alltid rått mellan lakotastammarna och shoshonerna och många blodiga strider har utspelats inom statens gränser. Så också mellan indianer och tidiga vita pälsjägare under 1820- och 1830-talen.

JACKSON, av Bertil Thörn

Jackson är en stad i Jackson Hole Valley, i Teton County, Wyoming. Dess befolkning uppgår till knappt 9 000, men då det är en turiststad av stora mått, så upplever man att den siffran alltid är betydligt högre, när man rör sig på sta'n.

Jackson är en av de naturliga inkörspörarna till de två nationalparkerna Grand Teton och Yellowstone National Parks. Jackson är i första hand en vintersportort, med många och fina skidbackar praktiskt tagit inom stadens gränser.

Men på grund av sin närhet till nationalparkerna och på grund av deras satsning på konst och konsthantverk med Westernanknytning, så är det en stad där det alltid är fullt med turister. Jackson är dessutom hem för ett antal världsberömda konstorganisationer och företag. Som till exempel National Museum of Wildlife Art, The Grand Teton Music Festival och The Center of the Arts.

Huvudsakliga verksamheter som skapar arbete i staden är konst i alla dess former, underhållning, rekreation, hotell och restaurangverksamhet. Andra näringar, utanför turismen, är byggnadsindustri, allmän handel, utbildning samt hälsa och social service. Jackson har Wyoming's största flygplats - till och med större än statens residensstad Cheyenne!

Staden har skapat sig ett namn som värd för ett flertal prestigefyllda arrangemang som den årliga Jackson Hole Writers Conference. Staden och dess omgivning har också lockat till sig mängder av celebriteter som Harrison Ford, Tiger Woods och Sandra Bullock, som alla har deltidsboenden här. Man ser årligen också besök av kända politiker som före visepresident Dick Cheney och tidigare presidenten Bill Clinton.

En stark lokal ekonomi, huvudsakligen byggd på turism, har möjliggjort utbyggnaden av ett rikt affärs- och restaurangutbud i de centrala delarna, där en mängd intressanta produkter alltid finns tillgängliga för hugade och köpstarka besökare. Produkter med en huvudsaklig inriktning mot vad vi kan kalla "western tradition". En tradition som präglar hela staden och som ger den dess speciella och gemytliga prägel. Man blir glad av att komma till Jackson!

GRAND TETON NATIONAL PARK, (av Bertil Thörn)

Grand Teton National Park är en nationalpark, som ligger omedelbart söder om den mera kända Yellowstone. Den har fått sitt namn efter den 6,5 mil långa och 1,5 mil breda, synnerligen dramatiska bergskedjan Teton Range, vars högsta topp är den 4 197 meter höga Grand Teton. Bergskedjan omfattar, utöver Grand Teton, ytterligare åtta toppar som når upp över

3 650 meter.

Grand Teton National Park invigdes den 25 februari 1929, efter en hel del juridiska krunbukter och i strid med vad många lokala markägare önskade. Området omfattar 1 250 km² av land, berg och vatten. Det finns idag drygt 30 mil av vandringsleder i ordningsställda inom parken.

Redan 1897 föreslog Yellowstone National Parks ledning att Yellowstone skulle utvidgas söderut, för att ge skydd åt de stora hjordar av Wapitihjort, som regelbundet sökte sig ner till

slättlandet i Jackson Hole på vintrarna. Året därpå föreslog ledningen för USAs Geologiska Undersökning, att även bergskedjan skulle inkluderas i parken. Den nyligen etablerade National Park Service hängde på och lokala politiker började ta upp frågan i Kongressen. Men det hela stoppades av kongressledamöter från Idaho, på andra sidan bergen, som menade att det kunde störa fårskötsel där. Även lokalbefolkningen i Jackson Hole började opponera sig och det skulle dröja ända till 1923 innan frågan på allvar togs upp till diskussion igen. Även nu med en hel massa olika önskemål och synpunkter involverade, skulle det visa sig.

1927 startade så mångmiljonären och filantropen John D. Rockefeller bolaget Snake River Land Company, så att han utan att behöva avslöja sin identitet, kunde köpa upp mark i området. Mark som han avsåg att skänka till National Park Service, så att de så småningom skulle kunna etablera ett skydd för området. Men så lätt skulle det ändå inte gå, även om Rockefeller hann köpa på sig 140 km² för 1,4 miljoner dollar. Ett våldsamt motstånd från lokala ranchägare, som använde området som fri betesmark, fick Nationalparksfolket att vägra ta emot landgåvan. Inte heller hjälpte det att Kongressen trots allt godkände planerna under 1928 och president Calvin Coolidge undertecknade lagen den 25 februari, vilket alltså innebar inrättandet av Grand Teton National Park. Rockefellers landområde, nere i Jackson Hole, hölls fortfarande utanför och Park Service vägrade ta emot det.

Åren gick och inget hände. Besviknen och frustrerad över motståndet tog Rockefeller till slut kontakt med dåvarande presidenten Franklin D. Roosevelt och sade, att om man nu inte ville ha hans gåva, så tänkte han låta den gå till försäljning på öppna marknaden. Det fick till följd att Roosevelt, den 15 mars, 1943, lade till ytterligare 890 km² av statligt ägd mark och instiftade vad som kallades Jackson Hole National Monument. Därmed tycker man att saken borde ha varit ur världen, men fortsatta kontroverser kring Rockefellers landgåva gjorde det omöjligt att slutligt inlemma hans 140 km² i det skyddade området. Så konflikterna fortsatte på alla möjliga håll och kanter.

Det var först efter att turismen började öka efter Andra Världskriget och man såg ett allt större ekonomiskt uppsving i området på grund av det, som opinionen mot parkplanerna började svänga. Så nya planer kläcktes och i december 1949 kunde äntligen Rockefellers generösa landgåva läggas till och man kunde slå ihop Jackson Hole National Monument med Grand Teton National Park. Harry Trumans signatur bekräftade så slutligt den nuvarande parkens tillblivelse den 14 september 1950.

Som tack för sin generositet fick nu Rockefeller vägen mellan parkens norra gräns och till Yellowstoneparkens södra infart, uppkallad efter sig och det anses nu allmänt att han varit en bidragande orsak till att parken över huvud taget kommit till.

YELLOWSTONE NATIONAL PARK, (av Bertil Thörn)

Yellowstone National Park är en nationalpark som ligger i Klippiga Bergen i delstaterna Idaho, Montana och Wyoming i USA. Yellowstone är världens äldsta nationalpark och täcker nästan 9 000 km² (ungefär lika stort som 2 % av Sveriges yta eller nästan tre gånger så stort som Gotland). Huvuddelen – 96 % – ligger i nordvästra hörnet av Wyoming. Parken är berömd för sin rika variation av gejsrar, varma källor och andra geotermiska företeelser. Parken är till stor del belägen i den krater (egentligen är det flera kratrar), som bildats vid Yellowstone-vulkanens utbrott. Den senaste, som inträffade för cirka 640 000 år sedan, var betydligt mycket större än det stora utbrottet vid Mount Saint Helens. I parken lever grizzlybjörnar, vargar och fria hjordar av bisonoxar, älgar, wapiti-hjortar, svartbjörnar, svartsvanshjort och många andra djurarter. Nationalparken är kärnan i det som kallas "Större Yellowstones ekosystem", ett av de största intakta ekosystemen i tempererade områden som finns kvar på jorden.

26 oktober 1976 blev området uppsatt som ett biosfärreservat och 8 september 1978 blev nationalparken uppsatt på Unescos världsarvslista.

Historia

Vulkanism

Långt innan någon mänsklig aktivitet startade i Yellowstone, skedde ett vulkanutbrott av gigantiska mått, som spydde ut ofantliga mängder vulkanisk aska som täckte hela västra USA, en stor del av amerikanska mellanvästern, norra Mexiko och en del områden på Stillahavskusten.

Det stora utbrottet på Saint Helens 1980 var bara en bråkdel så stort som det i Yellowstone för 640 000 år sedan. Yellowstoneutbrottet skapade en 70 km lång och 30 km bred vulkankrater ovanpå en gigantisk magmakammare.

Yellowstone är beräknad att få ett utbrott vart 600 000:e år. Det senaste var alltså för 640 000 år sedan! Det har alltså redan gått över tiden, så stampa inte för häftigt i marken, nu när vi kommer in här! Dess utbrott är de största man känner till på jorden och producerar dramatiska klimatförändringar efteråt. Parken fick sitt namn från de gula (yellow på engelska) berg som finns i Yellowstones Grand Canyon – en djup klyfta i Yellowstoneplatån, som formats av översvämningar under gångna istider och av erosion från Yellowstonefloden.

Mänsklig historia

De första spåren av människor i området daterar sig till för omkring 12 000 år sedan. Området var känt av ursprungsbefolkningen i Amerika som "Mitzi-a-dazi" (gula stenarnas flod), på grund av de hydrotermiska förändringarna på de järnhaltiga, men gulfärgade bergen i Yellowstones Grand Canyon (många tror felaktigt att den gula färgen kommer från svavel).

De som jagade och fiskade i Yellowstoneregionen utnyttjade även den stora mängden obsidian som finns i parken, för att skapa skärverktyg och vapen. Faktum är att pilhuvuden gjorda av obsidian från Yellowstone har hittats så långt bort som i Mississippidalen, vilket tyder på att det en gång i tiden fanns en allmän obsidianhandel mellan infödda i Yellowstone och stammar längre österut.

Natur

Den vanligaste trädsorten är contortatall. Andra vanliga trädsorter är gran, ädelgran och asp. Det finns minst 600 trädsorter, av vilka vissa är endemiska, alltså bara finns här.

Yellowstone har USA:s största population av storvilt. Här finns bland annat bisonoxar, grizzlybjörnar, svartbjörnar, kronhjortar, älgar, gaffelantiloper, järvar, vargar och pumor.

Utforskandet av regionen

1806 lämnade John Colter Lewis och Clarks expedition för att följa en grupp pälsjägare och blev därmed troligen den första ickeindian som besökte regionen och hade kontakt med infödingarna där. Efter att ha överlevt skador han åsamkats i strider med indianer återvände han till civilisationen och kunde då beskriva alla naturfenomen han upplevt. Han kallade platsen för "fire and brimstone" (eld och svavel). Men han blev först inte trodd. Talet om alla sprutande hetvattenkällor och bubblande svavelhaltiga lergrytor lät alltför fantastiskt. Senare har platsen dock även kommit att kallas "Colters hell" (Colters helvete). Det är dock inte området inne

i den egentliga nationalparken, som många har trott. I stället är det ett område som ligger strax väster om staden Cody, längs Shoshone River, om man nu ska vara riktigt noga.

Bergsmannen Jim Bridger återkom 1857 från en expedition som utforskat parkens område och berättade historier om kokande källor, sprutande vatten, glasberg samt gula stenar. Dessa rapporter ignorerades också i hög utsträckning, då Bridger var känd för att hitta på skrönor. Icke desto mindre väckte hans historier intresse hos upptäckaren och geologen F V Hayden, som 1859 startade en två år lång undersökning av Missouriflodens övre region, med Bridger som guide och med undersökaren W F Reynolds från US Army. Gruppen nådde visserligen fram till Yellowstoneregionen, men kunde inte fortsätta på grund av kraftiga snöoväder. Det pågående amerikanska Inbördeskriget satte därefter stopp för alla försök att utforska regionen och Hayden kunde inte slutföra sitt uppdrag under de närmst kommande 11 åren.

Efter Inbördeskrigets slut organiserade en grupp Montanabor - Washburn-Langford-Doaneexpeditionen - ledd av Henry Washburn. Med i gruppen var Nathaniel P Langford, som senare skulle bli känd som "Nationalpark" Langford och en armétrupp ledd av löjtnant Gustavus Doane. Expeditionen tillbringade omkring en månad, under året 1870, med att utforska regionen, samla in prov och namnge intressanta platser.

1871 ledde Hayden en andra, större, expedition, vilken nu var sponsrad av regeringen. Han sammanställde en omfattande rapport om Yellowstone, vilken inkluderade fotografier i storformat,

tagna av William Henry Jackson och målningar av Thomas Moran. Denna rapport hjälpte till att övertyga kongressen att undanta regionen från allmän exploatering. Året därpå, den 1 mars 1872, skrev USA:s president Ulysses S. Grant under ett lagdokument som grundade Yellowstone National Park.

Langford arbetade i fem år, utan betalning, som parkens förste superintendent och han följdes av flera andra, som alla arbetade mot minimal ersättning. Langfords näste efterträdare var Philetus Norris, som i själva verket ställde upp frivilligt för positionen, efter att ha rest genom Yellowstone och fått en klar uppfattning om vilka hot området var utsatt för. Under hans ämbets tid började Kongressen till slut ge ledningen lön och, om än, minimala ekonomiska resurser för att driva parken. Han använde dessa pengar för att utöka besöksmöjligheterna och för vidare utforskning av Yellowstone. Norris anställde också Harry Yount, kallad Rocky Mountain

Harry, för att få kontroll på tjuvjakt och vandalism i parken. Ytterligare tre superintendenten följde, men ingen av dem visade sig vara lika effektiva som Norris på att stoppa förstörelsen av Yellowstones naturresurser.

Detta pågick till 1886, då armén gavs uppgiften att sköta parken. Armén hade sedan huvudmannskapet för parken fram till 1916, då kontrollen gavs till en civil stab av skogvaktare under det nyinstiftade "National Park Service".

De senaste åren

En serie blixtnedslag gav 1988 upphov till en stor skogsbrand i delar av parken. Tusentals brandmän bekämpade eldsvådan, för att förhindra byggnader från att bli lågornas rov. Men man gjorde medvetet inget för att helt kväva bränderna. Det här var en helt ny filosofi och det kom att innebära mycket kritik från många håll. Men ekologer ansåg att bränder är en del av Yellowstones ekosystem och att då stoppa bränderna helt, som varit praxis tidigare, skulle resultera i en chockad, sjuk och försvagad skog. Faktum är att relativt få djur i parken dog av bränderna och efter eldsvådan har många ungträd vuxit upp och skogen förnygrats på ett naturligt sätt. Gamla utblickar har åter blivit synliga och många tidigare okända arkeologiskt och geologiskt intressanta platser hittats och katalogiserats av vetenskapsmän. National Park Service har idag en policy, att skapa små kontrollerade bränder, för att förhindra en ny farlig okontrollerbar skogsbrand.

2003 skedde märkbara förändringar i den termiska aktiviteten i marken. Det ledde till att man stängde av vissa delar av parken. Andra upptäckter inkluderar att en "bula" har vuxit fram i Yellowstonesjön. 10 mars 2004 upptäckte en biolog 5 döda bisonoxar, som troligen hade inandats giftiga gaser i ett område. Strax därefter, i april 2004, upplevde parken en våg av mindre jordbävningar. Vetenskapsmän kan inte säga hur de ska tolka dessa nyligen uppkomna händelser. USA:s regering svarade med att satsa större resurser på att övervaka vulkankraterområdet och be besökare att följa skyltade säkra spår. Det här innebär naturligtvis inte att vi nu ska vara rädda för att åka in här. Det som sker det sker och det kan vi inte göra något åt. Men visst vore det något att bli hågkomna som de där skandinaviska turisterna som blev stekta i en vulkan...

EN FAROFYLLD TURISTRESA I YELLOWSTONE, (av Sterner Andersson)

Med tanke på att vi själva är turister i Yellowstone och under vår resa noga har följt kriget mot nez percé-indianerna, kan det kanske vara roligt att jämföra oss mot hur det kunde vara att turista i parken under den tiden, och vad som kunde ha hänt oss om vi gjort vår resa 133 år tidigare, alltså i augusti 1877.

Yellowstone blev nationalpark redan år 1872 och blev då inte bara den första nationalparken i USA utan i hela världen. Parken har alltsedan dess varit ett mycket populärt turistmål och det är ju lätt att förstå varför.

Denna berättelse skall alltså handla om några turister i parken under augusti månad 1877. George och Emma Cowan bodde då i Radersburg i västra Montana. Deras hemtrakt plågades svårt denna sommar av hetta och gräshoppor och Emma var hjärtligt trött på de små odjuret som tog sig in överallt. När så George föreslog att de skulle fira sin tvååriga bröllopsdag med en tripp till Yellowstone National Park, var hon inte nödbedd. Hon hade varit där förut och visste att det kunde vara betydligt svalare och skönare i de skogklädda bergen.

Vad hon däremot inte visste var att armén just då jagade nez percé-indianer och att dessa var på väg mot parken under sin flykt mot friheten.

Det sällskap som begav sig till parken var förutom Emma och George Cowan, hennes syster Ida Carpenter (13 år), hennes bror Frank Carpenter (27 år) samt några män som George och Frank bjudit in. Sammanlagt

GEORGE OCH EMMA COWAN

var de 9 personer. De lämnade Radersburg den 5 augusti. Under vägen fick de höra talas om arméns bekymmer med indianerna och de fick rådet att inte fortsätta in i Yellowstone, men trots denna varning fortsatte de resan.

Den 9 augusti hade de kommit fram till Madison River, där de hade tänkt att studera djurlivet, jaga och fiska. Samma dag, den 9 augusti, anföll överste Gibbon indianernas läger vid Big Hole. Efter den striden flydde indianerna i riktning mot parken.

Gruppen med turister flyttade sitt läger med några dagars mellanrum tills de upprättade ett basläger nära Fountain Geysers vid sammanflödet av Gibbon- och Fireholefloderna, mitt i ett område av heta källor, bubblande lerpölar och en stinkande doft av svavel.

De gjorde rundturer i parken och besökte vattenfallen och området kring Yellowstone Lake, men den 23 augusti var samtliga tillbaka i baslägret för att förbereda återfärden till Montana.

Nästa dag, den 24 augusti, var makarnas 2-åriga bröllopsdag. De vaknade i sitt lilla tält av prat utanför på ett främmande språk. Lägret var då fullt av nez percé-krigare och flera strömmade hela tiden till. En av de medföljande turisterna, Andrew J. Arnold började dela ut socker, mjöl och bacon till indianerna. Detta gjorde dem på gott humör. Men när George Cowan kom ut, stoppade han denna utdelning på ett bryskt sätt.

Cowans tog ner tältet och packade sina saker för att återvända hem. Indianerna besvärade dem inte, men det var oklart vilka avsikter de hade. Cowansällskapet tog vägen längs Firehole River mot Mary's Lake. Denna flod har sedan dess kallats Nez Percé Creek. Ett 50-tal välbevärnade krigare följde gruppen. Efter cirka en mile beordrade indianerna dem att stanna. När de sedan fortsatte var det indianerna som bestämde färdriktningen. Terrängen blev såpass besvärlig så de fick överge vagnarna de färdades i och fortsätta på hästryggen. Indianerna tvingade dem att byta riddjur och tog deras fina ridhästar och i utbyte fick de några usla krakar som knappt kunde stå på benen.

När de kom till Looking Glass' läger fick Emmas bror Frank tillstånd att träffa hövdingen Lean Elk, som kallades Poker Joe av de vita. Poker Joe förhörde Frank ordentligt men han gav dem till slut tillåtelse att ge sig iväg. Han varnade dem också för att han inte hade full kontroll över alla krigargrupper. Under tiden i lägret passade två av turisterna, William Dingee och Andrew J Arnold, på att smita in i skogen. När detta upptäcktes blev indianerna märkbart irriterade, eftersom rymlingarna då kunde meddela var indianerna befann sig.

De övriga i turistgruppen fick rådet av Poker Joe att skynda sig iväg. De hade dock inte hunnit långt förrän de omringades av ett 30-tal krigare, som nu var öppet fiendliga. En indian riktade sitt vapen mot George Cowan

och tryckte av. George träffades i låret och föll av hästen. Emma rusade genast fram till honom och försökte skydda honom med sin egen kropp. Hon blev emellertid kastad åt sidan och en krigare sköt ytterligare ett skott mot George, som träffades i huvudet. I tumultet som uppstod lyckades tre av de vita att undkomma in i skogen.

Emmas syster Ida, 13 år, har efteråt berättat om hur hon sprang omkring bland indianer och hästar och skrek då hon såg sin syster böja sig över sin blodige make. En indian fångade henne och tog ett hårt grepp om hennes hals och nacke. När han lättade lite på greppet så fick hon, som hon sade, tillfredsställelsen att bita honom i fingrarna. Det var alltså en tuff liten tjej.

I lägret hade hövdingarna blivit informerade om att några unga krigare följt efter de vita och Poker Joe skickades iväg för att skydda dem och hämta tillbaka dem till lägret. Han kom fram strax efter det att George blivit skjuten. George bedömdes vara dödligt sårad och lämnades på platsen, men de övriga fick återvända till indianlägret. Emma och hennes syster fick tillbringa natten i var sin hydda, men de behandlades vänligt och de erbjöds mat av kvinnorna. Morgonen därpå återförenades systrarna.

Färden fortsatte österut. Vid middagstid gick de över Yellowstone-floden söder om fallen. När de slog läger på kvällen höll hövdingarna ett rådslag om vad som skulle göras med de vita fångarna. Till slut talade Poker Joe om för Emma att hon och Ida skulle bli fria tillsammans med broder Frank. De fick med sig utrustning, lite mat och några tändstickor. Poker Joe följde dem en bit på vägen. När han lämnade dem sa han att de skulle rida "hela natten, hela dagen, ingen sömn".

De följde hans råd men var ändå oroliga över att något kunde hända. De kom väl ihåg förra gången de fick ge sig iväg och som slutade med att George blev skjuten. Emma skrev senare att "vi följde floden och vågade inte ändra spår trots att min make låg död därute och inte ens var begravd". Den 26 augusti träffade de på en avdelning från 2:a kavalleriet. De blev senare eskorterade upp till Mammoth Hot Spring i norra delen av parken.

Men George Cowan var faktiskt inte död. Det första skottet hade fällt honom till marken när han träffades i låret. Vid det andra skottet, avlossat från en revolver, hade blykulan blivit tillplattad mot skallbenet och gjort honom medvetslös, men han hade inte dött.

Nu var inte hans problem slut ändå. Det var fortfarande några indianer som dröjt sig kvar i närheten. När han kom till medvetande hade han en brännande törst. Han tog tag i en buske för att försöka resa sig upp, men upptäcktes av en krigare som genast sköt honom en gång till. Denna kula gick igenom hans vänstra höft. Han föll igen och bara väntade på nådaskottet. Indianerna brydde sig dock inte om honom utan gav sig så småningom iväg.

George kunde nu börja leta efter vatten. Men han kunde varken gå eller stå upp, utan kröp på händer och knän hela natten och nästa morgon. Till slut kom han till en bäck där han kunde släcka törsten. Han gjorde bandage av sina underkläder och fortsatte att krypa. Han sökte sig mot deras sista lägerplats, där det borde finnas mat och tändstickor. Efter 5 dagar nådde han lägerplatsen, men hittade ingen mat, bara lite kaffe.

Nästa dag hade han äntligen turen med sig. Då blev han upptäckt av två av general Howards spejare. De gav honom mat och tände en eld. De talade om att Howards trupp snart skulle komma, men att de var

tvungna att lämna honom för tillfället. Oturen drabbade honom igen, när den kraftiga blåsten fick elden att sprida sig till undervegetationen där han låg.

George brände sina händer och knän när han krypande fick ta sig undan från elden.

Ytterligare en dag passerade innan Howards trupper anlände. Då var George i uruselt skick. Han led av tre skottsår, uttorkning av brist på vatten, brist på mat samt brännskador. Med i soldatgruppen var även de i turistgruppen som tidigare lyckats smita undan. De hade också blivit upphittade av soldaterna. En läkare fick ut den tillplattade kulan ur Cowans skalle. Av de övriga turistkamraterna fick Cowan också veta att hans fru fortfarande levde.

Flera dagar senare, och en månad efter det att Cowan blev skjuten, återförenades makarna.

Deras missöden var dock inte slut. När de var på hemväg så kraschade de med vagnen de åkte i och de undgick skador bara därför att de kastades ur vagnen när den välte. Vid ett uppehåll under färden fick de George i säng. En man som skulle ge honom vård, satte sig på sängkanten och fick då sängen att kollapsa. Enligt Arnold lär då George ha sagt att det var lika bra att skjuta honom direkt.

Så småningom kom de hem. George inte bara tillfrisknade till slut, han levde dessutom länge och dog först 1926, 84 år gammal.

Cowan och deras sällskap var inte ensamma om att råka ut för indianerna. Den 26 augusti, alltså samma dag som Emma påträffades av soldaterna, hade ett sällskap på 10 män från Helena i Montana anfallits i Hayden Valley. Ett par av männen dödades och de övriga fick bråttom att lämna trakten.

Förhoppningsvis blir vår resa genom parken lite lugnare.

BUFFALO BILL, av Bertil Thörn

William Frederick Cody, "Buffalo Bill", föddes i LeClaire, Iowa den 26 februari, 1846.

Medan han ännu var ett barn flyttade familjen till Leavenworth, Kansas. Där levde han till att han redan vid 11 års ålder blev faderslös och tvingades börja arbeta för att försöka hjälpa till att försörja den övriga familjen. Modern vände sig till en bekant och det resulterade i att Bill fick arbete som springpojke hos transportföretaget Russell and Majors. Efter att ha bråkat med en annan ungdom på arbetsplatsen rymde han med ett av företagets vagnståg, som just hade en transport till Fort Kearny. Efter att ha följt med företagets olika vagnståg under en tid återvände han till Leavenworth, där han påstod att han under sin frånvaro hade dödat en indian. En historia som företagets ägare, Mr Russell påstod sig sätt tilltro till. Bill var då inte mera än tolv år, så jag tycker att man får tro vad man vill. Men tiderna och förhållandena var helt annorlunda då. Så helt omöjligt är det naturligtvis inte.

Några år gick och 1860 fick Bill en anställning vid den berömda Ponnyexpressen. Historierna om honom under den tiden tillhör kanske mera legenden Buffalo Bill hellre än den sanna historien. Under sin cirkustid gjorde han i alla fall ett stort nummer av alla äventyr han påstod sig ha varit med om då.

Nu var det emellertid krigstider och under Inbördeskriget anslöt han sig, trots sin ungdom, till ett gäng gränsbanditer som stal hästar i Missouri och drev dem till Kansas. Senare hade han korta uppdrag som vägvisare och spanare åt Kansas 9:e Frivilligregemente, för att därefter ansluta sig till organisationen Red Leg Scouts, ett slags hemvärnsorganisation i Kansas, som mest ägnade sig åt gerillakrig. Mot slutet av kriget anslöt han sig till Kansas 7:e Frivilliga Kavalleri, vilka han formellt tillhörde ända till september 1865, när kriget redan var slut. Senare under hösten var han budbärare för general Sherman och de olika fredskommissioner som då arbetade ute på de västra slätterna. Främst kring Fort Zarah och i området kring Council Springs. De indianer man förhandlade med här var huvudsakligen Kiowa och Comancher.

Den 6 mars 1866 gifte han sig med Louisa Frederici i St. Louis och deras första barn, Arta Lucille, föddes senare samma år. Ytterligare tre barn till skulle paret få. Kit Carson, som döptes efter den kände gränsmannen, föddes 1870, Orra Maude, 1872 och hans favoritdotter, Irma Louise 1883.

1867 började Bill en anställning som jägare, med uppgift att förse de järnvägsarbetare som byggde Kansas Pacific Railroad med buffelkött. Det var under den här tiden han fick smeknamnet "Buffalo Bill". Det påstås att han under 18 månader dödade så många som 5000 bufflar för de 1200 arbetarna som lade räls ut över prärien.

Året därpå anställdes han på nytt som spejare och vägvisare för armén. Den här gången för Femte Reguljära Kavalleriregementet, med vilka han skulle komma att delta i åtskilliga kampanjer och mer eller mindre berömda strider mot olika indianstammar. 1872 fick han till och med Kongressens utmärkelse "Medal of Honor; Hedersmedaljen" för sina insatser under indiankrigen. Han hade redan nu blivit ett namn inom militära kretsar och även den allra högsta ledningen, med general Sheridan i spetsen, ansåg honom vara en betydande tillgång för armén. Något som Sheridan inte var sen att utnyttja då prominenta gäster besökte USA. Som till exempel när ärkehertig Alexis av Ryssland 1872 kom på statsbesök och

uttryckte en önskan om att få komma ut på prärien och jaga buffel. Sheridan arrangerade då en sådan jakt där han såg till att såväl Buffalo Bill som den då mycket omtalade general George Armstrong Custer och dessutom siouxhövdingen Spotted Tail deltog. Ett spektakel som blev till förstasidesstoff i alla tidningar runt om i landet. Som om inte Buffalo Bill redan hade varit känd tidigare så blev han det då.

Det var ungefär vid den här tiden som författare började intressera sig för Västerns hjältar och banditer och det skrevs den ena mera bloddrypande och fantastiska skrönan efter den andra om mer eller mindre verkliga figurer ute i Vilda Västern. Buffalo Bill var inget undantag. Främst var det en författare, som hette Ned Buntline, som använde just Buffalo Bill som sin hjälte. Hundratals billiga så kallade 25-öresromaner producerades och allt påstods vara dagsens sanning. Till slut var Buffalo Bill lika känd som någonsin en dagens filmstjärna eller popsångare. Buntline fick honom till och med att 1872 uppträda på en scen i ett melodrama där Bill skul-

le spela sig själv. Något som så småningom ledde fram till Buffalo Bills Wild West Show. Själva skådespelet var naturligtvis av lägsta möjliga kvalitet, men det gjorde inget. Det som intresserade den stora publiken var att se Buffalo Bill, hjälten som man nu hört så mycket om, i egen hög person. Alltså var det här något av en föregångare till dagens hysteriska beundran och nyfikenhet på allt vad celebriteter heter. I de här föreställningarna deltog så småningom även andra Västerkändisar, som James Butler "Wild Bill" Hickock och Texas Jack Omohundro (en annan välkänd buffeljägare).

Som ett resultat av de här enorma publikframgångarna bestämde man sig snart för att skapa något helt nytt. I stora utomhusarenor skulle man spela upp hela Vilda Västerakter, komplett med hästar, bufflar och andra djur. Här skulle alla de typiska Västerfigurerna finnas med. Alltifrån pälsjägare, buffeljägare, soldater och indianer. Under trettio års tid utvecklades konceptet undan för undan och det blev bara större och större. Buffalo Bill själv var den som hade de vildaste idéerna. Men samtidigt hade han ingen som helst förståelse för pengar och kostnader. Det fick någon annan i den jättelika staben bekymra sig för. Med tiden kom hans cirkus också att bli det mest spektakulära man någonsin hade sett och det hela drog jättelika folkmassor i alla städer där man drog fram. Till slut hade ryktet spritt sig ända till Europa och snart hade man spelat såväl i London som i Paris.

1885 hade Buffalo Bill, kanske främst tack vare sina goda kontakter med general Sheridan, lyckats få Indianbyråns tillstånd att även släpa med sig självaste Sitting Bull på en turné, under vilken Mr Bull presenterades som "den fruktansvärde mördaren som hade dödat general Custer vid Little Bighorn".

Trots att han hela tiden karaktäriserade en figur från en svunnen tid så var Buffalo Bill en framsynt och iderik affärsman. Låt vara utan förmågan att ta hand om sina pengar. Allt bara rann genom hans fingrar. Men idéer hade han och pigg på att investera i allt möjligt var han. Han investerade i gruvor i Arizona, byggde upp boskapsrancher, investerade i kol och olja, gjorde film (med sig själv i huvudrollerna), gav ut tidningar och inte minst, grundade staden Cody, Wyoming, där han också byggde ett hotell. Vilket han också gjorde i staden Sheridan, Wyoming.

Som den officiella person han var så drog han sig inte heller för att framföra sina åsikter om än det ena och än det andra. Beträffande urinnevånarna kom han med tiden att bli en av deras starkaste försvarare och han var mycket god vän med åtskilliga av de krigare han tidigare deltagit i strid mot. Inte minst med självaste Sitting Bull.

Vid sekelskiftet var Buffalo Bill förmodligen en av Amerikas mest kända personligheter. Och även i världen var han nog en av de mest kända amerikanerna.

Men samtidigt började det gå utför för cirkusdirektören Cody. Hans företag fick konkurens av flera andra som kopierade hans idé och satte upp liknande företag. När Cody dessutom inte kunde hejda sig, utan bara ständigt skulle göra sina föreställningar ännu större och ännu mera spektakulära, så gick det som det gick. Pengarna räckte inte till och han började låna. Snart var han i händerna på olika kreditorer och det slutade med att han fick sälja ut till den svåraste konkurrenten Gordon "Pawnee Bill" Lillie. De två turnerade nu de sista åren tillsammans ända till 1913, då det hela gick i konkurs och de gjorde sin sista show i Denver, Colorado.

Men Buffalo Bill lät aldrig pensionera sig. Hela tiden var han aktiv på alla sätt och vis, med olika investeringar och företagsidéer. Han var alltid omgiven av allehanda företagare, bankmän och publicister och in i det sista höll han alltid stora fester och andra jippon, där allehanda celebriteter var inbjudna. Men hans hälsa började svika honom och den allra sista tiden tillbringade han hos sin syster i Denver, varifrån han sökte medicinsk vård i Glenwood Springs, uppe i bergen, där han slutligen dog den 10 januari 1917.

Även i döden kom han att bli föremål för publika arrangemang. Skulderna han hade var då så stora, att hustrun Louisa var tvungen att låna ännu mera pengar för att hålla sig flytande. Det gjorde hon främst av tidningsmagnaten Harry Tammen i Denver, som såg stora framtida möjligheter i att ha Buffalo Bills grav placerad i just Denver. Annars hade Buffalo Bill själv utsett en plats i Cody där han ville bli begravd. För att nu inte sätta Louisa i personlig konkurs tvingade Tammen henne att låta honom ta hand om liket. Tammen ordnade därefter en närmast statsmannalik begravning med mängder av inbjudna gäster och representanter för all världens tidningar. Därför ligger nu Buffalo Bill begravd uppe på Lookout Mountain, väster om Denver och inte på Cedar Mountain i Cody som han själv hade bestämt. En begravningsplats på Lookout Mountain där det nu också finns ett litet museum och som allt sedan dess årligen besöks av tusentals turister. Så Tammen visste nog vad han gjorde.

STADEN CODY, (av Hans-Olof Ohlsson)

Överste William F. Cody, Buffalo Bill, kom för första gången till Big Horn Basin på 1870-talet. Big Horn Basin är området mellan Big Horn bergen och Klippiga Bergen. Han var vägvisare för professor O. C. March från Yaleuniversitetet, som hade ett uppdrag att utforska naturtillgångarna i västern. Buffalo Bill imponerades av områdets skönhet och dess möjligheter. Här fanns bördig jord, som med hjälp av bevattning skulle kunna bli utmärkt för jordbruk. Här fanns fisk och villebråd i överflöd och dessutom gav närheten till de nybildade Yellowstone Nationalpark goda möjligheter till ekonomisk utveckling. Allt detta gjorde att, att överste Cody beslutade sig för att återvända hit i mitten på 1890-talet.

Han kom hit med åtskilliga vänner för att utveckla området och bygga ett samhälle. Från början tänkte man placera staden vid den östra änden av Shoshone Canyon, men man beslutade sig snart för att placera den på dess nuvarande plats. Staden döptes till Cody 1895, efter att Buffalo Bills vänner insisterat på detta. Gator planerades. Huvudgatan döptes efter General Phil Sheridan och andra gator efter stadens grundare. 1902 öppnade överste Cody sitt berömda "Hotel in the Rockies", "The Irma", som fick namn efter hans yngsta dotter. Samma år fick han Burlington Railroad att bygga ett järnvägsspår till staden och han projekterade en väg till Yellowstoneparkens östra infart.

För att få fart på den nya stadens ekonomi övertalade överste Cody sin vän, president Teddy Roosevelt att bygga Shoshonedammen och Shoshonerereservoaren, senare omdöpta till Buffalo Billdammen och Buffalo Billreservoaren. Dammen var då den högsta i världen. Med hjälp av den fick Cody och området däromkring tillgång till elektricitet och vatten för konstbevattning av jorden. Teddy Roosevelt fanns också med i bakgrunden, när överste Cody hjälpte till att bilda den första stora "nationalskogen", Shoshone National Forest, och den första "Ranger station" vid Wapiti. Många saker har på olika sätt till bidragit utvecklingen av staden, däribland bildandet av Cody's Club det vill säga Cody's Chamber of Commerce 1901 och "the Cody Stampede

and Rodeo” 1922. Därtill kommer bildandet av ”Buffalo Bill Memorial Association”. Med den följde Gertrude Whitney’s staty av överste Cody 1924, Buffalo Billmuséet 1927 och “the Whitney gallery of Western Art 1959”.

OLD TRAIL TOWN, (av Bertil Thörn)

Old Trail Town är ett område i utkanten av staden Cody, Wyoming, som omfattar en samling historiska byggnader från tiden mellan 1879 till 1901. Byggnader som har blivit flyttade hit av arkeologen Bob Edgar, som nu driver det hela som ett museum. Här finns bland annat en gammal saloon, komplett med kulhål i dörren, ett hyrstall, en smedja, ett postkontor och en skola. Vidare finns här den kråkindianske arméspejaren Curleys gamla stuga från reservatet och här finns ett hus där Butch Cassidy och Sundance Kid hade sin tillflyktsort under sin tid i området kring Hole-In-the-Wall, i norra Wyoming. Här finns också huset där Kid Curry och Sundance Kid höll till, innan de rånade banken i Red Lodge, Montana. Förutom själva byggnaderna, som är ett drygt tjugofemtal, har Bob också samlat på sig en oerhörd mängd gamla saker som finns i dessa byggnader. Inte minst ett hundratal gamla vagnar och jordbruksredskap kan beskådas här. Men här finns också en stor samling mycket fina indianska föremål.

Anläggningen, som ligger på den plats där Buffalo Bill och hans samarbetspartners först stakade ut den nya staden Cody City, började anläggas 1967 av Bob Edgar, som var arkeolog och hade arbetat i sju år för Buffalo Bill Historical Center. Han var själv född och uppvuxen i trakten och såg ett behov av att spara traktens historiska föremål för framtiden. Under sitt arbete med att bygga upp anläggningen har han hela tiden haft stort stöd av traktens ranchägare och den övriga lokalbefolkningen.

Förutom de historiska byggnaderna finns här idag några gravplatser. Den mest intressanta är ”Liver-Eating”

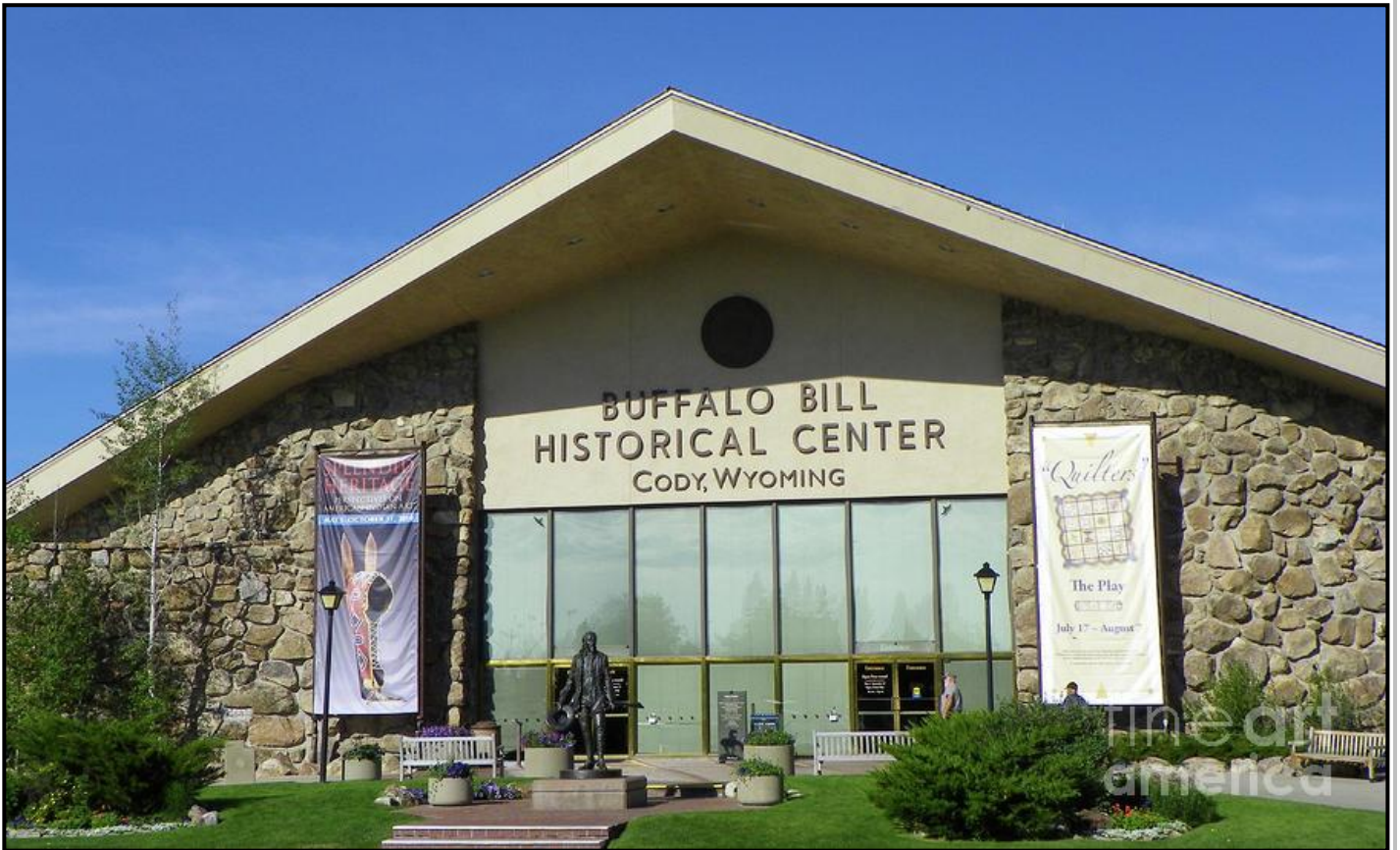
Johnstons grav. Jeremiah (eller John) ”Liver-Eating” Johnston, var en omtalad pälsjägare, arméspejare och polisofficer som levt i trakten. Hans livshistoria har gjorts känd för allmänheten genom filmen

”Crow Killer”, där Robert Redford gestaltar den mytomspunne figuren. Jeremiah Johnston dog i Kalifornien och begravdes ursprungligen där. Men 1981 grävdes hans kvarlevor upp och flyttades till Bob Edgars anläggning här i Cody. Vid ombegravningen var Robert Redford en av kistbärarna. Den 3 juli 1981 invigdes en bronsstaty, skapad av den lokale konstnären Peter Fillerup, och föreställande den gamle pälsjägaren här intill graven.

BUFFALO BILL HISTORICAL CENTER, (av Bertil Thörn)

Buffalo Bill Historical Center i Cody, Wyoming är ett muséekomplex som innehåller inte mindre fem olika museer. De fyra ursprungliga har alla med Western att göra medan det femte, relativt nyttillkomna är ett naturhistoriskt museum.

Muséets viktigaste del berättar om stadens grundare, den välkände cirkusdirektören och Westernfiguren Buffalo Bill Cody, hans liv och gärningar. I Buffalo Bill Museum kan man se mängder av föremål från hans tid som jägare och arméspejare. Men merparten beskriver ändå hans tid som cirkusdirektör, under den tid då han uppfann och drev Buffalo Bills Wild West Show. Men här kan man också se en hel del om hur utvecklingen av landet skedde under den här tiden. Speciellt då hur det var här ute i Western.

Det för oss kanske viktigaste museet är Plains Indian Museum, ett av de allra största och mest omtalade av alla museer som berättar prärieindianernas historia och visar upp deras livsstil och deras hantverk. Flera mycket stora samlingar av indianska artefakter finns att se här och museet svarar också för en hel del forskning och utbildning. I juni varje år sponsrar man Plains Indian Museum Powwow på muséets speciella powwowplats - Robbie Powwow Garden - en tillställning som varje år lockar indianska deltagare från hela landet.

The Whitney Gallery of Western Art är ett konstmuseum fyllt med målningar och skulpturer skildrande the American West. Galleriet öppnade första gången 1959 och byggdes om och moderniserades sommaren 2009. Galleriet är numera utformat efter olika teman, som hjältar och legender, cowboys, djurliv, hästar i Western, inspirerande landskap, indianer och allmänt liv i Western. Kopior av några av de stora västernkonstnärernas studios finns uppbyggda här, där man kan se hur de arbetade och numera finns även interaktiva stationer, där besökare själva kan skapa sina egna konstverk.

The Cody Firearms Museum har världens största och mest kompletta samling av eldvapen, alltifrån 1500-tal och fram till moderna vapen. Samlingarna innehåller allt ifrån kanoner till små handeldvapen från i stort sett alla världens vapentillverkare. The Winchester Collection är ändå utställningens kärna. En kollektion som flyttades från New Haven, Connecticut, till Cody år 1976 där den numera utgör en fast installation.

Det senaste tillskottet till muséegruppen är det naturhistoriska Draper Museum of Natural History. Ett museum som byggdes upp 2002, så gott som vägg i vägg med Buffalo Bill Historical Center. Det här är ett museum som beskriver geologi, djurliv och den mänskliga närvaron och utvecklingen i Yellowstoneområdet, som ju ligger alldeles väster om Cody. Även här har mycket kraft lagts på forskning och utbildning och muséobyggnaden innehåller, förutom utställningslokalerna, även såväl skolsalar för barn och ungdom som regelrätta föreläsningssalar, men också ett stort fotogalleri.

IRMA HOTEL, (av Bertil Thörn)

William Frederick Cody, mera känd som "Buffalo Bill", var troligen den mest kände amerikanen i världen under sin livstid. Efter att personligen ha varit en viktig del av utvecklingen av den amerikanska "Western", skapade han 1883 en jättelik arenashow, som hade till syfte att presentera just den historien för en bred publik.

Han kallade sin kringresande cirkus för Buffalo Bill Wild West. Med den reste han sedan runt i USA och Europa under 30 års tid.

Men han skapade inte bara den här cirkusen, utan han var också en av grundarna av staden som bär hans namn. Cody i Wyoming. Det skedde 1895 och 1902 byggde han sin egen ranch, TE Ranch, straxt utanför staden. Med hans kändisskap följde också att han lockade många personer till området och han förstod tidigt att Yellowstone National Park skulle bli en turistmagnet av stora mått. Kanske var det därför han valde att gå in i projektet att etablera staden Cody i Shoshone Valley, just öster om nationalparken. Och kanske var det därför som han också valde att samma år, 1902, satsa på att bygga upp ett stort hotell just i staden Cody. Hotellet blev, som med allt han företog sig, stort och påkostat. Det var staden Codys första stora stenhus och det hade redan från början alla tänkbara bekvämligheter. Själv disponerade han två stora sviter och ett kontor, där han bodde och arbetade när han var i Cody och där han hela tiden underhöll sig med mängder av prominent gäster, allt ifrån kungligheter, presidenter och andra myndighetsföreträdare till företagsledare,

kända finanspersoner och allsköns celebriteter. Buffalo Bill själv var genom alla år en festprisse av stora mått.

Hotellet kom han att döpa till Irma Hotel, efter en av sina döttrar. Ett av de mest omtalade föremålen i hotellet kom att bli den jättelika baren i körsbärsträ, som han fick i present av drottning Victoria av England, efter ett bejublat gästspel med sin cirkus i London. Baren byggdes i Frankrike och skeppades i delar till Cody, där den på plats byggdes upp igen. Baren kan än idag beskådas på plats i hotellets stora matsal.

Säkert hade han ett finger med i spelet när Burlington Railroad byggde ett sidospår in till staden Cody. Hans idé var naturligtvis att den vägen locka ännu mera turister till Yellowstone och att de då skulle komma via Cody och bo på hans hotell. Men med dåtidens transportmöjligheter insåg han, att det även skulle behövas flera stopp på vägen mellan Cody och parkens östra entré, så han lät också bygga Wapiti Inn och Pahaska

Teepee längs vägen, där gäster kunde äta och övernatta.

Irma Hotel är numera listat i the National Register of Historic Places för den betydelse det haft i områdets utveckling. Det ritades av Alfred Wilderman

Woods, som var en kyrkoarkitekt från Lincoln, Nebraska. Delar av ytterväggarna består av sandsten lokalt bruten vid Beck Lake, en sjö strax söder om staden. Det ursprungliga hotellet har ett femtontal rum som har behållits i stort sett i sitt ursprungliga skick och där man fortfarande kan bo. Men hotellet har också fått flera tillbyggnader av mera modernt snitt. Den senaste så sent som 1976-77.

Tyvärr var det inte alltid som affärerna gick så lysande. Något som var ett lika säkert tecken kring Buffalo Bill som hans ständigt nya, stora och påkostade planer. Så på sin ålders höst var han ständigt jagad av alla kreditorer som ville ha tillbaka sina pengar. 1913 tvingades han därför skriva över hotellet på sin hustru Louisa, för att rädda det undan tvångsförsäljning. Men efter Buffalo Bills död 1917 var parets gemensamma skulder så stora att hotellet ändå kom att utmätas och det såldes till en person vid namn Barney Link. Innan året var slut hade Louisa ändå lyckats köpa tillbaka det och hon hade det sedan till sin död 1925.

Irma Hotel öppnades alltså med ett jätteparty den 18 november 1902, dit Cody hade bjudit in hela landets press och dessutom kändisar från när och fjärran. Ja ända borta från Boston. Stället kom snabbt att bli stadens sociala centrum. Här har många fester gått av stapeln genom åren. Till och med jag och hustrun har varit inbjudna till en privat mottagning med Hans Kunglig Höghet, Prins Albert av Monaco, för att fira 80-årsdagen av mötet mellan Buffalo Bill och just dåvarande prinsen av Monaco. Tyvärr kunde vi inte åka, då jag hade fullt upp med att skriva artiklar till Indianklubbens tidning just då. Men ni ser att Indianklubbens namn skattas högt även här borta!

MONTANA STATE, (av Bertil Thörn)

Montana är en av de fem delstater i nordvästra USA, som vi besöker på den här resan. I delstatens västra och mellersta tredjedelar finns flera bergsområden, vilka utgör en del av den stora bergskedjan Klippiga Bergen. Det är dessa berg som gett Montana dess namn (av spanska: montaña, "berg"). Montana är USA:s fjärde till ytan största stat, 381 000 km², men har samtidigt den tredje lägsta befolkningstätheten. Bara 2,5 innevånare per kvadratkilometer. Med sin totala folkmängd på strax under en miljon kommer man på 44:e plats bland USAs stater.

Delstatens ekonomi är främst baserad på jordbruk, skogsbruk och gruvindustri. Med Glacier National Park, platsen för slaget vid Little Bighorn och tre av de totalt fem entréerna till Yellowstoneparken inom sina gränser bidrar också turismen till en stor del av delstatens ekonomi. Staten bidrar också med mycket vattenkraft.

Montana utgör en del av regionerna Great Plains och Pacific Northwest och kallas ofta "Treasure State", "Land of Shining Mountains", "Big Sky Country" eller ibland "the last best place".

Residensstaden heter Helena, men största stad är Billings, med strax under 100 000 innevånare.

I norr är den 877 kilometer långa gränsen mot Kanada del av världens längsta, oförsvarade gräns. Dessutom angränsar Montana mot flera kanadensiska provinser än någon annan amerikansk delstat (British Columbia, Alberta och Saskatchewan). I öster gränsar Montana mot North Dakota och delar av South Dakota. I söder ligger Wyoming och i väster Idaho.

Historia

Innan européerna anlände till Montana levde flera indianstammar i området. Kråkindianer i de södra och centrala delarna; cheyenner i sydöst; svartfotsindianer, assiniboine och gros ventres i de norra centrala delarna; och kutenai och salish i väst. Dessutom levde pend d'orielle kring Flathead Lake och kalispel i bergen i väster. Totalt finns sju indianreservat i Montana.

Som en direkt följd av Lewis och Clarks expedition 1804–1806 och upptäckten av guld och koppar omkring 1850 blev Montana ett amerikanskt territorium den 26 maj 1864 och den 41:a delstaten i unionen, genom dess inträde 8 november 1889.

Fort Shaw grundlades på våren 1867 väster om Great Falls som en av de tre utposter som Kongressen godkände 1865. De andra två utposterna var Camp Cooke vid Judith River och Fort C.F. Smith vid Bozeman Trail i södra Montana. Fort Shaw byggdes av det 13:e Infanteriregementet i soltorkat tegel och timmer och rymde baracker, ett sjukhus, en handelsstation och upp till 450 soldater. Fortet användes fram till 1891.

Sedan militären övergivit posteringen användes den som skola för ursprungsbefolkningen. Fort Shaw Industrial School öppnades 1892 och hade som mest 17 lärare, 11 assistenter och 300 studenter. 20 av militärens byggnader användes.

Homestead Act, genom vilken amerikanska medborgare tilldelades mark av den federala regeringen, reviderades i början av 1900-talet vilket innebar att den areal som tilldelades utökades kraftigt (från 65 hektar till 130). När lagen godkändes av president William Howard Taft gjordes också reglerna mer generösa. 1908 inleddes Sun River Irrigation Project som innebar att en person kunde tilldelas 16 hektar, något som lockade många unga par från Midwest och Minnesota som attraherades av jakt- och fiskemöjligheterna i de omgivande bergen.

I Montana gjorde den amerikanska ursprungsbefolkningen ett sista försök att behålla sin mark. Vid slaget vid Little Big Horn 1876 besegrade en indianallians George Armstrong Custers trupper – en seger som skulle visa sig vara en pyrrhusseger då truppförstärkningar snabbt lyckades driva tillbaka indianerna till deras reservat. Ett lågintensivt krig fortsatte fram till 1890 då indianhövdingen Sitting Bull dödades, följt av massakern vid Wounded Knee.

Boskapskötsel har alltid haft en framträdande roll i Montanas historia och ekonomi. National Park Service driver Grant-Kohrs Ranch National Historic Site i Deer Lodge Valley för att aktivt bevara den farmarkultur som utmärkte Montana i slutet av 1800-talet.

Staten Montana är indelad i 56 countyn, liknande våra län. Staten leds av guvernör Brian Schweitzer, som är Demokrat. Faktiskt den förste demokratiska guvernören på de senaste 20 åren. Hans bakgrund är jordbruk och boskapsuppfödning och han har en ranch i Judith Basin.

KULTUROMRÅDE PLAINS, (av Bertil Thörn)

Den ekologiska indelningen av prärieområdet i en bördigare östlig och en torrare västlig del motsvaras även av en kulturell indelning av dess ursprungliga befolkning i två huvudgrupper: de östliga, hackbrukande folken och de västliga, nomadiserande folken. De östliga präriefolken livnärde sig på en kombination av jordbruk, insamling och jakt. De viktigaste grödorna var majs, bönor, solrosor och tobak, och det viktigaste bytesdjuret var bisonoxen. Säsongsvis lämnade de jordbrukande präriefolken sina permanenta bostäder för att jaga bison. Under dessa perioder levde man i koniska tält av buffelhudar (tipi). De halvbofasta präriefolkens städer var koncentrerade till större vattendrag. I söder bestod de av bikupeformade gräshus, i norr av bastanta cirkulära jordhus, delvis nedgrävda i marken. Den sociala organisationen präglades av klaner och hos vissa folk av moieties. Generellt var också hövdingarnas makt större hos de jordbrukande folken än hos deras nomadiserande grannfolk. Inom hela det östliga prärieområdet kan man spåra influenser av den en gång så inflytelserika hopewellkulturen. Präriens jordbrukare kan leda sina rötter inom prärieområdet tillbaka till förhistorisk tid. Dominerande bland dessa var mandaner, arikara, pawnee, omaha, kansa, osage och wichita och de viktigaste språkgrupperna var caddo och sioux.

De västliga präriefolken är överlag sentida invandrare till prärieområdet. Att de torra högslätterna blev föremål för omfattande invandring under 1600-, 1700- och 1800-talen berodde dels på att många indianfolk tvingades västerut som ett indirekt resultat av europeernas västliga expansion, dels på de från spanjorernas hjordar förrymda hästarnas intåg på prärien, som gjorde det möjligt att utnyttja högslätternas resurser framför allt bisonoxarna - som aldrig tidigare. Historiska processer, som ytterst kan härledas till europeernas ankomst, ledde således till uppkomsten av den beridna jägarkultur som i populärlitteratur och film kommit att symbolisera begreppet "indian" i den euroamerikanska föreställningsvärlden. De nomadiserande präriefolken följde bisonoxarna i spåren och kom i stort att anpassa sig efter dess flyttningsmönster, innebärande att man under somrarna samlades i stora läger, medan man under vinterhalvåret splittrades upp i mindre band - vanligen släktgrupper om några hundra individer.

Bisonjakterna och stamfejden var förhärskande i nomadfolkens livsstil. De förra företogs kollektivt före upprottet från sommarlägren samt i mindre

grupper under andra delar av året. Bisonoxen dominerade nomadernas såväl ekonomi som kosmologi. I stort sett varje del av djuret antingen konsumerades eller omvandlades till nyttoföremål: av dess hudar tillverkades det för området så typiska tältet, tipin, samt mantlar, väskor, sköldar med mera, av dess ben och horn tillverkades bland annat vapen och redskap. Stamfejdena avsåg inte bara kampen om mark och resurser, utan var i hög grad förknippade med krigaridealet - att vara man var att vara krigare, och det var framför allt på krigsstigen man erhöll prestige inom samhället. Den nomadiska livsstilen krävde en rörlig social organisation och försvårade uppkomsten av någon politisk centralmakt.

Viktigast bland de västliga präriefolkerna var blackfoot, sioux, crow (kråkindianer), cheyenner, arapaho, kiowa och comancher. De största språkgrupperna var algonkinspråk, shoshone och sioux.

De jordbrukande präriefolkerna decimerades svårt av epidemiska sjukdomar som europeerna förde med sig samt av de senare invandrade krigiska nomadfolkens härjningar, och ett flertal av dem förflyttades under senare hälften av 1800-talet till Indianterritoriet i Oklahoma.

De nomadiserande präriefolkerna bjöd överlag de vita inkräktarna hårt motstånd, men tvingades kapitulera inför den numerära och militära övermakten. Dessutom innebar den närapå totala utrotningen av bisonoxen, att nomadlivsstilen slutgiltigt omöjliggjordes. De prärieindianer som i dag lever kvar inom sina traditionella områden tillhör de fattigaste av USA:s och Kanadas minoriteter.

CROW INDIAN RESERVATION, (av Bertil Thörn)

The Crow Indian Reservation är hemland för indianstammen Crow (kråkindianerna), i staten Montana. Reservatet upptar delar av länen Big Horn, Yellowstone och Treasure i statens södra delar.

Det är 9 300 km² stort, vilket placerar det som det femte eller sjätte största reservatet i USA. Ungefär lika stort som Standing Rock Indian Reservation i Dakota. Reservatets huvudort är Crow Agency. Andra orter på

reservatet är Fort Smith, Lodge Grass, Pryor, St. Xavier och Wyola. Delar av staden Hardin ligger på reservatsmark, även om dessa delar är obebodda.

Stammen omfattar idag ungefär 11 000 registrerade medlemmar, av vilka 7 900 lever på reservatet. 85% av befolkningen talar fortfarande sitt eget språk

Den största begivenheten på reservatet är den årliga Crow Fair tredje veckoslutet i augusti. En Powwow som drar stora människoskaror till

den stora dansplatsen utanför Crow Agency. Inte minst många vita turister. Så också Indianklubbens medlemmar som var här under sin gruppresa 2006.

KRÅKINDIANERNA, (av Bertil Thörn)

Kråk indianerna kallade sig själva för Absaroka eller Apsáalooke. Det betyder "den stornäbbade fågelns barn". Det här var ett namn som de hade fått av sina nära släktingar, ursprungsgruppen Hidatsa. Franskta-lande jägare och affärsmän, som var de första vita att ha kontakt med dem, översatte dock namnet med "kråkfolket".

Man tror att de här folken ursprungligen levde i området kring Mississippifloden källor, i norra Minnesota och Wisconsin. Men det finns också forskare som ursprungligen placerar dem i Manitoba, på den kanadensiska sidan. Senare ska dessa grupper ha flyttat till områdena kring Devils Lake i Nord-Dakota. Här skedde så en splittring i stammen och en grupp flyttade västerut. Så småningom etablerade de sig i nuvarande Montana och Wyoming och där delade de sig i ytterligare två grupper. Det var de här utvandarna, som kom att bli kråk indianerna och vi talar nu om två huvudgrupper - bergskråkor och flodkråkor, huvudsakligen baserat på de två gruppernas val av jakt och bosättningsområden, där flodkråkorna huvudsakligen håller till på låglanden längs Yellowstone- och Bighornfloderna, medan bergskråkorna slog sig ner högre upp mot Bighornbergen och Pryor Mountains.

Båda grupperna anpassade sig snabbt till det typiska nomadlivet på slätterna. Buffeljakten blev det centrala i deras kultur och de kom att bli hängivna ryttare och hästägare. De levde i de typiska skintälten och deras kläder och redskap var också till stor del baserade på material man fick genom jakt. Förutom buffel jagade de också tjockhornsfår, hjort och andra större villebråd. Kött dieten blandade de upp med ätbara växter, inte minst med vildväxande lökväxter, som kvinnorna grävde upp med speciella grävkäppar.

De kom att leva i ett rikt område och de hade sällan några problem med matförsörjningen. Något som gjorde att de också fick tid över för ett tämligen rikt socialt och ceremoniellt liv. De skaffade sig också förhållandevis rikligt med personliga ägodelar. Deras tält var stora och bekväma och många vita har intygat att hela deras utseende tydde på att de var ett rikt och lyckligt folk. De var mycket väl klädda och väldigt måna om sitt utseende. Speciellt värderade de sitt långa hår, som var ett tydligt kännetecken för dem. I krigarföreningen Lumpwoods hade man som kännetecken, att smeta vit lera i sin pannlugg, som sedan kammades så att den stod rakt upp och gav dem ett mycket speciellt utseende.

Kråk indianerna tillhör de folkgrupper som räknar släktskap på mödernet. Efter ett giftermål flyttade mannen alltså till hustruns by och tog därmed också på sig ansvar gentemot sina svärföräldrar och hustruns övriga släkt. Kvinnor hade en betydelsefull roll i det kråk indianiska samhället, även om det i grunden var ett traditionellt, mansdominerat krigarfolk.

Kråkindianerna har ända sedan begynnelsen levt i ett mycket rikt och därmed också omstritt land. Slätterna kring de stora floderna och Bighornbergens fotkullar var mycket rikt på jaktbart vilt, som utövade en lockelse på många av slätternas kringvandrande folk. Därför var kråkindianerna ofta hårt trängda av stammar som Lakota, Cheyenne, Arapahoe. Men också av Shoshoner och inte minst Blackfoot. Det här gjorde att kråkindianerna var tvungna att utvecklas till dugliga krigare och många namnkunniga ledare har uppstått och lett folket i ett envist försvar av sina landområden.

Många av de här ledarna har också haft förutseende nog att motstånd mot de vita skulle vara lönlöst och bara leda till snabb undergång, varför kråkindianerna genom alla tider haft ett rykte om sig att vara vänskapligt inställda till vita. Något som även har resulterat i att de, som en av få stammar, faktiskt har lyckats behålla i stort sett hela sitt ursprungliga land och nu fått det garanterat i form av ett väl tilltaget reservat.

Anpassningen till de vitas samhälle har dock inte alltid gått så bra. I likhet med så gott som alla andra stammar har man inrättat sitt myndighetssystem enligt de demokratiprinciper som det amerikanska samhället vilar på, men med vissa Anpassningar. Kråkindianerna styrdes därför länge enligt en konstitution som tillkom år 1948 och som innebar att gemensamma beslut fattades av en generalförsamling som i princip bestod av alla registrerade stammedlemmar, under förutsättning att de var män över 21 år och kvinnor över 18 år. Det här var en "direkt demokrati" i stil med den klassiska grekiska. Alla röstberättigade stammedlemmar kunde alltså vara med och rösta om i stort sett alla frågor.

Men 2001 drev den dåvarande stamordföranden, Clifford Birdinground, igenom att en ny konstitution skulle antas. En konstitution som fråntog folket den direkta rösträtten och i stället införde principen med representativ demokrati, där besluten alltså skulle tas av personer framröstade i allmänna val och som därmed var representanter för folket. Alltså den typ vi själva är vana vid. Nu var det så att ett sådant här beslut inte kunde genomföras utan att folket först hade fått lagt sina personliga röster för eller emot ändringen. Något som Birdinground såg till att det aldrig gjordes. Alltsedan dess har därför kråkindianernas nuvarande konstitution och styrelsesätt varit ifrågasatt och är fortfarande föremål för rättsprocesser och ständiga protester.

Men samhället rullar på och de enskilda individerna lever sina liv ungefär som vanligt. Samhället tar inte heller på något sätt avstånd från det övriga amerikanska samhället. Den 19 maj 2008 adopterade Hartford och Mary Black Eagle Barack Obama in i stammen, då han var den förste presidentkandidaten som under sin valturné gjorde ett besök på reservatet. Representanter för kråkindianernas stam tog också del i President Obamas installationsparad.

PLENTY COUPS, (av Bertil Thörn)

Plenty Coups (Aleek-chea-ahoosh på sitt eget språk) föddes 1848 och levde ända till 1932. Han var en betydande ledare för kråkindianerna - grenen Mountain Crow; Bergskråkorna - och han var en förutseende och visionär ledare, som ledde stammen under den svåra tiden, när de gamla livsmönstren skulle överges och Anpassningar ske till de vitas värderingar och samhällsskick. Den här processen började egentligen redan när den militära kampen om land och jaktmarker - kriget om Western - fortfarande pågick för fullt. Plenty Coup insåg redan då att hans folk inte skulle ha en chans om de motsatte sig de vitas vilja. Så i stället allierade han sig med de vita i deras kamp mot siouxer och cheyenner. Det här kom kanske tämligen naturligt för

det kråkindianska folket, då just dessa stammar genom alla tider hade varit deras svåraste fiender. Så här gav hans filosofi dubbla vinster. Dels fick han de vitas skydd mot sina tidigare fiender och dels undvek han att själv bli utsatt för en ännu starkare fiende.

Han insåg också tidigt att de vitas kunskap var något som gav dem ett stort försprång gentemot urinnevånarna. Så därför förespråkade han ständigt och jämt att hans stamfränder skulle lära sig så mycket som möjligt. Ta till sig allt de kunde av de vitas kunskaper. På det sättet var han en mycket ovanlig och förutseende indian.

Men det betyder inte att han förespråkade att folket skulle överge de gamla traditionerna och sin ursprungliga religion. Tvärtom ansåg han det var viktigt att allt sådant bevarades parallellt med de nya kunskaperna och livsformerna. Allt det här skulle visa sig vara helt rätt och i slutänden vara det som gjorde att kråkindianerna var en av de få indianstammar på prärien som gick in i den nya tiden utan att samtidigt bli ett brutet folk. De är också en av de få stammar som har lyckats behålla sitt ursprungliga land så gott som helt och hållet intakt.

Plenty Coup föddes alltså in i Mountain Crow-stammen 1848, på en plats som indianerna kallade "Klipporna där det inte finns något pass". En plats som troligen ligger någonstans i närheten av nuvarande staden Billings, Montana. Hans far var Medicine Bird och hans mor hette Otter Woman. Själv fick han namnet Buffalo Bull Facing the Wind. Även om hans morfar egentligen var shoshone så betraktade han sig själv alltid som kråkindian, då släktskap räknas på modernets sida bland kråkindianerna.

När han så småningom växte upp så fick han i enlighet med stammens traditioner ett nytt namn. Det var hans farfar som i en dröm hade fått uppenbarhet för sig att sonsonen så småningom skulle bli stammens ledare och att han skulle åstadkomma många stordåd. Alltså fick han namnet "många prestationer", eller på engelska Plenty Coup.

Också han själv fick relativt tidigt i livet uppenbarelser och visioner och han förstod att han begåvats med stor kraft. Som tonåring gav han sig ut i vildmarken för att söka sina mera personliga visioner. Han har berättat att han då såg många bufflar komma ut ur ett hål i marken och sedan försvinna. Därpå hade det kommit andra djur ur hålet. Djur som han senare skulle lära känna som tamboskap. Han hade alltså förutsett de stora buffelhjordarnas undergång, något som kråkindianerna vid den tiden inte alls kunde tänka sig. Han hade också flera andra visioner som senare har visat sig skulle slå in och i takt med att folket också upptäckte det ökade hans rykte och man började se upp till honom.

Men samtidigt utvecklades han som en traditionell krigare och även här ökade hans rykte undan för undan. Han kom att bli känd som en orädd och klok krigare och det dröjde inte länge förrän han blev invald i en krigsförening.

Samtidigt som han utvecklades som krigare så blev han också uppmärksam för sin förmåga att uttrycka sig. Med åren kom han att bli den man ofta vände sig till för att få råd. Redan vid 28 års ålder var han så uppskattad att han nu betraktades som en av stammens ledare. Det var alltså 1876, samma år som slaget vid Little Bighorn. I den striden deltog flera kråkindianska krigare på soldaternas sida mot siouxer och cheyenner. Något som Plenty Coup menade var det enda sätt på vilket hans stam skulle kunna hävda sig i framtiden gentemot de vita.

Chief Plenty Coup var kråkindianernas representant i förhandlingar med de vitas myndigheter när några senatorer föreslog att man skulle avveckla kråkindianernas stam och ta deras reservatsland ifrån dem. Han besökte därför flera gånger Washington för att föra sitt folks talan. Och han var mycket framgångsrik i dessa förhandlingar och lyckades förmå myndigheterna att låta kråkindianerna behålla så mycket som 80 % av sitt ursprungliga land. Ett resultat som knappast någon annan stam kan mäta sig med.

1904 utsågs han till stammens huvudledare efter Pretty Eagle.

Plenty Coup lär ha varit gift med flera kvinnor, men han fick aldrig några egna barn.

När han var 80 år donerade han sitt hus och marken runtomkring till Big Horn County, för att det skulle bli en park öppen för människor av alla raser, som han uttryckte sig. Och idag är det ett museum som berättar om kråkindianernas historia och traditioner. Här ligger han också begravd efter att han dött den 3 maj 1932 och vi kan nu besöka såväl hans grav som hans gamla hem. Här finns också ett modernt Visitor Center.

För att hedra honom efter hans bortgång beslutade stammen att för alltid ta bort titeln ”stammens överhövding”, för att man ansåg att det aldrig mera skulle finnas någon som var värdig att ta över en sådan post efter Plenty Coup.

POMPEYS PILLAR NATIONAL MONUMENT, (av Bertil Thörn)

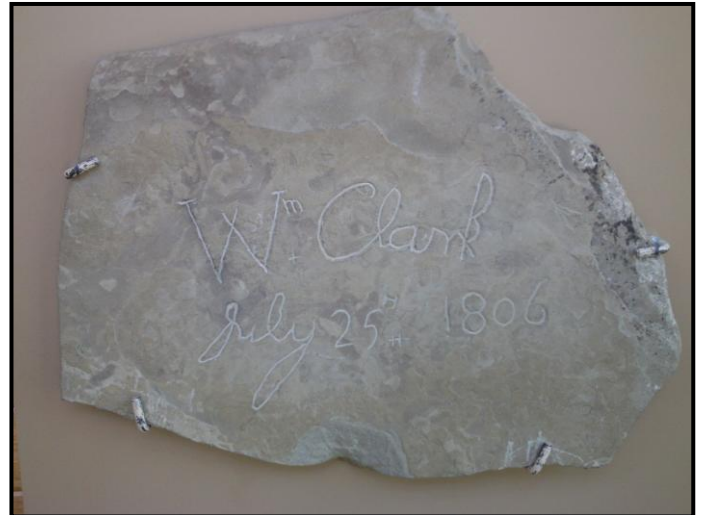

Är en 70 miljoner år gammal, 45 meter hög, märklig, nästan helt rund, sandstensformation som ligger intill Yellowstone River i södra Montana. Man kan nog med fog säga att det här är den mest kända sandstensformation som finns i USA. Och den främsta anledningen till det är att man här kan se det enda fysiska kvarvarande beviset efter den berömda Lewis och Clark-expeditionen. På klippans sida ristade nämligen kapten William Clark in sin namnteckning, när de kom förbi här på återvägen, den 25 juli 1806. Förutom

Clarks namnteckning finns det också en stor mängd indianska petroglyfer här. Idag har man byggt upp en trärappa upp till platsen där Clarks namn kan läsas.

Det var också kapten Clark som gav klippan dess namn, då han i sin journal kallade den Pompeys Tower, för att hedra Sacajawees son, som Clark kallade "Pomp". Att vi idag kallar den Pompeys Pillar beror på att Nicolas Biddle, som var den första att redigera de båda kaptenernas journaler, ändrade Clarks text och gav den det epitetet "Pillar" i stället för "Tower".

Indianerna i området kallade klippan för "platsen där puman ligger", troligen för att det finns en del av klippen som med lite god vilja skulle kunna jämföras med ett pumahuvud.

James Stuart, en av Montanas tidigaste pionjärer, såg enligt sina minnesanteckningar, Clarks namnteckning år 1863. Det är den första dokumenterade upptäckten. 1875 noterade ångbåtskaptenen Grant Marsh i sin loggbok att han sett den. 1882 lät Northern Pacific Railroad sätta upp en gallerbur över namnteckningen som skydd mot vandalisering.

1954 lät så familjen Foote, som då ägde landområdet, byta ut gallret mot det nuvarande skyddsskåpet i glas och brons.

Den 25 juli 1965 beslutade man att skydda platsen som ett National Historic Landmark. Och i november 1991 köpte myndigheterna så loss platsen som dittills varit i privat ägo.

Den 17 januari 2001 uppgraderades den till status av ett National Monument. Här finns nu också ett relativt nybyggt Visitor Center.

FORT BELKNAP INDIAN RESERVATION, (av Hans-Olof Ohlsson)

Fort Belknap Indian Reservation är ett indianreservat i norra Montana. Det delas av två olika stammar, som tidigare varit fiender till varandra, Gros Ventres och Assiniboine.

Reservatet, ligger med en del i östra Blaine County och en i västra Phillips County. Det är 2 625 km² stort, om man även räknar in visst land som stammarna äger utanför de egentliga reservatsgränserna. Befolkningen var knappt 3 000 personer enligt 2000 års folkräkning. Största samhälle är Fort Belknap Agency i reservatets allra nordligaste del.

Etablerat 1888 utgör det här en mycket begränsad del av de här stammarnas ursprungliga landområde inom amerikanskt territorium. Övriga reservat inom detta ursprungsområde är Fort Peck Indian Reservation och Blackfeet Indian Reservation. Resten av deras ursprungsområden ligger norr om gränsen, i Kanada.

De båda stammarna undertecknade det så kallade Fort Laramie Treaty 1851 och 1855, då de fick ett betydligt större reservat, som senare har styckats upp.

Idag har de två stammarna bildat en gemensam styrelse och kallas nu Fort Belknap Indian Community.

Reservatet har sitt namn efter en militärpost som ursprungligen anlades vid Milk River, alldeles söder om den nuvarande staden Chinook. Fortet döptes efter William W. Belknap, som då var Krigsminister i USAs regering. Fortet var en kombinerad militärpost och handelsstation. Efter att den militära verksamheten avvecklats fick byggnaderna tjänstgöra som reservatets agentur.

ASSINIBOINE, (av Anders Järund)

Assiniboinerna är ett sioux- språkigt folk. Namnet betyder "kokar med stenar", en gammal stenålderskokkonst och är en förfranskning av antingen Chippewa: As´seénee paitue=de som kokar med stenar eller Ojibwa: Asiniibwaan = för Sten-siouxer. Deras närmaste släktingar är Yanktonai-siouxer som levde i området mellan Missouri och Red River. Någon gång i början av 1600-talet uppstod en bitter fejd mellan de två grupperna inom denna stam, och de som skulle bli Assiniboiner drog norr ut till Canada omkring 1660. De blev hädanefter bittra fiender till de övriga sioux-stammarna och av dessa kallade Hohe-Nakoda = Fiende-Nakoda. (Jmf. fiende-navaho). I Canada kom de i kontakt med Cree, ett algonkin-språkigt folk, med vilka de slöt förbund. Detta var med uträkningen, att de skulle kunna passera utan fara över deras område, och nå fram till Hudson Bay och handelsstationen där, och kunna byta till sig den vite mannens varor.

Buffeljakt var den huvudsakliga försörjningen. Men buffeln fanns inte alltid på Assiniboinernas område. Det blev svårt att leva i större grupper, om man skall leva på övrigt vilt, så man splittrades upp i små band över ett område på båda sidor om gränsen Canada - USA. Inte heller hade de särskilt många hästar. Männen var jägare, men också krigare. Stammen låg i fejd med sina grannar: i väster Gros Ventres och Svartfötter i söder Siouxer i sydöst, Mandaner, Hidatsa och Arikara. Medan de allierade sig med Cree och Chippewa.

1640 var första gången de omnämns som stam av vita i ett Jesuit-protokoll. Där kallades de Assinipour.

1679 var de närvarande då franska pälskompaniet höll ett möte om pälshandeln med olika stammar i Duluth, i väständerna på Övre Sjön. Nästa kontakt blev 1690 med Hudson Bay Company vid Saskatchewan River. Henry Kelsey ledde förhandlingarna. Assiniboinerna blev mellanhänder i pälshandel med bland andra Mandanerna. De eskorterade ibland handelsmän till deras byar. Den tidiga kontakten med handelsmän gjorde att de tidigt fick eldvapen, och blev därmed en maktfaktor i norr. Deras bytesvaror var förstas pälisar, men också pemmikan: torkat kött och bär och växter inbakat i fett. Indianernas helkonserv.

1730 fick de för första gången se hästar. En grupp beridna shoshoner överföll en grupp Svartfötter. Detta bevitnades av en grupp Assiniboinerna och Cree. Dessa hade eldvapen, men det hade inte shoshonerna. Grupperna från de tre stammarna besegrade shoshonerna och erövrade deras hästar. (Enligt en källa)

1744 splittrades Assiniboinerna i två grupper. Den ena drog söderut mot Missouri, den andra norrut mot Assiniboin- och Saskatchewan Rivers. Därför finns assiniboinerna idag både i USA och Canada. En del slogs

sig ner längs Missouri och blev delvis bofasta likt Mandanerna. Därmed blev de också mera mottagliga för sjukdomar. Som starkast var stammen mellan 1780 och 1800.

1780-81 utbröt en smittkopps epidemi, som decimerade stammen.

1800-03 utbröt ännu en.

1829 öppnades Fort Union, vilket välkomnades av assiniboinerna. Man ville komma åt de vitas varor, för att stärka sin stams position mot andra stammar. Men med de vita kom också sjukdomar.

1836 utbröt ytterligare en smittkopps epidemi som dödade cirka 4000 av totalt cirka 10 000 assiniboier. Charles Larpenteur vaccinerade all personal genom att ympa i skinnet med var från en mogen koppa. Det var dock få assiniboier, som lät vaccinerade sig.

1837-39 bröt en smittkopps epidemi ut igen och två tredjedelar av stammen dog. Flera av de som överlevde, hade tidigare genomgått ympvaccinering .

Chefen på Fort Union Edwin Denig var irriterad över "turister", som besökte fortet en eller ett par månader, för att sedan åka hem och skriva böcker om indianerna. Böcker fulla av sakfel. Han beslöt sig därför att själv skriva en bok om de indianer, som handlade vid Fort Union. En bok som skulle fungera som handbok för alla som behövde komma i kontakt med indianerna.

Denig ansåg att assiniboinerna, när de först uppträdde vid fortet var smutsiga, lata, tjuvaktiga och utan fasta seder och bruk. Under inflytande av kompaniet förbättrades deras seder. Det blev bättre ordning i deras läger, när de tvingades leva i större grupper och kunde ta intryck av andra stammar. Deras klädedräkt och hygien hade förbättrats efter att de fått tillgång till kompaniets varor och tyger till kläder. Deras krigare var tappra i strid, men gick oftast förlorande ur striden. De var dock mästare på att utföra snabba överfall och dra sig tillbaka. Detta enligt Denig, som själv var gift med två assiniboinekvinnor.

Det finns inte många kända assiniboin-hövdingar, då de aldrig var i väpnad konflikt med de vita. Epidemier hade gjort dem alltför svaga. Någon assiniboinsk Red Cloud uppträdde därför inte på den historiska scenen.

Denig nämner dock en hövding som hette La Gauche, Den Vänsterhänte. Chat Kah på hans eget språk. Senare fick han namnen Antilopen och "Han som håller kniven". Han var medicinman och anförde sina krigare med en stor trumma, men deltog sällan själv i attackerna, som han dock planlade mycket noga, så att han inte skulle råka på för stort motstånd. På så sätt fick han rykte om sig att anförda lyckade krigståg. Egentligen var han ganska feg, och var den förste att slå till reträtt om krigsföretaget misslyckades, men skyllde då alltid

på andra för nederlaget. Trumsignalen tolkades av krigarna som att andemakterna var med dem och det ingöt mod i dem. Efter epidemierna fick hans ledaregenskaper stor betydelse när det gällde att samla de kvarvarande spillrorna av assiniboiner.

En annan hövding var Light (Duväggshuvudet). Han blev berömd på grund av att konstnären George Cattlin målade av honom dels före och dels efter han varit på besök i Washington. På första bilden ser han ut som en traditionell hövding, men på den andra som en sprätt, klädd i paraduniform. Regeringens tjänstemän bjöd ofta in hövdingar till Washington för att imponera på dem och få dem att förstå, att allt motstånd mot de vita var meningslöst. Lights öde blev tragiskt. Han kom hem och berättade fantastiska historier om vad han sett. Till sist började några tvivla på hans ord. Han blev rasande på en av kritikerna och dödade honom, och blev sedan själv dödad av dennes bror.

Ytterligare en hövding nämner Denig: Folish Bear, Mato Witko, en fredshövding med stor auktoritet. Han deltog i förhandlingarna om Laramieavtalet 1851. I nr 4 2009 av vår tidning berättas om Stoney-hövdingen Bears-paws kamp för ett reservat i Canada. Stoney är den nord-västliga grenen i Canada. Deras dialekt skiljer sig så mycket från sydliga assiniboiners att de hade svårt att förstå varandra.

1844 då ett band assiniboiner egentligen skulle stjäla hästar från Crows, blev de istället vänner och allierade mot Siouixer och Svartfötter. Crow hade då också decimerats av smittkopporna.

1851 var några assiniboiner med vid Fort Laramieförhandlingarna. Se ovan.

1857 var assiniboiner med och försvarade Fort Union mot attackerande siouixer, som hade börjat tränga norrut, främst Hunkpapa. Samma år attackerades en assiniboingrupp av en grupp Hunkpapa-siouixer, där en av krigarna var Sitting Bull. En 11-årig assiniboinpojke flydde inte med de andra utan stannade kvar för att bekämpade siouxerna med sin pojkbåge. När de andra ville döda honom, sprang Sitting Bull fram och räddade honom, och sade att denne pojke är för tapper för att dödas. Han blev Sitting Bulls vän för livet, och dog när han försvarade sin vän 1890. Hans namn var Jumping Bull.

1862 gjorde siouixer uppror i Minnesota. Detta resulterade i att grupper av Sisseton- och Wahpeton-siouixer flydde ut i assiniboinernas område. Flyktningarna kom att accepteras då de hade lättare för att underhandla med handelsmännen.

1866-68 ökade antalet Yankton-Yanktonai i övre Missouri-området.

1868 upprättades Milk River Agency för alla indianer öster om Svartfötternas jaktområde. Under denna period försökte de försvagade assiniboinerna få fred med sina grannar. De återlämnade en erövrade helig pipa, "The Flat Pipe", till Gros Ventres, och lyckades få fred med denna stam. De delar nu reservatet Fort Belknap med dem.

1872 upphörde Milk River Agency och indianerna fördelades på Fort Peck (8412) och Fort Belknap (5089).

1873 anföll en grupp wolfers (vargskinnsjägare) från USA en by vid Cypress Hills i Canada på 40 tält under hövding Little Soldier. Jägarna hade tidigare fått många av sina hästar stulna av Cree-indianer. Uppgifter om dödade indianer varierar mellan 15 till 36. Mördarna blev ställda inför rätta i Canada men friades.

1878 flyttades Fort Peck till sitt nuvarande läge vid Popplar, på grund av de årliga översvämningarna på det gamla området.

1880-talet blev ett svältår för assiniboinerna enligt känt mönster, med för små matransoner och korrupta agenter. Vintern 1883-84 dog 300 assiniboier.

1888 fastställdes nuvarande reservatsgränser.

1907 genomfördes Allotment Act för Fort Peck, vilket innebar att varje familj fick sin jordlott och så kallad "överbliven mark" gavs till vita. Idag äger de vita 58 % av allt reservatsland.

1888 påbörjades ett bevattningsprojekt för Fort Belknap med vatten från Milk-River. Detta ointetgjordes av de vita uppströms, ledda av farmaren Winter, som avledde vattnet för de vitas gårdar. Processer pågår än.

Idag finns det cirka 3000 assiniboier i Canada fördelade på många mindre reservat, där de bor blandat med andra stammar, och cirka 2200 i USA fördelade på reservaten Fort Peck och Fort Belknap. Fort Peck delar de med sina forna fiender och släktingar Nakoda -Yanktonai och en mindre grupp Hunkpapa-siouxer, medan Fort Belknap delas med Gross Ventre - Atsina , med vilka de slöt fred strax innan reservatstiden började.

Gross Ventre talar ett algonkinspråk och deras närmaste släktingar är Arapaho. På Fort Peck borde de kunna tala med sina släktingar, på sitt eget språk, men inte på Fort Belknap. Fast idag använder de säkert engelska. Bara cirka 200 talar idag assiniboiska. Det görs vissa försök att skapa ett enhetsspråk för åtminstone de Nakodaspråkiga.

MILES, NELSON APPLETON, ÖVERSTE, (av Bertil Thörn)

Yrkesmilitär född i Massachusetts. Sitt yrkesverksamma liv började han dock som tjänsteman vid en porslinsfabrik. Vid tjugotvå års ålder anslöt han sig till armén och fyra år senare när Inbördeskriget var över - hade han avancerat till generalmajor i frivilligarmén. Han hade då deltagit i de flesta drabbningarna av betydelse, utmärkt sig i många och sårats fyra gånger. Långt senare - 1892 - fick han ta emot Kongressens tapperhetsmedalj för sin insats vid Chancellorsville 1863.

Efter kriget stannade Miles kvar i armén. Som infanteriofficer deltog han - som en av flera fältkommandanter - under det så kallade Red River-kriget 1874-75 på de södra slätterna mot comancher, kiowa och sydneyenner.

I efterspelet till Sitting Bulls krig i Powder River-landet 1876- 77 var det han som skördade de flesta segrarna och fick ta emot de flesta kapitulationerna. Låt vara att han kom in i handlingen i ett sent skede och bara hade att avsluta vad andra länge stångats med.

År 1877 stod han åter som segraren i ett stort fälttåg, när han i Bear Paw Mountains uppe i Montana tog emot de kapitulerande nez perceindianerna. Även här hade dock andra militära ledare gjort grovjobbet före honom.

I maj 1886 efterträdde Miles general George Crook som ansvarig för Arizonaområdet med huvuduppgift att fånga in Geronimo och hans apacher. Förlitande sig till stor del på flera underordnade officerare (bland andra kaptan Henry Lawton och löjtnant Charles Gatewood, som aldrig fick något erkännande) genomförde Miles sin uppgift. Han fångade in Geronimo och sände honom och hans folk - delvis i strid med tidigare löften - till krigsfångenskap vid Fort Marion i Florida. Dit förpassade han också en del av de vänskapligt sinnade apacher som under general Crook tjänstgjort som vägvisare och spanare åt armén. Därmed lyckades han också för all framtid göra sig ovän med Crook.

När Andedansupproret bröt ut uppe i norr 1890 var Miles kommandant för det stora militärområdet Missouri, som omfattade hela norra prärien. Miles var vid det här laget en erfaren indianbekämpare.

Hans grundinställning var och förblev att indianerna skulle tyglas med militärmakt. Hela uppläggningsen av kampanjen gick ut på att så snabbt som möjligt fånga in indianerna, avväpna dem och sätta dem under militärkontroll på reservaten.

Efter indiankrigets slut sattes han - 1894 - att kommandera trupper som kastades in mot strejkande arbetare. Året efter utnämndes han till arméns överbefälhavare.

Han hade alltid mycket bestämda åsikter och var mycket självisk. Det gjorde att han ofta kom i fejd med både överordnade och underställda.

Under spansk-amerikanska kriget hindrades han att leda trupperna på Cuba på

grund av den bittra politiska konfrontationen han skapat med krigsminister Russel Alger. Slutligen tilläts han dock delta i en kampanj i Puerto Rico, men hans tid var nu förbi och hans insats här föll i glömska. Han avgick ur aktiv tjänst med generallöjtnants grad år 1903.

Även om Miles var en mycket dugande officer och befälhavare hade han alltid svårt att samarbeta. Han var alltid misstänksam mot officerskollegor som gått igenom krigshögskolan West Point och som han ansåg alltid fick otillbörliga förmåner i beföringsgången.

Han skrev två böcker om sin tid som militär. *Personal Recollections of Nelson A. Miles*, som kom ut 1897 och *Serving the Republic*, som kom ut 1911.

NEZ PERCEERNAS FLYKT TILL KANADA OCH ÅTERKOMSTEN TILL USA, (av Bertil Thörn)

Vi vet inte med säkerhet hur många nez perceflyktingar som lyckades lämna slagfältet vid Bears Paw i oktober 1877. Och vi vet ännu mindre om hur många som lyckades ta sig ända upp till friheten på andra sidan den kanadensiska gränsen, drygt sex mil bort. En allmänt accepterad siffra på hur många som flydde innan kapitulationen den 5 oktober 1877, är minst 150. Vi vet också att ytterligare minst 50 lämnade slagfältet natten mellan den 5 och 6 oktober, efter att Chief Joseph hade överlämnat sig och merparten av sitt eget band till militären. De som den natten lyckades ta sig förbi militärens järnring var huvudsakligen medlemmar av White Birds band. White Bird var den enda mera kända ledaren, som därmed lyckades ta sig upp till friheten i Kanada.

Många av de här flyktingarna lyckades dock aldrig ens ta sig upp till gränsen. Kapten Tyler sände, på överste Miles order, löjtnant McClernand, med ett beridet kompani, att förfölja och tillfångata så många flyktingar som möjligt, innan de nådde gränsen. Resultatet blev inte så lyckat. Några indianer togs visserligen tillfånga, men den viktigaste bedriften var att soldaterna lyckades lägga beslag på ytterligare 250 av indianernas hästar.

Andra flyktingar, som inte var lika lyckosamma, råkade på grupper av assiniboin- och creeindianer, som utan pardon gjorde slut på alla de mötte. Ytterligare andra dukade under på grund av de umbäranden som flykten hade inneburit. Många var dessutom sårade efter striderna och kylan och vätan gjorde sitt.

De som så småningom ändå lyckades passera gränsen sökte sig först till Sitting Bulls stora läger i närheten av Fort Walsh. Där fick de den hjälp de behövde för tillfället. Men samvaron blev inte problemfri. Dels kunde de inte förstå varandras språk och dessutom var de båda folken dödsfiender sedan urminnes tider. Så det dröjde inte länge förrän några började tala om att försöka ta sig tillbaka till Idaho, medan andra ville fortsätta längre norrut, mot Cypress Hills. Splittringen tilltog och så småningom började White Birds band att spridas ut. Några gjorde säkert allvar av sin önskan, att på egen hand försöka ta sig hem till Lapwaireservatet. Och några lyckades faktiskt även att ta sig dit, där de under en tid lyckades gömma sig bland sina kristna stamfränder. Andra gick ett hårt och osäkert öde till mötes på de iskalla kanadensiska prärievidderna och många dukade säkert under. Vi har inga siffror alls på hur det gick. Vi vet i alla fall att hövdingen White Bird själv, aldrig återvände till USA. Han hade bestämt sig för att aldrig kapitulera. I stället fortsatte han sitt liv som ledare för en allt mer krympande skara flyktingar vid Pincher Creek i Kanada. Vid sidan av sina plikter som bandets ledare, så utövade han också lite medicinmanskonster. Det var i samband med det som han 1892 mötte sitt öde. En av hans bandmedlemmar, Charley Hasenamahkikt, också kallad "Nez Perce Sam", hade ett par små söner som blev sjuka. White Bird kallades till platsen och började utöva sina konster. Men pojkarnas liv stod inte att rädda. I sin besvikelse anklagade Sam medicinmannen för pojkarnas död och den 6 mars tog han, som en konsekvens av det, sitt gevär och sköt helt enkelt ihjäl White Bird!

Chief Josephs folk, som hade kapitulerat till general Howard och överste Miles, sändes så småningom i krigsfångenskap, först till Fort Leavenworth, i Kansas, och senare till Indianterritoriet, nuvarande Oklahoma. Här tvingades de stanna i åtta år, innan de tilläts återvända till Nordvästern. Men aldrig tillbaka till sina gamla hemtrakter kring Wallowa och Salmon River. I stället sändes en del till Lapwaireservatet, medan Chief Joseph själv och merparten av hans band sändes ända upp till Colville Indian Reservation, nordväst om nez perceernas gamla land.

Ett antal av de som hade lyckats fly till Kanada återvände under tiden till USA. Några lyckades hålla sig undan i skogarna eller på något av reservaten, men åtskilliga upptäcktes och skickades då omgående till krigsfångenskapen i Indianterritoriet. Sannolikheten för att det nu skulle finnas några ättlingar kvar i Kanada till de ursprungliga flyktingarna är inte speciellt stor. Om så är fallet har de helt säkert nu blivit uppblandade med andra folk och därmed förlorat sin stamtillhörighet. I den lilla byn Brocket, i närheten av Pincher Creek, höll man i oktober 1995 en sammankomst mellan medlemmar ur nez percestammen från Idaho och medlemmar ur den lokala pieganstammen (en av de tre blackfootstammarna), där i så fall ättlingarna till flertalet av de nez perceer, som aldrig återvände till USA, nu torde vara ingifta.

THE EMPIRE BUILDER AND THE GREAT NORTHERN RAILWAY, (av Bertil Thörn)

Nu ska vi prata tåg igen. Och vi ska prata om något som heter The Empire Builder. The Empire Builder är ett passagerartåg som trafikerar sträckan Chicago till The Pacific Northwest, i form av ett spår till Portland, Oregon och ett annat till Seattle, Washington. Växlingen sker i Spokane. Sträckan från Chicago till Seattle är 355 mil och tar normalt omkring 46 timmar inklusive ett antal stopp.

Det tog naturligtvis lite längre tid med de gamla ångloken.

Idag körs det här tåget av Amtrack, som är USAs motsvarighet till vårt SJ eller norska NSB. Men tidigare - och det är därför jag skulle vilja säga några ord om det - var det ett av de allra första bolagen som öppnade en transkontinental järnväg i USA, nämligen The Great Northern Railway, som skapade den här linjen, redan 1929. Den mest lönsamma av alla de transkontinentala linjerna och samtidigt den vars linjesträckning är den allra nordligaste. Anledningen till att jag är lite speciellt intresserad av just Great Northern är att jag hade en farbror som var lokförare här under många år ända fram till 1950-talet. Och att jag över huvud taget väljer att prata om just det här tåget är att när vi kommer fram till Havre, som är vår nästa övernattningsplats, så har vi chans att gå ner till järnvägsstationen och titta på ett av de väldiga ånglokomotiven man körde den här sträckan med. Det är visserligen ingen "Big Boy", men det är ändå oerhört imponerande med sina 8 drivhjul vardera med en diameter på över 2 meter. Ett fenomen som inte enbart var av godo. Det krävdes nämligen

en lokförare med en känslig hand till att dra igång ekipaget, då risken med de stora hjulen är att de annars hade en benägenhet att börja slira.

Just det här loket, som har nummer 2584, var det sista loket i en serie på 14 stycken 4-8-4 klass S2-lok som Great Northern beställde av Baldwin Locomotive Works i Philadelphia 1930. Det tjänstgjorde i passagerartrafiken över Klippiga Bergen efter att linjen blivit så populär att man var tvungen att sätta in flera än de 14 vagnar som de tidigare klass S1-loken klarade av att dra över de högsta passen. Efter att man gått över till diesellok för persontågen 1947, användes 2584 i godstågstrafik fram till det pensionerades 1955. Den 15 maj 1964 placerades det så här i Havre som en permanent utställning. Och nu kan vi alltså gå och titta på det.

Det är mycket imponerande. Det är 31,4 meter långt och nästan 5 meter högt, med sina drygt 2 meter stora drivhjul. Det väger inklusive tendern 347 ton och eldades med olja. Tendern rymmer 22 kubikmeter olja och drygt 64 kubikmeter vatten.

Själva tåglinjen kallas alltså The Empire Builder och det namnet har den fått efter den store järnvägs magnaten och skaparen av Great Northern, James J. Hill, som för övrigt också står staty här framför stationen. Hill kom själv att få smeknamnet "Imperiebyggaren" och det var alltså till hans minne som man döpte linjen till det. Linjen passerar igenom sju stater: Illinois, Wisconsin, Minnesota, North Dakota, Montana, Idaho och så med en gren till Washington och en till Oregon. Det går ett tåg i vardera riktningen varje dag och man har anpassat tidtabellen så att man passerar genom Glacier National Park under dagtid. Numera har man närmare en miljon passagerare på sträckan varje år och är därmed Amtracks populäraste långdistanslinje.

James J. Hill

FORT ASSINNIBOINE, Montana, (av Bertil Thörn)

Fortet var ett av de allra största som byggts i USA. Det omfattade mera än 100 byggnader. Grundat i maj 1879, härbärgerade det över 500 man från tid till annan. Många av officerarna hade även sina familjer med sig här. Det här gjorde att fortet, förutom sin militära funktion, också kom att vara regionens centrum för kultur som teater och dans och andra sociala funktioner.

Fortet var dimensionerat för tio kompanier av infanteri och kavalleri. Truppernas uppgift var att bevaka områdets indianstammar och att patrullera Montanas gräns mot Kanada, där man speciellt hade att hålla efter smugglare som sysslade med vapen- och spritaffärer. Dessutom skulle man ge skydd åt områdets vita nybyggare. Som mest fanns här 750 officerare, meniga och civila. Det här var en post som under lång tid utgjorde hem för flera kompanier ur de berömda regementena med färgade soldater. De så kallade Buffalo Soldiers.

Det här var utan tvekan Montanas största och modernaste fort. Hela norra Montanas utveckling hade Fort Assiniboine att tacka för mycket. Men efter att indiankrigen var över förlorade fortet sin betydelse och förfallet gick fort. Den officiella avvecklingen skedde 1911. 1916 överfördes en stor del av det militära reservatet till Rocky Boy Indian Reservation. Senare avdelades ytterligare mark till skapandet av Beaver Creek Park, den största länsparken i USA. Tyvärr rev man samtidigt de flesta av fortets byggnader. De få som ännu finns kvar utnyttjas idag av en lantbruksutvecklingsdel tillhörande Montana State University. Men platsen ligger lite avsides i förhållande till vår väg, så vi kommer inte att åka dit, då det inte finns något att se med koppling till den militära historien.

Det finns även ett fort i Kanada med samma namn. Men det var en handelsstation ägd av Hudsons Bay. Det låg en bit nordväst om Edmonton i staten Alberta.

ROCKY BOY, (av Hans-Olof Ohlsson)

Rocky Boy reservatet bildades för chippewa- och creeindianer 1916 och är därmed det senast bildade reservatet i Montana. Det kom till i en tid, då man från USA:s regerings sida helst ville minska antalet indianreservat. Det gick alltså emot den tidens indianpolitik, som syftade till att alla indianer skulle anpassas till att leva som medborgare i det vita Amerika. Det bor två olika stammar där, som på så många andra reservat, Chippewa och Cree.

Chippewa kommer ursprungligen från området runt de stora sjöarna. De talade ett algonkinskt språk, som så många andra stammar i nordöstra delen av Amerika. Vita pälshandlare kom till området på 1600-talet och indianerna blev snart engagerade pälsjägare. Vid mitten på 1700-talet hade några band flyttat västerut till Turtle Mountains i Norddakota och andra slagit sig samman med sina grannar creeindianerna i Kanada. Båda de här grupperna förändrade sitt sätt att leva och blev nomadiska buffeljägare.

Chippewabanden vid Turtle Mountains flyttade västerut in i Montana i slutet av 1800-talet. Deras hövdingar hette Little Shell och Stone Child. Den senare har givit namn åt reservatet Rocky Boy. De flyttade förmodligen eftersom reservatet hade blivit för litet i samband med det så kallade tiocentsavtalet, enligt vilket 1 million acres av Turtle Mountainreservatet såldes för \$90 000.

Även creeindianerna var algonkiner och levde norr om chippewas, i nuvarande Kanada i ett stort område, som sträckte sig från de stora sjöarna till Labradorhalvön. De började flytta västerut för att jaga buffel i mitten på 1700-talet och allierade sig med assiniboinerna. Tillsammans blev de en maktfaktor att räkna med på de norra prärierna. Här träffade de också på siouxer och svartfötter omkring år 1800. Creerna var de indianer som först skaffade skjutvapen och de hade därmed ett militärt övertag över övriga stammar. Men flera smittkoppepidemier drabbade creeindianerna hårt.

År 1818 bestämdes var gränsen mellan USA och Kanada skulle gå. Då trodde många amerikaner, att creeindianerna skulle vara Kanadas problem. Men så blev det inte. Indianerna struntade i gränsen och jagade bufflar, där de fann dem, vare sig det var norr eller söder om gränsen. Särskilt hövdingen Big Bear visade särskilt förakt för vad de vita bestämt. Han vägrade också skriva på något avtal. Inte förrän 1882 skrev han på, för att hans folk skulle få förmåner i form av varor. Men creerna fortsatte att vandra över gränsen och

vägrade att slå sig ned på ett reservat. Sen gjorde Big Bear det ödesdigra misstaget att liera sig metiserna under Louis Reel. Metiserna var fransk-kanadensisk-indianska halvblod, som hade ett indianliknande levnadssätt. I mars 1885, efter flera försök att nå ett erkännande, förklarade metiserna sig vara en självständig nation. Därmed började ett väpnat uppror mot den kanadensiska regeringen, som skulle vara i två månader. Big Bears band spelade ingen större roll i striderna. Ändå fick han tre års fängelse. Hans son Little Bear och en annan hövding, Wandering Spirit, var däremot mer aktiva. Wandering Spirit blev hängd, men Little Bear lyckades fly till USA tillsammans med cirka 200 av Big Bears band. De vandrade från stad till stad och från reservat till reservat, men de var inte välkomna någonstans, vare sig av indianer eller vita. På vintern hade de sitt läger nära Fort Assiniboine och på sommaren drog de runt i Montana i jakt på arbete och mat.

När Montana blev stat 1889, höjdes genast röster för att skicka Little Bears creer tillbaka till Kanada. När sedan Little Bear i öppet trots mot statens lagar arrangerade en soldans precis utanför Helena, var måttet rågat. Bandet deporterades till Kanada. Men det dröjde bara ett par månader, så var de tillbaka igen. I över 20 år drog Rocky Boys och Little Bears band runt, utstötta och utblottade. Montanas invånare ville ha bort dessa människor från städernas utkanter. Försök gjordes att placera dem på flatheadreservatet, kråkreservatet och svartfotsreservatet, men inget fungerade. Samtidigt var det så att Montanas invånare såg olika på de två banden. Man ansåg att Rocky Boys folk var duktiga och ärliga arbetare, medan man ansåg motsatsen om Little Bears. Därför koncentrerades ansträngningarna till att hjälpa chippewaerna, medan lite gjordes för att hjälpa creerna. 1912 föreslogs att de skulle få ett reservat vid Fort Assiniboine, de bodde ändå där varje vinter, men invånarna i Havre protesterade. Slutligen föreslogs att en stor park, Hill County Park, skulle skapas som en buffert mellan reservatet och Havre. I april 1916 dog Rocky Boy, några månader innan reservatet, som skulle komma att bära hans namn, officiellt bildades. Under de första åren administrerades Rocky Boy's först från svartfotsagenturen, sedan från Fort Belknap. Chippewa-creerna hade stora svårigheter att anpassa sig till ett bofast liv. De hade ju haft ett nomadiskt levnadssätt inte minst under de senaste åren. Därför var det extremt svårt att uppnå någon större självförsörjningsgrad. Detta accentuerades av att det fanns gott om arbete utanför reservatet på sommaren, medan dess invånare förväntades lära sig att bruka jorden på reservatet i syfte att bli självförsörjande. På vintern, när arbetstillfällena behövdes som mest, fanns de inte. Resultatet blev att indianerna mest kom att leva av understöd. En svår torka 1917 slog ut de gryende försöken till jordbruk, understöd blev en livsstil och hövdingen Big Bear förvandlades till en tiggare. Hans folk halvsvalt, hade dåliga eller inga bostäder, hade ingen skolgång och gick i trasiga kläder.

Att beskriva Rocky Boyreservatets historia är en enda lång eländesbeskrivning. Landarealen var aldrig tillräckligt stor, för att kunna försörja befolkningen. När man sedan ökade arealen, hade befolkningen också ökat kraftigt. 1960 hade arealen fördubblats, men befolkningen tredubblats. Förutsättningarna hade försämrats. År av återkommande torka har drabbat jordbruket. De i befolkningen, som var vid bäst fysisk och psykisk hälsa flyttade ofta ut från reservatet för att få arbete och de som blev kvar hade dåliga förutsättningar för att göra något åt sin situation. De flesta levde från dag till dag och saknade helt planer eller tankar om framtiden. Myndigheterna visade dåligt intresse att hjälpa människorna på reservatet. Ingen ville egentligen ta ansvar för utvecklingen på Rocky Boy. En professor vid Montanas universitet, To Wessel, har beskrivit situationen så här: "Regeringen har behandlat Rocky Boy som en utomhus förvaringsplats för socialfall, och har hoppats på att människorna där någon dag skall kunna anpassa sig i samhället.

Allt land på reservatet ägs av stammen, som har cirka 3000 medlemmar, varav cirka 40 % bor utanför reservatet. Nu har situationen förbättrats, men invånarna på Rocky Boyreservatet kommer nog aldrig att bli självförsörjande. Det finns emellertid en framtidstro och stamrådet försöker att använda reservatets knappa resurser för invånarnas bästa.

LITTLE SHELL, (av Hans-Olof Ohlsson)

Trots att de inte har något reservat och aldrig blivit erkända som indianstam av den federala regeringen, är de landlösa indianerna, Little Shell, en av de folkrikaste stammarna i Montana. Dessa människor har i stor utsträckning bidragit till Montanas historia samt till lokalhistorien för många städer, bland dem Lewistown, Augusta, Frenchtown, Simms, Great Falls och Choteau.

De landlösa indianerna i Montana är av två ursprung: metis och chippewabandet Little Shell. Little Shells stamhistoriker Bob van Guten, säger så här angående ursprunget: "De flesta, om inte alla little shellindianer är metiser och vi bryr oss inte om att göra någon skillnad".

Metis

Metiser kallas de halvblodsgrupper som uppstod, när franska pälsjägare bosatte sig hos indianerna i Kanada, främst chippewaindianer och tog indianska kvinnor till hustrur. Bakom detta låg de franska idéerna att alla människor var skapade lika. Inte heller tillät den franske konungen att franska kvinnor korsade Atlanten med pälsjägarna och pälshandlarna till de nya områdena i Amerika. Franska män uppmuntrades att ta sig indianska hustrur. På grund av detta utvecklades en kultur, som kallades mitchif eller metis. De flesta av dessa människor bodde i ett område, som kallades Assiniboina. Fördraget i Ghent 1818 delade Assiniboina i i två delar vid den 49:e breddgraden, gränslinjen mellan Kanada och USA. Man har uppskattat att metisbefolkningen vid den här tiden uppgick till mellan 10 000 och 12 000.

1868 förklarade en av metisedarna att en självständig metisprovins skapats. Detta ledde till de sammanstötningar med kanadensiska trupper 1869-1870, som brukar kallas för första Rielupproret. Ännu idag är de franska separatisterna i Quebec förbittrade över detta. De anser, som så många andra gjorde vid tiden för händelserna, att när engelsmännen krossade Rielupproret 1870, var det ett klassiskt exempel på engelsk rasism och fördomar gentemot människor av franskt ursprung.

Efter upproret 1870 flyttade många metiser till Turtle Mountainreservatet i Norddakota och många fortsatte till Milk River- och Spring Creekområdena (Lewistown) i Montana. De flesta metiser stannade emellertid i norr och flyttade med Gabriel Dumont västerut till området runt Saskatchewanfloden. Louis Riel, som fortfarande drömde om en självständig provins för metiser och indianer, sökte politiskt stöd för sin sak i öster, men utan resultat. Han flyttade så småningom också till Spring Creek (Lewistown) i Montana, där omkring 150 metisfamiljer levde. 1884 ombads han av Gabriel Dumont att komma till Kanada för att hjälpa metiserna med de problem de hade med den kanadensiska regeringen. Riel accepterade och återvände norrut.

Kanadensarna var vid den här tiden inte speciellt vänligt inställda till metiserna och fler och fler gränspolis skickades till Saskatchewanområdet. I mars 1885 attackerade en metisstyrka gränspoliserna vid Duck Lake,

nära Batouche. Metiserna sökte hjälp från svartfötterna och andra präriestammar. Kanadensiska regeringen sökte hjälp hos USA för att de skulle förhindra att indianer söderifrån anslöt sig till upproret. Creeindianerna ställde upp på metisernas sida. Poundmaker och Big Bear hade flera sammandrabbningar med gränspoliserna och vita kanadensare. Den mest kända drabbningen stod vid Frog Lake mellan cirka 100 poliser och frivilliga och en underlägsen styrka av metiser och indianer under ledning av Louis Riel och Gabriel Lamont. Först hade de kanadensiska styrkorna övertaget, men efter att metiserna fått förstärkningar, tvingades de vita att dra sig tillbaka. 17 personer dog, varav 3 poliser och 9 frivilliga.

Metisupproret krossades dock i slaget vid Batouche. Gabriel Dumont lyckades fly till USA, där han fick politisk asyl. Louis Riel överlämnade sig själv och hängdes i november 1870, trots att Gabriel Dumont försökte frita honom från fängelset. När de insåg att de inte skulle få en fristad i Kanada, började metiserna i Montana vandra omkring i staten tillsammans med Little Shells Chippewaband.

Little Shell

Little Shellbandet är ättlingar till Pimbinabandet av Chippewastammen vid Turtle Mountainreservatet i Norddakota. De lämnade reservatet 1892 för att jaga i Montana under sin hövding Thomas Little Shell. De var totalt 112 familjer, av vilka en del var metiser. Under deras frånvaro fick indianagenten en idé att sälja en del av reservatet till vita nybyggare. Han valde ut 32 fullblodschippewa till nya ledare och gav dem i uppgift att bestämma vilka som skulle räknas som lagliga stammedlemmar. Det första de gjorde var att stryka Little Shells band från rullorna och utestängde dem därmed från reservatet. När Little Shell förstod detta återvände han till Montana för att finna ett nytt hem för sitt folk. Här träffade de snart på creeindianer och metiser under Little Bear, som var i samma situation. De visste inte vart de skulle ta vägen. De började dra runt från stad till stad och från reservat till reservat för att finna mat och för att propagera för sin sak om ett eget reservat.

1896 beslutade Kongressen att deportera de landlösa creerna, chippewaerna och metiserna till Kanada. De lurades att tro att de skulle få ett reservat i Kanada. När de insåg, att de var lurade, återvände de snart till Montana. Under de närmaste åren var dessa utstötta indianband besvärande för myndigheterna. Endast ett fåtal röster höjdes till stöd för deras sak. En av dem tillhörde konstnären Charlie Russell, som uttalade sig så här:

”Det ser inte bra ut, att människorna i Montana sitter med armarna i kors och ser på när kvinnor och barn svälter ihjäl. Många verkar tycka att indianerna inte är människor och att de inte har några känslor. Dessa människor skulle vara de första att gnälla om de skulle få ont om mat eller kol till att värma sina hus. Men eftersom det här gäller dessa olyckliga indianer är de helt beredda att låta dem gå under av hunger eller köld utan att lyfta ett finger.”

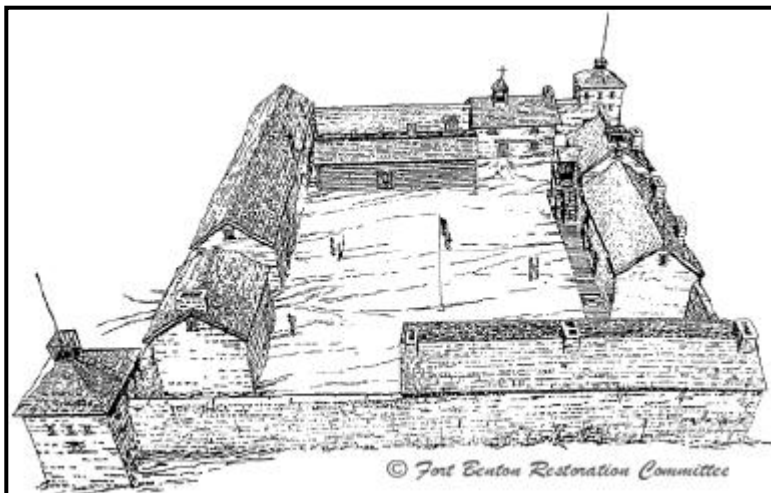
När Rocky Boyreservatet bildades efter många år, tilläts bara 450 av de cirka 650 landlösa indianerna bosätta sig där. De flesta av dem, som inte fick plats tillhörde Little Shellbandet. De fick fortsätta sitt liv som vagabonder och dra runt från stad till stad och leva av slaktavfall och annat avfall. Det gjordes flera försök att placera dem på Rocky Boyreservatet, men ledarna där ansåg sig inte kunna ta emot dem. Reservatets landområde var redan för litet för att försörja befolkningen.

Inte mycket hände genom åren. De landlösa indianerna fortsatte att bo i gamla bilvrak, i jordhålur, som man grävde ut i bergssidorna samt i skjul byggda av papp och masonit. 1941 svalt 5 barn ihjäl på Hill 57, ett känt indiansamhälle i Great Falls. I mitten av 1950-talet skänkte några välmående personer land åt indianerna på Hill 57, så att BIA och Indian Health Service skulle kunna bygga sjukhus och andra faciliteter där. Men den federala regeringen vägrade att ta emot landet och bilda ett reservat. Man hänvisade till att det inte var förenligt med sitt ställningstagande att avveckla reservaten och "ta hand om" indianerna på annat sätt och att indianerna på Hill 57 i det "långa loppet" skulle tjäna på detta beslut.

För närvarande finns det över 2000 medlemmar i stammen Little Shell. Stamrådet sammanträder fyra gånger om året på olika platser runt om i Montana.

FORT BENTON, (av Bertil Thörn)

Det som återstår av den gamla pälshandlarstationen Fort Benton kan fortfarande ses på stranden av Missouri River, i Montana. Den gamla nordöstra bastionen står som ett stumt minne över det Montana som då fortfarande bara var en utforskad vildmark, befolkad enbart av nordliga prairieindianstammar. In i det landet trängde efterhand utforskare, pälsjägare, handelsmän och flodfarare. Män, som alla uthärdade ofattbara påfrestningar, som uppvisade stor djärvhet och ohämmad uppfinningsrikedom och företagsförmåga. De paddlade, rodde, stakade och drog sina olika typer av flytetyg upp längs floden, medan de levde på torkat kött och från tid till annan färskt viltkött. De byggde dussintals med handelsstationer längs hela övre Missouri under tiden från 1831 till 1846. Byggen som utfördes helt med handkraft och med hjälp av enbart de allra enklaste verktyg. De tog arbetet och dess påfrestningar utan att klaga och de tog dagen som den kom.

Våren 1846 fick American Fur Companys agent vid Fort Lewis, Alexander Culbertson, en begäran från blackfootindianerna att flytta sitt fort till norra sidan av floden. En bred grässlätt några kilometer längre nerför floden valdes och där började han bygga på det som skulle bli Fort Benton, det sista pälshandlarfortet vid övre Missouri. Hus, palissader och bastioner, i stort sett hela Fort Lewis demonterades och transporterades nerför floden till den nya platsen. Våren 1847 fraktades de sista byggnadsdelarna ner till det som skulle bli det nya fortet. Men Culbertson var inte nöjd med hur det nya fortet såg ut. I Fort Laramie hade han sett byggnader av adobelera, sådana som fanns nere i Sydvästern och han menade att adobe skulle stå emot områdets extrema väderlek mycket bättre än vad timmer gjorde.

Så hösten 1848 började en ombyggnad av fortet, där man använde sig av lera från Missouri River. Ett tvåvåningshus för Culbertson själv var det första hus som byggdes. Hela rekonstruktionen stod färdig först 1860 och fick då namnet Fort Benton.

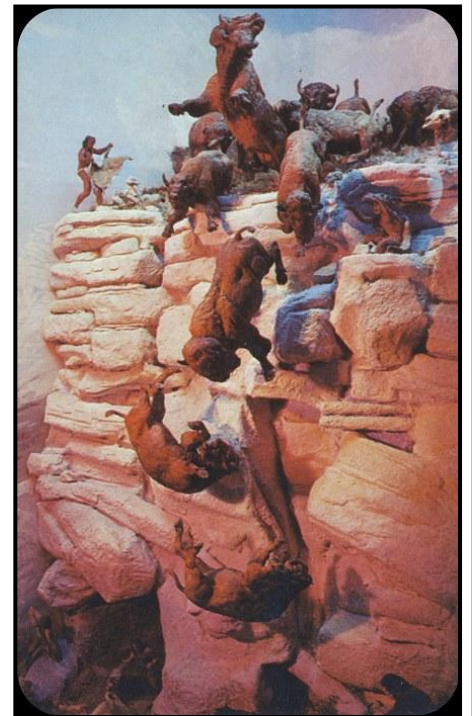
Som alla andra handelsfort i regionen så byggdes Fort Benton i form av en kvadrat. Det var 45 meter i fyrkant och med blockhus i två våningar och sex meter i fyrkant i varje hörn. Blockhus som hade skottgluggar i murarna för såväl kanoner som gevärseld. En drygt fyra meter hög adobemur sammanband alla husen och inneslöt därmed hela fortet. Byggnaderna inom anläggningen omfattade såväl bostäder för olika personal som handelsrum och förrådsrum, smedja och verkstad, kök och stall. En stor port, byggd av stadigt timmer, fanns mellan den nordöstra bastionen och det långa varuförrådet. En mindre port fanns dessutom för de indianer som kom för att göra affärer. En port där bara några åt gången tilläts komma in.

1865 var pälshandeln död och American Fur Company sålde fortet till armén. Byggnaderna hade redan börjat förfalla, när militären äntligen tog dem i bruk 1869. Men redan 1875 hade så även militären övergivit fortet.

År 1900 var det bara halvt raserade murar av den nordöstra bastionen som återstod av den mest betydelsefulla pälshandelsposten under pälshandelsepokens sista år. 1908 tog sig organisationen Daughters of the American Revolution an resterna och med hjälp av donerade medel lyckades de restaurera och förstärka det som ännu fanns kvar, så att en av Montanas allra äldsta byggnader fortfarande kan beskådas.

FIRST PEOPLES BUFFALO JUMP STATE PARK, (av Hans-Olof Ohlsson)

Indianer har använt denna "Buffalo Jump" i åtminstone 2000 år. Den består av en cirka 1 mile lång sandstensklippa. På toppen av klippan finns fortfarande kvar utlagda stenar, som markerade vägen fram till stupet och vid klippans fot har man funnit rester av miljoner bufflar. Innan prärieindianerna fick hästar, var dessa "Buffalo Jumps" mycket viktiga för dem. Genom att jaga bufflar fick indianerna mat, kläder, bostad, redskap och vapen. Men det var inte ofarligt att jaga dessa stora vilda djur. Jakten gick till så, att man sakta drev bufflarna till rätt position på ett visst avstånd från stupet. Därefter omringade man hjorden på tre sidor och på en gemensam signal reste man sig upp och skrämde bufflarna över stupet. Ibland använde man sig av ett lockbete. En indian, förklädd till buffel i ett buffelskinn, placerade sig mellan buffelhjorden och stupet och visade vägen genom att springa mot detsamma. Det gällde för honom att hitta en klippskreva att ta skydd i, för att inte bli nedtrampad eller själv falla utför stupet. Nedanför stupet väntade jägare med bågar, spjut och klubbor för att döda de genom fallet skadade bufflarna. Inte heller detta var ofarligt. Det hände ofta att jägare krossades under nedfallande bufflar. Man styckade och flådde bufflarna på platsen. Kött och hudar torkades och ben och horn togs om hand för tillverkning av redskap och vapen.

Från början på 1700-talet minskades användningen av "buffalo jumps" på grund av ändrade jaktmetoder. Hästen började bli allt vanligare bland prärieindianerna. På 1890-talet bröt man sandsten här, som bland annat användes till att bygga kyrkor i Helena och i mitten på 1900-talet började folket här få upp ögonen för

värdet av de miljoner buffelben, som låg begravda nedanför stupet. Mellan 1945 och 1957, grävdes över 150 ton fosforrika buffelben upp och användes till gödning.

Nyligen har vetenskapsmän från Montana State University gjort utgrävningar på platsen. Man har kommit fram till att detta förmodligen är den största "buffalo jump" i världen, att här har dödade bufflar så tidigt som 500 år före Kristus och att man dödade bufflar här året runt, inte som tidigare antagits, bara under höst och vinter.

Det finns cirka 300 "buffalo jumps" i Montana, men denna är den största och förmodligen den äldsta.

CHARLES MARION RUSSELL, (av Bertil Thörn)

Charles Marion Russell, född 19 mars 1864 i St. Louis, Missouri, var en konstnär som specialiserade sig på att avbilda den amerikanska western. Han lär ha producerat över 2000 målningar av cowboys, indianer och westernlandskap. Han var dessutom en mycket duktig skulptör och har gjort en mängd mycket välkända bronsskulpturer. Han kom att kallas "cowboymålaren", men han var också en gudabenådad berättare och

författare. I "The C. M. Russell Museum Complex", i Great Falls, Montana, som vi ska besöka, har man samlat mer än 2000 av hans konstverk, hans personliga tillhörigheter och mycket av de stora samlingar av indianska och westernanknutna föremål han samlade på sig under sin livstid.

Charles var barnbarn till Joseph Russell, som hade gift sig med Lucy Bent, syster till den omtalade handelsmannen William Bent.

Så Charles var alltså nära släkt med den kända handelsmannasläkten Bent i Colorado. Det är kanske inte så många som vet.

Han är kanske den westernkonstnär, som möjligen tillsammans med Frederick Remington, har blivit mest känd i världen. Hans stora muralmålning "Lewis and Clark Meeting the Flathead Indians" finns på en vägg i Capitulum - residenset i Helena, Montana. (Men också hemma hos oss. Fast då i ett något mindre format). Hans tavlor och originalskulpturer betingar idag sådana fantastiska priser att det bara är specialister som har möjlighet att handla. I juli 2009 gick en akvarell för 2 miljoner dollar till en anonym budgivare på en konstauktion i Coeur d'Alene. Men även kopior betingar höga priser.

Russell var redan i barnaåren intresserad av att rita och måla. Och han fick tidigt ett speciellt intresse för "the Wild West". Han upplevde personligen många av de upptäckare, pälsjägare och päls-handlare som passerade igenom Missouri, när han var liten. Han lärde sig tidigt att rida och när han var sexton år slutade han skolan och flyttade till Montana för att börja arbeta på en fårfarm.

Under den hårda vintern 1886 - 87, när han arbetade som cowboy på en ranch, målade han en akvarell av en avmagrad ko som hotas av hungriga vargar. När gårdens ägare frågade sin förman hur det gick med bo-

skapen, skickade förmannen Russells bild till honom som en illustration till hur svårt det var. Ranchägaren lät distribuera bilden i form av ett vykort till andra affärsbekanta och det ställdes till och med ut i fönstret i en affär i Helena. Efter det började den unge Russell att få förfrågningar på flera bilder och hans affärer tog fart på allvar.

1896 gifte han sig med Nancy Cooper och det var då han på allvar började ägna sig åt måleriet. Och det var mycket Nancys förtjänst. "Mame", som han kärleksfullt kallade henne, sköter affärerna - jag bara målar, sa han sedan de flyttat in till staden Great Falls året därpå. Snart var han en lokal celebritet, men det skulle inte dröja länge förrän han började bli uppmärksammad långt utanför Great Falls och Montana. Återigen mycket beroende på hustrun Nancys affärsnäsa. Hon ordnade mängder av utställningar runt om i USA, och till och med i London. Snart var Russell ett känt namn.

Charles Russell dog den 24 oktober 1926 och den dagen han skulle begravas fick alla skolbarn i Great Falls ledigt för att kunna se begravningskörtgen genom staden. Kistan fördes till begravningsplatsen i en glasvagn dragen av fyra svarta hästar.

Museet "The C. M. Russell Museum Complex", som vi ska besöka i Great Falls, är alltså ett museum till minne av den store konstnären. Det öppnades 1953 efter att Josephine Trigg, som varit gift med tryckeriägaren W. T. Ridgely, en affärspartner till Russells, donerade en stor familjekollektion till stadens innehavare och stipulerade att ett museum skulle byggas, så att alla kunde ta del av samlingen.

Muséet är nu ett komplex bestående av en stor muséobyggnad, Russells eget hem som byggdes år 1900 och en stockstuga som han byggde 1903 och som fungerade som hans studio. Muséet äger den största samlingen Russellverk i världen. Men där visas inte bara hans verk, utan också verk av flera andra kända westernkonstnärer. Totalt omfattar samlingen ungefär 12000 verk. Ett av de senare tillskotten är ett 50-tal bronser av den kände Montanakonstnären Bob Scriver, som var verksam bland svartfötterna uppe i Browning.

BLACKFEET INDIAN RESERVATION, (av Bertil Thörn)

The Blackfeet Indian Reservation är reservat för svartfotsindianerna i Montana. Det ligger öster om Glacier National Park och gränsar i norr till Kanada. Det omfattar 6 142 kvadratkilometer och utgörs i sin östra del av öppet gräsland, medan den västra delen är skogsklädd bergsnatur. Till stor del bestående av gran.

I de östra delarna förekommer mycket boskapsskötsel och det sker i stor omfattning genom helt frigående djur, varför man får se upp när man kör här på vägarna.

Landet ligger i sina lägsta delar på omkring 1000 meter över havet och går upp emot 2763 meter vid Chief Mountain. Det finns åtta större sjöar inom reservatet och ett flertal större floder rinner upp här. Bland dem St. Mary River, Two Medicine River, Milk River, Birch Creek och Cut Bank Creek.

Det lever omkring 8 000 till 10 000 personer på reservatet. De allra flesta indianer. Befolkningstätheten är bara 1,6 personer per kvadratkilometer. Huvudort är staden Browning. För övrigt är det bara mindre orter. Några som St. Mary och east Glacier Park, som har en Amtrack järnvägsstation, servar en tämligen stor turistström, som säker sig till Glacier National Park väster om reservatet. Men många kommer också för sommarfesten All American Indian Days och för Museum of the Plains Indian i Browning.

Liksom på andra reservat sköter stammens styrelse lokal service som domstolar, arbetsförmedling, skolor och daghem, sjuk- och åldringvård, sophantering, vatten- och avloppsfrågor, markanvändning och viltvård, med mera. Fram till 2003 skötte man också polisfrågorna genom en egen stampolis. Men på grund av misskötsel inom poliskåren tog Bureau of Indian Affairs helt enkelt över polisbevakningen och avskedade all polispersonal. Ända sedan dess har stammen kämpat för att återigen få ta hand om säkerhetsfrågorna

på reservatet, men fortfarande förekommer det många konflikter mellan de statliga myndigheterna och den Public Safety-grupp som stammen utan myndigheternas godkännande har lyckats tillsätta. Situationen är långt ifrån tillfredsställande, men stammens styrande jobbar hårt för att åter få ta över det totala ansvaret. Diskussioner pågår och det finns förhoppningar om lösningar senare i höst.

BLACKFOOT, (av Bertil Thörn)

The Blackfoot Confederacy eller Niitsítapi (som betyder "Det ursprungliga folket") är det gemensamma namnet för ett förbund av fyra olika stammar i Kanada och USA. Förbundet består av de nordliga respektive sydliga Piegan, som också ibland kallas Pikuni. Vidare Siksika (som är de egentliga Blackfoot) och slutligen Kainaa, som ibland kallas Blood. Av dessa fyra olika grupper är det bara sydliga Piegan som lever i Norra Montana, USA. Alla de andra finns i provinsen Alberta, Kanada. Som grupp betraktat var de här en av de större stammarna på prärien, med en typisk prärieindiansk livsstil. De var buffeljägande nomader som vandrade runt med buffelhjordarna och levde i tält - tipis - gjorda av buffelhud. De var kända för att vara krigiska och de var i princip i krig med alla andra stammar. Så också med de vita. Speciellt pälsjägarna i bergen under tidigt 1800-tal betraktade svartfötterna som sina fiender och menade att de var odjur som till varje pris borde utrotas.

Det har dock funnits ytterligare två mindre stammar som ibland har betraktats som del av det stora Svartfotsförbundet. Nämligen Sarcee, långt i norr på de kanadensiska prärierna och Atsina, eller Gros Ventres, något närmare gränsområdet mot USA.

De fyra egentliga svartfotsstammarna talade alla samma språk och hade en gemensam kultur och historia. Giftermål förekom regelbundet mellan stammarna. Att vi kallar det här för ett förbund beror på att det mellan dem fanns muntliga förbindelser om att bistå varandra vid behov.

Deras viktigaste sociala enhet var bandet. En grupp av närbesläktade familjer som höll ihop. Det kunde vara omkring 10 till 30 tältlag omfattande 80 till 240 människor. De leddes av en respekterad äldre man med stöd av sina bröder, eller andra som hade gruppens förtroende. Men alla behövde inte vara besläktade. Man var i stället helt fri att välja vem man ville följa och man kunde flytta till ett annat band när som helst.

Sommartid samlades ett flertal band för gemensamma aktiviteter, ofta av religiös natur. Deras allt överskuggande gemensamma högtidsritual kallades Okan och kan jämföras med den religiösa ceremoni, som man på resten av prärien brukar kalla Soldans. Under sådana tider hade olika krigarföreningar stor betydelse för ordningen i lägren. Efter sådana sommarfester var det vanligt att man också genomförde stora, gemensamma buffeljakter. Sådana här jakter bedrevs längre tillbaka i tiden, innan man hade hästar, som drevjakter, där man drev hela buffelhjordar ut över klippstup på lämpliga platser. Så kallade Buffalo Jumps. Hästar fick man tillgång till först under senare hälften av 1700-talet.

Vintertid levde man sedan i fasta vinterläger placerade i skyddade dalgångar inte alltför långt ifrån varandra. Under den här tiden var det lättare för mindre grupper att jaga buffel, då de stora djuren också drog sig undan till skyddade platser. Men då snön ofta var djup kunde även ensamma jägare lättare komma åt att fälla de stora djuren, som på grund av den djupa snön hade svårt att

ta sig undan, medan jägarna på sina snöskor lättare kunde ta sig fram.

Det här traditionella livet fortsatte de att leva ända fram till att de stora buffelhjordarna utrotades på 1880-talet. Då tvingades de plötsligt att anpassa sig till ett liv på de reservat som de vita tvingade in dem på. I USA hänvisades de till land som avsattes för dem i avtal som Fort Laramie Treaty 1851 och i Kanada fick de land i staten Alberta i och med att de undertecknade vad som kallats Treaty nr 7. Det här var en svår tid då man skulle anpassa sig till ett helt nytt liv, samtidigt som de i sina trånga områden blev utsatta för många av de epidemiska sjukdomar de vita förde med sig och som de inte hade någon naturlig motståndskraft mot. Så småningom har de emellertid lyckats starta upp rancher för boskapsuppfödning och en del mindre industrier. Deras numerär, som sjönk dramatiskt efter att de tvingades överge sitt tidigare liv, har därmed åter börjat växa till sig. Idag kan det finnas omkring 16 000 i Kanada och 15 000 i USA, av vilka omkring 8 500 lever på reservatet i norra Montana. 1896 sålde stammen ett stort landområde till staten, då man trodde att där skulle finnas guld och koppar. Men inget blev funnet och idag har området inrättats som Glacier National Park, där en del svartfotsindianer har fått arbete.

Arbetslöshet är annars ett stort problem för stammarna och många individer söker sig därför bort från reservaten för att finna arbete. Inom skolutbildning har stammarna dock arbetat aktivt för att flytta fram sina positioner. 1974 öppnades Blackfeet Community College i Browning, Montana. En skola som samtidigt inhyser stammens huvudkvarter. Från 1979 kräver staten Montana att alla som ska arbeta som lärare på ett reservat ska ha speciell utbildning i indianska studier.

Under 1950- och 60-talen var det inte många som fortfarande kunde tala det ursprungliga språket. Men då tog man sina äldre till hjälp och man lyckades att återuppliva språket och idag lärs det ut i skolorna. 1994 förklarades Pikunispråket vara det officiella språket. Samtidigt med programmet för språkbevarandet startades också ett försök att återuppliva en social organisation som kallades Black Lodge Society och som i gamla tider varit ansvarig för bevarandet av traditionella sånger och danser inom stammen. Numera genomför man också årligen den traditionella Soldanshögtiden och varje vår öppnar man traditionsenligt fem av de medicin-knyten som ännu finns kvar. Det görs traditionsenligt när de första åskvädren startar på våren. Man har numera också skapat nya festligheter av mera allmän natur. Den största är en sommarfest som kallas All American Indian Days, som genomförs i staden Browning under andra veckan i juli varje år. Den pågår i fyra dagar och innehåller parader, powwow, rodeo, hantverksmässor och annat som också lockar många turister till reservatet.

MUSEUM OF THE PLAINS INDIAN; BROWNING, (av Bertil Thörn)

The Museum of the Plains Indian i Browning, grundades 1941. Det administreras av en oberoende federal myndighet inom Inrikesdepartementet. Dess uppgift är att stödja utvecklingen av indianskt konst och konsthantverk. Organisationen driver förutom museet i Browning även museer i Rapid City, South Dakota och Anadarko, Oklahoma. Båda är museer där vi redan har varit under tidigare resor.

I museet får man en god bild av vad indianska konstnärer och konsthantverkare kan åstadkomma. I den permanenta utställningen presenteras den rika mångfalden av historiskt konsthantverk från de nordliga prärierna, medan nutida indianska konstnärer får visa upp sin kreativitet i två specialutställningar.

Den permanenta utställningen domineras av ett flertal traditionella klädedräkter, såväl mans- som kvinno- och barndräkter, uppklädda på dockor i naturlig storlek. Flera av de här monstrarna kan ses i filmen "War Party", som innehåller scener som tagits här inne. Andra föremål i den historiska utställningen visar en blandning av såväl sociala som ceremoniella föremål, representativa för regionens kultur.

Den arkitektoniska utsmyckningen av själva musébyggnaden domineras dels av två träreliefer skurna av den välkände

svartfotskonstnären, John Clarke, samt en serie muralmålningar i lobbyn av en annan svartfotsmålare, Victor Pepion.

Under sommarsäsongen kan man normalt också se typexempel på de berömda målade svartfotstipierna på gräsytan utanför museet.

GLACIER NATIONAL PARK, (av Bertil Thörn)

Glacier National Park ligger i staten Montana och gränsar till de kanadensiska provinserna Alberta och British Columbia. Parken har en yta av drygt 4000 kvadratkilometer och täcker två olika bergsformationer som båda tillhör Klippiga Bergen. Inom parken finns mer än 130 namngivna sjöar och över 1000 olika sorters växter samt hundratals djurarter.

Regionen där parken ligger, befolkades först av indianer. Vid tiden för de vitas ankomst var det huvudsakligen blackfoot på den östra sidan av bergen och flathead på den västra. I stort sett hela det område som idag utgör parkområdet togs från svartfötternas reservat 1895, då Chief White Calf gick med på att sälja 3200 kvadratkilometer till staten för 1,5 miljoner dollar, under förutsättning att svartfotsindianerna fortfarande fick rätt att jaga inom hela området. Det var den uppgörelsen som fastställde gränsen mellan reservatet och parken. För svartfotsindianerna har de här bergen och speciellt då Chief Mountain och området kring Two Medicine alltid betraktats som heligt och där sökte man ofta sina visioner. Man ansåg att det här var världens centrum.

1897, två år efter köpet av landet, inrättades området som ett skogsreservat. Mineralletning var då fortfarande tillåten, men man hittade aldrig några brytningsvärda metaller. Lobbyister, inte minst då järnvägsbolaget Great Northern Railway, som trafikerade området, fortsatte att bearbeta myndigheterna och den 11 maj 1910 etablerades slutligen nationalparken. Tämmligen snart byggdes ett antal hotell upp av järnvägsbolaget och därmed startade den stora turistströmmen till den natursköna parken. Parken besöks nu årligen av över 2 miljoner besökare.

I och med att landets status förändrades från statligt allmänt land till nationalpark, med alla naturskyddande och inskränkande regler som då gäller, upphörde också indianernas avtalade rätt att fritt jaga i området enligt ett domstolsutslag från 1935. Det här har indianerna aldrig accepterat och så sent som under 1980-talet förekom flera skarpa protestaktioner som så när hade resulterat i väpnade konflikter.

1932 färdigställdes en bilväg genom parken. Den 85 kilometer långa, dramatiska bergsvägen Going-to-the-Sun-Road, har senare klassats som ett National Historic Civil Engineering Landmark. Den passerar över vattendelaren ungefär halvvägs in i parken via Logan Pass på 2026 meters höjd. Här är trafik begränsad, så att bussar och andra

större fordon inte kan köra igenom parken.

Parken utgörs helt och hållet av dramatisk bergsnatur. Berg som formades för 170 miljoner år sedan, genom att uråldrigt berg pressades österut och upp över betydligt yngre berg. Något som har kallats för Lewis Overthrust och som anses innehålla de allra finaste fossila fynden i världen.

Av de omkring 150 glaciärer som existerade inom parkområdet i mitten av 1800-talet återstår nu bara 27 och forskarna har förutspått att även dessa är borta redan 2030 om nuvarande klimat består.

Då parken i år fyller 100 år har man gjort extra stora satsningar på att bygga om vägar och annan infrastruktur och under förra året var det därför stora störningar i trafiken på grund av alla pågående byggen. Men samtidigt är området alltid mycket hårt ansatt av det stränga vintervädret här uppe och det är inte ovanligt att olika vägvagnsnitt helt enkelt slits bort av stora laviner och det krävs ofta långa och dyra reparationsarbeten för att hålla vägarna öppna. Genomfartsvägen Going-to-the-Sun-Road hålls normalt öppen för allmän trafik mellan mitten av juni till mitten av september. Alltså bara tre månader om året och även under den här tiden är det inte ovanligt med snöfall eller andra obehagliga naturfenomen.

Skogseld har inte varit något större problem i parken, men på senare år har sådana aktiviteter ökat markant. Speciellt på den västra sidan, där det finns betydande skogsarealer har man noterat ett ökat antal bränder under senare år.

Glacier National Park har ett välkänt och ambitiöst vetenskapligt program kring klimatförändringar, som har följts här sedan 1992.

FLATHEAD INDIAN RESERVATION, (av Hans-Olof Ohlsson)

Flatheadreservatet bebos av tre stammar: Flathead, Pend d'Oreille och Kootenai. Flathead och Pend d'Oreille brukar på reservatet benämnas med samlingsnamnet Salish.

Salish

Salish är egentligen en språkfamilj. Salishspråk talas av många stammar i nordvästra USA. Dessa stammar antar man ha kommit vandrande norrifrån in på Columbiaplatån, där de mestadels livnärde sig av att fiska lax. Flathead och Pend d'Oreille vandrade härifrån österut in i det område, som idag utgör staten Montana. Detta skedde förmodligen redan för 7 000 år sedan, vilket innebär att de var de första människorna, som kom hit.

Här fick de också ändra sitt sätt att leva och skaffa mat. Laxen kunde inte vandra så långt österut. De hindrades av stora vattenfall. Salisherna fick nu istället livnära sig av växter och småvilt. Så småningom kom de i kontakt med präriestammar, förmodligen kiowa, prärieapacher och shoshoner, som jagade buffel på Montanas slätter.

På kort tid blev buffeln viktig även för salisherna. De brukade jaga i Helenadalen, Three Forksområdet, Big Holeområdet och Jeffersonsdalen samt även längs övre Yellowstonefloden. Salisherna, som levde öster om Great Divide, var Flatheads. Pend d'Oreille, som var den större stammen, levde i dalarna i västra Montana: Bitterrootdalen, Missouladalen och Flatheaddalen. Det var inte förrän i början av 1800-talet som Pend d'Oreille, under ledning av Chief Alexander, gav sig ut för att jaga buffel på de östra prärierna. Men de fann att konkurrensen var hård. Många andra stammar var där, så de beslöt att dra sig tillbaka till säkrare jaktmarker i väster.

På det tidiga 1700-talet drog sig Flatheads tillbaka väster om Great Divide. Deras antal hade decimerats kraftigt på grund av en smittkopps epidemi. Omkring 1730 fick de sina första hästar från shoshonerna. Så småningom fick också Pend d'Oreille hästar och slutligen också Kootenai och Svartfötter. Fast de älskade sina buffeljakter, gjorde deras minskade antal dem mycket sårbara för konflikter med andra mäktigare stammar. Därför övergick man i ganska stor utsträckning till att samla ätbara växter och jaga småvilt.

Kristendomen i form av katolicismen kom tidigt till salisherna. Några irokeser under Big Ignace kom och bodde hos dem i början av 1830-talet. De fascinerades av kristendomens grundläggande idéer och skickade flera delegationer till St Louis för att övertala katolikerna att skicka en präst till dem. Slutligen kom jesuitprästen Father Pierre Jean deSmet till Bitterrootdalen 1842 och grundade St Marys Mission i Stevensville. Senare flyttade missionen till St Ignatius, där den fortfarande är verksam. Kyrkan kom att spela en stor roll för det faktum att västra Montana var ganska lugnt under indiankrigen.

Kootenai

Kootenai kallade sig ursprungligen Ksunka, vilket betyder "stående pilens folk". Fransmännen kallade dem Kootenai, vilket betyder "vattenfolket", eftersom de var så skickliga med sina kanoter på Columbiafloden och dess bifloder. Det fanns två olika grupper kootenai. En levde i Alberta och var prärieindianer, som levde på buffeljakt. Den andra levde på Columbiaplatån, där de livnärde sig på att fiska.

Präriekootenaierna sökte sig så långt söderut som till nuvarande städer Havre. Så småningom tvingades de över bergen till nordvästra Montana av andra prärie-

stammar. Där slog de sig samman med platåkootenaierna. När Pend d'Oreillerna flyttade söder om Flathead Lake till området runt St Ignatius, så flyttade kootenaierna till Flathead Lake. Omkring 1850 var salisherna och kootenaierna nära bundsförvanter, som levde i bergsdalarna i västra Montana och gav sig ut på buffeljakt på prärien öster om Great Divide. Katolicismen betydde nu mycket för de här stammarna, som alla hade svartfötterna till svurna fiender.

Reservat

1855 träffade guvernör Stevens representanter för stammarna vid Council Grove nära Missoula. Det fanns då cirka 450 flatheads, 1000 Pend d'Oreille och 800 Kootenai. Victor var ledare för flatheads, Alexander för pend d'oreille och Michael för kootenai. Stevens försökte övertala dem att flytta in på samma reservat. Alexander och Michael skrev under överenskommelsen, som innebar att man flyttade till ett reservat, som innefattade södra delen av Flathead Lake och vidare ner genom Jockodalen. Motvilligt gick Stevens med på att skapa ett reservat för flatheads i Bitterrootdalen.

Efter stora påtryckningar från vita nybyggare förhandlade regeringen 1872 fram ett avtal med flatheads, som innebar att vita skulle få bosätta sig

Chief Charlo

på reservatets mark och att indianerna skulle flytta till det så kallade Jockoreservatet. Två hövdingar, Arlee och Joseph Ninepipes gick med på att flytta, men Charlo, Victors son, ville inte lämna Bitterrootdalen. Trots att president Grant skrev på en order att flytta Charlo och hans band till Jockoreservatet, stannade de kvar i Bitterrootdalen i ytterligare 20 år. Detta innebar att de var kvar, när Chief Joseph och nez perceerna passerade genom området. Slutligen, 10 oktober 1891, förklarade Charlo sig villig att med sitt band flytta till Jockoreservatet, som därefter fick namnet Flatheadreservatet.

Som ett resultat av den så kallade "Allotment Act" var det möjligt att dela upp reservatsland, så att varje stammedlem skulle bli individuell ägare till ett visst antal acres. Land, som "blev över", kunde säljas till vita nybyggare. Agenten Peter Ronan insåg att genomförandet av detta på reservatet skulle vara katastrofalt för stammen och motarbetade det till sin död 1893. Charlo fortsatte Ronans kamp mot uppdelningen. Slutligen 1904 antog Kongressen en lag, som tillät uppdelning av reservatet. Charlo fortsatte att göra motstånd till sin död 1910. Han ville inte ha vita nybyggare på reservatet och han ville inte att områdena, som stammen kontrollerade skulle minska ytterligare.

Två veckor efter Charlos död, inleddes dock försäljningen av land till nybyggare. Denna fortsatte mer eller mindre ända fram till 1934, då den så kallade "Indian Reorganization Act" antogs och vidare uppdelning av reservaten förbjöds. Då hade lite mer än hälften av reservatets land sålts till nybyggare. Det mesta av det var fint jordbruksland i Flatheaddalen.

En viktig händelse för utvecklingen på reservatet var att stammen hyrde ut rättigheterna att bygga ett kraftverk vid Flatheadfloden. Detta var en milstolpe för den ekonomiska utvecklingen och än idag uppbär stammen hyra för detta.

Olikt många andra reservat har Flatheadreservatet en stor andel vit befolkning kombinerat med mycket värdefull jordbruks- och skogsmark. Därför är det inte förvånande, att just Flatheadreservatet blev första måltavla för myndigheterna, när man under slutet av 1940-talet och 1950-talet ville avsluta reservatssystemet. Lyckligtvis motsatte sig stamrådet detta och arbetade hårt mot att deras reservat skulle försvinna.

1951 stämde stammen den federala regeringen för orättvis betalning i samband med avtalet 1855 och för orättvis kompensation i samband med reservatsuppdelningen i början på 1900-talet. 20 år senare tillerkändes stammen en ersättning på 20 miljoner dollar. Därefter initierade stammen ytterligare lagföringar vad gäller rättigheter till land och naturresurser, bland annat Flathead Lake. Numera måste icke-stammedlemmar till exempel lösa fiskekort för att få fiska.

Flatheadreservatet är idag ett av de mest välmående och framgångsrika i Montana. Stammarna sköter själv det mesta på reservatet, alltifrån vägbygge och bostadsprogram till socialtjänst och utbildning. Det har blivit en förebild för andra reservat i deras kamp för självbestämmande och oberoende.

Fortfarande ägs ungefär hälften av landet av stammen eller av enskilda stammedlemmar. 1984 fanns det 6180 registrerade medlemmar i stammen, varav 3271 bodde på reservatet. Ungefär 20 000 människor bor inom reservatets gränser, vilket innebär, att bara cirka 16 % av invånarna är stammedlemmar. Detta är dock inte hela sanningen. Det måste tilläggas att det krävs, att man har minst en fjärdedel indianblod för att kunna bli medlem. Det bor åtskilliga människor med en mindre andel indianblod på reservatet idag. Eftersom

stammedlemmarna utgör en minoritet inom det egna reservatet upplever de många fler konflikter än som är fallet på till exempel Northern Cheyenne- och Fort Belknapreservaten, där nästan hela befolkningen är indianer.

St. IGNATIUS MISSION, av Hans-Olof Ohlsson

St Ignatius Mission grundades 1854 av jesuitmissionärer, bland andra Adrian Hoecken och Peter DeSmet. Missionen och samhället, som växte upp runt den, fick båda namn efter jesuitordens grundare, Ignatius av Loyola. Historien går tillbaka till 1831, då en grupp flatheadindianer färdades ända till St Louis för att utverka att missionärer sändes till dem. Både den resan och ytterligare två blev emellertid resultatlösa. Men 1839 träffade en tvåmannadelegation flatheadindianer Father DeSmet i Council Bluffs, Iowa, och senare även biskopen i St Louis. Denne lyckades utverka tillstånd hos jesuitorden i Rom för att grunda en mission hos flatheadindianerna. Father DeSmet flyttade till det nuvarande Stevensvilleområdet, där han grundade St Mary's Mission 1841. 1845 grundade Fader DeSmet och Father Hoeken den första St Ignatiusmissionen nära gränsen mellan det som idag är staterna Washington och Idaho. Nio år senare flyttade missionen till sin nuvarande belägenhet söder om Flathead Lake.

1855 hade omkring 1000 indianer av olika stammar bosatt sig runt missionen, som då bestod av ett kapell, två timmerstugor, en snickeriverkstad och en smedja. Samma år hölls förhandlingar vid Hells Gate nära nuvarande Missoula och det slöts ett avtal mellan USA och Flathead-, Pend d'Oreille- och Kootenaistammarna. Flatheadreservatet bildades, men regeringens löften om skolor, sjukhus och hjälp av annat slag uppfylldes aldrig helt. Tack vare främst Father DeSmet fortsatte förnödenheter av olika slag att komma till missionen, som växte mer och mer. Det byggdes en kvarn och en såg.

1864 anlände fyra nunnor, Sisters of Providence, från Montreal för att starta en inackorderingsskola för flickor. Det var den första katolska skolan i Montana. Nunnorna svarade också för sjuvården vid missionen ända till 1914, då ett sjukhus byggdes. Under slutet av 1800-talet var flickskolan mycket framgångsrik. För pojkar fanns en sorts yrkesskola och en jordbruksskola. En tryckpress anskaffades och jesuiterna publicerade en hel del verk, bland annat "Dictionary of the Kalispell or Flathead Indian Language". 1890 anlände flera nunnor, Ursuline Sisters, och startade en kindergartan och senare en skola.

Under årens lopp har missionen fått utstå många svårigheter och motgångar. Löften från regeringen har svikits och finansiellt stöd från katolska Indianbyrå har skurits ner. Tre bränder på mindre än 30 år förstörde tre av byggnaderna, däribland skolan. En ny skola byggdes och Ursuline Sisters undervisade här ända till 1972.

Byggandet av den nya kyrkan påbörjades 1891 och avslutades två år senare. Missionärerna och indianerna byggde kyrkan själva. Byggnadsmaterialet togs från närområdet, både lera till tegelstenar och träd, som sågades till virke på den egna sågen

Det som idag mest imponerar besökarna är vägg och takmålningarna, 58 stycken. De har alla målats av Broder Joseph Carignano, en italiensk jesuit, som helt saknade konstutbildning och var anställd vid missionen som kock och allt-i-allo/vaktmästare. Målningarna föreställer scener ur bibeln och helgon. De är så kallade fresker. Fresk, eller freskomålning, kommer av italienskans fresco, vilket betyder "färsk". Fresken är en

slags väggmålning, där pulvriserat färgpigment blandat med vatten målas direkt på fuktig, nylagd kalkputs. Denna teknik kallas al fresco, vilket är den äkta freskotekniken i motsats till väggmålningar på torr puts, som kallas al secco. Den sistnämnda tekniken är inte lika hållbar som fresken, eftersom färgpigmenten inte förmår tränga in i den torra kalkputsen.

Bakom altaret finns en tredelad altartavla som föreställer Ignatius av Loyolas tre visioner eller uppenbarelser. Över den finns en målning av den yttersta domen. Målningar av Maria och Joseph pryder sidoaltarna. Målningarna i kyrkan är i så gott skick att de förefaller vara gjorda helt nyligen.

Intill kyrkan finns en timmerstuga, byggd 1854, som tjänade som första bostad åt munkarna. Numera är den ett museum. Intill ligger också Sisters of Providences hus från 1864, som tjänade som bostad, skola och sjukhus. Också detta hus är ett museum.

NATIONAL BISON RANGE, (av Bertil Thörn)

The National Bison Range (NBR) är ett viltreservat i västra Montana, som etablerades 1908 för att utgöra en fredad zon för den då utrotningshotade amerikanska bisonoxen - buffeln. Det är därmed ett av de allra äldsta viltreservaten i USA. Den buffelhjord som nu finns här är dock relativt liten. Bara omkring 350 till 500 djur.

Den ursprungliga hjorden skänktes till reservatet av organisationer som American Bison Society och idag är reservatet en central punkt i USA för studier och forskning kring bisonoxar.

Reservatet omfattar en yta på 75 kvadratkilometer och handhas av U. S. Fish and Wildlife Service. Ett antal andra viltreservat i närhet ingår också i samma skötselområde, det så kallade National Bison Range Complex.

Från att en gång ha räknats i flera tiotals miljoner djur, då bison var spridd över samtliga nuvarande stater utom Hawaii, samt även i Kanada, så hade alla dessa så när utrotats 1890, under en medveten och synisk statlig politik under indiankrigens dagar, som gick ut på att om bufflarna försvann så skulle också prärieindianerna försvinna. Dessutom ansåg man att bufflarna var ett mindre intressant djur som födokälla jämfört med tamboskap. Och då bufflarna konkurrerade med tamboskapen om betet på slätterna, så tyckte man att bufflarna borde försvinna.

Men i början av 1900-talet fanns det ändå miljömedvetna människor som såg vad som höll på att ske och som satte sig emot myndigheternas sätt att hantera frågan. Så man bildade oppositionsgrupper som började bearbeta myndigheterna att avsätta skyddade områden där det fåtal kvarvarande djuren kunde överleva. Det hela lyckades över all förväntan och idag finns det omkring en kvarts miljon bufflar på statligt land såväl som i privata hjordar. Idag finns det till och med i många länder utanför USA uppfödare som håller bufflar. Till och med i Sverige. Det här beror på att många börjar bli alltmer medvetna om sina matvanor. Och bisonköttet är mycket nyttigt. Oerhört mycket protein och knappast något fett alls.

Vid National Bison Range finns det ett Visitors Center och där finns två rundtursvägar där besökarna kan köra runt och se djuren i deras naturliga omgivning. Förutom Bison finns här också en hel del andra djur, som Wapiti, Mule Deer, Bighornfår och Svartbjörn, förutom ett par hundra olika fågelarter.

Slutligen, att tänka på vid ett besök här - bisonoxar är farliga djur. De är stora och snabba och de är tämligen oberäkneliga. Djuren här kan tyckas vara vana vid människor. Men det hjälper inte. Speciellt nu i augusti, under brunsttiden så kan tjurarna vara extra lättretade och de är då mycket aggressiva. Och även om de här djuren kan verka oskygga i närheten av människor, så är de definitivt inte tama. De har bara förlorat sin instinktiva rädsla för människor och det gör dem egentligen ännu farligare. Så om vi stannar på något lämpligt fotoställe så går det att gå ur bussen, om inga djur finns alldeles i närheten. Men gå aldrig ifrån bussens närhet och var uppmärksam på hur djuren betar sig. Det är dessutom lämpligt att titta ner och se var ni sätter fötterna. Det finns skallerorm i området.

(Så här efteråt kan det ju sägas, att det kanske var tur då att vi knappast ens såg några bufflar alls och de vi såg var på mycket långt avstånd. Men allt kan ju inte bli lyckat på en så omfattande resa - anm. BTh).

CATALDO MISSION, (av Bertil Thörn)

Old Mission State Park är en State Park men också ett National Historic Landmark i norra Idaho. Det är också känt som Mission of the Sacred Heart, eller som Cataldo Mission. Det omfattar idag själva kyrkan, prästgården och kringliggande förrådsbyggnader. Mission of the Sacred Heart är den äldsta fortfarande stående byggnaden i Idaho.

Under tidigt 1800-tal hade Coeur d'Aleneindianerna hört talas om dessa kraftfulla medicinmän i svarta rockar som hade en bok med magisk kraft. De ville att sådana medicinmän skulle komma även till dem. De skickade

representanter ända till St. Louis för att be om det och 1842 besvarade Fader Pierre-Jean DeSmet deras böner och kom till deras land. Man utsåg en plats där en kyrka skulle byggas och satte igång byggnation. Den låg då vid St. Joe River, men platsen skulle visa sig vara olämpligt vald och drabbades snart av svåra översvämningar. 1846 flyttades den därför till sin nuvarande plats.

1850 kom en ny präst hit för att ta över ansvaret för kyrkan och församlingen. Det var Fader Antonio Ravalli, som vi redan har hört talas om när vi passerade

igenom Bitterroot Valley. Han satte nu igång med bygget av den nya kyrkan. Han var noga med att kyrkan skulle byggas av indianerna själva, då han menade att de då skulle känna mera för den än annars. Han ritade själv kyrkan och valde att bygga den av armerad lera. Det skulle ta tre år innan den var färdig. Men då var den unik. Den hade då byggts utan en enda spik!

Fader Ravalli, som var från Italien, hade låtit rita den efter samma principer som han kom ihåg från de magnifika katedralerna hemma. Men ändå anpassad för att den skulle kunna byggas utifrån de praktiska förutsättningar som fanns på plats, med enkla verktyg, utbildad arbetskraft och från de material som fanns till hands. Han ritade bland annat en kupol, vilket var en av de specifika detaljer som gav kyrkan dess arkitektoniska storhet. Innerväggarna kläddes med vanlig tygväv som man köpte från Hudsons Bays Trading Post i Walla Walla och med målat tidningspapper som prästen hade fått i posten. Kopior av storslagna kandelabrar tillverkades av använda konservburkar. Träaltaret målades med en teknik som fick det att se ut som om det vore gjort i marmor. Två imponerande statyer skulpterades för hand av Fader Ravalli själv med hjälp av bara en enkel fällkniv. Den blå färgtonen på invändigt trä är inte traditionell färg, utan växtsaft från lokalt plockade blåbär. Massiva handhuggna bjälkar var tappade och hopfogade med laskar och sinkar och låsta enbart med träplugg. Hål borrades i upprättstående grova balkar med en navare, en enkel borrh, och dymlingar med tappar sattes in mellan dem. Sedan flätades ett flätverk av klena grenar in mellan balkarna och lera och gräs smetades på i tjocka lager på båda sidor om flätverken. De enda verktyg Ravalli hade till hands var en yxa, en navare, block och rep, en fällkniv och en egentillverkad lövsåg.

Byggnaden blev 27 gånger 12 meter och byggd på en grundmur av 1,2 meters bredd. Väggarna var tre decimeter tjocka, men ihåliga.

Med tiden kom missionen att också bli till ett betydelsefullt stopp för alla som passerade förbi och ett säkert ställe att förnya sina förråd. 1961 utsågs den till National Historic Landmark och 1966 fördes den upp i National Register of Historic Places.

KALISPEL, COEUR d'ALENE OCH SPOKANE, (av Bertil Thörn)

När vi nu kommer ner på västra sidan av Klippiga Bergen kommer vi till områden som ursprungligen har bebotts av tre likartade indianstammar. Det är tre salishtalande stammar - Kalispell, Coeur d'Alene och Spokane. Alla tillhörande den språkliga undergrupp man klassar som inlandssalish.

Kalispellstammen var delad i två delar. En övre och en nedre. De hävdade var sina landområden, men hade för övrigt ett gemensamt språk och en gemensam kultur och tradition. Efter att hästar introducerats i området kom de här grupperna att allt mer efterlikna präriens indianer i levnadssätt, klädsel och tradition. Det är nog också tveklöst så att de efterhand utvidgade sitt område, eller åtminstone förflyttade sina jakt- och bösättningsområden längre österut mot Mission Valley och Flathead Lake i Montana och samtidigt söderut mot Bitterrootdalen.

Deras livsstil var lik andra folks som levde i de här bergs- och slättlandet. Man skördade camasrötter och man fiskade lax, samtidigt som man företog årliga buffeljaktsvandringar till slätterna öster om bergen. De samsades i stort sett väl med övriga stammar i området, nez perce, palouse, kootenai och flathead, med vilka de ibland bildade gemensamma grupperingar som skydd mot de ständiga fienderna blackfoot.

Giftermål skedde frekvent mellan så gott som alla salishtalande stammar i området, men ibland också med de sahaprintalande nez perce. Interna krig förekom ytterst sällan under tiden innan man fick tillgång till hästar. När det inträffade kunde det bero på oenighet om utnyttjande av ekonomiska resurser som camasskör-

defält eller fisk- och jaktmarker. Det kunde också vara som hämnd för ett begånget mord, skadade eller bortrövade stammedlemmar, eller helt enkelt att man kände sig kränkt på något sätt. Krig som förorsakades av osämja om ekonomiska resurser kunde dock ibland förhindras efter taktiska affärssuppgörelser. Kalispellstammen hade strikta regler för hur man bedrev krig. Ett sådant föregicks alltid av krigsdanser som måste leddas av en shaman. Man hade krigshövdingar, sökte i drömmar besked om hur ett krigsföretag skulle sluta, sökte allianser med närboende folk, använde sig av spejare och av vakter, målade sig och använde stora fjäderprydnader samt tog skalper som bevis för vad de uträttat i kriget. Krig utfördes oftast på öppna fält med krigargrupper uppställda på linje mot varandra. Tämmligen likt tidiga krig i andra delar av världen. Men de kunde också utnyttja överraskningsanfall tidigt på dagen, eller till och med på natten. Fångar togs, men när man drabbade samman med ärkefienden blackfoot, då gällde det bara att döda så många som möjligt. Efter ett lyckat krigsföretag firade man segern med vilda danser under ett helt dygn, då man bar omkring tagna skalper på långa stänger.

Under tiden före hästen levde de vintertid i mindre hyddor i de skyddade sjö- och floddalarna. När snön gick bort bröt grupperna upp och enskilda familjer vandrade iväg mot speciella områden för att fiska och jaga. När camasväxten mognade i juni lämnade de jakt- och fiskeområdena och vandrade till de dalgångar där camas växte. Där grävde de upp de näringsrika rötterna och lade in ett vinterförråd. När skörden var färdig mot slutet av juli vandrade man åter till sina laxfångstområden. Andra delar av familjen kunde samtidigt söka upp andra områden där man skördade bär och andra ätliga växter. När tillräckligt med lax hade fångats och torrkats kunde man i slutet av augusti dra vidare till andra jaktmarker där man jagade allehanda jaktvilt. När så snön på nytt började falla återvände man till de skyddade vinterlägren.

Efter att man fått tillgång till hästar och lärt sig att jaga buffel, så ändrades det här levnadsmönstret något. Då blev det vanligt att hela familjegrupper vandrade över bergen redan i mitten av juli, för att söka sig till buffelmarkerna öster om bergen. Jakten pågick där någon månad innan grupperna återvände västerut. Det förekom också en höstjakt i november - december. Men de familjer som då vandrade österut återvände inte till de tidigare övervintringsområdena, utan stannade i områden kring St. Ignatius i Idaho, på grund av att det då normalt var för mycket snö för att ta sig längre norrut.

Det här betyder att fisket, som under tiden före hästen var mycket betydelsefullt för folket, fick minskad betydelse sedan man lärt sig jaga buffel.

Man beräknar att stammen kan ha omfatta cirka 1500 individer vid tiden för kontakten med vita. Idag är det inte mera än ett par hundra medlemmar registrerade i stamrullorna.

COEUR d'ALENE-stammen talar ett språk som tillhör samma språkgrupp som Kalispell, men som bara till något mer än hälften är fullt förståeligt mellan de båda stammarna. Annars var deras levnadssätt och traditioner i stort sett desamma. Men det finns forskning som tyder på att man faktiskt skötte om sina

skördeplatser mera systematiskt genom att bränna av och att rensa ängarna för att påskynda grödan och få bättre skördar. Coeur d'Alenestammen är kända som mycket skickliga pilbågstillverkare. Föremål som kom att

bli eftertraktade handelsvaror. Men de var också skickliga fiskare som använde en mängd olika fångstekniker.

Stammen omfattar nu cirka 1200 individer, från att i slutet av 1700-talet kanske ha omfattat 3000 till 4000 individer.

SPOKANE

Deras dialekt av salishspråket var lite av en universell variant, då många spokaneindianer var synnerligen aktiva i handeln stammar emellan. Många av dessa handelsmän behärskade också det universella handelspråket som kallades Chinook Jargon. Annars levde även de här indianerna ungefär som de övriga två stammarna, med fasta vintervisten och mera tillfälliga fiske- och jaktbosättningar på sommaren. Skillnaden mellan dem var kanske mest att de efter att hästen spritts till området inte var riktigt lika frekventa gäster på buffelslätterna i öster som de andra två stammarna. Däremot var de mycket duktiga fiskare och förstod att använda en mängd olika fiske-tekniker, i likhet med sina grannar coeur

d'alene. Lewis och Clark, som troligen var bland de första vita att träffa på de här indianerna, rapporterade att stammens storlek var omkring 600 individer. Senaste folkräkningen visar dock på att de nu är strax över 2000.

SMOHALLA, (av Bertil Thörn)

Smohalla var en indiansk profet och lärare, som skapade en egen religion bland stammarna kring övre Columbia River och näraliggande regioner i staterna Washington, Oregon och Idaho.

Namnet Smohalla, som egentligen ska uttalas Shmoqula och helt enkelt betyder "Profet", fick han efter att hans religion fått en sådan spridning, att han själv blev betraktad som en religiös omdanare.

Han hörde hemma i en liten stam som kallades Sokulk. En stam som hade nära band med Nez Percestammen. Han föddes omkring 1815 eller 1820 och vistades ofta redan i sin barndom i och omkring den näraliggande katolska missionsstationen. Därifrån hade han med största säkerhet snappat upp en hel del av de ceremonier han senare föreskrev i sin egen religionsutövning. I vuxen ålder utmärkte han sig, precis som sina övriga stamfränder, som en oförvägen krigare och han började predika först år 1850. Något senare, till följd av ett gräl med en rivaliserande bandleddare, gav han sig iväg ifrån stammen och från området. Han vandrade ända ner till Mexico och på återvägen passerade han upp genom Nevada. Utfrågad om var han varit, berättade han att han varit i andevärlden och att han nu hade ett budskap med sig hem till det indianska folket. Det budskapet var, precis som många andra profeters bland ursprungsbefolkningarna, i korthet att indianerna var tvungna att återvända till sina ursprungliga traditioner och vända sig ifrån de vitas läror och deras sa-

ker, samt låta sina egna gärningar styras av den indianske gudens vilja, som han påstod att han fått förklarade för sig i en dröm.

Hans doktrin fick efterhand många anhängare. Chief Joseph och hans Nez Perceindianer bland dem. De vita reagerade naturligtvis som man gjort i så gott som alla liknande situationer. Man menade att Smohalla var en uppviglare och man fruktade att hans anhängare, som man kallade "Drömmare" skulle göra uppror. Något uppror blev det visserligen inte, men agenterna på indianreservaten och prästerna vid missionsstationerna upplevde ofta störande konflikter med de folk som de tidigare inte hade haft några problem med. Och de kände sina egna fögderier hotade. Men inget allvarigare inträffade, förutom att kulten fortsatte att leva kvar i viss omfattning även efter Smohallas död.

STRIDERNA VID FOUR LAKES OCH SPOKANE PLAINS, (av Bertil Thörn)

En rad krigiska situationer radade upp sig i Nordvästern vid 1800-talets mitt som ett resultat av de vitas in-
trängande. Vi talar om olika krig som:

Cayuse War (1848–1855):

Puget Sound War (1855–1856)

Rogue River Wars (1855–1856)

Yakima War (1855–1858)

Spokane–Coeur d'Alene–Palouse War (1858)

Monument över Battle of Four Lakes

Men alla var de egentligen följer av varandra eller förorsakade av i stort sett samma händelser eller förutsättningar. En del av det här har Hans-Olof redan berört i samband med förutsättningarna för nez percekriget 1877. Men nu kommer vi snart fram till ett par platser som hänger samman med avgörande händelser i det senaste av de ovan uppräknade krigen.

The Spokane-Coeur d'Alene-Palouse War, eller som det också för enkelhets skull enbart har kallats the Coeur d'Alene War, kan man också lika gärna kalla för andra delen av the Yakima War. Det var en serie drabbningar mellan stammarna Coeur d'Alene, Spokanes, Palouse och Northern Paiuteindianer med styrkor ur United States Army. Det hela utspelade sig i staterna Washington och Idaho under år 1858.

Det hela började med att en förenad krigarstyrka om 1000 man, ur

stammarna Coeur d'Alene, Spokane, and Palouse, attackerade en amerikansk trupp under överstelöjtnant Edward Steptoe, vid en plats som hette Pine Creek i maj 1855. Steptoe och hans drygt 160 man lyckades med knapp nöd undgå att utplånas och kunde, något tursamt, smita ifrån indianerna i nattmörkret.

En större styrka, 600 man under överste George Wright, sändes ut för att hämnas indianernas tilltag. Den 1 september 1858 besegrade Wrights trupper de förenade stammarnas styrkor i det som kallats Battle of Four Lakes, sydväst om nuvarande staden Spokane. Efter striden lät överste Wright hänga 17 Palouseindianer längs Latah Creek. En bäck som senare har kommit att kallas Hangman Creek. Indianernas förluster var ett

50-tal man förutom de avrättade, medan Wright märkligt nog inte hade några förluster alls. Han tillskrev det faktum, att hans trupp nyligen utrustats med nya, modernare och effektivare vapen, som den avgörande orsaken till sin förödande seger.

Här finns nu ett monument som minner om den våldsamma händelsen. Men det ligger längs en mindre väg, där vi inte ger oss in.

I stället fortsätter vi förbi Spokane och kommer till militärflygbasen Fairchild Air Force Base. Här, precis i utkanten av flygbasen finns ännu ett monument som minner om vad som hände direkt efter striden vid Four Lakes.

Efter att överste Wright hade låtit sina mannar vila i tre dagar marscherade han på nytt norrut. Vid Spokane Plains, den 5

september, stötte han på 600 indianer som förberett sig på att stoppa honom. Men Wright skickade fram sitt artilleri och när de väl hade gjort sitt jobb var det inga svårigheter för soldaterna att jaga resten av indianerna på flykten. Indianerna försökte sätta eld på gräset, men soldaternas överlägsna beväpning gjorde på nytt kampen ojämn. I ett av soldaternas motanfall sårades indianernas huvudledare, yakimahövdingen Kamiakin, svårt.

Wright slog läger vid Spokane River och hade inga svårigheter att avvisa indianernas sporadiska framstötter. Två dagar senare valde indianerna att ge upp och Wrights män samlade ihop dem som krigsfångar. Senare fortsatte han på den tidigare inslagna vägen och lät hänga ytterligare 15 indianer, i princip utan någon rättgång, och mest i avskräckande syfte. En av de avrättade var yakimaledaren Qualchin. När dennes far, hövdingen Owhi, försökte fly, fälldes han av fyra pistolskott. Armén hade inga förluster i den här drabbningen heller och i och med den här striden så var striderna med indianerna i det vi kallar Pacific Northwest över.

Monumentet här ligger på en gräsplätt vid sidan av vägen och saknar bussvänlig tillfartsväg, så vi pekar bara ut det när vi passerar på genomfartsvägen.

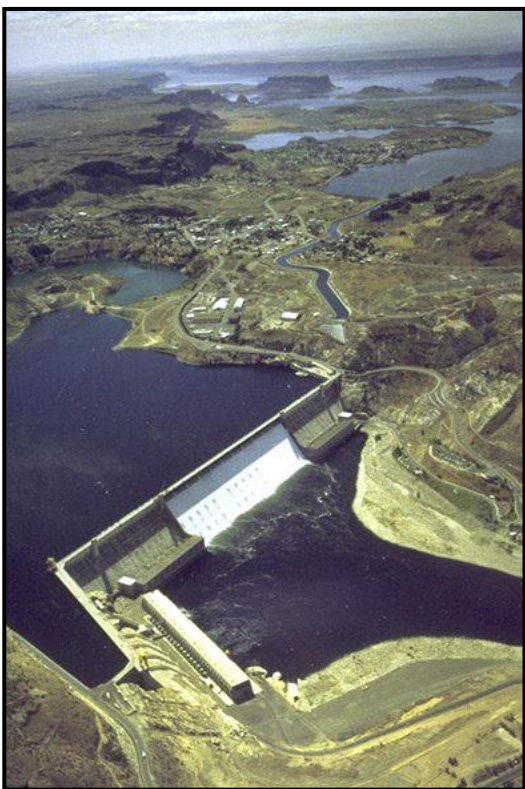
Monument över Battle of Spokane Plains

GRAND COULEE DAM, (av Bertil Thörn)

Grand Coulee Dam är en så kallad gravitationsdamm för produktion av elektricitet, anlagd i Columbia River, i staten Washington. Det är den största elproducerande anläggningen och tillika den största betongkonstruktionen i USA. Den är också världens hittills femte största elproducerande enhet.

Vattenmagasinet kallas Franklin Delano Roosevelt Lake, efter den person som var president när dammen byggdes. En sjö som nu beräknas innehålla 11,9 kubikkilometer vatten, att jämföra med till exempel Mälaren, som beräknas innehålla 14,3 kubikkilometer. Sångaren och artisten Woody Guthrie fick i uppdrag att under byggnationen skriva sånger om projektet för att göra det populärt. Från detta uppdrag har vi kända melodier som Roll on Columbia och Grand Coulee Dam, som bland andra Lonnie Donnegan gjorde populär i slutet av 1950-talet. För att lyssna på den gamle skiffelkungen klicka här:

<https://www.youtube.com/watch?v=e0tpVUfqf7A>

Även om bilderna (som är från 60-talet) är festliga, så glöm inte att lyssna på texten!

Själva dammbarriären är 1586 meter lång. Vattenrännan är 503 meter bred och med en fallhöjd på 115 meter är den dubbelt så hög som Niagarafallen. Då det är en gravitationsdamm så finns det enorma mängder betong i den. Så mycket faktiskt att det skulle räcka att bygga en 1,2 meter bred och 1,2 meter djup trottoar inte bara en gång runt ekvatorn, utan två gånger!

Dammen byggdes inte bara för att producera elektricitet, utan också för att öka möjligheterna till bevattning av stora delar i The Pacific Northwest, som dittills varit näst intill ökenartade, men också för att bättre kunna kontrollera vattenflödet och förhindra stora översvämningar nedströms. Det här var ett stort projekt som diskuterades under hela 1920-talet. Men så kom 1930-talets depression och folk behövde arbete. Regeringen letade efter stora projekt och plötsligt beslutades att bygga en låg damm i Columbiafloden för reglering av flödet. Men bara två år senare hade man ändrat sig och valde i stället det betydligt dyrare och tekniskt mycket mera krävande högdammsbygge som sedan blev resultatet.

Schaktningar påbörjades den 16 juli 1933 och konstruktionen var färdig i januari 1942, kort efter att USA hade trätt in i Andra Världskriget. Bygget hade då krävt totalt 77 arbetares liv, men blev samtidigt världens då största hydroelektriska damm. Och det blev till ett absolut nödvändigt tillskott till elproduktionen då krigsindustrin plötsligt började gå på högvarv. Dammen kom därmed att betyda oerhört mycket för utvecklingen av hela Nordvästern.

Om dammen var bra för det vita, industrialiserade samhället, så var den en katastrof för områdets indianer, vilkas traditionella liv kretsade kring laxen och dess årliga vandringar upp till sina lekplatser, liksom för de tor-

ra, stäppliknande landområden nedströms där de alltid hade jagat. Dammen stängde effektivt av all fiskvandring och lax och andra vandringsarter försvann praktiskt taget över en natt. Dessutom startades konstbehandling av de tidigare torra landområdets nedströms, som då plötsligt kunde användas för omfattande jordbruksproduktion. Indianerna tvingades att helt ge upp sitt traditionella liv. Något som var oerhört svårt att anpassa sig till på så kort tid.

COLVILLE INDIAN RESERVATION, (av Hans-Olof Ohlsson)

Colvillereservatet har fått sitt namn efter Fort Colville, som i sin tur fått sitt namn från Andrew Colville, en högt uppsatt tjänsteman inom Hudson Baykompaniet. De förenade colvillestammarna är idag en erkänd stam, men utgöres av ättlingarna till 12 olika stammar, nämligen Colville, Nespelem, Sanpoil, Sinixt, Palus, Wenatchi, Chelan, Entiat, Methow, Okanogan, Sinkiuse-Colombia och Chief Josephs Nez Perceband. Några medlemmar av Spokane stammen har också bosatt sig på reservatet. Innan de vita kom till området i mitten på 1800-talet, levde stammarna ett nomadiskt liv. De flyttade mellan floderna där de fiskade, bergsängarna där de plockade bär och jagade och platån där de grävde rötter. Mestadels levde man dock längs floderna Columbia, San Poil, Nespelem, Okanogan, Snake och Wallowa.

I mitten av 1800-talet kom handeln att utgöra en allt viktigare del av stammarnas liv och de började då flytta allt längre västerut.

Både USA och England hävdade att man ägde området. Oregonavtalet 1846 bestämde att söder om den 49:e parallellen skulle landet tillhöra USA, norr därom England. Washingtonterritoriet bildades. Någon hänsyn till indianerna togs inte. De ansågs inte vara medborgare och heller inte ha någon rätt till land. Enligt indianerna hade landet varit deras sedan skapelsen.

Kommissionären, sedermera guvernören, major Isaac Stevens, skickades hit för att förhandla med indianerna, vilket utmynnade i 1855 års avtal, vilket jag beskrivit i ett tidigare föredrag. Brutna löften och fortsatta problem mellan indianer, guldgrävare och nybyggare resulterade i att krig utbröt, det så kallade Yakimakriget 1856-59.

Efter många turer bildades så Colvillereservatet i april 1872 på President Grants order. Redan i juli samma år flyttades reservatet väster om Columbiafloden och reducerades betydligt till ytan.

De områden som togs bort tillhörde naturligtvis de som var rikast på natutillgångar.

På Colvillereservatet ligger Chief Joseph begravd, på en liten oansenlig begravningsplats som vi ska besöka.

För att se en liten film om om Nez Perceerna i exil, klicka här:

<https://www.youtube.com/watch?v=luqsmigA15Y>

Chief Josephs gravsten

NORTH CASCADES NATIONAL PARK, (av Bertil Thörn)

Är en nationalpark som ligger i staten Washington. Den omfattar 2770 km² av bergsnatur och vildmark i bergskedjan Cascade Range. Den består egentligen av fyra olika delar, men då det i stort sett bara är vildmark och knappt finns några vägar så kommer vi att vara hänvisade att köra igenom parken på den enda större väg som finns där, nämligen Washington State Road 20, eller North Cascades Highway som den också kallas.

Parken innehåller en mängd dramatiska bergsformationer. 93 % av parken klassas som ren vildmark. Det är ett paradiset för vandrare och bergsbestigare.

Parken innehåller 318 glaciärer, som tillsammans täcker en yta av 117 km². Men avsmältningen går allt for-

tare numera på grund av den allmänt stigande genomsnittstemperaturen.

På grund av sin miljö som vildmark har parken ett oerhört rikt växt- och djurliv. Här finns varg och lo, älg och järv. Även om en del grizzly har observerats, så är björnbeståndet huvudsakligen

av typen svartbjörn. Utöver det finns det en uppsjö på alla tänkbara däggdjur, fåglar, kräddjur och amfibier.

En stor variation i marktyper och bergarter gör att även floran är väldigt variationsrik. Det finns ingen annan nationalpark i USA som har en större artrikedom. Dessutom omfattar parken inte mindre än 960 km² gammalskog.

Då det egentligen inte finns några andra vägar kommer vi alltså att vara hänvisade till genomfartsvägen SR20. Men för turister med tid och lust finns det gott om möjligheter att fotvandra. Ett av de mest populära målen är vandringen upp till Cascade Pass, som är en 6 km lång fotvandring, längs en gammal stig som förr i tiden användes av indianerna. Flera av de högre bergstopparna är populära mål för bergsbestigare. Mount Shuksan i parkens nordvästra hörn är parkens högsta topp med sina 2782 meter.

KULTUROMRÅDE NORDVÄSTKUSTEN, (av Bertil Thörn)

Kulturområdet Nordvästkusten sträcker sig mer än 320 mil från norra Kalifornien till sydvästra Alaska och omfattar förutom delar av Alaska även västra delarna av British Columbia i Kanada samt de västra delarna av staterna Washington och Oregon. Området utgörs av en smal kustremsa, väster om de höga kustbergen. Området är på sitt bredaste ställe bara omkring 25 mil.

Vid tiden för de vitas ankomst gav havet och områdets floder och skogar ursprungsbefolkningen rikligt med föda i form av fisk och jaktbart vilt. Så trots att de i princip inte odlade någonting, så hade de föda i överflöd. Det innebar att området förmådde att föda en relativt stor och tät befolkning.

På grund av den goda tillgången på föda och att naturen tillhandahöll gott om byggnadsmaterial för stora trä-

hus och sjövärdiga båtar, så kunde folket få tid över att utveckla en komplex och högstående kultur, där ett särdrag var den betydelsefulla potlatchfesten. En fest med en ritual under vilken en persons prestige och status avgjordes genom den mängd av materiella värden han kunde ge bort.

Deras viktigaste föda var fisk av alla slag, men där lax och helleflundra, samt en liten strömmingsliknande och oljerik fisk, eulachon (ofta kallad lyktfisk), hade speciellt stor betydelse. Flera av de här kustfolken jagade också säl, havsutter och sjöfågel och till och med val från stora kanoter ute på öppet vatten.

Man jagade också vilt som hjort och bergsfår och faktiskt även björn till skillnad från hur det var bland många andra indiankulturer. Också småvilt som bäver fångades.

Man levde i fasta vinterbyar, medan man sommartid ofta färdades till speciella fiskeplatser eller platser där man samlade bär och ätliga växter.

Några av de mest kända stammarna i det här området är Tlingit, Haida, Tsimshian och Kwakiutl. De stammar som levde i den sydligaste delen av området, den del vi kommer i kontakt med, representeras av stammar som Makah, Tillamook, Quileute, Chinook och sydliga kustsalish.

Språkligt är området mycket varierat. Ett 40-tal olika språk tillhörande ett dussin olika språkgrupper talas, eller har talats, av dessa folk.

De flesta av de här folken var mycket skickliga träsnidare och deras totempålar är välkända. Cederträ var ett viktigt byggnadsmaterial och i deras vinterbyar levde man släktvis i stora plankhus, medan man under sina sommarvandringar levde i enklare vassmattetäckta hyddor.

SYDLIGA KUSTSALISH, (av Bertil Thörn)

Kustsalish är en gemensam benämning för salishtalande folk längs kusten i British Columbia, Washington och Oregon. Kustsalish är dock varken en stam eller ett språk, utan bara en övergripande benämning för en stor grupp stammar med en gemensam kultur och ett gemensamt grundspråk. Inom den här grupperingen ryms i stället en mängd små stammar. Enbart inom den undergrupp som vi benämner Sydliga Kustsalish är det närmare ett femtiotal, om man också räknar in alla undergrupper. Och då vi bara kommer att hålla till inom den här undergruppens områden, så nöjer vi oss med att berätta någon om deras förutsättningar.

Inom det här området talas två varianter av den stora huvudspråkstammen Salish. Det är Twana och Lushootseed, som i sin tur omfattade två dialektvarianter - nordlig och sydlig Lushootseed. Några av de små stammar, eller kanske snarare byar, som räknades till de här grupperna har namn som Swinomish, Skagit, Snohomish och Skokomish. Alla namn som det säkert inte är många som ens har hört talas om. Bland de

sydligare byarna finns det några mera kända namn som Suquamish och Duwamish till vilka stammar Chief Seattle hörde. Vidare Puyallup, Nisqually och Steilacoom med flera.

Man kan spåra de här folkens närvaro i de här områdenas nordligare delar ända tillbaka till omkring 8000 till 9000 år före Kristi Födelse.

Men på 500-talet fanns dominerande samhällen längs Duwamish River (alldeles söder om nuvarande staden Seattle). Bosättningar som sedan har varit kontinuerligt bebodda ända in på sent 1700-tal.

1792 hade folken kortare kontakter med Vancouverexpeditionen.

Kring 1810 förekom sporadiska besök i området av handelskepp som köpte upp pälsverk.

1824 gjorde Hudsons Bay Company sina första trevare ner längs kusten och 1827 byggde man Fort Langley vid nuvarande staden Vancouver i British Columbia.

1833 byggde Hudsons Bays dotterbolag Puget Sound Agricultural Company sin experimentfarm Fort Nisqually i området där städerna Tacoma och Olympia nu ligger. Därefter startade handel mera allmänt med folken

tillhörande de här sydliga kustsalishstammarna. Något som också starkt påverkade de här stammarnas egna samhällsstrukturer och livsmönster.

1839 - 40 kom så de första missionärerna till området, vilket på nytt betydde ytterligare påverkan på de ursprungliga kulturerna och livsmönstren.

Vid 1850-talets mitt hade den vita befolkningen vuxit så mycket att kraven på att indianerna skulle ge upp land var tillräckligt stort för att resultera i avtalsförhandlingar och inrättande av reservat. Kontakten med de vita hade då också inneburit flera stora tragedier inom den indianska populationen, som nu mer än halverats på grund av alla nya sjukdomar, som de inte hade någon naturlig motståndskraft mot. Man räknar med att befolkningstalen gick ner med så mycket som 66 % mellan 1774 till 1874. Inte heller kunde de längre försörja sig enbart på vad naturen gav, då de vita hade brett ut sig och börjat lägga beslag även på naturresurser som skog och fiskevatten. Under 1860-talet blev därför allt flera indianer hänvisade till att ta arbete inom de vitas industrier som nu snabbt växte upp överallt.

1885 stiftade de vita lagar som förbjöd indianerna i Kanada att genomföra sina potlatchfester. Några år senare även i USA.

Ett förbud som pågick ända till 1934 i USA och ända till 1951 i Kanada. Men i och med att det därefter blev tillåtet igen, så kan man se en tydlig återhämtning i de indianska samhällenas livskraft och optimism.

Något som stärktes ytterligare under 1960-talets allmänt nyvaknade indianska självkänsla över hela landet.

1979 fick så stammarna tillbaka sina fiskerättigheter genom ett domstolsutslag och därefter har utvecklingen gått allt snabbare mot ett i det närmaste fullt utbyggt självbestämmande, via sådana statliga stödaktiviteter som att tillåta indianer att på reservaten sälja tobaksvaror skattefritt och att likaledes på reservaten inrätta spelcasinon.

Det totala antalet individer har under senare år ökat starkt och är nu enligt de senaste folkräkningarna betydligt flera än vad de har beräknats vara vid tiden för de vitas ankomst. Omkring 18 000, med cirka 1 000 Twanatalande och resten Lushootseedtalande.

JOHN OCH MARY SLOCUM OCH INDIAN SHAKER CHURCH, (av Bertil Thörn)

John Slocum (Squ-sacht-un) var en medlem av stammen Squaxin, som räknas till gruppen Kustsalish. Han var en erkänd medicinman och profet bland sitt folk och var den som etablerade en religiös rörelse som kommit att kallas "Indian Shaker Church - Den indianska skakarkyrkan". Det hände 1881.

Slocum hade kommit i kontakt med kristendomen genom vita missionärer som missionerade i Puget Sound-området. 1881 blev han sjuk och blev så illa därav att han föll i ett komaliknande tillstånd. Under tiden påstod han sig ha blivit förd till himlen, där han blivit instruerad hur han skulle kunna bringa sitt folk frälsning. Det här var en historia mycket lik den som andra indianska profeter påstått sig uppleva under sent 1800-tal. Sådana profeter som till exempel Wovoka, Tavibo och Smohalla. 1886 började han predika budskapet, som han kallade "Tschadam".

Omkring ett år senare blev han på nytt sjuk. Medan hans hustru, Mary Thompson Slocum, skötte om honom, började hon plötsligt skaka okontrollerat i hela kroppen, när hon kom i närheten av honom. När han sedan tillfrisknade, tolkade han hennes skakningar som ett spirituellt fenomen, som var det som hade räddat honom från att dö. Därefter involverade han skakningsrörelserna i sin religion som en metod att rena sig från synd, sjukdom och dåliga tankar och känslor. Det var det här som fick utomstående att kalla den nya rörelsen för "Indian Shaker Religion".

Den nya religionen mötte naturligtvis stort motstånd från alla vita. På samma sätt som med Andedansen förekom det mycket missförstånd och de flesta vita såg i rörelsen en risk för att det i dess spår skulle komma uppror. Under en tid var därför alla indianska religioner förbjudna. Så även Skakarkyrkan. Slocum och flera av hans anhängare blev regelbundet gripna av myndigheterna och satta i fängelse för att de vägrade att acceptera myndigheternas krav på att de skulle anpassa sig till de vitas tro och levnadssätt.

Indian Shakers var inte de enda folk som ansåg att spirituellt framkallade skakningar i kroppen kunde leda till botande av sjukdom. Skakande kroppar och vibrerande vidrörelser är känt över hela världen som en kraftfull form av healing. Men tron på och kunskapen om hur det här går till har i stort blivit bortglömt bland de flesta folk. I synnerhet bland alla som har blivit läskunniga och erhållit utbildning och vidare kunskap.

John Slocum

The Indian Shaker Religion praktiseras dock fortfarande i viss omfattning och omfattar såväl traditionella indianska som kristna uppfattningar om Gud, himlen och helvetet.

Typiska drag för de indianska skakarsekterna var att de vägrade använda bibeln eller andra skriftliga dokument. De menade att kontakt skulle etableras mellan Gud och de enskilda individerna. Man menade för en individ att erhålla uppenbarelser behövdes inga böcker, utan förutsättningarna finns i stället redan inkodade i varje människas hjärna och själ och att det skulle representera Guds vilja. De här uppfattningarna fick tämligen stor spridning bland kustfolken och många stammar som Klallam, Quinault, Chehalis, Yakama, Hoh, Quielute och Hupa anslöt sig till tron och började praktisera den.

Religionen innehåller ceremonier och idéer från flera olika såväl indianska som kristna traditioner. Katolska influenser är sådant som att hålla ljus i händerna, att ringa i små handklockor, att korsa sig - vanligen tre eller fyra gånger efter varandra. Protestantiska influenser är offentliga avböner eller erkännande av synder eller brister. Indianska influenser är bland annat att stryka eller borsta bort illasinnade tankar och handlingar, att mötesdeltagarna går moturs runt rummet medan de vanligtvis stampar hårt i golvet och att man upplever att man får sånger från andarna. Deltagarna förväntas avhålla sig från både tobak och alkohol. Omtänksamhet, vänlighet och bön till Gud om hjälp är handlingar som alla uppmanas följa.

Efter att religionsfrihet återinförts i USA så har Skakarkyrkan åter etablerat grupper av utövare i såväl Kalifornien, som Oregon, Washington och British Columbia. Under 1960-talet uppstod dock en meningsskiljaktighet

inom rörelsen. En grupp mera progressiva medlemmar började hävda att det inte behövde vara helt fel att använda sig av bibeln och andra skrifter, medan konservativa medlemmar envist fortsatte att hävda motsatsen.

PRESTON SINGLETARY, (av Bertil Thörn)

Preston Singletary föddes 1963 i San Francisco, Kalifornien. Han växte dock upp i staden Seattle, där han hela tiden fick lyssna till de historier som hans morföräldrar berättade. Historier som hade sin bakgrund i deras etniska ursprung—tlingitstammen i nordligaste Kanada.

Under sin högskoletid blev han kompis med Dante Marioni, som var son till den italienske glaskonstnären Paul Marioni. (Även Dante Marioni kom med tiden att bli en betydande glaskonstnär). Glaskonst var då inget som Preston reflekterade så mycket över. Hans stora intresse var musik. Han spelade själv basgitar i flera olika band. Bland annat ett som kallade sig "Ironing Pants Definitely". Men det var ju inget man kunde leva på och när skolan var slut behövde Preston ett jobb. Hans vän, Dante Marioni, hjälpte honom då att få ett jobb som nattvakt på ett glasblåseri som hette "Glass Eye", numera "Benjamin Moore, Inc.". Så direkt efter nattliga spelningar på olika klubbar i Seattle rusade han till arbetet för att starta upp ugnarna till glasblåsarna och förbereda dagens arbeten.

Efter att intresserat ha studerat kända glasblåsare, som kom till Glass Eye för att arbeta, sådana som till exempel den italienske konstnären Lino Tagliapietra, blev han alltmer fascinerad av processen.

1984 sökte han därför inträde vid den kända glaskonstskolan Pilchuck Glass School, som blev till ett centrum för den raskt framväxande glasblåsartraditionen i Seattle. Här kom han så småningom att arbeta som assistent till den

legendariske Dale Chihuly, samtidigt som han studerade vidare för Tagliapietra. Under den här perioden var han naturligt nog i första hand inspirerad av den italienska skolan och av ett italienskt formspråk. En av hans förebilder var då Napoleone Martinuzzi, som var en betydande företrädare för Art Deco-trenden och han producerade själv en hel del verk i den stilen.

I början av 1990-talet började hans verk att dyka upp på en del utställningar runtom i landet och samtidigt började han söka inspiration från andra delar av världen. Det ledde till att han 1993 kom till Sverige och Kosta-Boda, för att göra några föreläsningar. Under sin tid här framställde han en serie vaser, som han kallade The Genies. Det var tre olika delar i kontrasterande ljusblå färger.

Hans period här i Sverige kom att få stor betydelse för Preston, inte enbart i hans yrkesutveckling. Han kom nämligen under tiden att bli bekant med en svensk glasblåsarlärling, Åsa Sandlund, som senare kom att bli hans hustru. De gifte sig 1995 och bor numera i Seattle.

Preston hävdar att det till stor del var hennes förtjänst, att han år 2000 kom att söka upp Steve Brown vid Seattle Art Museum och Marvin Oliver, professor i American Indian Studies vid University of Washington, Seattle. Allt i syfte att börja studera den traditionella Nordvästkustens konst. Tanken var alltså att kunna väva in den traditionella konsten i sitt glasblåseri. Något som han därefter har utvecklat till sin fulländning och som har gjort honom berömd, inte enbart i USA, utan också i stora delar av världen.

Hans framgångar har gjort honom eftersökt som lärare och föreläsare och han har, förutom i Sverige, också varit i Finland och Italien för att såväl studera som att lära ut.

Han har deltagit i åtskilliga stora och uppmärksammade utställningar runt om i världen och under hösten kommer en stor utställning kallad "Echoes, Fire and Shadows" att visas på Tacoma Museum of Glass. En utställning som kommer att visa en stor del av hans verk från tidig utveckling och till dagens produktion.

Det är ingen tvekan om annat än att hans etniska ursprung alltmer har satt sin prägel på hans bildspråk. Något som han heller inte förnekar. Tvärtom säger han, att han finner en tillfredsställelse i att kunna medverka till att föra denna tradition vidare. Han säger att, trots att det är mycket mera tidskrävande och svårare än vanligt glasblåseri, så ger det honom själv så mycket mera. "Det ger mig en bättre förståelse för vem jag är och varifrån jag kommer", säger han. "Det ger mig också en tröst och en tacksamhet, att veta att jag har ett så fascinerande släktskapsarv att förvalta och en så rik kulturell tradition att falla tillbaka på", fortsätter han.

STADEN SEATTLE, (av Bertil Thörn)

Seattle, även kallad "the Emerald City", är den största staden i delstaten Washington i USA och styrelsesäte för King County.

Staden har fått sitt namn efter indianhövdingen Seattle (Noah Sealth). Enligt senaste befolkningsuppskattningen (2006) bodde 578 700 personer i själva staden och i storstadsområdet Seattle-Tacoma-Bellevue uppgår befolkningen till 3 263 497 människor (2006).

Seattles officiella smeknamn är alltså the Emerald City. Andra populära smeknamn på staden är bland andra Rainy City, Gateway to Alaska, Queen City, The City of Goodwill och Jet City. Staden är känd bland annat för att musikstilen grunge föddes där under 1980-talet. Vidare för sin höga konsumtion av kaffe, och för WTO-mötet i månadsskiftet november-december 1999, som fick avslutas på grund av sammandrabbningar mellan demonstranter.

Seattle har ett maritimt klimat med varma, något torra somrar och milda, regniga vintrar. Ibland klassificeras klimatet till medelhavsklimat på grund av att somrarna är torra. Seattle är ändå känd som den "regniga staden" trots att staden får mindre regn än många av städerna i östra USA och trots att somrarna genomgående är torra. Det beror på att Seattle enbart har 58 soliga dagar och 226 molniga dagar om året. 6 av 7 dagar i veckan mellan oktober till maj är molniga eller delvis molniga.

Dygnsmedeltemperaturen i juli är 19 °C och i januari 5 °C. Årsnederbörden är 940 mm där det mesta sker på vintern. Regnigaste månaden är november med 150 mm regn och den torraste är juli med bara 20 mm regn.

Stadens grundande

Familjen Arthur Denny, tillsammans med några av de mest framstående vita nybyggarna i området, anlände vid Alki Point den 13 november 1851 och skapade där sin första bosättning. Den flyttade de sedan till Elliott Bay i april 1852. Den första kartan över staden Seattle ritades den 23 maj 1853. Staden grundades officiellt sedan år 1869. Seattle fick sitt namn efter indianhövdingen Noah Sealth, mera känd som Seattle, som var hövding över stammarna Duwamish och Suquamish. David Swinson "Doc" Maynard, en av stadens grundare, var den som föreslog att staden skulle döpas efter indianhövdingen Seattle. Innan hade staden bland annat varit känd som Duwamps, eller Duwumps.

Större händelser

Stora händelser i Seattles historia inkluderar bland annat den stora branden år 1889, vilken ödelade stora delar av Seattles centrum; men utan att några människor omkom. Vidare Alaska-Yukon-Pacific-världsutställningen år 1909, Generalstrejken i Seattle år 1919, vilken var den första generalstrejken i USA, världsutställningen år 1962, Goodwill-spelen år 1990 och WTO:s möte 1999, vilket alltså fick avslutas på grund av omfattande demonstrationer och sammandrabbningar.

I februari 2001 förklarades undantagstillstånd efter att jordbävningen Nisqually, som mätte 6,8 på richterskalan, skakat regionen. Skadorna efter jordbävningen var måttliga, men blev ändå till en väckarklocka om det konstanta hotet från jordbävningar som sydvästra British Columbia och västra delarna av Washington är under.

Ekonomisk historia

Seattle har en historia av både uppsving och nedåtgångar i sin ekonomi. Staden förföll nästan helt i de värsta perioderna, men kom igen och använde erfarenheterna från de dåliga perioderna för att framgångsrikt bygga upp infrastrukturen på nytt.

Den första högkonjunkturen var förmodligen skogsindustrins genombrott de första åren i stadens historia. Även guldrushen i Klondike lyckades skapa ett litet uppsving under de sista åren på 1800-talet.

Näst på tur stod skeppsbyggnadsboomen i början av 1900-talet. Efter andra världskriget dominerades den lokala ekonomin av företaget Boeings expansion, driven av tillväxten av den kommersiella flygindustrin. När denna särskilda konjunkturcykel hastigt svängde till en lågkonjunktur i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet valde många människor att flytta från Seattle för att söka arbeten på andra platser.

Seattle förblev dock högkvarter för Boeing fram till år 2001, när företaget presenterade en önskan om att separera sitt högkvarter från sin tillverkning. Efter ett budgivningskrig från olika städer, med låga skattekostnader som slagträ, flyttade Boeing sitt huvudkvarter till Chicago, Illinois. Trots detta är Seattle huvudort för Boeings flygplansdivision, flera av Boeings fabriker och de Boeinganställdas fackförbund.

Nu senast kretsade Seattles ekonomi runt Microsoft och flera andra mjukvaru-, Internet- och telekommunikationsföretag, som Amazon.com, RealNetworks, AT&T Wireless och T-Mobile. Även Seattlebaserade cafékedjan Starbucks investerade i flera Internet- och mjukvaruintressen. Trots att ett flertal av dessa företag förblev relativt ekonomiskt starka, avslutades lågkonjunkturen omkring år 2001.

Befolkning och kultur

Befolkning

Enligt senaste befolkningsuppskattning 2006 bodde 578 700 personer i själva staden, och i storstadsregionen Seattle-Tacoma-Bellevue är befolkningen 3 263 497. Av befolkningen idag är omkring 73,40 % vita, en av de högsta andelarna i en nordamerikansk stad. Staden har också en av landets största andelarna av invånare med multietniskt ursprung: 1,10 % är indianer.

Det beräknas att 1,25 % av befolkningen är hemlösa, och att upp till 14 % av Seattles hemlösa invånare är barn eller unga vuxna.

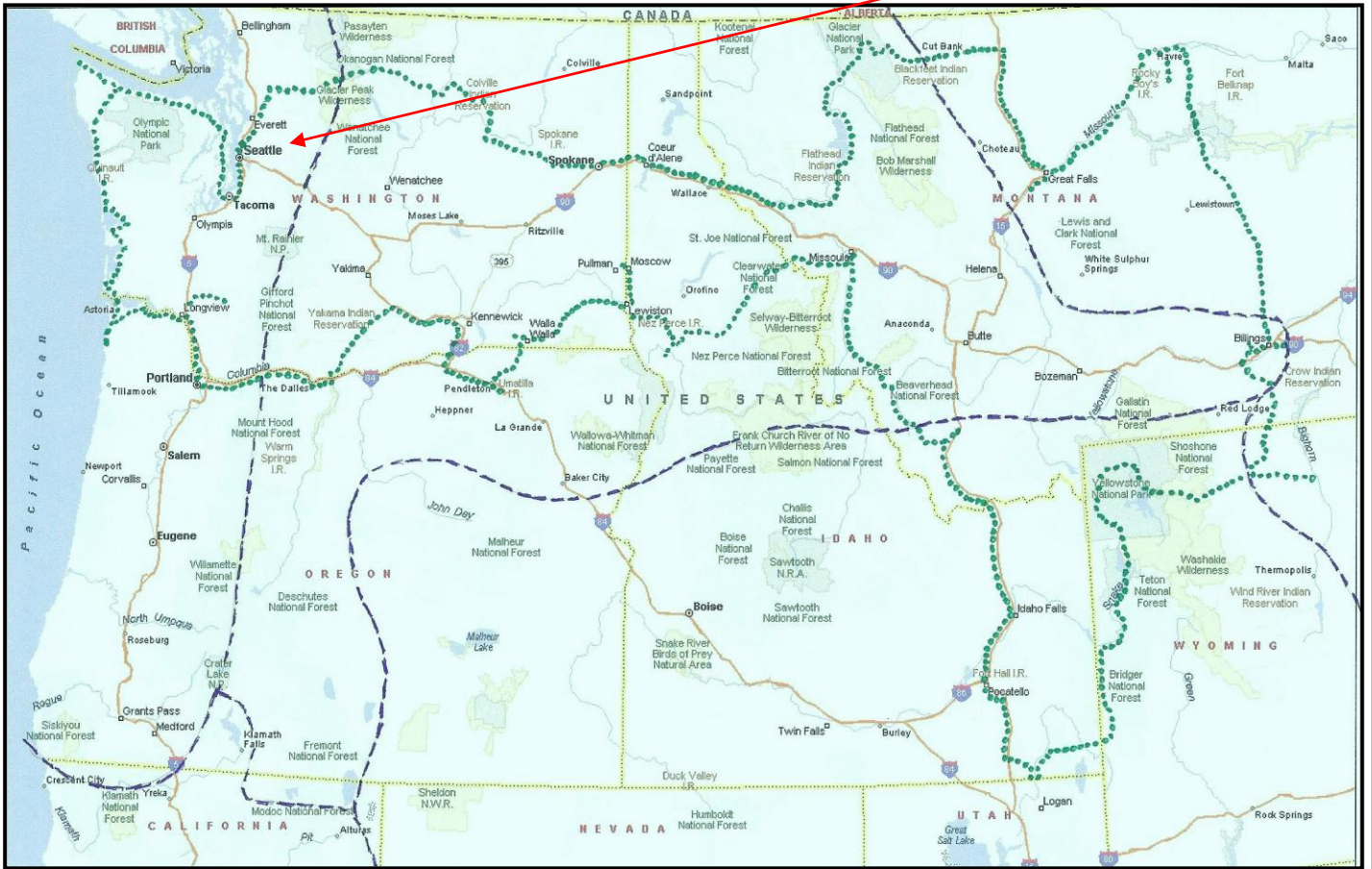
Space Needle är Seattles troligen mest välkända landmärke. Tornet byggdes 1962 för världsutställningen. Den omkringliggande omgivningen har omvandlats till att också ingå i Seattle Center, vilket utgör centrum för många viktiga civila och kulturella evenemang.

I Seattle finns också the Nordic Heritage Museum, ett museum om den nordiska invandringen till USA, och framför allt till delstaten Washington. Museet uppges vara det enda i sitt slag i USA. Seattle Aquarium har varit öppet i centrum sedan 1977. Seattle Underground Tour, en underjordisk utställning som visar hur det såg ut innan och efter den stora branden i Seattle, är också mycket populär.

Vår resväg markerad med små gröna punkter. Start och mål i Seattle, Washington State.

Resegruppen minus Hans-Olof Ohlsson som tog bilden (Hans-Olof infälld)

